

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAMU ALACAKLARI HUKUKUNDA
TASARRUFUN İPTALİ DAVALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMANI **HAZIRLAYAN**
PROF. DR. TAMER BUDAK **MUSTAFA ARSLAN**

MALATYA-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

KAMU ALACAKLARI HUKUKUNDA
TASARRUFUN İPTALİ DAVALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MUSTAFA ARSLAN

DANIŞMAN
PROF. DR. TAMER BUDAK

MALATYA 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KAMU ALACAKLARI HUKUKUNDA
TASARRUFUN İPTALİ DAVALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF.DR. TAMER BUDAK

HAZIRLAYAN
MUSTAFA ARSLAN

Jürimiz 10.01.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bularak Kamu Hukuku Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul etmiştir.

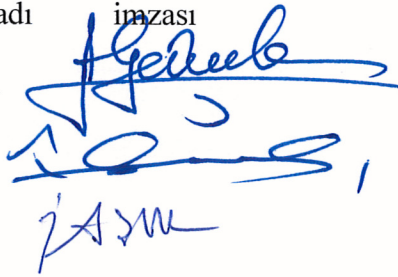
Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

1. Prof. Dr. ADNAN GERÇEK

2. Prof. Dr. TAMER BUDAK

3. Doç. Dr. İBRAHİM AŞIK

imzası

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Tamer BUDAK'ın danışmanlığında, yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **“Kamu Alacakları Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları”** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Mustafa ARSLAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
KAMU ALACAĞI.....	3
1.1. Kamu Alacağının Tanımı ve Özel Alacaklardan Ayrılması.....	3
1.2. Kamu Alacakları Hukukunun Önemi.....	5
1.3. Kamu Alacağının Kapsamı.....	11
1.3.1. Asli Kamu Alacakları	11
1.3.1.1. Vergi, Resim, Harç	12
1.3.1.2. Muhakeme Giderleri	13
1.3.1.3. Vergi Cezaları	13
1.3.1.4. İdari Para Cezaları.....	14
1.3.1.5. Türk Ceza Kanunun Para Cezalarına İlişkin Hükümleri Saklı Kalmak Kaydıyla Adli Para Cezaları	14
1.3.2. Fer'i Kamu Alacakları.....	15
1.3.2.1. Gecikme Zammı.....	15
1.3.2.2. Gecikme Faizi.....	15
1.3.2.3. Haksız Çıkma Zammı	16
1.3.2.4. Tecil Faizi	16
1.3.2.5. Pişmanlık Zammı.....	16
1.3.2.6. İzahat Zammı.....	17

1.3.3.	Takip Giderlerinden Doğan Kamu Alacakları.....	18
1.3.4.	Diğer Kamu Alacakları.....	18
1.3.4.1.	Kamu Hizmeti Uygulamasından Doğan Kamu Alacakları	18
1.3.4.2.	İdari Sözleşmelerden Doğan Kamu Alacakları	19
1.3.4.3.	Tahsili Emval Kanununa Göre Tahsil Edilmesi Gereken Kamu Alacakları.....	19
1.3.4.4.	Özel Kanunlarında AATUHK Hükümlerine Göre Tahsil Edileceği Hükme Bağlanmış Alacaklar.....	20
1.4.	AATUHK Kapsamında Kamu Alacaklarının Korunması Yöntemleri.	21
1.4.1.	Teminat İsteme	21
1.4.2.	İhtiyati Haciz	24
1.4.3.	İhtiyati Tahakkuk	26
1.4.4.	Diğer Korunma Hükümleri.....	27
1.4.4.1.	Rüçhan Hakkı	27
1.4.4.1.1.	Hacze İştirak Halinde Kamu Alacaklarının Rüçhan Hakkı.	29
1.4.4.1.1.1.	Kamu Alacakları İçin Hacze İştirakin Sonuçları	32
1.4.4.1.2.	İflas, Mirasın Reddi ve Terekenin Tasfiyesi Halinde Rüçhan Hakkı	33
1.4.4.2.	Kamu Alacağı Ödenmeden Yapılamayacak İşlemler	35
1.4.4.2.1.	Ödeme Zorunluluğu Getirilen Kamu Alacakları.....	36
1.4.4.2.2.	Zorunluluk Kapsamına Alınan İşlemler.....	36
1.4.4.2.3.	Kamu İhale Kapsamındaki İşlemler	37
1.4.4.2.4.	Devlet Yardımları Teşvikler ve Destekler Kapsamındaki İşlemler	37
1.4.4.3.	Fazla Tahsil Edilen Kamu Alacaklarının İadesinde Yapılan Mahsuplar.....	38
1.4.4.4.	Tasarrufun İptali Davaları	39

1.4.4.5. Kamu Alacağının Ödenmesinden Sorumlular.....	40
1.4.4.5.1. Tasfiye Halinde Sorumluluk	40
1.4.4.5.2. Limited Şirket Ortaklarının Sorumluluğu	40
1.4.4.5.3. Kanuni Temsilcilerin Sorumluluğu	41
1.4.4.5.4. Birleşme, Devir, Bölünme ve Şekil Değiştirmede Sorumluluk	42
İKİNCİ BÖLÜM.....	43
TASARRUFUN İPTALİ DAVALARI: AMME ALACAKLARININ TAHSİL USULÜ HAKKINDA KANUN VE İCRA İFLAS KANUNU'NDAKİ DÜZENLEMELER.....	43
2.1. AATUHK'da Tasarrufun İptali Davaları.....	43
2.1.1. Tasarrufun İptali Davasının Amacı	43
2.1.2. Tasarrufun İptali Davasının Hukuki Niteliği ve Özel Durumlar ...	45
2.1.2.1. AATUHK Kapsamında İptalin Medeni Hukuk Kapsamında İptalden Farkları.....	48
2.1.2.2. AATUHK Kapsamında İptalin İdare Hukuku Kapsamındaki İptal Davasından Farkları.....	49
2.1.2.3. Muvazaalı İşlemlerin AATUHK Kapsamındaki İptal Davalarına Konu Olması.....	50
2.1.2.4. AATUHK Kapsamında İptalin İstihkak Davasından Farkları ..	54
2.1.2.5. AATUHK Kapsamında İptalde Tasarruf İşlemleri Borçlandırıcı (Taahhüt) İşlemler Ayrımı	56
2.1.2.6. Tasarrufun İptali Davalarına İlişkin Özel Durumlar	57
2.1.2.6.1. Nam-ı Müstear İle Gizlenmiş İşlemler Hakkında Tasarrufun İptali Davası Açılması	57
2.1.2.6.2. İnançlı İşlemlerin Tasarrufun İptali Davasına Konu Olması...	58

2.1.2.6.3. Peçeleme İşlemlerinin Tasarrufun İptali Davasına Konu Olması	59
2.1.3. İptal Davasına Konu Tasarruflar	60
2.1.3.1. Bağışlamalar ve İvazsız Tasarruflar.....	61
2.1.3.2. Bağışlama Sayılan Tasarruflar	63
2.1.3.2.1. Yakın Hısımlar Arasında Yapılan Tasarruflar.....	64
2.1.3.2.2. Sözleşme Tarihine Göre Pek Aşağı Bir Bedelin Kabul Edildiği Sözleşmeler	67
2.1.3.2.3. Kamu Borçlusunun Kendisine veya Üçüncü Kişi Menfaatine..	68
Kaydı Hayat Şartıyla İrat ve İntifa Hakkı Tesis Ettiği Akitler.....	68
2.1.3.3. Hükümsüz Sayılan Diğer Tasarruflar	69
2.1.3.3.1. Mevcut Bir Borcu Temin İçin Yapılan Rehinler.....	69
2.1.3.3.2. Borca Karşılık Para veya Mutad Ödeme Araçları Dışında ..	71
Yapılan Ödemeler.....	71
2.1.3.3.3. Vadesi Gelmemiş Bir Borç İçin Yapılan Ödemeler	72
2.1.3.4. Kamu Alacağının Tahsiline İmkan Bırakmamak Amacıyla Yapılan Tasarruflar	73
2.1.4. Tasarrufun İptali Davasında Taraflar	77
2.1.4.1. Davacı	77
2.1.4.2. Davalı	80
2.1.4.2.1. Borçlu ve Borçlunun Mirasçıları	82
2.1.4.2.2. Lehine Tasarruf Yapılan Kişi ve Mirasçıları	83
2.1.4.2.3. Kötü Niyetli Üçüncü Kişi (Dördüncü Kişi).....	83
2.1.5. Görev	85
2.1.6. Yetki	86
2.1.7. İptal Davalarında Yargılama Usulü	87

2.1.8.	İptale Konu Tasarruflar	89
2.1.9.	Süreler	89
2.2.	İİK’da Tasarrufun İptali Davaları	93
2.2.1.	Amaç ve Özellikleri	93
2.2.2.	İptal Davasına Konu Tasarruflar	94
2.2.2.1.	Karşılıksız Tasarruflar	94
2.2.2.1.1.	Bağışlama Hükmünde Sayılan Tasarruflar	95
2.2.2.2.	Aciz Halindeyken (Borca Batık) Yapılan Tasarruflar	95
2.2.2.3.	Zarar Verme Kastıyla Yapılan Tasarruflar	95
2.2.3.	Dava Şartları	96
2.2.3.1.	Takibin Kesinleşmiş Olması	97
2.2.3.2.	Davacının Alacağıın Doğum Tarihinin Tasarruf Tarihinden Önce Olması	97
2.2.3.3.	Davacının Elinde Geçici veya Kesin Aciz Belgesi Olması	98
2.2.4.	Görev ve Yetki	99
2.2.5.	Davada Taraflar	100
2.2.5.1.	Davacı	100
2.2.5.2.	Davalı	100
2.2.6.	Süreler	101
2.2.7.	Yargılama Usulü	102
2.2.8.	Davanın Sonuçları	102
2.3.	İİK ile AATUHK’daki Düzenlemelerin Karşılaştırılması	103
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		109
TASARRUFUN İPTALİ DAVALARI: KOŞULLARI VE SONUÇLARI		109
3.1.	Tasarrufun İptali Davasında Dava Koşulları	109
3.1.1.	Genel Dava Koşulları	109

3.1.2.	Esasa İlişkin Koşullar.....	110
3.1.2.1.	Borçlunun Malvarlığını Azaltıcı veya Artışını Önleyici Bir Tasarrufta Bulunması	110
3.1.2.2.	Kesinleşmiş Bir Kamu Alacağının Bulunması	110
3.1.2.3.	Kesinleşmiş Bir Takibin Bulunması.....	112
3.1.2.4.	İptal Konusu Tasarrufun Borcun Doğumundan Önce Yapılmış Olması Sorunu	113
3.1.2.5.	Alacağın Tahsil Olanağının Kalmaması	117
3.2.	Tasarrufun İptali Davalarının Hukuki Sonuçları	120
3.2.1.	Davanın Kabulünün Sonuçları	120
3.2.1.1.	Dava Konusu Alacağın Taksitlendirilmesi Durumunda.....	122
3.2.1.2.	Kamu Alacaklısı Açısından Sonuçları.....	122
3.2.1.3.	Kamu Borçlusu Açısından Sonuçları.....	125
3.2.1.4.	Üçüncü Kişiler Açısından Sonuçları.....	126
3.2.1.5.	Tasarrufa Konu Mal Üzerindeki İpotek Hakkına Etkisi	127
3.2.1.6.	Geri Vermenin Kapsamı	128
3.2.2.	Davanın Reddinin Sonuçları	128
3.2.3.	Vekâlet Ücreti	129
3.2.4.	Tasarrufun İptali Davalarında Alınacak Harçlar	129
3.3.	Tasarrufun İptali Davalarının Cezai Sonuçları.....	130
SONUÇ		133
KAYNAKÇA.....		149

KISALTMALAR

A.Ş.	: Anonim Şirket
AATUHK	: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
C.	: Cilt
E	: Esas
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
K	: Karar
KDV	: Katma Değer Vergisi
Koop K.	: Kooperatifler Kanunu
m.	: Madde
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TEK	: Tahsili Emval Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
VUK	: Vergi Usul Kanunu

KAMU ALACAKLARI HUKUKUNDA TASARRUFUN İPTALİ DAVALARI

Mustafa Arslan

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2019

Danışman: Prof. Dr. Tamer Budak

ÖZET

İcra hukuku borcunu zamanında ödemeyen borçlunun, alacaklının talebiyle devlet yardımı neticesinde alacağına kavuşmasını sağlamaya yönelik düzenlemeler içeren bir yaptırım hukukudur. Borç, kamu alacağı olduğunda ise ayrı bir takip usulü devreye girer. Devletin kamu hizmetlerinin finansmanı amacı ile kamu gücüne dayanarak idari işlemler neticesinde koymuş olduğu mali yükümlülüklerden doğan alacaklarının takibi için 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri düzenlenmiştir.

Kamu alacağının niteliğinden dolayı, AATUHK’da, kamu alacağının tahsilini güvence altına almayı amaçlayan hükümler bulunmaktadır. Bu hükümler kamu alacaklarının tahsilinin hızlı ve etkin bir biçimde yerine getirilebilmesi için düzenlenmiştir. Kamu alacaklarının korunması başlığı altında düzenlenen teminat isteme, ihtiyati haciz ve ihtiyati tahakkuk ile diğer korunma hükümleri başlığı altında düzenlenen rüçhan hakkı, kamu alacağı ödenmeden yapılamayacak işlemler, iptal davası ve kamu alacağının ödenmesinden sorumlu olanlar şeklindedir.

AATUHK’da yer alan kamu alacaklarının diğer korunma hükümleri içerisinde yer alan iptal davası (tasarrufun iptali davası) çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. İptal davası, kamu alacaklısına zarar verdiği ölçüde; borçlunun, malvarlığını azaltıcı bazı tasarruflarının iptal edilerek alacağın tahsilini sağlamayı amaçlar. Bu itibarla AATUHK hükümlerine göre tüm yönleriyle açıklanırken, İİK’da yer alan hükümlerle benzer ve farklı yönleri de Yargıtay kararları ışığında açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu alacakları, Kamu Alacaklarının Korunması, Tasarrufun İptali Davası

THE REVOCATORY ACTION IN PUBLIC ENFORCEMENT LAW

Mustafa ARSLAN

Inonu University Institute of Social Sciences

Master's Thesis, January 2019

Supervisor (Tutor): Prof. Dr. Tamer BUDAK

ABSTRACT

The law of enforcement is a sanction law which includes a control to ensure that the debtor does not pay his debt in due time by obligee's requisition –of state aid. In the case of public debt enforcement, a separate procedure will be implemented. For the purpose of financing public services of the state, the provisions of Law No. 6183 On Collection Procedure Of Assets about drafting procedure of public debt were arranged for the follow up of the receivables arising from administrative obligations as a result of the administrative power.

Due to the qualification of the public receivable, there are provisions that aim to guarantee the collection in Law No. 6183 On Collection Procedure of Assets these provisions are designed to enable the collection of public receivables in a fast and effective manner. These are, under the caption of the Protection of Public Receivable; Request for Collateral, Precautionary Foreclosure, Precautionary Accrual and under the caption of Other Protection Provisions; Preemptive Right, Transactions to be Made without Public Receivable.

The subject of this study is revocatory action which is included among other protection clauses of the public receivables. The revocatory action is aimed at the collection of the public receivable by canceling the savings of the debtor's assets. The aim of the study is to examine all aspects of revocatory action by public enforcement law in Law No. 6183 On Collection Procedure of Assets provisions and make a comparison with the provisions of the Law No Bankruptcy And Enforcement including case law.

Keywords: Public Receivables, Protection of Public Receivables, Revocatory Action

GİRİŞ

Genel olarak icra hukuku, borcunu zamanında ödemeyen borçlunun, alacaklının talebiyle devlet yardımı neticesinde alacağına kavuşmasını sağlamaya yönelik düzenlemeler içeren bir yaptırım hukukudur. Borçluya uygulanan yaptırım prosedürü 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu¹ (İİK) ile düzenlenmiştir. Bununla birlikte İİK m. 47’de kamu alacaklarının takibi usulünün farklı düzenlemelerle yapılacağı belirtilmektedir. Bu itibarla alacak, kamu alacağı olduğunda ayrı bir takip usulü devreye girer. Devletin, kamu hizmetlerini finanse edebilmek amacı ile kamu gücüne dayanarak idari işlemlerle koymuş olduğu mali yükümlülüklerden doğan alacaklarının takibi için 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun² (AATUHK) hükümleri düzenlenmiştir.

Kamu alacağının niteliğinden dolayı, AATUHK’da, kamu alacağının tahsilini güvence altına almayı amaçlayan hükümler bulunmaktadır. Kamu alacaklarının tahsilinin hızlı ve etkin bir biçimde yerine getirilebilmesi amacıyla düzenlenen bu hükümler; kamu alacaklarının korunması başlığı altında düzenlenen teminat isteme, ihtiyati haciz ve ihtiyati tahakkuk ile diğer korunma hükümleri başlığı altında düzenlenen rüçhan hakkı, kamu alacağı ödenmeden yapılamayacak işlemler, iptal davası ve kamu alacağının ödenmesinden sorumlu olanlar şeklindedir.

AATUHK’da kamu alacaklarının diğer korunma hükümleri içerisinde düzenlenen iptal davası (tasarrufun iptali davası) çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. İdarenin yaptığı işlemler aleyhine açılan davalara da iptal davası denilmektedir. Bu nedenle çalışmamızda inceleme konusu yapılan iptal davası, genel icra hukukunda kabul görmüş şekliyle tasarrufun iptali davası olarak isimlendirilmiştir. Tasarrufun iptali davaları, kamu alacağının takibi neticesinin sonuçsuz kalması veya sonuçsuz kalacağının anlaşılması üzerine hukuktaki genel kuralın aksine önceden gerçekleşmiş bulunan borçlunun bazı tasarruflarının davacı alacaklı yönünden iptalini sağlayarak kamu alacağını tahsil etmek amacıyla açılan davalardır. Borçlunun kamu alacaklısının zararına yapmış olduğu tasarruflar bu yol ile iptal edilerek alacağa ulaşılması mümkün olur.

¹ RG: 19.06.1932; 2128.

² RG: 28.07.1953; 8469.

Tasarrufun iptali davaları hem İİK’da hem de AATUHK’da düzenlenmiştir. Her iki kanun genel olarak birbirine paralel düzenlemeler içermelerine rağmen AATUHK’nun varlık nedeni olan kamu alacağına etkin ve hızlı kavuşma düşüncesi ile devlet, kendisine bir takım imtiyazlar tanımıştır. Bu anlamda AATUHK’ya göre ivazsız tasarruflar ve bağışlamalar, bağışlama olarak nitelendirilen tasarruflar, hükümsüz sayılan işlemler ve kamu alacağının tahsiline imkan bırakmamak amacıyla yapılan tasarruflar iptal davasına konu olabilen tasarruflardır.

Çalışmamızda, kamu alacağını koruma yöntemlerinden biri olan tasarrufun iptali davasına ilişkin hükümler, doktrin görüşleri ve yüksek yargı kararları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte İİK’da yer alan iptal davasına ilişkin hükümlerin, yüksek yargı organınca verilen kararlarda, AATUHK hükümlerine göre açılan iptal davalarında da esas alınması nedeniyle İİK hükümlerinin de en azından farkları ve benzer yönleri incelenmeye çalışılmıştır. İİK hükümlerinin incelenmesinin bir başka nedeni de genel icra hukukundaki temel ilkelerin kamu icra hukukunda da geçerli olmasıdır.

Tezin birinci bölümünde, öncelikle kamu alacağı kavramı incelenmiştir. Kamu alacağının kapsamı AATUHK hükümleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra AATUHK’da yer alan kamu alacaklarının korunması yöntemlerinin neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Tezin ikinci bölümünde ise AATUHK’na göre iptal davasının amacı ve hukuki niteliği ortaya konulmuş olup, iptale konu tasarrufların neler olduğu yargı kararları ışığında açıklanmıştır. İİK’da düzenlenen iptal davası hükümlerine yer verilerek iki kanun arasındaki düzenleme farklılıklarına yer verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde ise iptal davasının koşulları ile yargılama sonucunda verilen kararların hukuki ve cezai sonuçları üzerinde durulmuştur.

Tezin sonuç bölümünde ise tezle ilgili genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılarak, ortaya çıkan aksaklıklar ile ilgili görüş ve önerilere yer verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU ALACAĞI

1.1. Kamu Alacağının Tanımı ve Özel Alacaklardan Ayrılması

Borç ilişkisi, bir kişiyi başka bir kişiye karşı, bir edimi yerine getirme yükümlülüğü altına sokan hukuki bağ olarak tanımlanır. Borç ilişkisi ile borçlu, alacaklıya karşı borç altına girerken, alacaklı da alacağı isteme hakkını elde eder. Bu itibarla borç ilişkisi borçlu için bir borcu, alacaklı için ise bir alacak hakkını ifade eder. Alacak hakkı, borç ilişkisinde alacaklıya borçludan edimi ifa etmesini isteme yetkisi veren hak olarak tanımlanabilir.³

Kamu alacağı-özel alacak ayrımının temelinde kamu hukuku-özel hukuk ayrımı vardır. Gözler, kamu hukukunu, *“bir devlet ile bir başka devlet ve bir devlet ile bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının bütünü”* olarak tanımlar.⁴ Özel hukuku ise, *“kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini, eşitlik ve irade serbestisi esasına göre düzenleyen hukuki kuralların bütünü”* şeklinde tanımlar.⁵ Kamu hukuku kurallarında kamu düzeni ve kamu yararı öncelikli iken, özel hukukta kişisel haklar ve çıkarlar öncelikli durumdadır. Kamu hukukundaki anılan öncelik nedeniyle taraflar arasında eşitlikten söz edilemez. Özel hukukta ise tarafların eşitliği ilkesi prensibi irade serbestisi ve sözleşme özgürlüğü ile sağlanır.⁶

Özel alacaklar, özel hukuk borç ilişkilerinden doğan alacaklardır. Özel borç ilişkileri, kaynağını hukuki işlemde veya doğrudan doğruya kanundan alır.⁷ Hukuki işlemde kaynaklanan borç ilişkileri genellikle sözleşmeler iken, doğrudan doğruya kanundan doğan borç ilişkilerinin kaynağı haksız fiil, sebep sorumluluğu halleri,

³ Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınevi, (8. Bası), İstanbul 2003, s. 5.; Oğuzman, M.Kemal ve Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s. 2-14.

⁴ Gözler, Kemal, Hukuka Giriş, Ekin Basım, Ağustos 2016, s. 77. (Atıf Şekli: “Hukuka Giriş”)

⁵ Gözler, Hukuka Giriş, s. 82.

⁶ Karakoç, Yusuf, Genel Vergi Hukuku, Yetkin Yayınları, (7. Bası), Ankara 2014, s. 616. (Atıf Şekli: “Genel Vergi Hukuku”)

⁷ Özel hukuk borç ilişkileri esasen 6098 sayılı Borçlar Kanunu’nda düzenlenmiştir. Bununla birlikte 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu gibi kanunlarda da çeşitli borç ilişkileri düzenlenmiştir.

sebepsiz zenginleşme, vekaletsiz iş görme gibi kanunda sayılan haller olarak sayılabilir.⁸

Doktrinde kamu alacağının tanımı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Kamu alacağını Onar, “devletin ve yetkili idarelerin amme kudretinden ve ceza tenfiz hakkından doğan alacaklariyle vergi, resim, harç gibi amme hizmetlerine karşılık olmak üzere alınan paralar ve amme hizmetlerinin aynı vasıtaları olan amme emlaki makamına kaim olmak üzere muhtelif sebeplerden dolayı tekevvün eden alacaklarla idari mukavelelerden doğan ve amme hizmetinin devam ve istikrarını sağlayan alacaklar” olarak tanımlamıştır.⁹

Gerçek, kamu alacağını, “devlete, il özel idarelerine ve belediyelere ait, vergi ve benzeri mali yükümlülükler, ceza kovuşturma ve yargılama masrafları, vergi cezası ve para cezası gibi birincil ve gecikme faizi ve pişmanlık zammı gibi ikincil alacaklar ile idari sözleşme ve kamu hizmetlerinden doğan alacaklar” olarak tanımlamıştır.¹⁰

Karakoç, kamu alacağını, “kamu hizmetlerinin finansmanı amacıyla ve kamu gücüne dayanılarak konulan mali yükümlerden kaynaklanan kamu idarelerinin bütçelerinde yer alan ve idari işlemler aracılığıyla tahsil edilebilen gelirler” olarak tanımlamıştır.¹¹

Öncel/Kumrulu/Çağan, “devletin yüküm ya da borç ilişkisi sonucu idari işlemlerle sağladığı kamu gelirleri” olarak kamu alacağını tanımlamıştır.¹²

Kamu hukukuna dayanan borç ilişkileri, devlet ve kamu idarelerinin egemenlik hakkı ve üstün iradelerinden kaynaklanır. Kamu hukukundan kaynaklanan borç ilişkilerinde genellikle kamu yararı söz konusudur. Bu nedenle kamu alacaklarının

⁸ Eren, s. 5-6.

⁹ Onar, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları, III. Cilt, (3. Bası), İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966, s. 1647-1648.

¹⁰ Gerçek, Adnan, Kamu Alacaklarının Takip Ve Tahsil Hukuku, Ekin Basım Yayın Dağıtım, (4. Baskı), Bursa 2015, s. 3.

¹¹ Karakoç, “Genel Vergi Hukuku”, s. 628.

¹² Öncel, Mualla, vd. Vergi Hukuku, Turhan Kitabevi, (Gözden Geçirilmiş Değişiklikler İşlenmiş 20. Bası), Ankara Eylül 2011, s. 159.

tarafları arasında, özel alacaklar için öngörülen irade özerkliği, sözleşme özgürlüğü ve eşitlik ilkesi söz konusu olmaz.¹³

Kamu hizmetlerinin aksamadan yerine getirilebilmesi için kamu hizmeti sunucularının gelire ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu gelirler yine kamu yararı için kamu hizmetini sağlama amacıyla toplanır. Ancak özel alacaklarda asıl olarak kişisel çıkar söz konusudur. Bununla birlikte kamu alacakları karşılıksız olma özelliği ön plandayken, özel alacaklarda karşılıklılık söz konusudur ve tarafların rızası ön plandadır.¹⁴ Hizmeti sunan devlet, kamu idareleri ile kamu kurum ve kuruluşları, kamu gücünü kullanarak, kimi zaman sunduğu hizmetin karşılığı olarak kimi zaman da herhangi bir hizmet karşılığı olmaksızın bu gelirleri tahsil etmektedir. Tahsil edilmesi gereken bu gelir kamu alacağı olarak kabul edilir. Bir başka ifadeyle kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için gerekli olan ve ayrıca onun kurucu unsurunu ve mali kaynağını oluşturan gelir kaynaklarından doğan alacaklar kamu alacaklarıdır.¹⁵

1.2. Kamu Alacakları Hukukunun Önemi

Ülkemizde, alacaklar arasında amaçları, kaynakları, tarafları gibi önemli farklar bulunması nedeniyle kamu alacaklarının takip usulü ile özel hukuktan doğan alacakların takip usulü birbirinden farklı düzenlenmiştir. Bu itibarla icra takip sisteminde iki farklı kanun bulunmaktadır. İcra takiplerinde uygulanan genel kanun İİK'dır. AATUHK ise yalnızca kamu alacaklarının takip ve tahsilinde uygulanır. Kamu alacaklarının özel alacaklardan farklı usulle takip ve tahsil edilmesinin nedeni kamu yararının kişisel yarardan üstün tutulması ilkesidir.¹⁶

Kamu alacağı, devletin egemenlik gücünün sonucu olarak doğan ve kamu hizmetlerinin hızlı ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla toplanan gelirlerdir. Özel hukuk kaynaklı alacaklarda ise, özel hukuk ilişkilerinden doğan borçların tahsil edilmesi amaçlanır. Kamu alacaklarında alacaklı taraf üstün konumda iken özel hukuk alacaklarında taraflar eşit konumda olup, alacaklının herhangi bir ayrıcalıklı durumu söz konusu değildir. Kamu alacaklarında re'sen icra yetkisi

¹³ Eren, s. 8.

¹⁴ Kaplan, Recep, "Hukuksal Açıdan Kamu Alacağı", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 4, S. 15, Ekim 2013, s. 191.

¹⁵ Karakoç, Yusuf, *Vergi Hukuku Uygulamaları*, Yetkin Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2016, s. 33.

¹⁶ Karakoç, "Genel Vergi Hukuku", s. 613.

kullanılarak tahsil dairesi alacağı takip ve tahsil ederken; özel alacaklarda, icra daireleri ancak alacaklının talebi üzerine harekete geçmekte ve yine takibin her aşamasında alacaklının talebini aramaktadır.¹⁷ Kamu alacağının takip ve tahsilinde temel iki prensipten söz etmek mümkündür. Birinci olarak, kamu borçlusuna ödeme bakımından her türlü kolaylığı göstermek, ikinci olarak ise kamu alacağını güvence altına alarak kolay ve seri bir şekilde tahsil etmektir. Bunun yanı sıra genel icra hukukunda da söz konusu olan borç için hapis cezası uygulanmaması ilkesi, alacaklının para ile tatmin ilkesi ve tahsilatta iktisadilik ilkeleri de sayılabilir.¹⁸

Konusu, ödenmeyen özel hukuk alacaklarının tahsili olan genel icra hukuku, özel hukuk ilişkilerinin sonucu yerine getirilmeyen edimlerin devlet kuvveti yardımıyla fiilen yerine getirilmesine hizmet eden faaliyet olarak tanımlanabilir.¹⁹ Kamu alacakları hukuku ise, kamu hukukunun bir dalıdır. Kamu hukuku kuralları zorlayıcı ve emredici niteliktedir.

Kamu alacakları hukukunu, Karakoç, “devletin ve diğer kamu idarelerinin ve kurumlarının mali yükümlülüklerden doğan veya kamu alacağı sayılan alacaklarının güvence önlemlerini, ödenmesini ve hukuki cebre dayanarak tahsilini düzenleyen bir (mali) hukuk dalı” olarak tanımlamaktadır.²⁰

Öncel/Kumrulu/Çağan kamu alacakları hukukunu, “devletin (ve diğer kamu kuruluşlarının, organlarının) kamu gücüne dayanan gelirlerinin (zorla) tahsilini düzenleyen bir vergi hukuku dalı” şeklinde tanımlar.²¹

Genel olarak icra hukuku veya takip hukuku, hakkın cebren²² yerine getirilmesi ile ilgili kuralları içeren bir hukuk alanıdır. Bir borç zamanında ifa edilmediğinde devlet eliyle borçlunun varlığından alınarak alacaklının tatmini sağlanır. Bu borç kamu alacağı olduğunda ise kamu alacakları hukuku devreye girer. Kamu hizmetlerinin sürekliliği

¹⁷ Karakoç, “Genel Vergi Hukuku”, s. 614.

¹⁸ Gerçek, s. 14-17.

¹⁹ Pekcanitez, Hakan, vd. İcra Ve İflas Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 43.; Kuru, Baki, İcra ve İflas Hukuku, Legal Yayınevi, Şubat 2016, s. 33.

²⁰ Karakoç, “Genel Vergi Hukuku”, s. 608.

²¹ Öncel, vd. s. 157.

²² Betmann-Hollweg cebri, ahlaken meşru görmez. Ancak cebri, kötü niyetli borçluyu hedef almaktan ziyade; mağdurun hakkının gerektiğinde zorla elde edilmesi amacıyla yönelik hukuki koruma aracı olarak kabul eder. (Gaul, Hans Friedhelm, İcra Hukuku Analizleri, (çev. Nevhis Deren Yıldırım), Beta Yayıncılık, 3. Baskı, s. 26.)

ilkesi nedeniyle bu hizmetlerin karşılığı olan kamu alacaklarının süresinde tahsili gerekmektedir. Tahsilatın zamanında yapılamaması üzerine kamu alacaklarının cebren tahsili için öngörülen AATUHK hükümleri uyarınca kamu alacağı takip ve tahsil edilir.

Kamu alacaklarının takibinde iki temel prensip bulunmaktadır. Bu prensipler gereği bir taraftan kamu alacağını ödemekle yükümlü olanlara ödeme açısından her türlü kolaylık sağlanmalı, bununla birlikte kamu alacaklarını emniyet altında bulunması sağlanarak kolay ve seri bir şekilde tahsil edilmelidir. Özel hukuktaki bir alacaklıyı, borçlusunun borcu ödemesinden sonraki ekonomik durumu ilgilendirmez. Kamu alacaklısı ise borçlunun borcunu ödemesinden sonraki ekonomik durumuyla da ilgilenebilir durumundadır. Bununla birlikte kamu hizmetlerinin karşılığı olan kamu alacaklarının zamanında tahsil edilemeden bırakılması da mümkün değildir. Kamu alacağını borçluyu ekonomik açıdan zor durumda bırakmadan tahsilinin sağlanması, mevzuatta çok hassas hükümlerin bulunmasına bağlıdır. Böylesine bir dengeyi AATUHK sağladığını söylemek zordur. Bilakis alacağın kısa sürede elde edilmesi için kamu alacaklısının korunduğu söylenebilir. Kaldı ki kamu alacağının zamanında ödenmemesi üzerine alacaklı idarenin icra takibini yine kendisinin yapması, tahsilat için yaptığı işlemin idari işlem olması ve bunun sonucu olarak idari işlemlerin icrai olması, hukuka uygunluk karinesinden yararlanması, re'sen icra edilebilir olması kamu borçlusunun elini zayıflatmaktadır. Alacağın tahsil edilmesinde alacaklı devlet ile devleti oluşturan kişilerin kanun karşısında eşit olmaları gerekir. Devlet, sahip olduğu yetki ve bulunduğu konum nedeniyle hakkını elde etmede daha güçlü olduğundan, kendine ayrıcalık tanımamalıdır.²³ Bu açıdan AATUHK düzenlemesinde özellikle kanun koyucu kanun hükümlerini koyarken ve kanun uygulayıcılarının kanunu yorumlarken bu hassas dengeyi gözetmek durumundadır. AATUHK m.62 son fıkrası *“Tahsil dairesi alacaklı amme idaresi ile borçlunun menfaatlerini mümkün olduğu kadar telif etmekle mükelleftir”* hükmü ile dengenin korunması gereğini hükme bağlamıştır. Yalnız her durumda çatışan menfaatlerin mutlak bir eşitlikle dengelenmesi

²³ Toktaş, Mine, Kamu Alacağının Korunmasında Tasarrufun İptali Davaları Peçeleme ve Muvazaalı İşlemler, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, s. 68.

değil, çatışan menfaatler arasında korunmaya değer olanı hassas bir şekilde dengelenmesi gerekmektedir.²⁴ Anayasa Mahkemesi'nin,

“Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde gerekli kaynağın elde edilmesi adına vergi ve diğer kamu alacaklarının takip ve tahsili için hukuki düzenlemeler ve ayrıcalıklı yetkilerle kolaylık ve hızlilik sağlanmasının doğal olduğu kabul edilmekle birlikte bu konuda bireylerin hakları ve hukukun genel ilkelerinin de göz önünde bulundurulması hukuk devletinin bir gereğidir”

şeklindeki kararında da ifade edildiği üzere anayasal sınırlar altında hukuk devletinin gerekleri doğrultusunda AATUHK hükümleri düzenlenmeli ve yorumlanmalıdır.²⁵

Kamu alacakları hukuku açısından bir başka önemli durum ise, kamu borçlusunun ekonomik hayatta var olmayı sürdürmesinin sadece kendisi için değil, kamu alacaklısı için de önemli olmasıdır. Özel hukuk alanındaki bir alacaklı, alacağını tahsil ettikten sonra borçlusunun ekonomik durumuyla ilgilenmek zorunda değildir. Ancak kamu

²⁴ Aksüt, Burcu Demirbaş, “Kamu İcra Hukuku’nda Menfaat Dengesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı 2014,(Basım Yılı 2015), Hakan Pekcanitez’e Armağan, s. 4676.

²⁵ Budak, Tamer, Selami Er, “Limited Şirket Ortaklarının Kamu Alacağına İlişkin Sorumluluklarının Değerlendirilmesi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2013, s. 91.; İdeal olanın böyle olmakla birlikte, gerçekleşmesinin mümkün olmadığını Muhammet Özekes şöyle ifade eder: “(AATUHK’nun) Eşitlik ilkesi bir yana, ölçülülük, adil yargılanma hakkı, hukuk devleti gibi ilkelerle bağdaşır tarafı bulunmamaktadır. Bunun en veciz ifadesini, Ziya Paşa’nın ‘Kadı ola davacı ve muhızır (mübaşir) dahi şahit/ Ol mahkemenin hükmüne derler mi adalet’ sözünde bulmak mümkündür. Aslında, 6183 sayılı Amme alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun’un, münferit hükümlerini eleştirmek çok anlamlı değildir. Çünkü başta Kanun’un kendisi ve kurduğu sistem hukuk karşısında her yönüyle sorunludur. Burada açıklanan temel hak ve ilke, deyim yerindeyse bu Kanun karşısında ihlale mahkumdur. Dünyanın en adil ve en iyi eğitilmiş yöneticileri dahi, kanaatimizce bu Kanun’u hukuka uygun şekilde uygulamakta zorlanacaklardır. Zira Kanun, ister istemez idareyi bir kolaycılığa sevk etmektedir. Hiçbir idareci, böyle bir lüksü ve yetkiyi terk etmek noktasında istekli olmayacaktır. Bu Kanun potansiyel bir temel hak ihlali taşımaktadır. Takibe karşı, yargı yoluna başvurulabilme imkanı veren hükümlerin bulunduğu savunması da durumu değiştirmeyecektir. İhtiyati haciz kararını dahi idari yoldan alıp uygulayan Devlet karşısında, vatandaşın tüm bu çetrefil yolları kullanması ve sonuç alması ağır işleyen yargı mekanizması karşısında hiç de kolay olmayacaktır.... Bu düzenlemeler karşısında ortaya çıkan manzaraya bakıldığında, öncelikle Devlet, kendi alacağını tahsil için, hiçbir engel taşımayan, adeta dikensiz gül bahçesi şeklinde bir takip yolu ihdas etmiştir. Şayet, Devlet takip yapmadan önce başka alacaklılar takip yaparsa, duruma göre rüçhanlı veya imtiyazlı alacaklı olarak kendisini korumuştur. Eğer herhangi bir kişi Devlet’ten alacaklı olur, Devlet’e karşı takip yapar ve takibini bir şekilde kesinleştirirse, o zaman da borcunu ödemeyen Devlet karşısında yine savunmasızdır. Çünkü, Devlet borcu ödemezse, alacaklı onun malını haczettiremeyecektir. Burada unutulmamalıdır ki, Devlet büyük bir güce ve organizasyona sahipken, bireyin gücü hiçbir zaman Devletle mukayese edilecek ölçüde olmayacaktır. Bu aşırı dengesiz manzaranın izahını hukuk devleti kavramıyla yapmak için epey çaba sarfetmek, bu konuda iyi bir gerekçe bulmak için epey uğraşmak gerekecektir. Oysa bu çalışmanın başında vurguladığımız üzere, hukuk devleti bir noktada devlet gücünü sınırlamayı, temel haklara bunu güvence altına almayı sağlamak için vardır.” (Özekes, Muhammet, İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 195-197.); Aşık, “Devlet bir taraftan kendi alacağı için özel takip usulleri belirlemekte (6183 sayılı Kanun), diğer taraftan İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre yapılan icra takiplerinde kendi lehine düzenlemeler getirmekte, kendi borcunu ödemediğinde, alacağın tahsilini sağlayacak takipte hacze engel olmaktadır. Bu hüküm adil ve sosyal hukuk devleti anlayışı ile bağdaşmayan bir düzenlemedir.” (Aşık, İbrahim, “1982 Anayasası Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Devlet Mallarının Haczedilmezliği”, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 7, 57-93, (2011), s. 67)

borçlusu aynı zamanda kamu idarelerinin gelir kaynağı olduğundan, devletin kendi eliyle kendi kaynağını kurutmaması için borçlusunun borcunu ödedikten sonraki durumuyla da ilgilenecektir. Bu nedenle kamu alacaklısı takip yaparken borçlusunun menfaatlerini de ayrıca düşünmelidir.²⁶

Kamu alacağının tahsilini yapan idare, idare hukuku kurallarını kullanarak alacağı tahsil eder. Tahsilat işlemi, bireysel (sübjektif) nitelikte bir idari işlemdir. Bir başka açıdan bu işlem, borçluya belli davranışta bulunma yükümlülüğü getirdiği için hukuki etkisine göre yükümlendirici işlemdir. Yine tahsilat işlemi borçluyu borçlu statüsünden kurtardığından bir şart işlemdir. Tahsilat işlemi, bir idari işlem olması nedeniyle idari işlemlerin tüm unsurlarını (Yetki, şekil, usul, sebep, konu, amaç²⁷) taşımaları gerekmektedir.²⁸

AATUHK ile ilgili yapılan çalışmada, alacağın kaynağının kamu hukuku olması nedeniyle yalnız vergi hukuku-idare hukuku açısından incelenmesi yeterli olmaz. Çünkü AATUHK, aynı zamanda bir icra (takip) kanunudur ve genel icra hukukuna ait temel ilke ve prensiplerin kamu alacakları hukukunda da geçerli olması gerekir.²⁹ Kamu alacaklarının tahsili amacıyla açılacak iptal davasına AATUHK hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Hüküm bulunmayan hallerde özel hukuk alacakları için öngörülen İİK hükümlerinin uygulanmaması gerektiği yönünde görüşler vardır.³⁰ AATUHK yürürlüğe girmezden önce uygulanan Tahsili Emval Kanunu döneminde, kanundaki eksiklikler İİK hükümlerine bakılarak tamamlanıyordu.³¹ AATUHK’da hüküm bulunmayan hallerde İİK’nın uygulanacağı ile ilgili genel bir hüküm yoktur.

²⁶ Demirbaş Aksüt, s. 4677.

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kemal Gözler, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Basım, 10. Baskı, 2010, s. 304-370.

²⁸ Şenyüz, Doğan, vd. Vergi Hukuku, Ekin Basım, 3. Baskı, Bursa 2012, s. 273.

²⁹ Albayrak, Hakan, Serkan Ağar, “Tasarrufun İptali Davalarının Kamu İcra Hukuku ve Genel İcra Hukuku Çerçevesinde Özel Dava Şartları Bakımından Karşılaştırılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2016 (124), s. 441.

³⁰ Kostakoğlu, Cengiz, “6183 Sayılı Kanuna Göre Amme Alacaklarının Tahsili Yönünden İptal Davası”, *Yargıtay Dergisi*, Ocak-Nisan 1991, s. 6-7.; “6183 sayılı kanunda boşluk bulunması durumunda İİK hükümleri kendiliğinden uygulanamaz; açık atf yapılması halinde İİK hükümlerine gidilebilir. Açık atf yoksa, 6183 sayılı yasa hükümlerinin uygulanmasını içtihat geliştirecektir.” (Öncel, vd. s. 159); Taşdelen, Aziz, “Genel İcra Hukuku İle Karşılaştırmalı Kamu İcra Hukukunda Hacizde İstihkak İddiaları Ve Davaları”, AÜHFD, 2004, C. 53, S. 2, s. 122.

³¹ Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Gerekçesi Kanun Tasarısı ve Komisyon Raporları, s. 776.(http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/gerekceler/6183/cilt_3_6183_sayili_kanun.pdf), E.T.: 04.07.2018

Ancak bazı maddelerde İİK'ya atıf yapılmıştır.³² Bununla birlikte Yargıtay'ın verdiği kararlarda³³ AATUHK'da hüküm bulunmayan hallerde sık sık İİK hükümlerine başvurduğu görülmektedir.³⁴ Bu açıdan doktrinde görüş birliği de bulunmamaktadır. AATUHK ile İİK arasında genel kanun, özel kanun ilişkisi bulunmamakla birlikte AATUHK'da hüküm bulunmayan hallerde İİK hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanmasının mümkün olduğu³⁵ ve Yargıtay'ın³⁶ da ilke olarak bu noktadan hareket ettiği ileri sürülebilir.³⁷

AATUHK tasarısında, kamu alacaklarının tahsili usulü ile özel hukuk kaynaklı alacakların tahsili usulü arasında paralellik bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte kanunun gerekçesinde, AATUHK tasarısının hazırlanmasında önemli ölçüde İİK hükümlerinden, kamu alacaklarının niteliğine aykırı düşmemek şartıyla faydalandığı ve iki kanun arasında ahengin korunmasına dikkat edildiği şu şekilde vurgulanmıştır:

“Kamu alacaklarının tahsilinde, tatbikatın, geniş ölçüde umumi icra usullerine muvazi bir istikamet takip etmiş olduğu da bir vakiydir. Bu itibarla tasarının hazırlanmasında İcra ve İflas Kanunu hükümlerinden, kamu alacaklarının mahiyet ve bünyesine aykırı düşmemek şartıyla, İcra ve İflas hukuku sahasında tespit edilen prensiplerden faydalanılmış umumi takip esaslarıyla tasarı arasında daima bir ahenk muhafaza edilmiştir.”³⁸

³² AATUHK m.21, m.100 gibi; Özer, İlhan, “Kamu Alacaklarının Tahsili Teorisi ve Türkiye’de Uygulanması”, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 1979, s. 177.

³³ “...Alacaklı tarafından icra takibi 6183 sayılı Yasaya göre yapılmış olduğundan, bu takibe dayalı olarak açılan tasarrufun iptaline ilişkin davalar, aynı yasadaki özel hükümlere göre çözümlenir. Ancak özel yasa hüküm bulunmayan hallerde daha genel nitelikteki İcra İflas Kanunundaki hükümlere başvurulabilir...”Yargıtay 15. HD. 16.02.1987 E:1986/4519, K:1987/524; Yargıtay 15. HD. 20.06.2006 E:2006/1258, K:2006/3739

³⁴ Yargıtay 15. HD. 02.10.1989 E:1989/2845, K:1989/3951

³⁵ Güneren, Ali, İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 1196.; Aksi görüşte, AATUHK’da açık yollamanın bulunmadığı durumlarda mali hukuka egemen olan kanunilik ilkesi nedeniyle İİK hükümleri uygulanamaz. (Karakoç, “Genel Vergi Hukuku”, s. 625.; Pekcanitez, vd. s. 379.); Kostakoğlu, AATUHK’da hüküm bulunmayan hallerde İİK benzer hükümleri kıyasen uygulanır şeklinde hüküm bulunmadığından kıyasa başvurulamayacağını düşünmektedir.

³⁶ Tasarrufun iptali davaları ister AATUHK ister İİK hükümlerine göre açılın görevli mahkeme Asliye Hukuk Mahkeme’sidir. Bu nedenle verilen kararı incelemekle görevli yargı mercii Bölge Adliye Mahkemeleri veya Yargıtay’ın İİK’ya göre açılan tasarrufun iptali davalarının istinaf veya temyiz taleplerini incelemekle görevli hukuk dairesi AATUHK hükümlerine göre açılan iptal davalarına da bakacağından bu durum kararlarına da yansımaktadır.(Albayrak, Ağar, s. 449.)

³⁷ Güneren, s. 1283.; Yargıtay 17. HD. 01.11.2007 E:2007/2501, K:2007/3333; Yargıtay 15. HD. 09.11.1998 E:1998/3883, K:1998/4141; Yargıtay 15. HD. 18.07.2006 E:2006/2879, K:2006/4561; Yargıtay 15. HD. 17.01.1995 E:1994/6538, K:1995/115

³⁸ Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Gerekçesi Kanun Tasarısı ve Komisyon Raporları (http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/gerekceler/6183/cilt_3_6183_sayili_kanun.pdf, E.T.:08.09.2018)

1.3. Kamu Alacağının Kapsamı

Kamu hukuku ve idare hukuku ile ilgili düzenlemelerin temelinde genel menfaatlerin özel menfaatlere nazaran üstün tutulması vardır. Bu itibarla kamu alacağı kavramının temelinde de aynı anlayışı görmek mümkündür. Kamu alacağının zamanında ödenmemesi durumunda kamu hizmetleri olumsuz etkileneceğinden özel alacaklardan farklı usulle takip ve tahsilinin öngörülmesi gerekliliği kabul edilmektedir. Bunun sonucunda idare hukukunda yer alan kamu gücüne dayanma, re'sen harekete geçme, kararların icrai olması ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanma gibi yetkilere dayanarak kamu alacağının cebren tahsiline gidilebilmektedir.³⁹

AATUHK m.3 ile kamu alacağının aynı kanunun 1 ve 2. maddelerin kapsamına giren alacaklar olduğu hükme bağlanmıştır. AATUHK m.1:

“Devlete, vilayet hususi idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası gibi asli, gecikme zammı, faiz gibi fer'i amme alacakları ve aynı idarelerin akitten, haksız fiil ve haksız iktisaptan doğanlar dışında kalan ve amme hizmetleri tatbikatından mütevellit olan diğer alacakları ile; bunların takip masrafları hakkında bu kanun hükümleri tatbik olunur.”

şeklinde, m.2 ise “*Muhtelif kanunlarda Tahsili Emval Kanununa göre tahsil edileceği bildirilen her çeşit alacaklar hakkında da bu kanun hükümleri tatbik olunur.*” şeklinde düzenlenmiştir.

1.3.1. Asli Kamu Alacakları

AATUHK'de, asli kamu alacakları devlete, il özel idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası ve para cezaları gibi alacaklar olarak düzenlenmiştir.

Kanun, asli kamu alacaklarını sayarken “*gibi*” sözcüğünü kullanması ile neyi amaçladığı konusu doktrinde eleştirilmiştir. Doktrinde bir görüşe göre “*gibi*” sözcüğü asli kamu alacaklarının çeşitlerini sayılarak belirtilmesi anlamına gelir.⁴⁰ Diğer görüşe göre adları belirtilmeyen ancak özel kanunlarında atıf yapması koşuluyla mali

³⁹ Kaplan, Recep, “Hukuksal Açıdan Kamu Alacağı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 4, S. 15, Ekim 2013, s. 192.

⁴⁰ Karakoç, “Genel Vergi Hukuku”, s. 632.

yükümlülüklerden doğan kamu alacakları gibi sözcüğüyle asli kamu alacağı içerisine dahil edilebilir.⁴¹

1.3.1.1. Vergi, Resim, Harç

Vergi, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak amacıyla kaynakları oluşturmak ve bazı ekonomik ve sosyal amaçları gerçekleştirmek için, egemen kamu otoritesi tarafından kişilerden kamu gücüne dayanılarak alınan ekonomik değer olarak tanımlanabilir.⁴² Bununla birlikte vergiye ilişkin en temel düzenleme Anayasa m.73'de yer almaktadır. Anayasa'daki ilgili madde:

“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır ...”⁴³

şeklinde düzenlenmektedir. Anayasa m.10 ve m.73 birlikte okunduğunda vergi hukuku bakımından kabul edilmiş anayasal -temel vergilendirme ilkeleri ve ölçütü- belediği görülmektedir. Bu ilkeler eşitlik ilkesi, verginin kanuniliği ilkesi ve mali güç⁴⁴ ölçütüdür.⁴⁵

Resim, kamusal harcamaların finanse edilmesi amacıyla belirli bir işin veya hizmetin görülmesi için yetkili makamlarca verilen iznin karşılığı olarak kamu gücüne dayalı olarak alınan paradır. Günümüzde resim olarak tanımladığımız alacaklar vergi veya harç olarak düzenlenmektedir⁴⁶

⁴¹ Budak, Tamer, Serkan Benk, “Kamu Alacağı: Hukuki Bir Değerlendirme”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* BERJ, 2(2) 2011, s. 65.

⁴² Pehlivan, Osman, Vergi Hukuku Genel Hükümler ve Türk Vergi Sistemi, Trabzon 2018, s. 20.; Toktaş, s. 18.

⁴³ Maddenin devamı şu şekildedir:

“Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.”

⁴⁴ “Mali güç ölçütü, vergilendirmede bir eşitsizlik veya eşitlik ölçütüdür... Belirli göstergelere göre belirlenen mali güç, ayrı ayrı bireysel durumlarda tutarı değişebilen bir niceliği ifade etmekte olup, mali güç matematiksel biçimiyle değişken olarak nitelendirilebilir... Vergilendirmede hukuksal durumun aynılığını belirleyen temel ölçüt mali güçtür. Hukuksal durumdaki farklılık ise, mali güçteki farklılıkla ölçülebilir. Mali güçteki aynılığın veya farklılığın neye göre belirleneceği önem arz etmekte olup; vergisel mali gücü temsil eden göstergeler, gelir ve tüketim dinamik akışlarından oluşmaktadır.”(Budak, Tamer, Türk Vergi Hukukunda Anayasal Ölçüt: Mali Güç, XII Levha Yayıncılık, Kasım 2010, s. 70.)

⁴⁵ Öner, Erdoğan, Vergi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, (8. Baskı), 2017, s. 31.

⁴⁶ Örneğin, gümrük ve damga resimleri, gümrük ve damga vergisi olarak, trafik resmi ise trafik harcı olarak adlandırılmıştır.(Toktaş, s. 19.)

Harç, kamusal harcamaların finansmanı amacıyla kamu idaresinin belirli edimleri ile belirli kamu hizmetlerinden(yargı hizmetleri ile tapu hizmetleri gibi) faydalanma karşılığında kamu gücüne dayalı olarak alınan bedel olarak tanımlanabilir.⁴⁷

1.3.1.2. Muhakeme Giderleri

Muhakeme giderleri, ceza soruşturması sonucunda iddianame kabul edilmesi üzerine açılan bir davanın söz konusu olması durumunda, soruşturma evresinden başlayarak dava sonuna kadar o dava için yapılan giderlere karşılık alınması gereken kısım kamu alacağı olarak sayılmıştır.⁴⁸ Bu giderler Ceza Muhakemesi Kanunu⁴⁹ m.324'te *“harçlar ve tarifesine göre ödenmesi gereken avukatlık ücretleri ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yargılamanın yürütülmesi amacıyla Devlet Hazinesinden yapılan her türlü harcamalar ve taraflarca yapılan ödemeler yargılama giderleridir”* şeklinde düzenlenmiştir.⁵⁰

1.3.1.3. Vergi Cezaları

Vergi kanunlarında öngörülen hususların zamanında ve usule uygun bir şekilde vergi ödevlisi olarak nitelenen kişiler tarafından yerine getirilmemesi durumunda vergi suç ve cezaları ortaya çıkmaktadır.⁵¹ Kabahat olarak sayılan vergi ödevine aykırılıklar idari para cezaları şeklinde idari yaptırımlar ile cezalandırılmaktadır.⁵²

Vergi dairesi tarafından suç olarak saptanan fiil başkaca bir yargı kararına ihtiyaç duymadan idari yargı merci tarafından idari yaptırım olarak cezalandırılır.⁵³ Ancak burada bahsedilen suç ve cezalar mali nitelikli suç ve cezalardır. Bunun dışında ceza hukuku alanındaki suç ve cezalar inceleme alanımız dışındadır.

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu⁵⁴ (VUK) m.344'te düzenlenen vergi ziyaı suçu ve cezası ve VUK m.351'de düzenlenen usulsüzlük suç ve cezası vergi cezaları olarak

⁴⁷ Pehlivan, s. 20.

⁴⁸ Gerçek, s. 5.

⁴⁹ RG: 17.12.2004; 25673

⁵⁰ Bu giderler AATUHK m.106'da düzenlenen terkin edilmesi gereken tutardan az ise takip edilmez, devlet hazinesine yükletilir. (CMK m. 324/4)

⁵¹ Öncel, vd. s. 209.

⁵² Kaplan, s. 200.

⁵³ Öncel, vd. s. 210.

⁵⁴ RG: 10.01.1961, 11.01.1961, 12.01.1961; 10703, 10704, 10705

sayılmaktadır. Bu açıdan vergi cezalarının tahsili de AATUHK hükümlerine göre yapılır.

1.3.1.4. İdari Para Cezaları

Çeşitli kanunlarda öngörülen yükümlülüklerin ihlal edilmesi nedeniyle kamu kurumları ve kamu idareleri tarafından uygulanan idari para cezalarının tahsili AATUHK hükümleri uyarınca⁵⁵ gerçekleştirilir. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu⁵⁶ m.2 kabahati; kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık olarak tanımlanmıştır. Yine aynı Kanun m.16 ile de kabahatler karşılığında uygulanacak idari yaptırımların idari para cezası ve idari tedbirler olduğu ifade edilmiştir. Anılan madde idari tedbirleri mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirler olarak tanımlanmıştır. Yine Kanunun genel kanun niteliğinde olduğu belirtilerek, Kanunun genel hükümlerinin diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanacağı hükme bağlanmıştır.⁵⁷

1.3.1.5. Türk Ceza Kanunun Para Cezalarına İlişkin Hükümleri Saklı Kalmak Kaydıyla Adli Para Cezaları

Türk Ceza Kanunu⁵⁸ (TCK) m.52'ye göre mahkeme, adli para cezası verdiğinde bunun ödenmemesi durumunda adli para cezasının hapse çevrileceği yönünde karar verir. Ancak Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun⁵⁹ m.106/11⁶⁰ hükmü gereği adli para cezası hapis ile karşılanamamış olursa geri kalan tutar AATUHK hükümlerine göre tahsil edilir.⁶¹

⁵⁵ Kabahatler Kanunu m.17/4 gereği, genel bütçeye gelir kaydedilmesi gerekmeyen idarî para cezaları, ilgili kanunlarında özel hüküm bulunmadığı takdirde İİK hükümlerine göre tahsil edilir.

⁵⁶ RG: 31.03.2005; 25772 (Mük.)

⁵⁷ RG: 12.05.2007; 26520, Tahsilat Genel Tebliği, Seri No: 442; Aynı Tebliğin II. Kısımında idari para cezası vermeye yetkili olan kamu tüzel kişileri sayılmıştır.

⁵⁸ RG: 12.10.2004; 25611

⁵⁹ RG: 29.12.2004; 25685

⁶⁰ İnfaz edilen hapsin veya kamuya yararlı işte çalışmanın süresi, adli para cezasını tamamıyla karşılamamış olursa, geri kalan adli para cezasının tahsili için ilâm, Cumhuriyet Başsavcılığınca mahallin en büyük mal memuruna verilir. Bu makamlarca 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre kalan adli para cezası tahsil edilir.

⁶¹ TCK dışındaki ve tahsil şekli gösterilmemiş para cezaları tamamen AATUHK hükümlerine göre tahsil edilir. (Bayraklı, Hasan Hüseyin, Vergi İcra Hukuku, Afyon 2000, s. 9.)

1.3.2. Fer'i Kamu Alacakları

Fer'i kamu alacakları, asli kamu alacaklarının zamanında ödenmemesi halinde uygulanacak gecikme zammı, gecikme faizi, haksız çıkma zammı, tecil faizi, pişmanlık zammı gibi alacakları kapsar.

Fer'i kamu alacaklarının; borçlu için caydırıcı olması, alacağın zamanında tahsil edilememesi halinde doğacak kamu zararının giderilmesi, zamanında ödeyen ile zamanında ödemeyen arasındaki adaletin sağlanması amaçlarına hizmet ettiği söylenebilir.⁶² Yine bu alacaklar da kamu hizmeti ve kamu gücü esaslarına dayanır. Yapılacak takibin bütünlük arz etmesi açısından, fer'i kamu alacakları, asli kamu alacağının tabi olduğu usullere göre tahsil edilmesi gereklidir.⁶³

1.3.2.1. Gecikme Zammı

AATUHK m.51 gereği, kamu alacağı süresinde ödenmemesi halinde, ödenmeyen kısma vade tarihinden itibaren her ay için ayrı ayrı % 2 olarak uygulanan tutar gecikme zammı olarak tanımlanır ve bu kanuna göre takip ve tahsil edilir. Gecikme zammı, tahsilat aşaması ile ilgilidir. Gecikme zammı, ödemenin yapılması gereken süreden başlayarak tahsilat tarihine kadar hesaplanır.⁶⁴

1.3.2.2. Gecikme Faizi

VUK m.112/3 uyarınca ikmalen, re'sen veya idarece yapılan tarhiyatlarda;

“Dava konusu yapılmaksızın kesinleşen vergilere, kendi vergi kanunlarında belirtilen ve tarhiyatın ilgili bulunduğu döneme ilişkin normal vade tarihinden itibaren, son yapılan tarhiyatın tahakkuk tarihine kadar,

Dava konusu yapılan vergilerin ödeme yapılmamış kısmına, kendi vergi kanunlarında belirtilen ve tarhiyatın ilgili bulunduğu döneme ilişkin normal vade tarihinden itibaren, yargı organı kararının tebliğ tarihine kadar, geçen süreler için AATUHK'na göre tespit edilen gecikme zammı oranında gecikme faizi uygulanır.”

Gecikme faizi tahakkuk aşaması ile ilgili olup, tahakkuku geciktirilen vergiler için söz konusudur. İdare tarafından re'sen, ikmalen veya idarece tarh uygulamasına gidildiğinde aylık % 2 oranında gecikme faizi uygulanır.⁶⁵

⁶² Toktaş, s. 20.

⁶³ Karakoç, “Genel Vergi Hukuku”, s. 633.

⁶⁴ Bilici, Nurettin, Vergi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 29. Baskı, s. 107.-108.

⁶⁵ Bilici, s. 108.

1.3.2.3. Haksız Çıkma Zammı

AATUHK m.58 uyarınca, kendisine ödeme emri tebliğ olunan kişi, böyle bir borcu olmadığı veya kısmen ödediği veya zamanaşımına uğradığı hakkında tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde alacaklı tahsil dairesine ait itiraz işlerine bakan vergi itiraz komisyonu nezdinde itirazda bulunabilir. İtirazın şekli, incelenmesi ve itiraz incelemelerinin iadesi hususlarında VUK hükümleri uygulanır. Borcun bir kısmına itiraz eden borçlunun, itiraz ettiği kısmı açıkça göstermesi lazımdır, aksi halde itiraz edilmemiş sayılır. İtiraz komisyonu bu itirazları en geç 7 gün içinde karara bağlar. İtirazında tamamen veya kısmen haksız çıkan borçludan, reddedilen miktardaki kamu alacağı % 10 zamlı tahsil edilir. Tahsil edilmesi gereken % 10 zamlı tutar haksız çıkma zammıdır. Haksız çıkma zammı mahkeme kararı neticesinde mükellefin haksız çıkması üzerine tahsil edilir.⁶⁶

1.3.2.4. Tecil Faizi

AATUHK m.48 ve 48/A'da düzenlenen tecil faizi, kamu alacağının vadesinde ödenmesi veya haczin uygulanması veya haczedilmiş malların paraya çevrilmesi borçluyu çok zor duruma düşürecekse, kanunda belirtilen şartları taşıyan borçlunun yazılı talebi üzerine 36 ayı geçmemek üzerine yıllık % 22 oranında faiz ve teminat alınarak tecil yapılır. Anılan faiz tecil faizidir. Tecil faizi de AATUHK hükümlerine göre takip ve tahsil edilir.

1.3.2.5. Pişmanlık Zammı

VUK m.371'de düzenlenen pişmanlık zammı, vergi ziyana sebep olan ve vergi dairesinin bilgisi dışında bir olayın kendiliğinden dilekçe ile haber verilmesi üzerine uygulanan bir müessesedir. Beyana dayanan vergilerde vergi ziyayı cezasını gerektiren

⁶⁶ - “Ödeme emrine karşı açılmış davaların neticesinde, idarenin davacıdan haksız çıkma zammı talep edebilmesi için, mahkemece davanın esasına girilmek suretiyle davacının haksızlığına kanat getirilmiş ve davanın esasın reddolunmuş olması gerekmektedir.” (Danıştay 4. D. 28.11.2005; E:2005/1164, K:2005/2267)

- “Davaların feragat nedeniyle sonuçlanamadığı ve ilk derece mahkemesince dosyanın feragat sebebiyle karar verilmesine yer olmadığına hükmedilerek kapatıldığı hallerde, davadan haksız çıkan taraftan söz edilemeyeceğinden, davacı taraftan yine haksız çıkma tazminatı talep edilemez.” (Danıştay 7. D. 11.10.2005; E:2002/2457, K:2005/2386)

- “Yerel mahkemede ödeme emrine karşı açtığı davayı kaybeden, bir başka deyişle haksız çıkan kişinin temyiz aşamasında feragat etmesi halinde, haksız çıkma tazminatı ödemek durumunda kalır.” (Danıştay 4. D. 23.02.2005; E:2004/2323, K:2005/259)

fiilleri işleyen mükelleflerle bunların işlenişine iştirak eden diğer kişilerin kanuna aykırı hareketlerini ilgili makamlara kendiliğinden dilekçe ile haber vermesi halinde, haklarında kanunda yazılı hallerde⁶⁷ vergi ziyai cezası kesilmez. Ancak, bu durumda AATUHK m.51’de belirtilen her ay için ayrı ayrı % 4 oranında, ay kesirlerine isabet eden günlük olarak hesap edilen pişmanlık zammı tahakkuk eden borcun aslı ile birlikte on beş gün içinde ödenmesi gereklidir.⁶⁸

1.3.2.6. İzahat Zammı

VUK’nun m.370’te yapılan düzenleme ile vergiye gönüllü uyumun artırılması amacıyla “izaha davet” müessesesi ihdas edilmiştir. İzaha davet, idarenin verginin ziyaa uğramış olabileceğini harici karinelerle tespit ettiği hallerde, haklarında vergi incelemesine veya takdir işlemlerine başlanılmamış mükelleflerden yetkili merciler tarafından izahat talep edilmesidir. Kendisine izaha davet yazısı tebliğ edilen mükellefler, davet konusu tespitle sınırlı olarak, VUK m.371’de yer alan pişmanlık hükümlerinden yararlanamaz.⁶⁹

Yapılan düzenlemeyle, verginin ziyaa uğramış olabileceğine yönelik bir ön tespit bulunması durumunda mükelleflerin izaha davet edilebilmesi ve vergiyi ziyaa uğrattığını kabul edip madde kapsamında beyanname vererek tahakkuk eden vergiler ile “izahat zammını” süresinde ödeyen mükelleflere, vergi ziyai cezasının %20 oranında kesilmesi öngörülmektedir.⁷⁰

⁶⁷ 1. Mükellefin keyfiyeti haber verdiği tarihten önce bir muhbir tarafından her hangi resmi bir makama dilekçe ile veya şifahi beyanı tutanakla tevsik edilmek suretiyle haber verilen husus hakkında ihbarda bulunulmamış olması (Dilekçe veya tutanağın resmi kayıtlara geçirilmiş olması şarttır)

2. Haber verme dilekçesinin yetkili memurlar tarafından mükellef nezdinde her hangi bir vergi incelemesine başlandığı veya olayın takdir komisyonuna intikal ettirildiği günden evvel (Kaçakçılık suçu teşkil eden fiillerin işlendiğinin tespitinden önce) verilmiş ve resmi kayıtlara geçirilmiş olması.

3. Hiç verilmemiş olan vergi beyannamelerinin mükellefin haber verme dilekçesinin verildiği tarihten başlayarak on beş gün içinde tevdi olunması.

4. Eksik veya yanlış yapılan vergi beyanının mükellefin keyfiyeti haber verme tarihinden başlayarak on beş gün içinde tamamlanması veya düzeltilmesi.

5. Mükellefçe haber verilen ve ödeme süresi geçmiş bulunan vergilerin, ödemenin geciktiği her ay ve kesri için, 6183 sayılı Kanunun 51 inci maddesinde belirtilen nispette uygulanacak gecikme zammı oranında bir zamlı birlikte haber verme tarihinden başlayarak onbeş gün içinde ödenmesi, halinde vergi ziyai cezası kesilmez.

⁶⁸ Kaplan, s. 205.

⁶⁹ Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 475)

⁷⁰ Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 475)

1.3.3. Takip Giderlerinden Doğan Kamu Alacakları

Takip giderleri, asli ve fer'i kamu alacakları ile kamu hizmetlerinden doğan alacakların tahsili sırasında uygulanan zor kullanma, haciz, taşıma, ilan, muhafaza, satış gibi cebri usullerin uygulanmasından kaynaklı giderlerdir.⁷¹ Usul ekonomisi açısından kamu alacağının cebren takip ve tahsili sırasında ortaya çıkan giderlerin kamu alacağı sayılması gereklidir.⁷² Bu itibarla takip giderleri, AATUHK kapsamındaki alacaklara yönelik yapılan takip giderlerinin tamamını kapsamaktadır.

1.3.4. Diğer Kamu Alacakları

Diğer kamu alacakları, kamu hizmeti uygulamasından doğan kamu alacakları, idari sözleşmelerden doğan kamu alacakları, Tahsili Emval Kanununa göre tahsil edilmesi gereken kamu alacakları ile özel kanunlarında AATUHK hükümlerine göre tahsil edileceği hükmüne bağlanmış alacaklar olarak sayılabilir.

1.3.4.1. Kamu Hizmeti Uygulamasından Doğan Kamu Alacakları

Anayasa Mahkemesi kamu hizmetini,

“...devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimleri altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir...”

şeklinde tanımlar.⁷³ Diğer bir ifadeyle kamu hizmetini, kamu yararının sağlanması ve genel toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla kamu idareleri olan devlet, il özel idaresi, belediye veya kamu kurumları tarafından yürütülen faaliyetler olarak tanımlamak mümkündür.⁷⁴ Kamu hizmeti dolayısıyla doğan kamu alacaklarının neler

⁷¹ Budak, Benk, s. 66.

⁷² Toktaş, s. 23.; Takip giderlerinin kamu alacağı niteliğinde olmadığı söylenebilir. Ancak kanunun gerekçesinde de belirtildiği gibi, takip giderlerinin takip ve tahsilini ayrı bir rejime tabi tutmak alacaklı kamu idaresini aynı borçlu hakkında takip masrafları için bir de adli icra dairelerinde takip yapma zorunluluğu doğurur. Borç bir kamu alacağının tahsilini takip sırasında ortaya çıkmış olduğuna göre kamu alacağının tahsili için yapılan masrafların aynı usulle tahsil edilmesinde her açıdan fayda vardır. (Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Gerekçesi Kanun Tasarısı ve Komisyon Raporları) (http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuat/gerekceler/6183/cilt_3_6183_sayili_kanun.pdf), (E.T.:18.09.2018)

⁷³ Anayasa Mahkemesi, 09.12.1994 E:1994/43 K:1994/42-2; Ayrıntılı bilgi için Çağlayan, Ramazan, İdare Hukuku Dersleri, (Genişletilmiş 3. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 241-268.

⁷⁴ Karakoç, “Genel Vergi Hukuku”, s. 633.

olduğunu saymak belirsiz ve değişken içerikli olmaları dolayısıyla çok mümkün değildir.⁷⁵

AATUHK m.1’de yer alan, “*akitten, haksız fiil ve haksız iktisaptan doğanlar dışında kalan*” ifadesiyle, kamu hizmeti dolayısıyla doğan kamu alacaklarını, sözleşme (özel hukuk sözleşmeleri), haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanması durumunda kapsam dışında bırakmıştır. Bu tür alacaklar kamu alacağı niteliğinde görülmemiş, kamunun özel hukuktan doğan alacakları şeklinde görülmüştür. Sonuç olarak devlet, il özel idaresi ve belediyelerin sundukları hizmetler karşılığı tahsil edilecek gelirleri AATUHK kapsamında kamu alacağıdır.⁷⁶

1.3.4.2. İdari Sözleşmelerden Doğan Kamu Alacakları

İdari sözleşmeler, idarenin yapmış olduğu, imtiyaz sözleşmeleri, mali iltizam sözleşmeleri, idari hizmet sözleşmeleri, yeraltı ve yerüstü servetlerinin işletilmesine ilişkin sözleşmeler ile orman işletme sözleşmeleri gibi sözleşmelerdir. Bir sözleşmenin idari sözleşme olarak nitelenebilmesi için, kanunda idari sözleşme olarak nitelendirilmiş olması ya da sözleşmenin taraflarından en az birisinin kamu tüzel kişisi olmakla birlikte sözleşmenin konusunun kamu hizmetinin yürütülmesine ilişkin olması veya bu sözleşmenin özel hukuku aşan hükümler içermesi gereklidir. Bu sözleşmelere idare hukuku uygulanmakta ve bunlardan kaynaklanan uyuşmazlıklar idari yargıda çözülmektedir.⁷⁷ Bu sözleşmelerden kaynaklanan alacaklara da AATUHK hükümleri uygulanır.

1.3.4.3. Tahsili Emval Kanununa Göre Tahsil Edilmesi Gereken Kamu Alacakları

Tahsili Emval Kanunu (TEK), AATUHK kabul edilmeden önce yürürlükte olan kamu alacağının takip ve tahsil usulünün düzenlendiği kanundur.⁷⁸ Bu itibarla özel kanunlarındaki hüküm nedeniyle alacağı TEK hükümlerine göre tahsil edilen

⁷⁵ Budak, Benk, s. 65.

⁷⁶ Budak, Benk, s. 66.

⁷⁷ Gözler, Kemal, Gürsel Kaplan, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Basım, (17. Baskı), Temmuz 2015, s. 448-458.

⁷⁸ Bu kanuna göre kamu alacağını zamanında ödemeyenler ilan edilerek, ilan on gün süreyle askıda kalır. On günün sonunda borç ödenmediğinde cebri icra hükümleri uygulanır. Görünürde malı bulunmamakla birlikte borcunu ödeyebilecek olduğu tespit edilen kişiler bir ay süreyle tazyik hapsine maruz kalırdı. (Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Gerekçesi Kanun Tasarısı ve Komisyon Raporları)

alacaklar⁷⁹ kamu alacağı olmasa dahi AATUHK hükümlerine göre tahsil edilirler. Başka bir ifadeyle kanunlarında TEK'e atıf bulunduğu alacağın niteliğine bakılmaksızın AATUHK uygulanır.⁸⁰

1.3.4.4. Özel Kanunlarında AATUHK Hükümlerine Göre Tahsil Edileceği Hükme Bağlanmış Alacaklar

Özel kanunlarında AATUHK hükümlerine göre takip ve tahsil edileceği hükmü bulunan kamu kurumlarının⁸¹ alacaklarına AATUHK hükümleri uygulanır. Ancak yapılan atfın alacağa, kamu alacağı hükmü kazandırmayacağı ifade edilmektedir. Kamu alacağının, kamu idarelerinin (devlet, il özel idaresi ve belediye) kamu hukukundan kaynaklanan asli ve fer'i alacakları olduğu, bunun dışındaki kamu kurumlarına ait alacakların kamu alacağı olmadığı ancak kanunlarındaki gönderme gereği kamu alacağı gibi değerlendirilerek AATUHK hükümlerinin uygulanması gerektiği doktrinde ifade edilmektedir. Bu nedenle yapılan atıf bu kuruluşların alacaklarını tahsil etmeleri açısından tanınan bir imtiyaz olarak değerlendirmek doğru olur.⁸²

⁷⁹ 442 sayılı Köy Kanunu m.45'e göre fena ve yolsuz harcanan köy paraları alacakları, 831 sayılı Sular Hakkında Kanun ek m.9'a göre masrafa iştirak payı alacakları, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu m.86'ya göre hastalığın yayılmasını önlemek için belediyelerin yaptıkları masraflara yönelik alacakları, 2644 sayılı Tapu Kanunu m.19'a göre değer paha alacakları, 2903 sayılı Pamuk Islahı Kanunu m.7 kapsamındaki alacaklar, 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu m.27/3 ve m.29/4 kapsamında devlet alacakları, 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında kanun m.15'te belirtilen koruma bedelleri alacakları, 4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun m.7/5'e göre asker ailelerine verilen yardımları dağıtmaktan imtina edenlerden alınacak nakdi yardım alacakları, 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun m.3/1-8 kapsamındaki alacaklar TEK hükümlerine göre tahsil edilecek alacaklardır. (Budak, Benk, s. 67.)

⁸⁰ Budak, Benk, s. 67.

⁸¹ 3039 sayılı Çeltik Ekimi Kanunu m.31'e göre verilen idari para cezaları, 1473 sayılı Türk Hava Kuvvetlerinin Güçlendirilmesi ve Milli Hava Sanayimizin Kurulması Amacıyla Katılma Payı İhdası ve Milli Piyango Hasılatının Bu Gayeye Sarfı Hakkında Kanun m.4'e göre katılma payları, 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun m.10'da düzenlenen idari para cezaları, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu m.287, 291, 299, 301'e göre alınacak para cezaları, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve kontrol Kanunu m.35/5'e göre alınacak para cezaları, 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun ek m.4'e göre alınacak para cezaları ve alacaklar, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu m.35 ve m.115'e göre trafik cezaları ve hazine payları, 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu m.8'e göre tedavi masrafları, 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun m.15'e göre ödenmeyen dampinge karşı vergi veya telafi edici vergi, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre fon alacakları, 6326 sayılı Petrol Kanunu m.131'e göre alacaklar, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu m.75'te ecrimisil alacakları, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu m.58/b'deki alacaklar, 351 sayılı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu m.23'teki alacaklar AATUHK hükümlerine göre tahsil edilir. Ayrıca 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu m.37/3'e göre süresinde ödenmeyen sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası primleri, işsizlik sigortası primleri, idari para cezaları, gecikme zamları, katılım payları alacaklarının tahsilinde m.51, m.102 ve m.106 hariç AATUHK hükümleri uygulanır. (Budak, Benk, s. 68.)

⁸² Budak, Benk, s. 68.; Kaplan, s. 194.

Gerek kamu alacakları gerekse kanunlarındaki atıf nedeniyle kamu alacağı gibi sayılan alacakların takibi açısından AATUHK hükümleri uygulanmakta ve kanunun uygulanması sırasında kamu alacağı olması veya kamu alacağı gibi sayılmasının artık bir önemi bulunmamaktadır.

1.4. AATUHK Kapsamında Kamu Alacaklarının Korunması Yöntemleri

Kamu hizmetinin görülmesi için, kamu idare ve kurumlarının ihtiyacı olan alacakların zamanında ödenmesi, zamanında ödenmemesi halinde en kısa sürede tahsil edilmesi önemli olmakla birlikte, tahsilatın tehlikeye girmemesi için bir takım önlemler alınması da gerekmektedir.⁸³ Bu gereksinim nedeniyle AATUHK ikinci bölüm; “*Amme Alacaklarının Korunması*” başlığıyla teminat isteme (m.9-12), ihtiyati haciz (m.13-16), ihtiyati tahakkuk (m.17-20) ve diğer koruma hükümleri başlığı altında rüçhan hakkı (m.21), amme alacaklarını kesip ödemek mecburiyetinde olanlar (m.22), amme alacağı ödenmeden yapılamayacak işlemler ve işlem yapanların sorumlulukları (m.22/A), tahsil edilen amme alacaklarından yapılacak reddiyat sebebiyle mahsuplar (m.23), iptal davası (m.24-31), tasfiye halinde vazifeliler ve mesuliyet (m.32-33), ortaklığın feshini isteme (m.34), limited şirketlerin amme borçları ve kanuni temsilcilerin sorumluluğu (m.35), birleşme, devir, bölünme ve şekil değiştirme halleri (m.36) olarak düzenlenmiştir.

1.4.1. Teminat İsteme

Teminat, bir borcun usulüne uygun olarak zamanında ödenmesini sağlayan işlem veya belirli bir hukuksal durumu sağlamak için verilen garanti olarak tanımlanabilir.⁸⁴ AATUHK m.9 hükmü ile kamu alacaklarının kolaylıkla tahsil edilebilmesi için bir koruma yöntemi olarak teminat düzenlenmiştir. İlgili madde hükmüne göre teminat, VUK m.344’te düzenlenmiş vergi ziyai cezası kesilmesini gerektiren haller ile kaçakçılık suçları ve cezalarını düzenleyen m.359’da sayılan haller nedeniyle bir kamu alacağının salınması için gerekli işlemlere başlanmış olması halinde hesaplanacak ilk tutarı (bu tutarla sınırlı kalarak)⁸⁵ karşılamak üzere alınır. Bu itibarla, teminatı mal

⁸³ Öncel, vd. s. 166.

⁸⁴ Coşkun, Mahmut, Açıklamalı-İçtihatlı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Seçkin, (2. Baskı), Ankara 2013, s. 125.

⁸⁵ Coşkun, s. 125.

varlığından borçlunun seçmesi ve özellikle miktarı açısından belli borçla sınırlı olması borçlu açısından bir avantaj olarak görülebilir.

Teminat kamu borçlusundan istenilir. Ancak AATUHK m.57 gereği kefil ve yabancı şahıs ve kurumların temsilcilerinden de asıl borçlu gibi teminat istenebilir.

Teminat, VUK kapsamına giren alacaklar için istenebilir. VUK m.135 gereği, yetkili memurlarca yapılacak tespitlere istinaden vergi incelemesinde yapılacak tespitler ile VUK m.359 gereği kaçakçılık suçunun yetkili memurlarca tespit edilip yapılan ilk hesaplara göre belirtilen miktar üzerinden teminat istenir.

Yine kamu borçlusunun Türkiye’de yerleşim yerinin bulunmaması ve bu nedenle kamu alacağının tehlikeye girmesi hallerinde de teminat istenebilir. Bu halde tüm kamu alacakları için teminat isteme müessesesine başvurulabilir.

Bunun dışında diğer düzenlemelerde teminat istenebilecek haller şu şekilde sayılabilir:

- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu⁸⁶ m.59/II, m.85/I ve m.86 uyarınca Sosyal Güvenlik Kurumunun yetkili memurlarınca yapılan tespitler neticesinde,
- İdari Yargılama Usulü Kanunu⁸⁷ (İYUK) m.27 ve m.51 gereğince yürütmenin durdurulması halinde,
- AATUHK m.48 gereği yapılan tecilde, ödeme emrine karşı dava açılması halinde,
- VUK m.376 gereği üç aylık sürede ödeme yapılmaması halinde,

Katma değer vergisinde istisna işlem konusu mal ve hizmetlerin tedariki dolayısı ile ödenmiş iade yoluyla arındırılması halinde teminat istenir.

Teminat müessesesi henüz tarh aşaması tamamlanmayan kamu alacakları için de istenebilir. Bununla birlikte tarh ve tebliğ edilerek tahsil edilebilir hale gelen kamu alacakları için de teminat istenebilir. Ancak her halde teminat istenecek tutar asıl

⁸⁶ RG: 16.06.2006; 26200

⁸⁷ RG: 20.01.1982; 17580

alacağı, uygulanacağı öngörülen cezayı ve teminatın istendiği tarihe kadar işlemiş gecikme zammını karşılaması gerekir.

AATUHK m.10’da teminat olarak kabul edilebilecek şeyler sayılmıştır. Buna göre,

- “1. Para,
2. Bankalar ve özel finans kurumları tarafından verilen süresiz teminat mektupları,
3. Hazine Müsteşarlığınca ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetleri veya bu senetler yerine düzenlenen belgeler (Nominal bedele faiz dahil edilerek ihraç edilmiş ise bu işlemlerde anaparaya tekabül eden satış değerleri esas alınır.),
4. Hükümetçe belli edilecek Milli esham ve tahvilat "Bu esham ve tahvilat, teminatın kabul edilmesine en yakın borsa cetvelleri üzerinden % 15 noksaniyle değerlendirilir.",
5. İlgililer veya ilgililer lehine üçüncü şahıslar tarafından gösterilen ve alacaklı amme idaresince haciz varakasına müsteniden haczedilen menkul ve gayrimenkul mallar.”

teminat olarak kabul edilir.⁸⁸

Teminatın sonradan tamamen veya kısmen değerini kaybetmesi veya borç tutarının artması halinde teminatın tamamlanması istenir. Borçlu, kamu alacaklısı olan idare tarafından kabul edilmesi şartıyla verdiği teminatı kısmen veya tamamen değiştirebilir.

Teminat isteme sebebinin ortadan kalkmasıyla teminat iade edilir. Ancak teminat, hangi borç için alınmışsa yalnız o borç için kullanılır. Bunun dışında bir başka kamu alacağı için kullanılamaz. Teminat isteme hali tekrar ortaya çıkarsa teminat isteme müessesesi en baştan işletilir.⁸⁹

AATUHK m.10 gereği teminat gösterilmesi mümkün olmaması halinde m.11’de borçlu için bir başka seçenek düzenlenmiştir. Buna göre m.10’daki teminatı sağlayamayanlar şartları oluşması halinde “şahsi kefalet” gösterebilirler. Kefil, muteber bir şahıs olmalıdır. Kamu alacaklısı idare kefil olacak kişinin güvenilir, mali gücü yerinde ve borcu ödeyecek bir kişi olmasına dikkat etmelidir. Bu itibarla kamu alacaklısı kefil kabul edip etmemekte takdir yetkisine sahiptir.⁹⁰ Bununla birlikte kefil,

⁸⁸ Gerçek, s. 131-135.

⁸⁹ Coşkun, s. 148.

⁹⁰ Üstün, Ümit Süleyman, “Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, Yıl 2006, s. 275.

adi kefil değil müşterek müteselsil kefil⁹¹ olmalıdır. Kefalet sözleşmesi noter onaylı olmalıdır.

AATUHK m.12’de bar, otel, han, pansiyon, çalgılı yerler, sinemalar, oyun ve dans yerleri, birahane, meyhane, genel evler içerisinde bulunan eşya bu yerlerin işletilmelerinden kaynaklanan kamu borçlarının teminatı hükmünde olduğu düzenlenmiştir. Kanunda sayılan eşyalarla sınırlı olarak AATUHK m.9 gereği teminat istenmesi halinde bu eşyalar üzerinde teminat haczi uygulanabilir.

1.4.2. İhtiyati Haciz

İlerde tahakkuk edecek olan, henüz vadesi gelmeyen veya vadesi geçtiği halde ödeme emri tebliğ edilmemiş olan kamu alacağını korumak için yapılan hacze ihtiyati haciz denir.⁹²

İhtiyati haczin amacı kamu alacağını güvence altına almaktır. Kamu alacaklısı, borçlunun mallarının kaçırılmasına engel olmak için şartları ortaya çıktığında olabildiğince hızlı ve gizlilik içerisinde ihtiyati haciz işlemlerini yerine getirmelidir.⁹³

AATUHK m.13’te ihtiyati haciz nedenleri sınırlı olarak⁹⁴ sayılmıştır. Buna göre:

“9 uncu madde gereğince teminat istenmesini mucip haller mevcut ise,
Borçlunun belli ikametgahı yoksa,
Borçlu kaçmışsa veya kaçması, mallarını kaçırmaması ve hileli yollara sapması ihtimalleri varsa,
Borçludan teminat gösterilmesi istendiği halde belli müddette teminat veya kefil göstermemiş yahut şahsi kefalet teklifi veya gösterdiği kefil kabul edilmemişse,
Mal bildirimine çağrılan borçlu belli müddet içinde mal bildiriminde bulunmamış veya noksan bildirimde bulunmuşsa,
Hüküm sadır olmuş bulunsun bulunmasın para cezasını müstelzim fiil dolayısıyla amme davası açılmış ise,
İptali istenen muamele ve tasarrufun mevzuunu teşkil eden mallar, bu mallar elden çıkarılmışsa elden çıkarmanın diğer malları hakkında uygulanmak üzere, AATUHK m.27, m.29, m.30’un uygulanmasını gerektiren haller varsa,”

kamu alacaklısının mahalli en büyük memurunun kararıyla derhal⁹⁵ ihtiyati haciz yapılır.⁹⁶

⁹¹ Borçlar Kanunu m.162: Birden çok borçludan her biri, alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olmayı kabul ettiğini bildirirse, müteselsil borçluluk doğar.

⁹² Coşkun, s. 161.

⁹³ Geçer, Ahmet Emrah, “Kamu İcra Hukukunda İhtiyati Haciz Sebepleri ve İhtiyati Haciz Karşısında Amme Borçlusunun Hukuki Durumu”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, 2017, s. 212.

⁹⁴ Geçer, s. 211.

AATUHK m.14 ile ihtiyaten haczedilen mallar veya malların değeri istenildiği zaman getirilmek kaydıyla, kamu alacaklısının bulunduğu mahalde yerleşim yeri bulunan bir kişinin müteselsil kefil olması şartıyla mallar borçluda veya eğer mallar üçüncü kişinin elindeyken haczolmuşsa üçüncü kişide bir taahhütname alınarak bırakılabilir.⁹⁷

AATUHK m.15 gereği ihtiyati haczin uygulanması üzerine borçlunun, m.10/5'te sayılan mallar hariç olmak üzere m.10'a göre yeterli miktarda teminat göstermesi halinde ihtiyati haciz kaldırılır. Bu durumda idarenin takdir yetkisi yoktur.⁹⁸

İhtiyati haciz müessesesi, İİK m.256 ve devamında da düzenlenmiştir. Ancak ihtiyati haciz düzenlemesinde İİK ile AATUHK arasında özellikle kamu alacaklısı lehine çok büyük farklar bulunmaktadır. AATUHK'daki düzenlemede: ihtiyati haciz kararını alacaklı idarenin ildeki en büyük amirinin tek başına alabilmesi; ileride tahakkuk edebilecek alacaklar için uygulanabilmesi; kanunda sayılan sebeplerin varlığı halinde ayrıca ispata gerek olmaksızın ihtiyati haciz kararı alınabilmesi; alacaklı idarenin ihtiyati hacizle doğabilecek zararların tazminini güvence altına almak için teminat yatırma düzenlemesinin bulunmaması; ihtiyati haciz kararının alınmasından sonra belirli bir sürede uygulama zorunluluğu bulunmaması gibi tamamen kamu alacaklısını koruyan hükümler bulunmaktadır. ancak bu durum idarenin keyfi davranması sonucunu doğurmamalı, ihtiyati haciz müessesesini bir tehdit aracı haline dönüşmesine sebebiyet vermemelidir. Bu nedenle ihtiyati haciz kararını veren kamu alacaklısı çok hassas davranmalı, alacaklı-borçlu arasındaki menfaat dengesini ve ölçülülük ilkesini göz önünde bulundurmalıdır.⁹⁹

⁹⁵ Tartışmalar için bakınız; Yılmaz, Serdar, “Kamu Alacaklarının Tahsili Hukukunda İhtiyati Haciz Müessesesi ve İhtiyati Hacze Karşı Açılan Davalarda İdari Yargı Yerlerince Verilen Kararların Uygulanması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (4), 2012, s. 1437-1503.

⁹⁶ “Amme borçlusunun malvarlığına ihtiyati haciz tatbik edilmesi için amme alacağının kesinleşmesine lüzum yoktur. Ayrıca, asıl amme borçlusu dışına kanunda öngörülen diğer amme borçlularının malvarlıkları üzerine ihtiyati haciz uygulanabilmesi ilgili amme alacağının tamamen veya kısmen asıl amme borçlusundan tahsil edilememiş olması ya da tahsil edilemeyeceğinin anlaşılması durumlarından birinin gerçekleşmesi şartına bağlı değildir. Ancak, ... asıl amme borçlusu şahsında ileride kesinleşmesi muhtemel bir borçtan ötürü asıl amme borçlusu dışındaki kişilerin mal varlıklarına ihtiyati haciz tatbik edilmesi mülkiyet hakkının ölçsüz şekilde sınırlandırılmasına neden olabilir.” (Geçer, s. 230.)

⁹⁷ Gerçek, s. 146.

⁹⁸ Gerçek, s. 147.

⁹⁹ Pekcanitez, vd. s. 383-385.

1.4.3. İhtiyati Tahakkuk

VUK kapsamına giren vergi, resim ve bunların zam ve cezalarından henüz tahakkuk etmemiş borçlarının tarh, tebliğ ve itiraz yolları tamamlanmadan yapılan tahakkuk işlemine ihtiyati tahakkuk denir.¹⁰⁰ Bununla birlikte her türlü vergi ve resim için ihtiyati tahakkuka gidilemez, yalnız Hazine ve Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan edilecek vergi ve resim¹⁰¹ için ihtiyati tahakkuk işlemi yapılabilir.

AATUHK m.17’de ihtiyati tahakkuk nedenleri üç grupta sayılmıştır. Buna göre:

AATUHK m.13/1, 2, 3 ve 5. bentlerinde sayılan; m.9 gereği teminat istenmesinin gerekli olması, borçlunun ikametgâhının olmaması, borçlu kaçmışsa veya kaçması, mallarını kaçırmaması ve hileli yollara sapması ihtimallerinin bulunması, mal bildirimine çağrılan borçlu belli müddet içinde mal bildiriminde bulunmamış veya noksan bildirimde bulunmuş olması halinde ihtiyati tahakkuk uygulanır.

Mükellef hakkında AATUHK m.110 gereği,

“Amme alacağının tahsili için hakkında takip muamelelerine başlanan borçlu kısmen veya tamamen tahsile engel olmak veya tahsili zorlaştırmak maksadiyle mallarından bir kısmını veya tamamını:

1. Mülkünden çıkararak, telef ederek yahut değerden düşürerek gerçek surette,
2. Gizleyerek, kaçıracak muvazaası yolu ile başkasının uhdesine geçirerek veya aslı olmayan borçlar ikrar ederek, yahut alındılar vererek gerçeğe aykırı surette, varlığını yok eder veya azaltır ve geri kalan mallar borcu karşılamaya yetmezse...”

borçlu hakkında ceza davası açılır.¹⁰² Kovuşturma başlaması ile kovuşturma konusu alacak muaccel hale gelmiştir. Bu nedenle tahsil dairesi henüz tahakkuk etmemiş kamu alacakları için önce ihtiyati tahakkuk uygular, daha sonra ihtiyati haciz işlemi yapabilir.¹⁰³

İşletmenin muvazaalı olması ve gerçekte başkasına ait olduğu hakkında deliller elde edilmiş olması halinde ihtiyati tahakkuk işlemi yapılır. Bu hükümle, paravan firma

¹⁰⁰ Coşkun, s. 200.

¹⁰¹ Seri A, Sıra no:1 Tahsilat Genel Tebliğine göre ihtiyati tahakkuk yapılabilecek vergiler şunlardır: Gelir Vergisi (geçici vergiler dahil), Kurumlar Vergisi (geçici vergiler dahil), Katma Değer Vergisi, Damga Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Özel İletişim Vergisi, Şans Oyunları Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi ve bu vergilerin gecikme faizi ve vergi aslına bağlı vergi cezaları.

¹⁰² Kovuşturma açılması ile ilgili tartışmalar için bakınız: Başbüyük, İsa, “Kamu İcra Hukukunda Alacağın Tahsiline Etki Eden Suçlar (AATUHK m.110-114)”, *Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, Basım Yılı 2015, s. 4613-4631.

¹⁰³ Coşkun, s. 203.

aracılığı ile vergiye tabi faaliyetlerini yürüterek vergi kaçırıcıları engellemek ve kamu alacağını korumak amacıyla ihtiyati tahakkuk yapılır.¹⁰⁴

AATUHK m.17’de belirtilen nedenlerden birinin varlığı halinde vergi dairesi müdürünün talebi üzerine defterdar ve/veya vergi dairesi başkanı, mükellefin henüz tahakkuk etmemiş vergi ve resimlerinden Hazine ve Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan edilecek olanlara bunların zam ve cezalarının derhal tahakkuk ettirilmesi hususunda yazılı emri üzerine vergi dairesi müdürü derhal ihtiyati tahakkuk yapar.

Sosyal Güvenlik Kurumu alacaklarında ise, ünite müdürü, AATUHK m.17’de belirtilen sebeplerin bulunması hâlinde, ilgili servisin yazılı talebi üzerine borçlunun henüz tahakkuk etmemiş borçlarından Kurumca tespit ve ilan edilecek olanlarla bunların gecikme cezası, gecikme zammı ve idari para cezalarının derhâl tahakkuk ettirilmesi hususunda yazılı emir verebilir. Ünitenin ilgili birimleri bu emri derhâl tatbik etmek zorundadır. Haklarında ihtiyati tahakkuk üzerine ihtiyati haciz uygulanan borçlular, ihtiyati tahakkuk sebeplerine ve miktarına haczin yapıldığı tarihten, gıyapta yapılan hacizlerde ise haczin tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içinde yetkili iş mahkemesinde dava açabilir.¹⁰⁵

1.4.4. Diğer Korunma Hükümleri

Rüçhan hakkı, kamu alacaklarını kesip ödemek zorunda olanlar, tahsil edilen kamu alacaklarından yapılacak reddiyat nedeniyle mahsuplar, iptal davası ve kamu alacağını ödemediği sorumlu olanlar gibi tahakkuk etmiş kamu alacaklarının korunma yöntemleri “diğer korunma hükümleri” başlığı altında düzenlenmiştir.

1.4.4.1. Rüçhan Hakkı

Rüçhan kelime manası olarak üstünlük, üstün olma, efdaliyyet manalarına gelir.¹⁰⁶ İcra hukuku açısından tek bir alacaklı söz konusu olduğunda öncelik sorunu yokken, alacaklı birden fazla olup da borçlunun haczi kabil malvarlığı tüm alacaklıların

¹⁰⁴ Gerçek, s. 152.

¹⁰⁵ RG: 27.10.2008; 27010; Sosyal Güvenlik Kurumunca Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna Göre Kullanılacak Yetkilere İlişkin Yönetmelik, m.8.; Bulut, Mehmet, “Sosyal Güvenlik Kurumu Alacaklarına İlişkin İhtiyati Haciz ve İhtiyati Tahakkuk Uygulamaları”, Mali Çözüm, Sayı 91, 2009, s. 226-228.

¹⁰⁶ Devellioğlu, Ferit , Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, (28. Baskı), 2011, s. 1052.

alacağını karşılamadığında içlerinden birine/birkaçına öncelik tanınması söz konusu olabilmektedir. İşte rüçhan hakkı kavram olarak hukukta bir hakkın diğer haklardan üstün olduğu ve öncelikli olarak bu hakkın yerine getirilmesine karşılık gelmektedir.¹⁰⁷ AATUHK m.21'in ilk fıkrası:

“Üçüncü şahıslar tarafından haczedilen mallar paraya çevrilmeden evvel o mal üzerine amme alacağı için de haciz konulursa bu alacak da hacze iştirak eder ve aralarında satış bedeli garameten taksim olunur”

hükmü ile kamu alacaklarının rüçhan hakkı düzenlenmiştir.

Kamu alacaklısı kendinden önce haciz koyan adi alacaklının haczine AATUHK m.21 gereği, İİK m.100'deki koşulların¹⁰⁸ varlığı aranmaksızın iştirak edebilir. İcra hukukunda iki adi alacaklının iştirak durumu İİK m.100'de düzenlenmiştir. Buna göre sonra haciz koyanın, borçluya karşı yapılan ilk hacze iştirak edebilmesi için, öncelikle iştirak etmek isteyen alacaklının takibinin kesinleşmesi gerekir. Bununla birlikte hacze iştirak etmek isteyen alacaklının, alacak hakkı ilk haciz koyan alacaklının alacağından önce doğması ve bunun da İİK m.100/1,2,3,4.'te sayılı belgelerden biri ile ispat edilmesi gerekmektedir.¹⁰⁹ Ancak kamu alacağının rüçhan hakkından dolayı anılan hükümler geçerli olmamakta ve hacze iştirak eden kamu alacağının daha önce doğmuş olması gerekmemektedir.

Bununla birlikte, AATUHK m.69'da düzenlenen kamu alacaklısının koyduğu hacze bir başka kamu alacaklısının haciz koyması hali düzenlenmiştir. Bu halde iştirak edecek kamu alacağının haciz tarihinden önce tahakkuk etmiş olması gerekmektedir.¹¹⁰ Anılan maddede iştirak, garameten¹¹¹ paylaştırmayı değil öncelik sırasına göre

¹⁰⁷ Gerçek, s. 189.

¹⁰⁸ İİK m.100: “İlk haciz üzerine satılan malın tutarı vezneye girinceye kadar aynı derecede hacze iştirak edebilecek alacaklılar:

- 1- İlk haciz ilamsız takibe müstenitse takip talebinden ve ilama istinat ediyorsa dava ikamesinden mukaddem yapılmış bir takip üzerine alınan aciz vesikasına,
- 2- Yukarıki fıkra yazılı tarihlerden önce açılmış bir dava üzerine alınan ilama,
- 3- Aynı tarihlerden mukaddem tarihli resmi veya tarih ve imzası tasdikli bir senede,
- 4- Aynı tarihlerden mukaddem tarihli resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dahilinde ve usulüne göre verdikleri makbuz veya vesikaya istinat eden alacaklılardır.

Bu suretle iştirak halinde icra dairesi müracaat üzerine aynı derecedeki alacaklıların bütün alacaklarına yetecek nispette ilave suretiyle hacizler yapar. Bunların haricindeki alacaklılar ancak, evvelki dereceden artacak bedeller için hacze iştirak edebilirler.”

¹⁰⁹ Pekcanitez, vd. s.228

¹¹⁰ Gerçek, s. 190.

¹¹¹ Herkese hakkına göre eşit olarak. (Devellioğlu, s. 319.)

paylaştırmayı esas alır. Bu anlamda iştirak kelimesinin icra hukukundaki anlamından farklı olduğu kabul edilmelidir. İki kamu alacağının hacze iştiraki söz konusu olduğunda önce ilk haciz koyan kamu alacaklısı alacağını alır, artan tutar daha sonra haciz koyan kamu alacaklısına ödenir. Artan tutar olmadığı durumlarda sonra haciz koyan kamu alacaklısına pay ödenmesi söz konusu olmaz.¹¹²

Rüçhan hakkı kapsamında yapılan satış sonucu paraları paylaşmakla görevli icra müdürü birden fazla alacaklı olup, elde edilen paranın hepsinin alacağını karşılamadığı takdirde sıra cetveli düzenlemelidir. Buna göre sıra cetvelinde üst sırada bulunan alacaklının alacağı ödenmeden alt sıradaki alacaklılara para ödenmeyecek ve aynı sırada bulunan alacaklılara da satıştan elde edilen para yetmediğinde garameten paylaşırma yapılacaktır.¹¹³ Garame hükümlerinin uygulanması için, adi alacaklının aynı mal üzerinde kamu alacaklısından önce haciz koydurması gerekmektedir.¹¹⁴

İİK’da 28.02.2018 tarihinde 7101 sayılı Kanun m.5 ile değişiklik yapılmadan önce satış bedelinin dağıtımında kamu alacaklarından önce tesis edilmiş olan rehinli alacakların hakları saklı tutulmuş, ancak eşya ve gayrimenkulün aynından doğan kamu alacaklarına rüçhan hakkı verilmişti.¹¹⁵ Ancak yapılan değişiklikten sonra eşya ve gayrimenkulün aynından doğan kamu alacakları rehinden sonra gelmektedir.

1.4.4.1.1. Hacze İştirak Halinde Kamu Alacaklarının Rüçhan Hakkı

İcra hukukunda, haczi önce koyduranın alacağını ilk önce alabileceğine dair bir düzenleme yapılmamıştır.¹¹⁶ Ancak bu durum kamu alacakları için söz konusu değildir. İlk haczi koyan kamu idaresi ise, kural olarak ondan sonra haciz koyan alacaklar kamu alacağı ödenmeden alacaklarını alamazlar. Bir başka ifadeyle ilk haciz koyan kamu alacaklısı ise daha sonra haciz koyan adi alacaklar, paraların paylaşılması aşamasında

¹¹² Üstün, Ümit Süleyman, “Kamu İdareleri Tarafından Konulan Hacizler Arasında Öncelik(Kamu İdareleri Arasında Hacze İştirak)”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(1), 2015, s. 59-60.

¹¹³ Pekcanitez, vd. s. 277.

¹¹⁴ Danıştay 7. D., E:1973/644, K:1973/1257

¹¹⁵ Coşkun, s. 218.

¹¹⁶ Sadece maaş haczinde önce haciz koyduranın parası ödenmeden sonrakine geçmemesi ile ilgili İİK m.83’te bir düzenleme vardır. Maaş haczi söz konusu olduğunda ilk haciz koyanın alacağı ödenmeden sonrakine geçilmez. (Yılmaz, M. A. E., “Hacze Takipli Katılma”, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/313/3038.pdf>, s. 294, E.T.: 05.01.2018)

garameten paylaştırmaya giremez. Kamu alacağının ödenmesini bekler, artan tutar olursa alacağını alabilir.¹¹⁷

Kamu alacaklarına, öncelik hakkı veren AATUHK m.21 ile üçüncü şahıslar tarafından haczedilen mal satılincaya¹¹⁸ kadar o mal üzerine kamu alacağı için de haciz konulduğunda satış bedelinin ne şekilde dağıtılacağına ilişkin düzenlemeler yapılmış, borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde kamu alacağının sırası belirlenmiştir. İİK m.100’de sıra cetvelinde aynı sıraya yazılmak üzere satılan malın tutarı vezneye girinceye dek şartları¹¹⁹ varsa kamu alacaklısının hacze iştiraki mümkün olabilmektedir.¹²⁰

Bununla birlikte İİK m.101¹²¹’de imtiyazlı iştirak düzenlenmiş bazı alacaklılar diğerlerine nazaran daha çok korunarak m.100’de sayılan şartları taşımalarına gerek olmaksızın hacze iştiraki mümkün kılmaktadır. Bu durumda daha önce takip yapması

¹¹⁷ Gerçek, s. 193.

¹¹⁸ Bu aşamada satış tarihi önem arz etmektedir. Satıştan sonra kamu alacağı için iştirak mümkün değildir. (Şamlıoğlu, Servet, Yılmaz Özbacı, Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları, Ankara 1988, s. 216.)

¹¹⁹ İİK m. 100: “ İlk haciz üzerine satılan malın tutarı vezneye girinceye kadar aynı derecede hacze iştirak edebilecek alacaklılar:

- 1- İlk haciz ilamsız takibe müstenitse takip talebinden ve ilama istinat ediyorsa dava ikamesinden mukaddem yapılmış bir takip üzerine alınan aciz vesikasına,
- 2- Yukarki fıkra yazılı tarihlerden önce açılmış bir dava üzerine alınan ilama,
- 3- Aynı tarihlerden mukaddem tarihli resmi veya tarih ve imzası tasdikli bir senede,
- 4- Aynı tarihlerden mukaddem tarihli resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dahilinde ve usulüne göre verdikleri makbuz veya vesikaya istinat eden alacaklılardır. Bu suretle iştirak halinde icra dairesi müracaat üzerine aynı derecedeki alacaklıların bütün alacaklarına yetecek nispette ilave suretiyle hacizler yapar.

Bunların haricindeki alacaklılar ancak, evvelki dereceden artacak bedeller için hacze iştirak edebilirler”

¹²⁰ Pekcanitez, vd. s. 226.

¹²¹ İİK m.101: “Borçlunun eşi ve çocukları ve vasi veya kayyımı olduğu şahıslar evlenme, velayet veya vesayetten mütevellit alacaklar için önce icrası lazım gelen takip merasimine lüzum olmaksızın ilk haciz üzerine satılan malın tutarı vezneye girinceye kadar aynı derecede hacze iştirak edebilirler. Şu kadar ki bu hak ancak haciz, vesayetin veya velayetin veya evliliğin devamı esnasında veya zevalini takip eden sene içinde yapıldığı takdirde istimal olunabilir. Bir dava veya takibin devam ettiği müddet hesaba katılmaz. Borçlunun reşit çocukları Kanunu Medenin 321 inci maddesine müstenit alacaklarından dolayı önce icrası lazım gelen takip merasimine hacet kalmaksızın her zaman aynı derecede hacze iştirak edebilirler. Sulh mahkemesi dahi küçükler, vesayet altında bulunanlar veya kendilerine kayyım tayin edilmiş olanlar namına aynı suretle hacze iştirak edebilirler. İcra dairesi iştirak taleplerini borçlu ve alacaklılara bildirir. Onlara, itiraz etmeleri için yedi günlük bir mühlet verir. İtiraz halinde iştirak talebinde bulunan kimsenin hacze iştiraki muvakkaten kabul olunur ve yedi gün içinde dava açması lüzumu bildirilir. Bu süre içinde dava açmazsa iştirak hakkı düşer. Açılacak davaya basit yargılama usulüne göre bakılır. Nafaka ilamına istinat eden alacaklı önce takip merasiminin icrasına lüzum olmaksızın her zaman aynı derecede hacze iştirak edebilir. Suiniyet hali müstesnadır.”

dahi gerekmeden İİK m.101’de sayılan alacaklılar, yapılmış olan hacze iştirak edebilmektedir.¹²²

AATUHK m.21’e 5479 sayılı Kanun¹²³ ile eklenen “Genel bütçeye gelir kaydedilen vergi, resim, harç ile vergi cezaları ve bunlara bağlı zam ve faizler için tatbik edilen hacizlerde 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 268 inci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi hükmü uygulanmaz” hükmü ile İİK m.268’de öngörülen “Rehinden önce ihtiyatî veya icrai haciz bulunması hâlinde âmme alacağı dahil hiçbir haciz rehinden önceki hacze iştirak edemez” hükmü rehinden önceki üçüncü kişilerce konulmuş olan hacze, bazı kamu alacakları için -rehinden sonra konulmuş olsa bile- iştirak etme imkanı vermektedir. Tahakkuk etmiş kamu alacakları anılan hüküm gereğince İİK m.100 ve m.101’de sayılan iştirak şartlarına tabi olmaksızın her durumda üçüncü kişilerce kendinden önce konulan hacze iştirak edebilecektir.¹²⁴ Yani üçüncü şahıslar tarafından haczedilmiş mallar üzerinde kamu alacağı için konulmuş hacizden önce konulan bir rehin bulunmadığı sürece hacze konu tüm kamu alacakları, ilk haciz alacaklısı üçüncü şahsın haczine iştirak edebilecektir. Bunun tersi söz konusu olduğunda yani ilk haczi koyanın kamu alacaklısı olduğu durumlarda üçüncü kişiler ilk hacze iştirak edemeyecekler, yani kamu alacağı ödendikten sonra para artarsa adi alacaklı alacağını alabilecektir.¹²⁵

Garama, aynı dereceye kayıtlı alacakların tamamını ödemeye para yetmez ise satış bedelinden elde edilen paranın alacaklıların alacakları nispetinde bir bölünmeye tabi tutulmasıdır. Haczedilen mal paraya çevrildiği takdirde aynı dereceye kayıtlı alacaklılar, alacakları nispetinde garameten satış bedelini paylaşırlar. Kamu alacaklısı, hacze katılmak ve garama esasları içinde alacağını tahsil edebilmek için hacizli malların paraya çevrilmesinden önce haciz kararını almalı ve hacze iştirak etmesi için bu kararı icra dairelerine göndermelidir. Burada ihtiyati haciz¹²⁶ ile kesin haciz bakımından bir

¹²² Pekcanitez, vd. s. 231.

¹²³ RG: 08.04.2006; 26133

¹²⁴ Gerçek, s. 191.

¹²⁵ Coşkun, s. 211.

¹²⁶ İhtiyati haciz kamu alacaklarının tahsilinde şöyle tanımlanır: “İlerde tahakkuk edecek olan veya henüz vadesi gelmemiş bulunan ya da vadesi geçtiği halde ödeme emri tebliğ edilmemiş bulunan kamu alacağının tahsil güvenliğini sağlamak üzere yapılan hacizdir.” (Özbalcı, s. 202.)

İcra hukukunda ise ihtiyati haciz, “para alacaklarına ilişkin mevcut veya müstakbel takibin sonucunun güvence altına alınması için mahkeme kararı ile borçlunun malvarlığına el konulmasını sağlayan geçici bir hukuki koruma şeklinde tanımlanır.” (Pekcanitez, vd. s. 354.)

ayrım yoktur. Her iki durumda da hacze katılım imkânı vardır. Ancak, rehinli alacaklıların hakları saklıdır.¹²⁷

1.4.4.1.1.1. Kamu Alacakları İçin Hacze İştirakin Sonuçları

Kamu alacaklısının kendinden önce konulmuş olan hacze iştirak etmesi durumunda hacizli mal satıldığında, satılan malın¹²⁸ bedelinden öncelikle satış masrafı, rehinli alacaklıların alacakları, daha sonra malın aynından kaynaklı¹²⁹ borçları¹³⁰ ödenir. Malın aynından kaynaklanan vergi cezaları ve bunların fer'ilerinin rüçhan hakkı bulunmamaktadır. Çünkü bu cezalar mal sahibine bağlı kişisel nitelik taşırlar.¹³¹ Bundan sonra icra müdürünün düzenlediği sıra cetveline¹³² göre para şu şekilde paylaştırılır:

İlk haczi koyan rehinli alacaklı ise öncelikle rehin alacaklısına ödeme yapılır. Bu aşamada garameden bahsedilemez. Rehlinli alacaklının alacağı ödendikten sonra arta kalan tutar sıra cetvelindeki sıraya göre aynı sırada bulunanlar arasında garameten paylaştırma yapılır.¹³³

İlk haczi koyanın rehinli alacaklı dışındaki bir alacaklı olması durumunda, eğer kamu alacaklısı ilk haciz koyandan sonra fakat rehinli alacaklıdan önce haciz koyması durumunda ilk haczi koyan alacaklının haczine iştirak eder ve satılan maldan elde edilen tutar garameten paylaştırılır.¹³⁴ Ancak rehinli alacaklıdan sonra haciz koyması durumunda kamu alacağının türü önem arz eder. Genel bütçeye gelir kaydedilen vergi, resim, harç ile vergi cezaları ve bunlara bağlı zam ve faiz alacaklarından ise ilk hacze

¹²⁷ Candan, Turgut, Açıklamalı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Maliye ve Hukuk Yayınları, (2. Baskı), Ocak 2011, s. 141.

¹²⁸ Malın menkul veya gayrimenkul olmasının bu açıdan önemi bulunmamaktadır.

¹²⁹ Malın aynından doğan kamu alacaklarının rüçhanlı olabilmesi için, haczedilen malın bu kamu alacağının konusu olması gerekir. Araç haczedildiyse hacizli aracın motorlu taşıtlar vergisi bu aracın malın aynından doğan kamu alacağıdır, ancak bunun dışında hacizli aracın satımı sonucu borçlunun emlak vergisinin ödenmesi söz konusu değildir. Malın aynından kaynaklı kamu alacakları emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, veraset ve intikal vergisi, gümrük vergisi gibi alacaklardır.

¹³⁰ Katma Değer Vergisi Kanunu m.55 gereği borçlunun işletmesinde veya deposunda bulunan hammadde veya mamül stokları üçüncü kişilere satılmış veya rehnedilmiş olsa da Katma Değer Vergisi ile zam ve cezalarının teminatı hükmünde olduğundan, bedellerinden ilk önce sözü edilen kamu alacağı tahsil olunur. (Ay, Hakan, Tülay Baran, “Kamu Alacaklarının Korunma Yöntemleri Ve Bir Değerlendirme”, *SosyoEkonomi Dergisi*, 2014/1, s. 56.)

¹³¹ Özbalcı, Yılmaz, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık A.Ş., Aralık 2010, s. 281.

¹³² Sıra cetveli düzenlenmesi için alacaklı sayısının birden fazla olması ve borçlunun satılan malvarlığının tüm alacaklıların alacağına yetmemesi gerekmektedir. Aksi halde hacze iştirak eden tüm alacaklıların alacağı karşılanıyorsa sıra cetveli düzenlenmesine gerek yoktur.(Pekcanıtez, vd. s. 277.)

¹³³ Pekcanıtez, vd. s. 278.

¹³⁴ Yargıtay 19.HD.14.03.2008 E:2008/713, K:2008/2501

iştirak eder ve bedel aralarında garameten paylaşılır. Bu alacaklardan biri olmaması durumunda rehinden önceki hacze iştirak edemeyecek ancak rehinden sonra artacak paradan alacağını alabilecektir.¹³⁵

1.4.4.1.2. İflas, Mirasın Reddi ve Terekenin Tasfiyesi Halinde Rüçhan Hakkı

Kamu alacaklarına öncelik hakkı veren AATUHK m.21’de,

“Üçüncü şahıslar tarafından haczedilen mallar paraya çevrilmeden evvel o mal üzerine amme alacağı için de haciz konulursa bu alacak da hacze iştirak eder ve aralarında satış bedeli garameten taksim olunur. Genel bütçeye gelir kaydedilen vergi, resim, harç ile vergi cezaları ve bunlara bağlı zam ve faizler için tatbik edilen hacizlerde 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 268 inci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi hükmü uygulanmaz. Rehinli alacaklıların hakları mahfuzdur. Gümrük resmi, bina ve arazi vergisi gibi eşya ve gayrimenkulün aynından doğan amme alacakları o eşya ve gayrimenkul bedelinden tahsilinde rehinli alacaklardan sonra gelir.”

Satış bedelinin dağılımı için düzenlenen derece kararına (sıra cetveline) itiraz süresi İİK m.142’de tebliğ tarihinden itibaren 7 gün şeklinde düzenlendiğinden, bu süre içerisinde mahkemeye itiraz veya şikayette bulunulması gerekmektedir.¹³⁶

5479 sayılı Kanun¹³⁷ m.4 düzenlemesiyle AATUHK m.21’de bir değişiklik yapılmış olup, anılan düzenleme neticesinde AATUHK m.21,

“Borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde amme alacakları imtiyazlı alacak olarak 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 206 ncı maddesinin üçüncü sırasında, bu sıranın önceliğini alan alacaklar da dahil olmak üzere tüm imtiyazlı alacaklar ile birlikte işleme tabi tutulur.”

şeklinde düzenlenmiştir. Yapılan bu değişikliğe göre, borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde kamu alacakları imtiyazlı alacak olarak üçüncü sırada yer alacaktır. Üçüncü sırada, bu sıranın önceliğini alan bir alacağın bulunması halinde, kamu alacakları da öncelikli alacakla aynı sırada yer alacak ve bu alacaklar tamamen tahsil edilinceye kadar diğer imtiyazlı alacaklara bir pay ayrılmayacaktır. Öncelik hakkı bulunan alacak ile kamu alacağı toplamının, bu sıraya tahsis edilen tutardan fazla olması halinde ise tahsis edilen tutar garameten taksim edilecektir.¹³⁸

¹³⁵ Gerçek, s. 194.; Yerlikaya, Gökhan Kürşat , 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Şerhi, XII Levha, İstanbul, Ocak 2012, s. 129.

¹³⁶ Pekcanitez, vd. s. 278.

¹³⁷ RG: 08.04.2006; 26133

¹³⁸ Candan, s. 143.

Borçlunun iflas etmesi halinde alacaklıların sırası İİK m.206'ya göre şu şekilde belirlenmiştir:

“teminatlı olup da rehinle karşılanmamış olan veya teminatsız bulunan alacaklar masa mallarının satış tutarından, aşağıdaki sıra ile verilmek üzere kaydolunur.

Birinci sıra:

- a) İşçilerin, iş ilişkisine dayanan ve iflâsın açılmasından önceki bir yıl içinde tahakkuk etmiş ihbar ve kıdem tazminatları dahil alacakları ile iflâs nedeniyle iş ilişkisinin sona ermesi üzerine hak etmiş oldukları ihbar ve kıdem tazminatları,
- b) İşverenlerin, işçiler için yardım sandıkları veya sair yardım teşkilatı kurulması veya bunların yaşatılması maksadıyla meydana gelmiş ve tüzel kişilik kazanmış bulunan tesislere veya derneklere olan borçları,
- c) İflâsın açılmasından önceki son bir yıl içinde tahakkuk etmiş olan ve nakden ifası gereken aile hukukundan doğan her türlü nafaka alacakları,

İkinci sıra:

Velâyet ve vesayet nedeniyle malları borçlunun idaresine bırakılan kimselerin bu ilişki nedeniyle doğmuş olan tüm alacakları; ancak bu alacaklar, iflâs, vesayet veya velâyetin devam ettiği müddet yahut bunların bitmesini takip eden yıl içinde açılırsa imtiyazlı alacak olarak kabul olunur. Bir davanın veya takibin devam ettiği müddet hesaba katılmaz.

Üçüncü sıra:

Özel kanunlarında imtiyazlı olduğu belirtilen alacaklar.

Dördüncü sıra:

İmtiyazlı olmayan diğer bütün alacaklar.

Bir ve ikinci sıradaki müddetlerin hesaplanmasında aşağıdaki süreler hesaba katılmaz.

- a) İflâsın açılmasından önce mühlet de dahil olmak üzere geçirilen konkordato süresi,
- b) İflâsın ertelenmesi süresi,
- c) Alacak hakkında açılmış olan davanın devam ettiği süre,
- d) Terekenin iflâs hükümlerine göre tasfiyesinde, ölüm tarihinden tasfiye kararı verilmesine kadar geçen süreler. Gemilerin paraya çevrilmesi hâlinde yapılacak sıra cetveli, bayrağına ve sicile kayıtlı olup olmadığına bakılmaksızın bütün gemiler için Türk Ticaret Kanununun 1389 ilâ 1397 nci maddesi hükümlerine göre düzenlenir.”

Madde metninde ifade edildiği üzere, kamu alacakları üçüncü sırada sayılmıştır. Her sıranın alacaklıları kendi aralarında eşit hakka sahiptirler. Üst sırada bulunan alacaklılar alacaklarını tamamen almadıkça sonra gelen sıradakiler bir şey alamazlar. Öte yandan, hacze iştirak edilebilecek süre ile ilgili İİK ile AATUHK’da farklı düzenlemeler mevcuttur. İİK m.100’de hacze iştirakin süresi, satılan malın bedeli icra veznesine girinceye kadar olduğu halde; AATUHK m.21’de, üçüncü şahıslar tarafından haczedilen mallar “paraya çevrilmeden evvel” şeklindedir. Burada paraya çevrilmeden kasıt satıştır. Çünkü AATUHK m.74, haczedilen her türlü malların satılarak paraya çevrileceğine amirdir. Sonuç olarak AATUHK’nın uygulanmasında satışın yapılmasından sonra hacze iştirak mümkün olamaz.¹³⁹ Ancak iştirak hükmünü uygulayacak olan icra müdürünün İİK m.100’ü göz önüne aldığında satış işleminden sonra fakat satış bedelinin vezneye yatırılmasından önce kamu alacağı için yapılan

¹³⁹ Candan, s. 140.

iştirak talebini kabul etmesi mümkündür. Satış bedeli kural olarak peşin olarak tahsil edilir. Ancak icra müdürü menkul satışta 7 gün, gayrimenkul satışında ise 10 güne kadar alıcıya süre verebilir. Ancak hacizli malların satışını yapan kamu alacaklısı ise bu durumda İİK'daki değil AATUHK hükmünün uygulanması ve satış anından sonra hacze iştirakin mümkün olmaması gerekir.

1.4.4.2. Kamu Alacağı Ödenmeden Yapılamayacak İşlemler

2008 yılında 5766 sayılı Kanun¹⁴⁰ ile AATUHK'na eklenen m.22/A¹⁴¹ ile kamu alacaklarının korunmasını sağlamak amacıyla “kamu alacağı ödenmeden yapılamayacak işlemler” kenar başlıklı yeni bir koruma yöntemi öngörülmüştür. Buna göre bazı ödemelerin yapılması veya bazı işlemlerin gerçekleştirilebilmesi için kamu daireleri ilgili kişiden “borcu yoktur” belgesi istemek zorundadır. Bu işlem ve ödemelerin ne olduğunu belirlenmesi ise Maliye Bakanlığı'na bırakılmıştır.

¹⁴⁰ RG: 06.06.2008; 26898 (Mük.)

¹⁴¹ AATUHK m.22/A: “Maliye Bakanı, aşağıdaki ödeme ve işlemlerde, Maliye Bakanlığına bağlı tahsil dairelerine vadesi geçmiş borcun bulunmadığına ilişkin belge aranılması ve yapılacak ödemelerden istihkak sahiplerinin amme borçlarının kesilerek ilgili tahsil dairesine aktarılması zorunluluğu ile kesintilere asgari tutar ve oran getirmeye, kapsama girecek amme alacaklarını tür, tutar, ödeme ve işlemler itibarıyla topluca veya ayrı ayrı tespit etmeye, zorunluluk getirilen ödeme ve işlemlerde hangi hallerde bu zorunluluğun aranılmayacağını ve uygulamaya ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir. 1. 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa tabi kamu idareleri ile bu idarelere bağlı döner sermaye işletmelerinin yapacağı her türlü ödemelerde, 2. 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamına giren kurumlar ile kamu tüzel kişiliğini haiz kurum ve kuruluşların (meslekî kuruluşlar ve vakıf yüksek öğretim kurumları hariç) mal veya hizmet alımları ile yapım işleri nedeniyle hak sahiplerine yapacakları ödemelerde, 3. Kanun ve diğer mevzuatla nakdi olarak sağlanan Devlet yardımları, teşvikler ve destekler nedeniyle yapılacak ödemelerde, 4. 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa ekli tarifelerde yer alan ticaret sicil harçlarından kayıt ve tescil harçları, noter harçlarından senet, mukavelename ve kâğıtlardan alınan harçlar, tapu ve kadastro harçlarından tapu işlemlerine ilişkin alınan harçlar, gemi ve liman harçları ile (8) sayılı tarifeye konu harçlar (diploma harçları hariç) ve trafik harçlarına mevzu işlemlerde, 5. 26/5/1981 tarihli ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda yer alan bina inşaat harcı ve yapı kullanma izin harcına mevzu işlemlerde. Bu madde kapsamında zorunluluk getirilen ödemelere ilişkin olarak işçi ücreti alacakları hariç olmak üzere, yapılacak her türlü devir, temlik ve el değiştirme, Maliye Bakanlığına bağlı tahsil dairelerine vadesi geçmiş borcu karşılayacak kısım ayrıldıktan sonra kalan kısım üzerinde hüküm ifade eder. Şu kadar ki bu hükmün uygulanmasında diğer kamu idarelerinin alacaklarına karşılık kesinti yapılması gereken hallerde kesinti tutarı garameten taksim olunur. Takibata yetkili tahsil dairesince, bu madde kapsamında getirilen zorunluluğa rağmen borcun olmadığına dair belgeyi aramaksızın ödeme yapanlara ve işlem tesis eden kurum ve kuruluşlara dört bin Türk lirası idari para cezası verilir. İdari para cezası, ilgisine tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde ödenir. İdari para cezasına karşı tebliğ tarihini takip eden otuz gün içinde idare mahkemesinde dava açılabilir.”

1.4.4.2.1. Ödeme Zorunluluğu Getirilen Kamu Alacakları

Maliye Bakanlığı, 2 nolu Tahsilat Genel Tebliği¹⁴² ve 5 nolu Tahsilat Genel Tebliği¹⁴³’ni yayımlayarak bu işlemlerin neler olduğunu belirlemiştir. 2 nolu Tahsilat Genel Tebliğinde “vadesi geçmiş borç” olarak değerlendirilen kamu alacakları; yıllık gelir, yıllık kurumlar, katma değer, özel tüketim, özel iletişim ve banka ve sigorta muameleleri vergileri, gelir ve kurumlar vergisine ilişkin tevkifatlar ve geçici vergiler ile bu vergi türlerine ait vergi ziyai cezaları, gecikme zam ve faizleri olarak belirlenmiştir. Bu kapsama giren kamu alacaklarının toplam tutarı 1.000 TL’yi aşmaması durumunda borcu yoktur belgesi ibraz zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak bu durumda kamu alacağı tutarının hesabında kamu alacağının takibinin durdurulması veya tecil edilmesi durumları dikkate alınmaz.

Kamu İhale Genel Tebliğinde Kamu ihalelerine katılma ile ilgili olarak da kamu alacağı miktarı 5.000 TL olarak belirlenmiştir.¹⁴⁴

1.4.4.2.2. Zorunluluk Kapsamına Alınan İşlemler

2 nolu Tahsilat Genel Tebliğinde yapılan düzenleme kapsamında,

“4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamına giren kurumların¹⁴⁵ bu Kanun kapsamında hak sahiplerine yapacakları ödemeler:

a) 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, bazı kamu idarelerinin her türlü kaynaktan karşılanan mal ve hizmet alımları ile yapım işleri ihalelerinde uygulanacak esas ve usulleri düzenleyen kanundur. 4734 sayılı Kanun kapsamında olan idareler Kanunun 2 nci maddesinde aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı; döner sermayeli kuruluşlar, birlikler (meslekî kuruluş şeklinde faaliyet gösterenler ile bunların üst kuruluşları hariç) ve tüzel kişiler.
- Kamu iktisadi kuruluşları ile iktisadi devlet teşekküllerinden oluşan kamu iktisadi teşebbüsleri.
- Sosyal güvenlik kuruluşları, fonlar, özel kanunlarla kurulmuş ve kendilerine kamu görevi verilmiş tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar (meslekî kuruluşlar ve vakıf yükseköğretim kurumları hariç) ile bağımsız bütçeli kuruluşlar.

¹⁴² RG: 29.06.2008; 26921

¹⁴³ RG: 11.09.2013; 28762

¹⁴⁴ 17.4. 4734 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin dördüncü fıkrasının (d) bendine ilişkin olarak; Yıllık gelir, yıllık kurumlar, katma değer, özel tüketim, özel iletişim ve banka ve sigorta muameleleri vergileri, gelir ve kurumlar vergisine ilişkin tevkifatlar ve geçici vergiye ilişkin vergi asılları ile bu vergi türlerine ait vergi ziyai cezaları, gecikme zam ve faizleri bağlamında toplam 5.000 TL’yi aşan tutarlardaki borçlar vergi borcu olarak kabul edilecektir.

¹⁴⁵ Bu kurumlar, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı; döner sermayeli kuruluşlar, birlikler, tüzel kişiler; Kamu iktisadi kuruluşları ile iktisadi devlet teşekküllerinden oluşan kamu iktisadi teşebbüsleri; Sosyal güvenlik kuruluşları, fonlar, özel kanunlarla kurulmuş ve kendilerine kamu görevi verilmiş tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar (meslekî kuruluşlar ve vakıf yüksek öğretim kurumları hariç) ile bağımsız bütçeli kuruluşlar olarak sayılabilir.

- Yukarıda belirtilenlerin doğrudan veya dolaylı olarak birlikte ya da ayrı ayrı sermayesinin yarısından fazlasına sahip bulundukları her çeşit kuruluş, müessese, birlik, işletme ve şirketler.
- Yapım ihalelerine münhasır olmak üzere, 4603 sayılı Kanun kapsamındaki bankalar.”

Belirtilen bu zorunluluğa uymayan kamu kurum ve kuruluşlar için idari para cezası öngörülmüştür.¹⁴⁶

1.4.4.2.3. Kamu İhale Kapsamındaki İşlemler

Kamu İhale Kanunu¹⁴⁷ kapsamında ödeme yapacak olan ve yukarıda (a) bölümünde belirtilen kurum ve kuruluşlar, hak sahiplerine ödeme yapmadan önce vadesi geçmiş borç durumunu gösterir belge araması zorunludur. İlgili Tebliğ ile belirlenen tutarın (1000 TL) üzerinde vadesi geçmiş borç bulunması halinde ödeme yapılması mümkün değildir. Ancak, borçlunun tahsil dairesine olan borçlarını ödemesi veya sair sebeplerle, ihale nedeniyle kendisine yapılması gereken ödemenin yapılmasını engelleyen durumun kalkması üzerine, yeni alacağı belgeye göre ihaleyi yapan kurum ve kuruluşların gerekli ödemeyi hak sahibine yapabilir.

Hak sahiplerine, tahsil dairesince düzenlenen vadesi geçmiş borç durumunu gösterir belgelerde belirtilen borç tutarının üzerinde bir tutarda ödeme yapılması gereken hallerde, borçlunun da talebi alınmak suretiyle borç tutarı kadar kısım ilgili tahsil dairelerine bakiyesi de borçluya ödenebilir. Ayrıca, borç tutarının yapılacak ödemedan yüksek veya buna eşit olduğu durumlarda da borçlunun talebi üzerine ödenecek tutar ilgili tahsil dairesine aktarılabilir.

Borçlunun talebi üzerine kesinti yapan kurum; genel bütçeli idare ise muhasebe işlem fişinin düzenlendiği tarihte, genel bütçe dışında bir idare ise kesilen tutarın tahsil dairesi hesaplarına yatırıldığı tarihte ödeme yapılmış sayılacağından, ödeme tarihine kadar geçen süre için kamu alacağına AATUHK m.51'e göre gecikme zammı hesaplanır.

1.4.4.2.4. Devlet Yardımları Teşvikler ve Destekler Kapsamındaki İşlemler

Kanun, kararname ve diğer mevzuatla nakdi olarak sağlanan Devlet yardımları, teşvikler ve destekler nedeniyle kurumların ilgililere yapacakları ödemelerde borcu yoktur belgesi aranır.

¹⁴⁶ Arslaner, s. 167.

¹⁴⁷ RG: 22.01.2002; 24648

AATUHK m.22/A maddesi uyarınca, kaynağına bakılmaksızın Kanun, kararname ve diğer mevzuatla düzenlenmiş olan ve sadece nakdi olarak ödenen Devlet yardımları, teşvikler ve destekleri ödeyecek olan kurum ve kuruluşlarca bu ödemeler yapılmadan önce ilgililerden vadesi geçmiş borç durumunu gösterir belge aranır. Ayrıca belirlenen tutarın (1000 TL) üzerinde vadesi geçmiş borç bulunması halinde ödeme yapılmaz. Ancak, borçlunun tahsil dairesine olan borçlarını ödemesi veya sair sebeplerle, mevzuat gereğince kendisine yapılması gereken ödemenin yapılmasını engelleyen durumun kalkması üzerine, yeni alacağı belgeye göre ilgili kurum ve kuruluşların gerekli ödemeyi hak sahibine yapabilmeleri mümkündür.

Madde kapsamında zorunluluk getirilen bu tür ödemeleri bankalar aracılığı ile yapan kurumlar, bu tutarları ilgisine ödenmek üzere bankaya göndermeden önce yukarıdaki belgeyi aramaları gerekmektedir.

1.4.4.3. Fazla Tahsil Edilen Kamu Alacaklarının İadesinde Yapılan Mahsuplar

Genel olarak hukuki ilişkilerde borçlunun alacaklıya fazla ödeme yapması durumunda alacaklı bu fazla tutarı borçluya iade etmekle yükümlüdür. Ancak fazla tahsilat yapan kamu alacaklısı idare olması durumunda fazla tutar hemen iade edilmez. Fazla ödeme yapanın aynı zamanda kamu borçlusu olması durumunda fazla yapılan ödemenin doğrudan iadesine gidilmez,¹⁴⁸ öncelikle fazla ödeme yapan kişinin vadesi gelmiş kamu borçları var ise bu borçtan düşülür.¹⁴⁹

Fazladan ödeme yapılması durumunda sonradan ortaya çıkacak (henüz muaccel olmamış) borçtan mahsup işlemi yapılmadan, kamu alacağının ödenmesi için yapılacak takip işlemini Danıştay tarafından iptal edilmiştir.¹⁵⁰ Gerçekten AATUHK m.23'teki düzenleme ile *“Tahsil edilip de kanuni sebeplerle reddi icabeden amme alacakları, istihkak sahiplerinin reddiyatı yapacak olan amme idaresine olan muaccel borçlarına mahsup edilmek suretiyle reddolunur”* hükmü karşısında hak sahiplerine doğrudan

¹⁴⁸ SGK 2016/13 Genelge'si KDV iadesi olanların kuruma olan borçlarını mahsup yoluyla ödeyeceklerini düzenlemiştir.

¹⁴⁹ Arslaner, s. 168.

¹⁵⁰ Danıştay 4. D. 09.01.1975 E:1973/5255, K:1975/28

ödeme yapılmaz, öncelikle ödeme zamanı gelmiş kamu alacağı eldeki paradan tahsil edilecek fazla tutar kalması durumunda borçluya iade edilebilir.¹⁵¹

Her ne kadar kanunda mahsuptan bahsedilse de buradaki işlem borçlar kanununda öngörülen takas işlemidir. Ancak borçlar hukukundan farklı olarak takasa konu şey her zaman paradır. Ayrıca bu madde doğrultusunda takas işlemini yapacak kamu kurumu dışındaki kamu kurumlarının alacaklarının da takasa tabi tutulması gerekmektedir.¹⁵²

AATUHK'daki ilgili düzenlemenin sonucu olarak,¹⁵³ yükümlü ile idare arasındaki borç ilişkisi kamu hukukuna dayanıyorsa, AATUHK kapsamına girmesi koşuluyla bu kanun hükümlerine konu olabilmektedir.

Yükümlü ile idare arasındaki borç ilişkisi özel hukuk ilişkisinden doğması durumunda borçlar kanunundaki takas hükümleri uygulanabilir. Taraflardan biri için özel hukuk diğeri için kamu hukukuna dayanan borç ilişkisi söz konusu ise alacaklının-borçlunun kim olduğunu her durumda saptamak gerekir. Buna göre idareye olan kamu borcunu yine aynı idareden özel hukuk kaynaklı alacağı ile AATUHK hükümlerine göre takas edilmesi söz konusu değildir. Ancak aksi durumda yani idarenin özel hukuktan kaynaklı borcuna karşılık, kamu hukukundan kaynaklı alacağı söz konusu olması durumunda takas mümkündür.

1.4.4.4. Tasarrufun İptali Davaları

AATUHK m.24 ve devamında düzenlenen iptal davası ile kamu borçlusunun, alacaklısından mal kaçırmak amacıyla yapmış olduğu hukuki işlemleri veya mevcudunu azaltmaya yönelik yapmış olduğu tasarrufları yalnızca davacı kamu alacaklısı için hükümsüz sayarak, malvarlığından çıkarmış olduğu mallar üzerinde cebren takip yoluyla tahsiline imkan sağlamaktır.¹⁵⁴ Burada amaç, kamu borcunu ödeyecek mali güce sahip olmasına rağmen, bunu ödememek amacıyla yaptığı tasarrufların iptal

¹⁵¹ Örneğin kurumlar vergisi ödemesinde oluşan fazla verginin, gelir vergisine mahsup edilmesi.

¹⁵² Çelik, Binnur, "Takas-Mahsup Farklılığı ve Takasın Kamu Alacaklarını Koruyan Bir Müessese Olmasının Nedenleri", 3(27), *Mevzuat Dergisi*, İstanbul, Mart 2000.

¹⁵³ Öncel, s. 3.

¹⁵⁴ Karakoç, "Genel Vergi Hukuku", s. 658.

edilmesidir.¹⁵⁵ Çalışmamızın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak inceleneceğinden, ayrıca açıklama yapılmamıştır.

1.4.4.5. Kamu Alacağının Ödenmesinden Sorumlular

Hukuki bir takım nedenlerden dolayı kamu borçlusundan alacağın tahsilinin mümkün olmaması halinde kanun kamu alacağını korumak amacıyla bazı kişiler kamu alacağından sorumlu tutulmuştur. AATUHK m.32-36 ile kamu alacağının ödenmesinden sorumlu tutulanlar belirtilmiş ve ödenmeyen kamu borcunun kimden tahsil edileceği hükme bağlanmıştır.

1.4.4.5.1. Tasfiye Halinde Sorumluluk

Tüzel kişilerin, tüzel kişiliklerine son verilerek varlıklarının satılması ve borçlarının ödenmesine tasfiye denir.¹⁵⁶ AATUHK m.32 gereği tüzel kişilerin tasfiyesinde, tüzel kişiliğin kamu borçlarının ödenmesi ve kanunun tüzel kişiye yüklediği görevlerin yapılmasında tasfiye memurlarını görevli saymıştır. Tüzel kişiliği olmayan adi ortaklıklarda tasfiyeyi yürüten kişi görevli olur. Bu durumda tasfiyeyi tüm ortaklar birlikte yaparlar.

Tasfiye ile görevli olan kişi/kişiler AATUHK m.33 gereği tasfiyenin başladığını üç gün içinde ilgili tahsil dairesine bildirmek zorundadırlar. Tasfiye memuru tahakkuk etmiş veya edecek tüm kamu alacaklarını ödemedi veya ödemek üzere ayırmadan ortaklığın malları üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamazlar. Aksi halde ortaklığın borçlarından şahsen ve müteselsilen sorumluluğu söz konusu olur.

1.4.4.5.2. Limited Şirket Ortaklarının Sorumluluğu

AATUHK m.35'te yapılan değişiklikle¹⁵⁷ kamu alacağından sorumlular bakımından önemli düzenlemeler yapılmıştır. Böylece tüzel kişilerin kamu borçlarının tahsilinde karşılaşılan güçlükler aşılmaya çalışılmıştır. Buna göre limited şirket ortakları

¹⁵⁵ Özer, s. 147.

¹⁵⁶ Coşkun, s. 301.

¹⁵⁷ RG: 06.06.2008; 26898 (Mük.)

şirketten tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan kamu alacağından ortaklıktaki payları oranında sorumludurlar.¹⁵⁸

Ancak limited şirket ortaklarının kamu alacağından dolayı sorumluluğu fer'i niteliktedir. Bu itibarla kamu alacaklısı öncelikle şirket tüzel kişiliğini takip etmeli, şirketten kısmen veya tamamen tahsil edilememesi veya tahsil edilemeyeceğinin anlaşılması durumunda şirketin yasal temsilcisini takip etmeli, ancak bu halde de tahsil edilememesi veya tahsil edilemeyeceğinin anlaşılması durumunda şirket ortaklarına başvurması gerekmektedir.¹⁵⁹

Anılan hüküm gereği ortakların sorumlu tutulabilmesi için şirket hakkında yapılan takipte hiç mal bulunamaması, bulunan malların satış bedellerinin kamu alacağını karşılamaması, şirketin iflasına karar verilmiş ve iflas masasındaki malların toplam miktarı itibarıyla alacağın tamamının masadan karşılanamayacağının anlaşılması veya borçlu şirketin ticareti terk etmesi gibi durumların tespitinin öncelikle yapılması gerekmektedir.¹⁶⁰

1.4.4.5.3. Kanuni Temsilcilerin Sorumluluğu

Tüzel kişilerin, küçüklerin ve kısıtlıların kanuni temsilcileri, tüzel kişiliği olmayan teşekküllerin yöneticileri ve yabancı şahıs veya kurumların Türkiye'deki temsilcileri kanuni temsilci olarak kabul edilir. AATUHK mükerrer m.35 gereği kanuni temsilciler¹⁶¹ şahsi mal varlıklarıyla kamu borcundan sorumludurlar.

¹⁵⁸ Bahçeci, Barış, "Türkiye'de Kamu Alacaklarının Müteselsil Sorumluluk Yoluyla Tahsili Eğilimi ve Gümrük Kanunu Uygulaması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 (3), 2011, s. 426.

¹⁵⁹ Budak, Er, s. 83.

¹⁶⁰ Coşkun, s. 310.

¹⁶¹ Kanuni temsilci, tüzel kişiliğin türüne veya kişinin durumuna göre kanun tarafından belirlenmiştir. Buna göre:

Anonim şirkette kanuni temsilci, yönetim kuruludur. (TTK m.365)

Limited şirkette kanuni temsilci, en az biri ortak olmak üzere şirket sözleşmesinde gösterilen kişi veya kişiler. (TTK m.623)

Kooperatiflerde kanuni temsilci, kooperatifin esas sözleşmesinde gösterilen yönetici müdür veya müdürleri. (Koop K m.58)

Kollektif şirketin kanuni temsilcisi, esas sözleşmede aksine hüküm yoksa şirket ortakları. (TTK m.218)

Komandit şirketin kanuni temsilcisi, komandite ortak. (TTK m.318)

Adi ortaklıkta kanuni temsilci, ortakların tamamı. (BK m.625)

Derneklerde kanuni temsilci, derneğin yönetim kurulu, eğer yönetim kurumu yetkilerini bir veya birkaç üyeye devretmiş ise devredilen kişi veya kişiler (TMK m.85)

Vakıflarda kanuni temsilci, vakıf yönetim kurulu (TMK m.109)

Küçüklerin kanuni temsilcisi, veli veya atanan vasi (TMK m.335-TMK m.404))

Kanuni temsilci her zaman en az bir ortak olması gerektiğinden, kamu alacaklısının, limited şirketten tahsil edemediği kamu alacağı için şirketin kanuni temsilcisi ve ortağını doğru tespit etmelidir. Kanuni temsilci borcun tamamından sorumlu iken, ortağın sorumluluğu yalnız hissesi oranındadır.¹⁶²

1.4.4.5.4. Birleşme, Devir, Bölünme ve Şekil Değiştirmede Sorumluluk

AATUHK m.36’da tüzel kişilerin¹⁶³ birleşme, devir, bölünme ve tür değiştirme halinde kamu alacağından kimin sorumlu olduğu düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre;

İki veya daha fazla tüzel kişinin birleşmesi halinde yeni kurulan tüzel kişi,

Tüzel kişiliğin devri halinde, devralan tüzel kişi,

Tüzel kişiliğin bölünmesi halinde bölünen tüzel kişinin varlıklarını alan tüzel kişiler,

Tüzel kişiliğin tür değiştirmesi halinde yeni türe çevrilen şirket aslında eskisinin devamı olduğundan yeni kurulan tüzel kişi, eski şekildeki tüzel kişi veya kişilerin yerine geçerek kamu borçlarından sorumlu olurlar.

Kısıtlıların kanuni temsilcisi, vasi (TMK m.405)

¹⁶² Ayaz, Eslem, Limited Şirketlerde Kanuni Temsilci ve Ortakların Vergisel Sorumlulukları Danıştay Kararları Işığında, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, s. 58.

¹⁶³ Maddede ifade edilen tüzel kişi herhangi bir tüzel kişi olmayıp ticaret şirketleri olarak anlamak gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

TASARRUFUN İPTALİ DAVALARI: AMME ALACAKLARININ TAHSİL USULÜ HAKKINDA KANUN VE İCRA İFLAS KANUNU'NDAKİ DÜZENLEMELER

2.1. AATUHK'da Tasarrufun İptali Davaları

Kamu hizmetlerinin zamanında ve yeterli bir şekilde yerine getirilebilmesi için bu hizmetlerin maddi karşılığını teşkil eden vergi, resim, harç ve diğer gelirlerin kanuni süresi içinde ve kısa zamanda tahsil edilmesi gerekir. Kamu alacakları özel hukuk alacaklarından nitelikleri itibariyle farklı olduğundan genel takip sisteminden farklı olarak daha etkili, seri ve kolay olan takip usulü öngörülmüştür. AATUHK yürürlüğe konularak, kamu alacağının zamanında ödenmemesi ve borçlunun malvarlığında azaltıcı bir takım tasarruflar yaparak kamu alacaklısını zarara uğratma ihtimali öngörülerek, bu gibi işlemlere karşı kamu alacağını koruyan iptal davası düzenlenmiştir.¹⁶⁴

2.1.1. Tasarrufun İptali Davasının Amacı

Kamu alacakları hukukunda borçlunun, mallarının haczinden veya iflasına karar verilmesinden önce mal ve hakları üzerindeki tasarruf yetkisi sınırlandırılmamıştır. Bu nedenle kamu borçlusunun alacaklısına zarar veren tasarruf işlemleri yapması veya alacaklısından mal kaçırmak için bir takım hukuki işlemlere girişmesi mümkündür.¹⁶⁵ Bu durumda da alacaklı, takibin sonunda alacağını tahsil edebilmek için başvurabileceği borçluya ait malvarlığına kısmen veya tamamen ulaşamamakta ve takip sonuçsuz kalabilmektedir.¹⁶⁶

Bu itibarla kamu alacağını korumak için AATUHK m.24 ve devamında düzenlenen iptal davası ile kamu borçlusunun, alacaklısından mal kaçırmak amacıyla yapmış olduğu hukuki işlemleri veya mevcudunu azaltmaya yönelik yapmış olduğu tasarrufları yalnızca davacı kamu alacaklısı için hükümsüz sayarak, malvarlığından

¹⁶⁴ Karataş, İ. ve E. Ertekin, İcra ve İflas Hukukunda İstihkak ve Tasarrufun İptali Davaları, Yetkin Hukuk Yayınları, 1995, s. 763.

¹⁶⁵ Yıldırım, borçlunun borcunu ödememek için alacaklısından mal kaçırmayı olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğunu ileri sürmüştür. (Yıldırım, Mehmet Kamil, İcra ve İflas Hukukunda İptal Davaları, Alfa Basım Dağıtım, 1995, s. 1.)

¹⁶⁶ Karakoç, Yusuf, “Kamu İcra Hukukunda Tasarrufun İptali Davası”, Prof. Dr. Muallâ Öncel’e Armağan, C. 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2009, s. 75. (Atıf Şekli: “Kamu İcra”)

çıkarmış olduğu mallar üzerinde cebren takip yoluyla tahsiline imkan sağlamaktır.¹⁶⁷ Burada amaç, kamu borcunu ödeyecek mali güce sahip olmasına rağmen, bunu ödememek amacıyla kamu borçlusunun yaptığı tasarrufların iptal edilmesidir.¹⁶⁸

Borçlunun haczedilemeyen bir malını malvarlığından çıkarması halinde iptal davası açılmaz. Böyle bir durumda alacaklının bir zararı söz konusu değildir.¹⁶⁹ Ancak iptal davası kamu alacaklısı tarafından kazanıldığında, lehine iptale tabi tasarruf yapılmış kişi, alacaklı ile borçlu arasındaki icra takibinde taraf olmadığından haczedilmezlik iddiasında bulunamaz. Borçlu ise tasarruf konusu mal üçüncü kişinin mülkiyetinde olduğu için haczedilmezlik iddiasını ileri süremez.¹⁷⁰

Borçlunun kamu alacağına yetecek miktarda malı bulunduğu sürece iptal davası açılmaz. İfade edildiği üzere bu davanın amacı, kamu alacağının tahsilini önleyen tasarrufların iptalini sağlayarak, tasarrufa konu mallar sanki borçlununmuş gibi haciz ve satış işlemlerini yapmayı olanaklı kılmaktır. Kamu borçlusunun borcunu ödemeye yetecek miktarda mal varlığının olmadığına tespit edilebilmesi için, AATUHK m.54'te öngörülen cebren tahsil yollarından¹⁷¹ uygun olanlarının denenmesi ve fakat sonuç elde edilememesi şarttır.¹⁷²

Kamu alacaklısı tarafından açılan iptal davasının kazanılması durumunda söz konusu hukuki işlem (tasarruf) tamamen iptal edilmez. Ancak davaya konu mal borçlunun malvarlığından çıkmamış, mal hâlâ borçluya aitmiş gibi kamu alacaklısı, malı üzerinde haciz ve satış işlemlerini yaparak satış bedelinden alacağını elde eder.¹⁷³

İptal davasıyla, kamu alacağının haciz işlemi neticesinde tahsil edilememesi halinde, AATUHK m.27, m.28, ve m.29'da öngörülen hallerde ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıl öncesinde ve ödeme süresinden sonra yaptığı kimi

¹⁶⁷ Karakoç, "Genel Vergi Hukuku", s. 658.

¹⁶⁸ Özer, s. 147.

¹⁶⁹ Uyar, Talih, vd. İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları", Cilt I, İzmir 2011, s. 84.

¹⁷⁰ Koçak, s. 148.

¹⁷¹ AATUHK m.54 : "Ödeme müddeti içinde ödenmeyen amme alacağı tahsil dairesince cebren tahsil olunur. Cebren tahsil aşağıdaki şekillerden herhangi birinin tatbiki suretiyle yapılır:

1. Amme borçlusu tahsil dairesine teminat göstermişse, teminatın paraya çevrilmesi yahut kefilin takibi,
2. Amme borçlusunun borcuna yetecek miktardaki mallarının haczedilerek paraya çevrilmesi,
3. Gerekli şartlar bulunduğu takdirde borçlunun iflasının istenmesi."

¹⁷² Arslaner, Hakan, "Kamu Alacaklarının Tahsilatını Sağlamaya Yönelik Bir Önlem: Tasarrufun İptali Davaları", *Sosyoekonomi*, 2017, Vol. 25(32), 81-104, s. 86.

¹⁷³ Karataş, Ertekin, s. 765.; Uyar, vd. s. 15.

işlemlerin hükümsüz sayılarak üçüncü kişilerdeki bu mal ve hakların üzerine haciz işlemi yapılmasının sağlanması ve alacağın tahsil edilmesi amaçlanmaktadır.¹⁷⁴

Yargıtay’a göre iptal davasının amacı,

“6183 sayılı Yasaya dayalı tasarruf iptal davalarının amacı, kamu alacağını ödemeyen, malı bulunmayan veya borca yetmeyen borçlunun, kamu alacağının tahsiline olanak vermemek için yaptığı tasarrufların hükümsüzlüğünü sağlayarak dava konusu malın haciz ve satışını istemek suretiyle kamu alacağının tahsilini sağlamaktır.”¹⁷⁵

Borçlunun yapmış olduğu kimi hukuki işlemler nedeniyle tahsil edilememiş olan kamu alacağının tahsilini sağlamaktır.

2.1.2. Tasarrufun İptali Davasının Hukuki Niteliği ve Özel Durumlar

İptal davası alacak hakkına dayandığından tespit davası değil bir eda davası niteliğindedir.¹⁷⁶ Dava ile kamu borçlusunun üçüncü kişiler lehine borcunu ödememek amacıyla yapmış olduğu hukuki işlemlerin iptali sağlanarak bu mallar üzerine borca yeter miktarda haciz konulabilmesi mümkün hale gelmektedir. Ancak iptal davası aynı dava olmadığından malın mülkiyeti borçluya geçmemektedir. Satış sonucu kalan mal üzerindeki mülkiyet hakkı her halde üçüncü kişide kalmaya devam etmektedir. Bu da iptal davasının aynı değil şahsi bir dava olmasının bir sonucudur.¹⁷⁷

Bunun yanı sıra iptal davasının aynı bir dava olmayıp, şahsi dava olmasının diğer sonuçları şunlardır:¹⁷⁸

- Dava konusu taşınmaz bile olsa, yetkili mahkeme davalılardan birinin yerleşim yeri mahkemesidir.

- Davanın değeri, iptal konusu tasarrufun değeri ile alacaklının alacağından hangisi az ise ona göre belirlenir. Davanın değerine göre alınması gereken harçlar ve vekalet ücreti hesaplanır.

- İptal talebinin kabulü halinde davaya konu tasarrufun tamamının iptaline değil, takibe konu alacak miktarı ile sınırlı olarak tasarrufun iptaline karar verilir.

¹⁷⁴ Karakoç, “Kamu İcra”, s. 75.

¹⁷⁵ Yargıtay 17. HD. 25.09.1990 T. E:1990/2371, K:1990/3561(Uzun Çam, s. 52.)

¹⁷⁶ Karataş, Ertekin, s. 767.

¹⁷⁷ Karakoç, “Kamu İcra”, s. 76.

¹⁷⁸ Uyar, vd. s. 20 vd.

•İptal davası kabul edildiğinde söz konusu malın kayıtlı bulunduğu tescilin düzeltilmesi değil, dava konusu malın haciz ve satışının alacaklı tarafından istenmesi söz konusu olur.

•Dava sonucunda verilen kararın uygulanması için kesinleşmesi beklenmez.

•Davalının iflas etmesi halinde, mal iflas masasından çıkarılamaz. Ancak davacının iflas masasına karşı iflas alacağı söz konusu olur.

Tasarrufun iptali davasının hukuki niteliği konusunda çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bunları kısaca şu şekilde belirtmek gerekirse¹⁷⁹:

Butlan teorisine göre, iptal davasına konu olan malın mülkiyeti şarta bağlı olarak kazanılmıştır ve şartın gerçekleşmesi durumunda mülkiyet tekrar borçluya geçer. Buna göre tasarruf borçlu ile işlem yapan kişi açısından geçerli kalmaya devam ederken, takip alacaklısı açısından geçersizdir. Ancak iptal davası ile mal tekrar borçluya geçmeyeceği kanunda açıkça düzenlendiğinden kabul edilen bir görüş değildir. Bununla birlikte iptal davası kişisel bir davadır. Bu itibarla dava konusu işlem yalnız alacaklı açısından hükümsüz olup, özel hukuk alanında bütün sonuçlarıyla geçerliliğini sürdürmektedir.¹⁸⁰ Yargıtay’a göre:

“Esasen gerek doktrinde benimsenen baskın görüşe ve gerekse Dairemizin uygulamalarına göre, iptal davası aynı bir dava olmayıp şahsi bir davadır. Diğer bir deyimle, iptal davası ister taşınır mala isterse taşınmaz mala ilişkin olsun, bu malların aynıyle ilgili bir dava değildir. Yani iptal davası, borçlunun hukuki muamelelerinin sonuçlarını yok edici nitelikte bir dava sayılamaz. Böyle olsaydı, iptal kararı ile taşınmaz mülkiyeti alacaklıya (Hazineye) geçerdi ve tapu kaydının iptali ve alacaklı adına tescili gerekirdi. Halbuki, tasarrufun hükümsüzlüğü, yani iptal kararı ile davalı alacaklı durumundaki Hazinenin üçüncü kişi durumundaki borçlunun ammeye olan borcu ile sınırlı olmak üzere ödeme yükümü altına girmekte ve böylece alacaklı hazine, davalı müktesibin malını 6183 sayılı Yasaya göre sattırıp alacağını tahsil yetkisini kazanmaktadır... O halde iptal davasının ve iptal kararının, müktesibin borçludan yaptığı iktisaba etkisi yoktur. Yani; bu dava mülkiyeti kazandırıcı işleme etkili değildir. Bu nitelikteki dava sonunda taşınır ya da taşınmazın mülkiyeti el değiştirmiş olmaz; davadan önceki malik, şeyin mülkiyetini muhafaza eder, mülkiyet borçluya dönmaz. Bunun doğal sonucu olarak da davalı müktesip, amme borcunun tahsil olunamayan bölümünü ödeyerek, onun talebinden kurtulma olanağına ve davaya son verme hak ve yetkisine sahiptir.”¹⁸¹

¹⁷⁹ Öz, Ersan, Bülent Demirtaşoğlu, “Kamu Alacağını Koruma Yöntemi Olarak Tasarrufun İptali Davaları”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Temmuz 2012, Yıl:3, Sayı:10, s. 40.

¹⁸⁰ Toktaş, Mine, Kamu Alacağının Korunmasında Tasarrufun İptali Davaları Peçeleme ve Muvazaalı İşlemler, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, s. 51-53.

¹⁸¹ Yargıtay 4. HD. 11.09.1978; E:1977/10609, K:1978/9686; Yargıtay 15. HD. 01.07.2002; E:2002/3149, K:2002/3582

İptal davası şahsi bir dava olduğundan esasen davaya konu işlemin iptali söz konusu olmamaktadır. Davanın sonucu borçlu ile üçüncü kişi arasındaki işlemin geçerliliğini etkilemez. Yalnız davaya konu mülkiyet borçluya dönmemekle birlikte kamu alacaklısı mal üzerinde haciz satış işlemlerini yapma yetkisini elde eder.

İptal davasına tabi tasarrufun haksız fiil olduğu görüşü de söz konusudur. Buna göre borçlunun alacaklısına zarar verme amacıyla yaptığı ve üçüncü kişinin de bu durumu bildiği tasarruflar hukuka aykırıdır. Haksız fiilin unsurlarına baktığımızda hukuka aykırı fiil, bu fiil neticesi doğan zarar ve fiilin işlenmesinde kişinin kusurunun bulunması şarttır. İptal davalarında özellikle her durumda kişinin kusurlu olması aranmayacağından iptal davasının haksız fiillerle sınırlamak doğru olmayacaktır.¹⁸²

Bir başka teori ise, iptal davasına konu tasarrufların sebepsiz zenginleşme hükümlerine tabi olması ile ilgilidir. Sebepsiz zenginleşme söz konusu olduğunda sebepsiz zenginleşenin iade borcu iyiniyetli olup olmamasına göre değişir. Ancak iptal davalarında borçlu ile işlem yapan kişinin iade borcunun kapsamı iyiniyetli olup olmamasına göre değişmeyeceğinden sebepsiz zenginleşme, iptal davasının hukuki niteliğini açıklamaya yetmemektedir. Bununla birlikte borçlu ile işlem yapan üçüncü kişinin malı elden çıkarmış olması halinde kötü niyetli haleflerin sorumlu tutulduğu göz önüne alındığında sebepsiz zenginleşme teorisinin tam anlamıyla konuyu kavramadığı dikkat çekmektedir.¹⁸³

Borçlu ile işlem yapan kişinin, iptal davası açılması olasılığını önceden kabul ettiğine dayalı teori, yasal borç teorisidir. Buna göre iptal davası, unsurları kanunda düzenlenen bir borca dayanmaktadır. Bu açıdan iptal davasının niteliğini açıklamakta daha uygun olduğu kabul edilir. Yasal borç teorisi, haksız fiil teorisinin cevap veremediği aciz halindeki iptal ettirme hakkını açıklayabilmektedir. Butlan teorisinin

¹⁸² Yıldırım, s. 64.; Toktaş, s. 54.

¹⁸³ Yıldırım, s. 83.; Toktaş, s. 55.; Arslaner, Hakan, “Kamu Alacaklarının Tahsilatını Sağlamaya Yönelik Bir Önlem: Tasarrufun İptali Davaları”, *Sosyoekonomi*, 2017, Vol. 25(32), 81-104, s. 84.; Yargıtay’ın kararı şu şekildedir: “İptale tabi tasarruf konusu taşınmazın davalı tarafından elden çıkarılmış olması ve alıcının da iyi niyetli bulunması halinde mahkemece ‘taşınmazın satış tarihindeki değerinin –alacak ve fer’ileriyle sınırlı olarak- davalıdan tahsiline’ karar verilmesi gerekeceği...”

aksine davacıya aynı hak değil, sadece kişisel bir hak tanıdığından davanın amacına daha uygundur.¹⁸⁴

Yıldırım'a göre bu teorilerin hiçbiri tam anlamıyla mükemmel olmamakla birlikte, en az eleştirilebilir olanı yasal borç teorisidir. Fakat bu teori de üçüncü kişinin iptal davasına muhatap olmasının gerekçesini açıklayamamaktadır. Bu nedenle iptal davasının nev'i şahsına münhasır bir karaktere sahip olduğu söylenebilir.¹⁸⁵

2.1.2.1. AATUHK Kapsamında İptalin Medeni Hukuk Kapsamında İptalden Farkları

AATUHK m.27-30'da "hükümsüzlük" (butlandan) ifadesi geçmekte ise de burada ne mutlak ne de nisbi hükümsüzlük söz konusudur. Bununla birlikte Yargıtay da tasarrufun iptali davalarında sık sık butlan ve hükümsüz sayılma gibi terimleri kullanmaktadır.¹⁸⁶

Medeni hukukta, hukuki işlemlerin eksiklikleri veya sakatlıkları nedeniyle etkisizleşmesi halleri hükümsüzlük olarak adlandırılır. Eksiklik veya sakatlığın türü ise farklı hükümleri doğurur ve farklı hukuki sonuçların ortaya çıkmasına yol açar. Örneğin işlemin kurucu unsurlarından birinin bulunmaması haline yokluk yaptırımını bağlamışken, şekli unsurlar tam olmakla birlikte sözleşmenin zorunlu unsurlarından birinin bulunmaması halini ise kesin hükümsüzlük (mutlak butlan) olarak düzenlemiştir.¹⁸⁷

Hukuki işlemdeki sakatlığın giderilerek işleme geçerlilik kazandırılabilmenin mümkün olduğu durumlar iptal edilebilirlik olarak kabul edilmektedir. İptal hakkı taraflardan birine verilen hak olabileceği gibi dava yoluyla ileri sürülebilmesi de

¹⁸⁴ Aksi görüşte olan Yıldırım'a göre yasal borç teorisi tali taleplerin ileri sürülmesinde işe yarayabilecekken, asli talepler bakımından sakıncaları nedeniyle yasal borç teorisi reddedilebilir. (Yıldırım, s. 89.); Toktaş, s. 56.

¹⁸⁵ Yıldırım, s. 133.

¹⁸⁶ Yargıtay 15. HD. 18.03.2002; E:2002/531, K:2002/1173; Yargıtay 15. HD. 23.10.2001; E:2001/4244, K:2002/4730; Yargıtay 15. HD. 30.06.1997; E:1997/3062, K:2002/3352

¹⁸⁷ Umar, Bilge, Türk İcra-İflas Hukukunda İptal Davası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1963, s. 8.; Kazancı, İdil Tuncer, Tasarrufun İptali Davalarında İspat, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 23. (Atıf Şekli: "Tasarrufun İptali")

mümkündür. İptal edilebilirlik, kurucu unsurları tam olan bir işlemin geçerlilik şartları bakımından eksikliğin olması halidir.¹⁸⁸

Medeni hukuk bağlamında iptal hakkı sahibi hukuki işlemin taraflarından biridir. AATUHK’da ise iptal hakkı sahibi işlemin tarafları dışındaki kamu alacaklısıdır. Yine AATUHK iptal hakkını medeni hukukun aksine yapılan işlemin geriye dönük olarak ortadan kaldırılması amacına yönelik değildir. Medeni hukukta tarafın iptal talebi veya mahkemenin vereceği iptal kararı ile hukuki işlem geriye dönük olarak hiç yapılmamış gibi olur ve tüm sonuçları ile ortadan kalkar. Tasarrufun iptali davası, davaya konu malvarlığı (veya malvarlığı değeri) borçlunun malvarlığından hiç çıkmamış gibi haciz ve satış yapılabilmesini sağlar. Ancak iptal kararı ile devir, işlem medeni hukuk bağlamında iptal edilmediğinden geçmişe dönük sonuç doğurmaz ve mal borçlunun malvarlığına geri dönmez.¹⁸⁹

Tasarrufun iptali davası açma hakkı yenilik doğurucu hak olmayıp kuruluşunda geçerli bir hukuki işlemi, cebri icra alanına özgü kalmak ve davacı açısından hüküm ifade etmek koşuluyla nispi talep hakkıdır.¹⁹⁰

Medeni hukuk açısından geçersiz sayılan işlemlerle ilgili tasarrufun iptali davası açılmayacağı ileri sürülmektedir. Çünkü bu işlemler geçersiz olduklarından borçlunun malvarlığı üzerinde bir etkisi yoktur.¹⁹¹

2.1.2.2. AATUHK Kapsamında İptalin İdari Yargılama Hukuku Kapsamındaki İptal Davasından Farkları

Bir idari işlemin hukuka aykırı olması durumunda geçersizlik (butlan) yaptırımıyla karşılaşır. Ancak hukuka aykırı bir idari işlem kendiliğinden geçersiz olmaz. Bunun için geçersizliğinin mahkeme kararıyla tespit edilmesi gerekir. İdarenin hukuka aykırı işleminin geçersizliğinin mahkeme kararıyla tespit edilmesine “iptal” bu amaçla açılan davaya da “iptal davası” denir.¹⁹² İdari yargılama hukukunda yer alan iptal davası özel hukuk alanında bulunmayan idare hukukuna özgü bir davadır. Bu dava

¹⁸⁸ Örneğin irade bozukluğu halleri. (Kazancı, “Tasarrufun İptali”, s. 25.)

¹⁸⁹ Umar, s.10-15; Kazancı, “Tasarrufun İptali”, s. 31.

¹⁹⁰ Uyar, vd. s. 16.

¹⁹¹ Öz, Demirtaşoğlu, s. 48.

¹⁹² Gözler, “İdare Hukuku”, s. 372.

ile bir hakkın yerine getirilmesini değil; idari işlemin, kanunda yer alan sebeplerle hukuka aykırılığı nedeniyle iptal edilmesini ve hukuki etkilerini ortadan kaldırmayı amaçlayan objektif nitelikteki bir davadır. Objektif niteliğinden dolayı yalnız taraflar arasındaki bir uyuşmazlığı çözmekle kalmaz idari işlemde etkilenen herkes için sonuç doğurur. Ancak her halde herkes tarafından değil idari işlemle menfaati ihlal edilen kişi tarafından açılabilir. İptal davasında mahkeme re'sen inceleme yaparak hukuka aykırılığı araştırır. Kamu hukukuna ilişkin olan iptal davası hukuk düzeninin korunmasına hizmet eder. İdarenin tek yanlı ve icrai işlemleri iptal davasına konu olur.¹⁹³

Görüldüğü gibi idari yargılama hukukundaki iptal davası ile icra takip hukukunda düzenlenen iptal davası arasında isim harici hiçbir benzerlik bulunmamaktadır. Ayrıca idari yargılama hukukundaki iptal davası kamu hukuku karakterli olup idari yargı mercilerince çözüme kavuşturulur. Ancak takip hukukunda düzenlenen iptal davası (her ne kadar AATUHK kamu hukuku alanını düzenleyen bir kanun olsa da) özel hukuk yönü ağır basan ve adli yargı mercilerince çözüme bağlanan bir davadır.

2.1.2.3. Muvazaalı İşlemlerin AATUHK Kapsamındaki İptal Davalarına Konu Olması

Muvazaa, sözleşmenin taraflarının iradeleri ile irade açıklamaları arasında bilinçli olarak yarattıkları uyumsuzluktur. Bir başka ifadeyle muvazaa, hukuki işlemin taraflarının üçüncü kişileri aldatmak amacıyla, gerçek iradelerine uymayan bir işlem yapmaları, ancak yapılan işlemin kendi aralarında geçersiz olacağı hususunda anlaşma yapmaları olarak tanımlanabilir.¹⁹⁴ Mutlak muvazaada taraflar gerçekte hiçbir işlem yapmadıkları halde başkalarına karşı sanki bir hukuki işlem yapmış gibi görünmek için görünüşte bir işlem yapmaktadırlar. Muvazaa anlaşmasıyla taraflar başkalarını aldatmak gerçek iradelerini onlardan saklamak konusunda anlaşmışlardır.¹⁹⁵

Muvazaalı işlemlerin hükümsüz (batıl) işlemler olduğu kabul edilir. Hükümsüzlüğün nedeni taraflarca açıklanan beyanların gerçek iradeleri olmamasıdır.

¹⁹³ Sezginer, Murat, İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı, Yetkin Yayınları, Ankara 2000, s. 18-53.

¹⁹⁴ Reisoğlu, Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınevi, Yirmi ikinci Bası, İstanbul 2011, s. 103.

¹⁹⁵ Ayan, Mehmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, (11. Baskı), s. 203.

Kamu alacaklısı, takibin sonuçsuz kalacağını anladığında, borçlunun alacaklısından mal kaçırmak amacıyla muvazaalı sözleşme yaparak bir başkasına yaptığı devirleri sözleşmenin geçersizliğini tespit ettirip malın eski malikine döndürülmesini isteyebilir. Alacaklı üçüncü kişi olduğundan her türlü delille muvazaayı ispat edebilir. Borçlu ile malını görünüşte devrettiği kişi arasında gerçekte yapılan bir sözleşme olmadığından mutlak muvazaa söz konusudur. Burada açılacak dava menfi tespit davasıdır.¹⁹⁶

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹⁹⁷ (HMK) m.200 ve m.201 gereği değeri ikibinbeşyüz Türk Lirası ve üzeri hukuki işlemlerin senetle ispat edilmesi, senede bağlı iddiaya karşı ileri sürülen hukuki işlemlerin ikibinbeşyüzün altında bile olsa tanıkla ispat edilemeyeceği hükme bağlanmıştır.¹⁹⁸ Ancak HMK m.203/d ile İİK m.281/1 gereği iptal davasında davacı iddiasını her türlü delille ispat edebilmelidir.¹⁹⁹

Doktrinde muvazaalı işlemlerin iptal davasına konu olup olamayacağı tartışmalıdır. Muvazaalı işlemlere karşı iptal davasının açılmayacağını öne süren Muşul, bir tasarruf işleminin muvazaalı olması durumunda bunun iptalinin istenemeyeceğini, işlemin geçersiz olduğundan bahisle zaten mal borçlunun malvarlığından çıkmamış olacağından haciz uygulanabilir. Üçüncü kişinin istihkak iddiasında bulunması halinde hacizli mala istihkak prosedürüne göre uyuşmazlık çözülmelidir.²⁰⁰

¹⁹⁶ Özkaya, Eraslan, İnancılı İşlem ve Muvazaa Davaları, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, s. 223-224.

¹⁹⁷ RG: 04.02.2011; 27836

¹⁹⁸ Kuru, Baki, vd. Medeni Usul Hukuku, s. 394.; Senetle ispat zorunluluğunun istisnaları kenar başlığını taşıyan HMK m. 203 şu şekildedir:

“Aşağıdaki hâllerde tanık dinlenebilir:

a) Altsoy ve üstsoy, kardeşler, eşler, kayınbaba, kaynana ile gelin ve damat arasındaki işlemler.

b) İşin niteliğine ve tarafların durumlarına göre, senede bağlanmaması teamül olarak yerleşmiş bulunan hukuki işlemler.

c) Yangın, deniz kazası, deprem gibi senet alınmasında imkânsızlık veya olağanüstü güçlük bulunan hâllerde yapılan işlemler.

ç) Hukuki işlemlerde irade bozukluğu ile aşırı yararlanma iddiaları.

d) Hukuki işlemlere ve senetlere karşı üçüncü kişilerin muvazaa iddiaları.

e) Bir senedin sahibi elinde beklenmeyen bir olay veya zorlayıcı bir nedenle yahut usulüne göre teslim edilen bir memur elinde veya noterlikte herhangi bir şekilde kaybolduğu kanısını kuvvetlendirecek delil veya emarelerin bulunması hâli.”

¹⁹⁹ Kazancı, “Tasarrufun İptali”, s. 65.

²⁰⁰ Muşul, Timuçin, İcra ve İflas Hukuku, Adalet Yayınları, Ankara 2014, s. 1497.; Aynı yönde Güneren’e göre muvazaalı işlemler iptal davasına konu olamaz. Çünkü iptal davasına konu tasarruflar geçerli işlemlerdir. Muvazaalı işlemler ise geçersiz işlem olduğundan bahse konu mal borçlu ile işlem yapan üçüncü kişiye geçmez. Bu durumda üçüncü kişideki malın alacaklı tarafından haczi ve satışı

Uyar’a göre ise, muvazaa davasının iptal davasını bertaraf edeceği kabul edilecek olursa tasarrufun iptali davasının pratik sonucu ortadan kalkar ve borçlu ile işlem yapan kişileri (özellikle kötü niyetli) koruyucu bir sonuç ortaya çıkar.²⁰¹ Bununla birlikte doktrinde alacaklının, mal kaçırma amacı ile malını devreden borçlunun tasarruflarını iptal ettirerek alacağına kavuşabilmesi mümkün iken, borçlunun muvazaalı bir tasarrufunun iptalini istemeye hakkının olmadığı ifade edilmektedir.²⁰²

Borçlunun muvazaalı bir işlem yaptığından haberdar olan alacaklı dilerse muvazaa davası, dilerse iptal davası açabilmelidir. Somut uyuşmazlıkta alacaklı muvazaa davasını ispatta zorlanabilir. Ancak iptal davasında kanunun öngördüğü kişiler arasında veya belirli süreler içinde yapıldığını ispatlayarak tasarrufun iptalini sağlayabilir. Bununla birlikte bir tescile kayıtlı gayrimenkul veya menkul mal üzerinde borçlu dışında bir başka kişinin mülkiyet hakkının bulunması durumunda doğrudan muvazaalı işlemde bahisle haciz veya satış işlemi yapması uygulamada mümkün değildir.²⁰³

Bu görüş doğrultusunda kamu alacaklısı muvazaa durumunda alacağını hangi yoldan daha kısa sürede alabileceğini hesap ederek dilerse muvazaa davası dilerse tasarrufun iptali davası açabilmelidir.

Yargıtay da genellikle muvazaalı işlemlere karşı iptal davasının açılabilirliğini kabul etmektedir.²⁰⁴ Ancak Yargıtay’ın aksi yönde “...her iki dava arasındaki en önemli fark, iptal davasının geçerli muamelelere karşı açılmasına mukabil, muvazaa davasının calı muamelelere karşı açılmasında kendisini gösterir...” şeklinde iptal davasının yalnız geçerli ve ciddi işlemlere karşı açılabilirliğine ilişkin görüşü de söz konusudur.²⁰⁵

Muvazaalı işlemlere karşı iptal davasının açılabilirliğini öne sürenlere göre her iki dava birbirinden farklı olduklarından aynı anda açılabilir ve görülebilir. Derdestlik söz

mümkündür. Muvazaalı işlemler iptal davasına değil istihkak davasına konu olur. (Güneren, Ali, İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 69.)

²⁰¹ Uyar, vd. s. 69.

²⁰² Kovan, Hüseyin, 100 Soruda Muris Muvazaası Nedeni ile Tapu İptal ve Tescil Davaları ile Tasarrufun İptali Davaları, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 286.

²⁰³ Uyar, vd. s. 74.

²⁰⁴ Yargıtay, 4. HD. 24.03.2010; E:2010/2797, K: 2010/3315; Yargıtay 17. HD. 15.11.2007; E:2007/3042, K:2007/3663; Yargıtay 17. HD. 19.11.2008; E:2007/2804, K:2007/5381

²⁰⁵ Yargıtay 4. HD. 11.09.1978; E:1977/10609, K:1978/9686

konusu olmaz. Biri diğerine bağlı değildir. Ancak muvazaa davası açılıp kazanıldıktan sonra iptal davası konusuz kalacaktır.²⁰⁶ İptali istenen işlemin ayrıca muvazaalı olduğu düşünüldüğünde terditli dava²⁰⁷ dahi açılabilmelidir. Böylece muvazaa iddiası kabul edilmediğinde tasarrufun iptali istenebilir.²⁰⁸ Muvazaalı işlemler için alacaklıya iptal davası açma yetkisinin verilmemesi, muvazaanın ispatındaki güçlükler düşünüldüğünde kanunun amacı dışında kötü niyetli borçlunun lehine bir durum ortaya çıkacak ve borçlu ödüllendirilmiş olacaktır.²⁰⁹

Muvazaalı işlemlere karşı iptal davasının açılabilmesi kabul edildiğinde, maddi hukuktaki muvazaa davasının niteliğinden farklı olur. Maddi hukukta açılan muvazaa davası neticesinde malın eski borçlusunun elinden hiç çıkmadığı tespit edilirken, takip içerisinde açılan muvazaaya dayalı tasarrufun iptali davası neticesinde mal borçluya dönmez, üçüncü kişide kalır ancak alacaklı malı haczettirip satma imkanı elde etmiş olur.²¹⁰ Bu itibarla tasarrufun iptali davasında tarafların muvazaalı bir işlem yapması durumunda mahkeme incelemeyi muvazaa koşullarına göre değil, tasarrufun iptali davasının koşullarının oluşup oluşmadığına göre inceleyip karara bağlayacaktır. Bu nedenle karar da işlemin geçersizliği değil, tasarrufun alacaklı açısından iptali şeklinde olur.²¹¹

Yukarıdaki açıklamalarımız doğrultusunda muvazaalı işlemlere karşı da iptal davası açılabilmesi görüşünün daha baskın olduğunu söyleyebiliriz. Bu itibarla iptal davasına konu olan tasarrufların geçersizliği iddia edilmez, geçerli olup olmadığı iptal davası için önemli değildir. Buna karşılık muvazaalı işlemlerin tespiti için açılan dava,

²⁰⁶ Özkaya, s. 225.; Uyar, vd. s. 75.

²⁰⁷ “Terditli dava, davacının aynı davalıya karşı birden fazla talebini (aralarında aslilik ferilik ilişkisi kurmak suretiyle) aynı dava dilekçesinde ileri sürebildiği ve mahkemenin dava sonucunda tek bir hüküm verdiği davadır.” (Görgün, s. 191.)

²⁰⁸ Bölge Adliye Mahkemesi aynı davada tasarrufun iptali ile birlikte muvazaa iddiasında bulunulmasıyla durumunda beş yıllık hak düşürücü sürenin geçmesinden dolayı tasarrufun iptaline karar verilemeyeceği ancak muvazaa iddiasının dinlenilmesi gerektiği yönünde karar vermiştir. İlgili karar şu şekildedir: “...davacı taraf dava dilekçesinde, muvazaa iddiasına da dayanmış olup, taraflar arasında yapılan satış işlemlerinin muvazaalı olduğunu, muvazaa nedeni ile yapılan işlemlerin geçersiz olduğunu ileri sürmüştür. Yerleşik uygulamada muvazaalı işlemlerinin iptali için de her türlü dava açılabilir. Muvazaaya dayalı davalarda hak düşürücü süre söz konusu değildir.” (İzmir BAM 5. HD. 20.04.2017; E:2017/311, K:2017/253)

²⁰⁹ Güneren, s. 69.; Yargıtay 15. HD. 24.10.1994; E:1994/3652, K:1994/6122; Yargıtay 17. HD. 08.10.2007; E:2007/4397, K:2007/3011

²¹⁰ Börü, Levent, “İcra Ve İflâs Hukukunda Zarar Verme Kastından Dolayı İptal Davası”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:58, Sayı:3, 2009, s. 488.

²¹¹ Yargıtay 17. HD. 28.03.2013; E:2012/8258, K:2013/4368

gerçekte yapılmayan işlemlerin tespitini sağlayarak bunların geçersizliklerinin tespitini amaçlar.²¹²

Borçlar Kanunu uyarınca açılacak muvazaaya dayanan dava ile tasarrufun iptali davası her ne kadar amaç açısından benzese de aynı değildir. Her iki dava hüküm ve sonuçları açısından birbirinden farklıdır. Bu farklar sıralanacak olursa:²¹³

- Muvazaa davası geçersiz işlemlere karşı açılabilecekken, iptal davasında iptali istenen tasarrufun geçersizliği öne sürülmemektedir. Bir başka ifade ile geçersiz olup olmaması önemli değildir. Bu açıdan geçerli işlemler de iptal davasına konu olabilecektir.

- Muvazaa davası aynı hak davasıdır. Dava sonucunda mal tekrar eski malike döner. İptal davası ise şahsi bir davadır. Mal eski malikine dönmez, ancak mal üzerinde alacaklı haciz olanağı elde edip alacağını tahsil etme olanağına sahip olur.

- Muvazaa davası her türlü muvazaalı işlemler için açılabilecekken, iptal davası kanunda sayılı hallerde yalnızca tasarruf işlemleri için açılır.

- Muvazaa davasını hukuki yararı bulunduğunu ispat eden herkes açabileceken, iptal davası yalnızca alacaklı tarafından açılabilir.

- Muvazaa davası görünüşte işlemin taraflarına karşı açılabilirdiği halde, iptal davası borçlu, borçlu ile işlem yapan kişi ve bundan devralan üçüncü kişi aleyhine açılabilir.

- Muvazaalı işlem mutlak butlan yaptırımına tabi olduğundan hiçbir süreye bağlı olmadan açılabilir. Ancak tasarrufun iptali davasının kanunda belirtilen sürede (ödeme süresinin başladığı tarihten önceki iki yıllık süre ile tasarruf işleminin yapılmasından itibaren beş yıllık hak düşürücü süre) açılması gerekmektedir.

2.1.2.4. AATUHK Kapsamında İptalin İstihkak Davasından Farkları

Hacizden doğan istihkak davası, haczedilen malın borçluya ait olup olmadığının tespiti davasıdır. Bu dava da tasarrufun iptali davası gibi borçlunun borcunu ödememek

²¹² Karakoç, “İptal Davası”, s. 81.

²¹³ Özkaya, s. 224.; Toktaş, s. 74-75.

amacıyla giriştiği bir takım işlemleri (hukuki olayları) konu edinir. Arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir:

- İptal davasının konusu tasarruf işlemleridir. Buna göre AATUHK m.27-30’da yazılı işlemler davaya konu olabilir. Buna karşın istihkak davalarında mülkiyet veya rehin hakkı gibi sınırlı ayni haklar veya tapuya şerh edilmiş kişisel haklar dava konusudur.

- İptal davasında iki yıllık ve beş yıllık süreler söz konusu iken istihkak davaları malın borçlunun elinde olması durumunda yedi günlük, malın üçüncü kişinin elinde bulunması durumunda onbeş günlük hak düşürücü süreye tabidir.

- İptal davaları şahsi davalardır. Bu dava sonucu yalnızca tasarruf işlemi iptal edilir ve ilgili mal üzerinde alacaklı haciz ve satış işlemlerini yapar. Mal üzerindeki mülkiyet borçluya geçmez. İstihkak davasında ise mülkiyet hakkının kime ait olduğu ile ilgili karar verilir. Buna göre üçüncü kişinin istihkak talebi kabul edilirse mal üzerindeki haciz kalkar.

- İptal davası her durumda alacaklı tarafından açılırken, istihkak davası haczedilen malın kimin elinde olduğuna göre davacı değişecektir. Haczedilen mal üçüncü kişinin elinde ise alacaklı davayı açacak iken, malın borçlunun elinde olması durumunda davayı istihkak iddiasında bulunan üçüncü kişi açacaktır.

İptal davası ile istihkak davası farklı davalar olduğundan üçüncü kişinin istihkak davasını kazanması, alacaklının üçüncü kişi aleyhine iptal davası açmasına engel değildir.²¹⁴

Bununla birlikte kamu alacaklısı doğrudan tasarrufun iptali davası açabileceği gibi, açılmış bir istihkak davasına karşılık tasarrufun iptali davası da açabilir. Bu durumda kamu alacaklısı hacizli malın borçluya ait olduğu iddiasında olması durumunda, üçüncü kişinin açtığı istihkak davasına karşılık tasarrufun iptali davası açabilmektedir.²¹⁵

²¹⁴ Güneren, s. 149.

²¹⁵ Karakoç, Yusuf, Kamu İcra Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 372. (Atıf Şekli: “Kamu İcra Hukuku”)

2.1.2.5. AATUHK Kapsamında İptalde Tasarruf İşlemleri Borçlandırıcı (Taahhüt) İşlemler Ayrımı

AATUHK m.24 vd.'a kamu borçlusunun yapmış olduğu “tasarruf ve muameleler”in iptal davasına konu olduğu belirtilmiştir. Tasarruf işlemi, doğrudan doğruya malvarlığının aktifini etkileyen işlemlerdir²¹⁶ ve hakkın devri sonucunu doğurur.²¹⁷ Bir başka ifade ile malvarlığındaki bir hakka doğrudan etki yaparak, o hakkı başkasına nakleden veya sınırlayan, külfet yükleyen veya değiştiren veya sona erdiren hukuki işlemlerdir. Muamele kavramıyla ise tasarruf işlemlerini de kapsayan hukuki işlemler anlaşılır. Ancak iptal davasının konusu hukuki işlemler ve tasarruf işlemlerle sınırlı değildir. Kendisine hukuki sonuç bağlanan insan iradesinden veya hareketinden meydana gelen hukuki olaylar olarak tanımlanan²¹⁸ hukuki fiiller iptal davasının konusu olur. Hukuki fiil kavramı hukuki işlem kavramını da içine alan daha geniş bir kavramdır. Bu nedenle borçlunun alacaklının zararına olan hukuki fiilleri²¹⁹ de iptal davasına konu olmalıdır.²²⁰

Borçlanma (taahhüt) işlemleri ise, malvarlığının sadece pasifini etkileyen, buna karşılık aktifinde bir etki yapmayan işlemlerdir.²²¹ Bu itibarla bir hakkı derhal bir başkasına devretme, sınırlama, ortadan kaldırma ve değiştirme sonucunu doğurmaz.²²² Tasarruf işlemleri, genellikle borçlandırıcı işlemlerden kaynaklı borcun ifa edilmesine hizmet eden işlemlerdir. Borçlandırıcı işlemler her zaman tasarruf işleminden önce yapılan, tasarruf işlemine atılan ilk adımdır.²²³ Konumuz açısından borçlandırma işleminin tasarruf işleminden en önemli farkı; tasarruf işleminde, tasarruf edenin

²¹⁶ Gözler, Kemal, Hukuka Giriş, Ekin Basım, Ağustos 2016, s. 421. (Atıf Şekli: “Hukuka Giriş”)

²¹⁷ Eren, s. 164.

²¹⁸ Gözler, s. 417.

²¹⁹ Örneğin, borçlunun protesto çekmemesi, haksız bir ödeme emrine itiraz etmemesi, zamanaşımı def’inde bulunmaması, aleyhine açılan davayı kabul etmesi, davadan feragat etmesi gibi hukuki fiilleri iptal davasına konu olabilir. (Uyar, vd. s. 64-65.)

²²⁰ Uyar, vd. s. 65.

²²¹ Gözler, “Hukuka Giriş”, s. 421.; Örneğin satış sözleşmesinde, satılan eşyanın aitliğinde hiçbir değişiklik olmaz, satıcı malik kalır. Sonuçta satım borçlanması borçlu satıcının aktifinin azalmasına yol açmaz sadece onun pasifinin artmasına yol açar. (Serozan, Rona, Medeni Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011, s. 308.)

²²² Eren, s. 158.

²²³ Eren, s. 165.

tasarruf anında tasarruf yetkisine sahip olması gerektiği halde, borçlandırma işleminde borçlandırma anında böyle bir yetkiye gerek yoktur.²²⁴

Yargıtay borçlunun yaptığı satış vaadi sözleşmesinin tasarrufun iptali davasına konu olmayacağını belirtmiştir. Ancak taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin tapuya şerh verilmesi halinde iptal davasına konu olması mümkündür.²²⁵ Borçlar Kanunu m.296’da “bağışlama sözü verenin borcunu ödeme güçsüzlüğü saptanır veya iflasına karar verilirse ifa yükümlülüğü ortadan kalkacağı” düzenlenmiştir. Bu hüküm ivazlı alacaklıları korumak amacıyla getirilmiştir. Bu itibarla borçluya karşı açılacak iptal davası şartlarının gerçekleşmesi durumunda borçlunun, bağışlama taahhüdü sözleşmesinden kaynaklanan borcu ortadan kalkmış olur.²²⁶

Doktrinde borçlandırıcı işlemlere karşı da iptal davası açılmasının AATUHK m.30 hükmü gereği mümkün olduğunu ileri süren yazarlar vardır. Buna göre kanunda yer alan “amme alacağının tahsiline olanak bırakmamak maksadıyla yapılan tasarruflar” ifadesi herhangi bir ayrıma gitmeden kamu alacağının tahsilini engelleyen her türlü işlemin davaya konu olabileceğini öngörür.²²⁷ Fakat borçlunun yapmış olduğu borçlandırıcı(taahhüt-iltizami) işlemleri hakkında iptal davası açılmasının hukuki bir yararı yoktur. Borçlandırıcı işlemler sonucunda mal borçlunun elinden çıkmadığı için iptal davası açılmasına gerek olmadan zaten haciz ve satış işlemleri yapılabilir.²²⁸

2.1.2.6. Tasarrufun İptali Davalarına İlişkin Özel Durumlar

2.1.2.6.1. Nam-ı Müstear İle Gizlenmiş İşlemler Hakkında Tasarrufun İptali Davası Açılması

Borçlunun adını gizleyerek, borçlu hesabına ancak kendi adına hareket ederek üçüncü kişilerle işlemde bulunan kişiye nam-ı müstear denilir. Daha açık bir ifadeyle, kişi, bazen ekonomik hayatta çeşitli nedenlerle bir sözleşmenin tarafı olarak görünmeyi istemez. Bu nedenle sözleşmenin tarafı olarak kendisi yerine bir başka kişinin yer

²²⁴ Antalya, Osman Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013, s. 87.

²²⁵ Öz, Demirtaşoğlu, s. 50.; Danıştay aynı yönde“...noter satış vaadi sözleşmesine dayanılarak açılan tescil davası, tedbir kararı ve tapuya şerh düşülmesinin şirketten olan amme alacağının bir kısmının tahsiline imkan bırakmamak amacına yönelik işlemler olduğu gerekçesiyle...” şeklinde karar vermiştir. (Danıştay 3. Daire 04.06.1998 E:1997/3280, K:1998/2148)

²²⁶ Yavuz, Cevdet, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Beta Yayıncılık, (9. Bası), Ocak 2014, s. 355.

²²⁷ Toktaş, s. 70.

²²⁸ Uyar, vd. s. 84.

almasını sağlar. Bu gibi durumlarda sözleşmede yer almak istemeyen kişi hesabına, ancak kendi adına işlem yapan kişi nam-ı müstear olarak adlandırılır.²²⁹ Bu gibi durumda borçlunun gerçekte kendi adına satın almak üzere bedelini ödediği bir malı alacaklılarından kaçırmak amacıyla bir başkası adına tescil ettirmiş olması halinde nam-ı müstear ile gizlenmiş işlem söz konusu olur. Sonuç olarak nam-ı müstear aracılığıyla yapılan işlemler tasarrufun iptali davalarına konu olabilir.²³⁰

2.1.2.6.2. İnançlı İşlemlerin Tasarrufun İptali Davasına Konu Olması

İnançlı sözleşmeler, inanan kişinin bir hakkını belirli bir süre inanılana geçirmeyi, inanılanın da inananın emir ve talimatlarına göre kullanıp süre sonunda hakkı tekrar inanana devretmeyi üstlendiği sözleşmelerdir.²³¹ Bir başka tanımla inancılı işlem, taraflar arasında karşılıklı güvene dayanılarak yapılan ve öngörülen koşulların ileride gerçekleşmesi durumunda, bu anlaşmaya uygun şekilde hareket etme yükümlülüğü doğuran işlemlerdir.²³²

Bir borçlandırıcı işlem olan inancılı işlem tasarruf işleminin ve geri verme işleminin hukuki nedenini oluşturan kullanma, idare etme ve geri verme şartlarını belirleyen işlemdir.²³³

Kamu borçlusunun yaptığı inancılı tasarruf işlemi ile malı (veya hakkı) üçüncü kişiye devretmesi halinde, borçlunun alacaklıları inanc konusu şeyden alacaklarını tahsil etmek amacıyla iptal davası açabilir.²³⁴

²²⁹ Erdönmez, Güray, “Nam-ı Müstear ve Tasarrufun İptali Davaları”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 59, 2006, s. 84.

²³⁰ Uyar, vd. s. 83.; “Uygulamada borçlunun gerçekte kendi adına satın almak üzere bedelini ödediği bir taşınmaz (veya bir aracı) alacaklılarından kaçırmak amacı ile yakını adına tescil ettirmiş olması halinde tasarrufun (hukuki işlem) dışarıdan üçüncü kişiler arasında yapılmış görünmesine rağmen gerçekte bedeli borçlunun mal varlığından çıkmış fakat karşılığı borçlunun arkasına gizlendiği kişinin mal varlığına girmiştir. Namı müstear ile gizlenmiş muvazaalı işlemler hakkında iptal davaları açılabilceği Yargıtay uygulaması ile kararlılık kazanmıştır.” (Yargıtay 17. HD. 20.06.2011; E:2010/11090, K:2011/6367)

²³¹ Özkaya, s. 35.

²³² Örneğin, Türkiye’de gayrimenkul alması yasaklı yabancı A’nın, bir Türk vatandaşı B ile, taşınmazı B’nin almasını ileride yasak kalktığında taşınmazı A’nın üzerine geçirmesi hususunda anlaşmaları. (Kılıçoğlu, s. 177.)

²³³ Muşul, s. 1504.

²³⁴ Muşul, s. 1505.

Mal kaçırmak amacıyla alacaklılara zarar verilmesi ahlak ve adaba aykırı sayılmamış ancak bu tür devirler bazı özel hükümlere tabi tutulmuştur. Bu nedenle bu tür işlemlerin inançlı işlem olduğu düşünülebilir.²³⁵

Yargıtay bazı kararlarında mal kaçırmak amacıyla yapılan işlemlerin muvazaalı olarak nitelendirilemeyeceği ve bunları inançlı işlem olarak kabul edilmesi gerektiği ve bu nedenle de iptal davası hükümlerinin uygulanabileceğini belirtmiştir.²³⁶

Bununla birlikte inanç sözleşmesinin iptali ile tasarrufun iptali davaları arasındaki farklılıklara gelindiğinde; inanç sözleşmesinin iptali davasında davacı inanç sözleşmesinin diğer tarafı iken, tasarrufun iptali davasında davacı sözleşmenin tarafları haricindeki (taraflardan birinin alacaklısı) üçüncü kişidir. İnanç sözleşmesinin iptaline ilişkin dava, tasarrufun iptali davasının aksine kişisel hakka dayanan aynı bir davadır. İnanç sözleşmesinin iptali davasında Borçlar Kanunu'ndaki on yıllık genel zamanaşımı süresi geçerli iken, tasarrufun iptali davası her halde işlemin yapılmasından itibaren beş yıl içinde açılmalıdır.²³⁷

2.1.2.6.3. Peçeleme İşlemlerinin Tasarrufun İptali Davasına Konu Olması

Peçeleme sözleşmesi, vergi yükümlüsü veya sorumlusu tarafından vergiyi doğuran olayın meydana gelmemesi amacıyla özel hukuk kuralları ile kurumlarını olağan kullanımları dışında kötüye kullanmaları olarak tanımlanabilir. Tasarrufun iptali davasıyla kamu alacağının borçludan tahsil edilememesi durumunda, yapmış olduğu bazı işlemleri alacaklıya karşı geçersizliği sağlanır. Peçeleme işlemi ise vergi yükümlüsü veya sorumlusunun malvarlığından vergi olarak çıkması gereken bir değer çıkarmaması için yapılır. Bu itibarla peçeleme sonucunda vergi dairesince istenebilir bir alacak bulunmamaktadır. Hâlbuki kesinleşmiş bir alacağın bulunması iptal davasının şartlarından biridir. Ancak peçeleme işleminin vergi dairesi tarafından tespiti (ispat

²³⁵ Uyar, vd. s. 19.

²³⁶ Yargıtay HGK 14.04.2004; E:2004/15-182, K:2004/220; Yargıtay 4. HD. 30.05.1977; E:1977/11500, K:1997/3670

²³⁷ Çetin, Emine Halman, Tasarrufun İptali Muvazaa İnançlı İşlem ve Nam-ı Müstear, Adalet Yayınevi, Ekim 2016, s. 281.

yükü idareye aittir²³⁸) ve bunun sonucunda re'sen veya idarece tarh edilmesi sonucu doğacak vergi borcu iptal davasına konu olabilir.²³⁹

Örneğin, aralarında akrabalık bağı olan ve bu nedenle birbirine bakma yükümlülüğü olan kişiler arasında yapılan ölünceye kadar bakma sözleşmesinin, veraset ve intikal vergisinden kaçmak amacıyla yapılması durumunda peçeleden söz edilebilir.²⁴⁰

2.1.3. İptal Davasına Konu Tasarruflar

AATUHK m.27 vd. hükümleri kanunun sözüne ve amacına uygun olarak yorumlandığında, öncelikle kamu alacaklısına karşı kesinleşmiş borcu bulunan kişinin süresinde ödeme yapmamış olması gerekir. Hakkında yapılan icra takibi üzerine borçlunun süresi içinde veya tazyik hapsine rağmen mal beyanında bulunmamış olması veya malı bulunmadığını bildirmesi veya mal beyanında belirttiği mallarının borca yetmeyeceğinin anlaşılması diğer bir gerekliliktir. Yine icra takibi içerisinde de borcun ödenmemesi durumunda ödeme tarihinin başlangıcından itibaren geriye doğru iki yıl içinde²⁴¹ ve ödeme süresinden sonra yapılmış olan iptale tabi bir tasarrufun bulunması gereklidir.²⁴²

Tasarrufun iptali davasına konu olabilecek tasarruflar, AATUHK 27-30'da sayılmıştır. Buna göre, bağışlamalar ve ivazsız tasarruflar, hükümsüz sayılan diğer tasarruflar ve kamu alacağının tahsiline imkan bırakmamak amacıyla yapılan tasarruflar iptal davasının konusu olabilmektedir. Örneğin;

- Borçlunun tapuda geçerli bir şekilde yaptığı satış işleminin
- İpotek işleminin
- Noterde düzenlenen adi ortaklığın feshine ilişkin sözleşmenin
- Tapuya şerh verilerek güçlendirilmiş taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin

²³⁸ Vergi kanunları belli sözleşmelerin peçeleme sözleşmeleri olarak kullanılabileceğini düşünerek, şartları oluştuğunda yapılan sözleşmelerin kısmen ya da tamamen geçersiz sayılacağını hükme bağlamışlardır. Örneğin Kurumlar Vergisi Kanunu m. 12,13. (Öncel, vd. s.27.)

²³⁹ Öz, Demirtaşoğlu, s. 55.

²⁴⁰ Toktaş, s.81.

²⁴¹ AATUHK m.27, m.28, m.29'a dayanarak açılan tasarrufun iptali davalarında

²⁴² Kostakoğlu, s. 13.

- Kişisel hakların kuvvetlendirilmesi için tapuya verilen şerhlerin
- Bir taşınır ya da taşınmaz malın başkasına bağışlanmasının
- Alacağın temlik işleminin
- Borç ikrarında bulunmasının
- Ticari işletmesini üçüncü kişiye devretmesinin

sebepleri AATUHK’da yer alan iptal davası şartları çerçevesinde olduğunda tasarrufun iptali davası açılabilmesi mümkündür.²⁴³

AATUHK’da iptal sebepleri sayılmıştır. Ancak kanun iptale tabi tasarrufların neler olduğu ile ilgili genel bir düzenleme yapmış ve takdiri hakime bırakmıştır. Buna göre genel olarak borçlunun alacaklılarından mal kaçırmaya yönelik olarak yaptığı ivazsız veya aciz halinde yapılan tasarruflar ile alacaklılarına zarar verme kastıyla yapılan tasarruflar iptale tabidir. Bu itibarla iptale tabi tasarruflar kanunda sayılanlardan ibaret değildir.²⁴⁴

Kamu alacaklısı, iptal davasını açarken AATUHK m.27-30’da düzenlenen iptal sebeplerinden birine dayanması gerekmez. Davacı yalnız m.28’de öngörülen bağışlama sayılan tasarruf sebeplerine dayalı olarak açsa dahi, mahkeme bu sebebin gerçekleşmediği yönünde karar vererek davayı sonuçlandıramaz. Her halde diğer maddelerde düzenlenen iptal sebeplerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini de araştırmak zorundadır.²⁴⁵

2.1.3.1. Bağışlamalar ve İvazsız Tasarruflar

İvazsız tasarrufların ve bağışlamaların hükümsüz olacağı AATUHK m.27’de düzenlenmiştir. AATUHK m.25 hükmü gereği lehine bağışlama yapılan veya ivazsız tasarrufta bulunulan üçüncü şahsın iyi niyetli olması sonucu değiştirmez. Dolayısıyla ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıl veya ödeme süresinin

²⁴³ Koçak, Muhsin, Vergi İcra Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 134.

²⁴⁴ Yargıtay HGK. 25.11.1987; E:1987/15-380, K:1987/872

²⁴⁵ Yargıtay 15. HD. 23.06.2003; E:2003/1116, K:2003/3382

başlamasından sonraki bütün bağışlama veya ivazsız tasarruflar iyi niyet/kötü niyet ayırımına gidilmeksizin iptal davasına konu edilmektedir.²⁴⁶

Hibe anlamına gelen “bağışlama”, Borçlar Kanunu m.285’te, “bağışlama sözleşmesi, bağışlayanın sağlararası sonuç doğurmak üzere, malvarlığından bağışlanana karşılıksız olarak bir kazandırma yapmayı üstlendiği sözleşmedir” şeklinde tanımlanmıştır.

Bağışlamanın şu şekilde de tanımlanması mümkündür: “*Bağışlama, bağışlayanın kendi malvarlığından bağışlanana zenginleştirmek için bağışlama sebebiyle yaptığı sözleşme niteliğini taşıyan sağlararası denk bir ivaz ihtiva etmeyen bir kazandırıcı muameledir.*”²⁴⁷ Kanun koyucu bir hakkı karşılıksız olarak elde etmiş olanların haklarını bir ivaz karşılığı elde edenlere göre daha az korunmaya değer görerek,²⁴⁸ borçlunun kamu alacağını ödemek yerine, herhangi birine karşılıksız kazandırmada bulunmasını iptale tabi tutmuştur.²⁴⁹

Bağışlamanın hükümsüz sayılabilmesi için kimin lehine yapıldığının bir önemi bulunmamaktadır. Özellikle belli derecedeki hısımlara yapılmış olma şartı bu maddede aranmamaktadır. Kanunda belirtilen şartların oluşması halinde yapılan bağışlama sözleşmesi kamu alacaklısına karşı hükümsüz sayılacaktır.²⁵⁰

Madde metninde geçen ivazsız tasarruflar, bir karşı ivaz alınmaksızın yapılan bağışlama dışında herhangi bir hukuki işlem olabilir. Bununla birlikte, miras payına mahsuben mirasçılardan birine miras bırakanın sağlararası karşılıksız kazandırmaları; ölüme bağlı tasarruflar; mirasın reddi; kazanılmamış bir haktan feragat; bir hizmetin ücretsiz görülmesi; önalım, alım ve geri alım haklarını kullanmamak; kumar ve bahis borçları; bağışlama sözü vermek; ahlaki bir ödevin ifası ve mutat hediyeler için AATUHK m.27’ye göre ivazsız tasarruf dolayısıyla iptal davası açılmaz.²⁵¹

²⁴⁶ Candan, s. 160.

²⁴⁷ Yavuz, s. 338.

²⁴⁸ Ertekin, Karataş, s. 806.

²⁴⁹ Karakoç, “İptal Davası”, s. 83.

²⁵⁰ Karakoç, “İptal Davası”, s. 83.

²⁵¹ Karataş, Ertekin, s. 808.

Bu gibi durumlar söz konusu olduğunda AATUHK m.27'nin değil genel hüküm içeren amme alacağının tahsiline imkan bırakmamak maksadıyla yapılan tasarruflar başlıklı m.30'²⁵²a göre dava açılması gerekmektedir.

Toplumda alışılmış kabul edilenin dışındaki hediyelerin iptal davasına konu edilmesi mümkündür. Bu itibarla örneğin sünnet, düğün gibi merasimlerde takılan ve alışılmış kabul edilen hediyelerin tasarrufun iptali davasına konu edilmesi mümkün değildir. Ancak düğünde verilecek alışılmışın dışında veya üstünde değerde olması durumunda bu işlemler davaya konu edilebilir.²⁵³

Bununla birlikte kamu alacağının sonuçsuz bırakılması amacıyla görünürde işlemle ivazlı olan bazı hukuki işlemlerin bağışlama sayılarak ivazsız tasarruf olarak kabul edilip tasarrufun iptali davasına konu edilmesi kabul edilmektedir.²⁵⁴

İvazsız tasarrufa karşı iptal davası açılabilmesi, iptali istenen tasarrufun ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde yapılmış olmasına bağlıdır. İki yıldan daha önce yapılmış tasarruflar davaya konu edilemez.²⁵⁵

İvazsız tasarruf nedeniyle açılan iptal davası sonucunda, tasarrufun iptal edilmesi halinde iptal edilen işlem için alınmış olan veraset ve intikal vergisinin kişiye iade edilmesi de gerekmektedir.²⁵⁶

2.1.3.2. Bağışlama Sayılan Tasarruflar

AATUHK m.28'de bir kısım tasarruflar bağışlama olarak değerlendirilmiştir. İlgili madde hükmünde ise;

“Yirmi yedinci maddenin tatbiki bakımından aşağıdaki tasarruflar bağışlama hükmündedir.

- 1- Üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan hısımlarıyla, eşler ve ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) sıhrî hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarruflar,
- 2- Kendi verdiği malın, aktin yapılması sırasındaki değerine göre borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği akitler,
- 3- Borçlunun kendisine yahut üçüncü şahıs menfaatine kaydı hayat şartıyla irat ve intifa hakkı tesis ettiği akitler,”

²⁵² AATUHK m.30: “Borçlunun malı bulunmadığı veya borca yetmediği takdirde amme alacağının bir kısmının veya tamamının tahsiline imkan bırakmamak maksadıyla borçlu tarafından yapılan bir taraflı muamelelerle borçlunun maksadını bilen veya bilmesi lazım gelen kimselerle yapılan bütün muameleler tarihleri ne olursa olsun hükümsüzdür.”

²⁵³ Karakoç, “İptal Davası”, s. 84.

²⁵⁴ Karakoç, “İptal Davası”, s. 83.

²⁵⁵ Karakoç, “İptal Davası”, s. 84.

²⁵⁶ Coşkun, s. 276.

yer almakta olup, ilgili işlemler iptale konu olabilmektedirler.

2.1.3.2.1. Yakın Hısımlar Arasında Yapılan Tasarruflar

AATUHK m.28'e göre, yakın akrabalar arasındaki işlemlerde muvazaa ihtimali yüksek görülmüş ve maddede sayılan tasarrufların ivazlı olup olmadığına bakılmaksızın iptale tabi olduğu düzenlenmiştir. Kanun üçüncü dereceye kadar kan hısımlarıyla²⁵⁷, eşler²⁵⁸ ve ikinci dereceye kadar²⁵⁹ sıhri hısımlar arasındaki tasarrufların bağışlama niteliğinde olduğunu aksinin ispat edilmesi mümkün olmayan²⁶⁰ kanuni karine olarak kabul etmiştir.²⁶¹ Yakın akrabalar arasında yapılan devir işlemlerinin ivazsız olduğunu ispat etmek her zaman mümkün değildir. Gerçekte ivazsız yapılmasına rağmen, muvazaa, peçeleme, inancılı işlem, nam-ı müstear ve benzeri işlemlerin ardına gizlendiği için ivazlı bir tasarruf olarak görünen işlemlerin ivazsızlığını ispat etmenin borçlunun yakını dışındaki kişilerle yaptığı işlemlerin ivazsızlığını ispatlamaktan çok daha güç olduğu ortadadır.²⁶²

Borçlunun bu derecedeki hısımlarının borçlunun ödeme güçsüzlüğünü bildikleri bu karinenin gerekçesini oluşturur.²⁶³ Kaldı ki maddede yakın akrabalar arasında

²⁵⁷ “Mahkemece iddia, savunma, toplanan delillere göre, borçlunun davalı torununa yaptığı satış işleminin 6183 sayılı Yasanın 28/1 maddesi gereğince bağışlama hükmünde olup iptale tabi tutulmasına...” (Yargıtay 17. HD. 02.02.2010; E:2009/9900, K:2010/706; “...3. Kişi Ş’nin borçlu T’nin ablası olmasına, 6183 sayılı Yasanın 28/1 maddesinde bu derece akrabalar arasında yapılan tasarrufların bağışlama hükmünde sayıldığı ve iptale tabi olduğunun öngörülmesine, diğer taraftan Ş’nin, borçlu olan kardeşi T’nin amme alacağının bir kısmının veya tamamının tahsiline imkan bırakmamak maksadıyla hareket ettiğini bilebilecek kişilerden olması nedeniyle tasarrufun iptali gerekmesine...” (Yargıtay 17. HD. 03.07.2008; E:2008/741, K:2008/3717)

²⁵⁸ “6183 sayılı Yasanın 27 ve 28. Maddeleri hükmüne göre uyarınca 3. Dereceye kadar kan hısımlarıyla eşler ve 2. Dereceye kadar sıhri hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarruflar bağışlama sayılmış olup, iptale tabi olduğu dava konusu olayda borçlu Y.’nin eşi davalı G’ye haline münasip evin satışı suretiyle yaptığı tasarruf davacıya karşı geçersizdir.” (Yargıtay 17. HD. 12.11.2007; T. E:2007/4827, K:2007/3566)

²⁵⁹ “6183 sayılı Kanunun 28/1. Maddesi uyarınca 2. Dereceye kadar sıhri hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarruflar bağışlama hükmündedir. Davalılar enişte-kayınbiraderi olarak ikinci derecede sıhri hısımlar bulunduklarından yapılan işlem bağışlama hükmündedir.” (Yargıtay 15. HD. 09.11.1992; E:1992/5656, K:1992/5193); İİK’da 09.11.1988 tarihli 3494 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonrası ikinci dereceye kadar sıhri hısımlarla yapılan işlemler için kapsam üçüncü dereceye kadar çıkarılmış, ancak aynı değişiklik AATUHK’da yapılmadığından kamu alacakları için açılacak iptal davalarında bu maddeye dayanarak üçüncü derece sıhri hısımlarla yapılan tasarruflar iptal edilemez. Ancak bu durumda AATUHK m.30’un uygulanmasında bir engel yoktur. (Kostakoğlu, s. 15.)

²⁶⁰ Karakoç, “İptal Davası”, s. 85.

²⁶¹ Coşkun, s. 268.; Özbacı, s. 337.

²⁶² Toktaş, s. 99.

²⁶³ Tombaloğlu, s. 324.

yapılan ivazlı tasarrufları istisnasız iptale tabi tuttuğundan, başka maddede düzenlenmemiş olsa idi dahi ivazsız tasarruflar evleviyetle iptale tabidir.

AATUHK m.28'deki şartların gerçekleşmesi halinde mahkeme her halde tasarrufu iptal eder, ayrıca muvazaanın varlığının ispatlanmasını araması gerekmez.²⁶⁴ Bu halde hısmın²⁶⁵ iyi niyetli olup olmamasının da bir önemi yoktur.²⁶⁶

AATUHK m.28'de evlatlık ile evlat edinen arasındaki tasarruf işlemlerine yer verilmediğinden bu gibi işlemler ancak AATUHK m.30'daki şartlar dâhilinde iptale tabi olacaktır.²⁶⁷

Kamu alacaklısı tarafından AATUHK “İvazsız tasarrufların hükümsüzlüğü” başlıklı m.27 ve “Bağışlama sayılan tasarruflar” başlıklı m.28'e göre dava açıldığında yalnız tasarrufların kanunda öngörülen süre içinde yapıldığı ve tasarrufun taraflarının

²⁶⁴ Anayasa Mahkemesi AATUHK m.28/1'e paralel düzenleme olan İİK m.278/1'de bulunan “neseben veya” ibaresini iptal etmiştir. Kararın gerekçesi şu şekildedir: “Öte yandan mülkiyet hakkına müdahale teşkil eden itiraz konusu kuralda; neseben üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarrufların başka hiçbir koşula bağlı bulunmaksızın bağışlama gibi olduğu, aksinin iddiası ve ispatı mümkün olmayan bir olgu olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan tasarruf konusu malın değerinin tam olarak veya fazlasıyla ödenmiş olması, tasarruf işleminin borçlunun alacaklılarının da menfaatine bulunması, alacaklıların tasarruf işlemi dolayısıyla zarar görmemesi, alacaklıların alacağı tahsil ve cebri icra imkânlarının zorlaştırılmamış hatta kolaylaştırılmış olması sonucu değiştirmeyecektir. Neseben üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) hısımlar arasında gerçekleşen ivazlı tasarruflara kesin olarak bağışlama sonucunu bağlayan itiraz konu düzenleme, taraflara belirtilen hususlarda iddia ve savunmada bulunma, bu hususların ispatı yönünden delil, bilgi ve belge sunma imkanı vermemektedir. Bu yönüyle mülkiyet hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında gözetilmesi gereken makul dengeyi malik aleyhine bozan düzenlemenin ulaşılmak istenen amaç ile orantılı olduğu söylenemez... İtiraz konusu kural, kamu yararı ile kişisel yarar arasındaki dengeyi bozmak suretiyle mülkiyet hakkının ve hak arama özgürlüğünün ölçüsüz biçimde sınırlandırılmasına neden olmaktadır.” (Anayasa Mahkemesi 11.07.2018; E:2018/9, K:2018/84)

²⁶⁵ Kanunda iki tür hısımlık söz konusudur:

1-Kan Hısımlığı; Biri diğerinin sulbünden gelenler arasındaki hısımlıktaki evlatlarla, ana-baba ve onların ailesi ile arasındaki hısımlıklardır.

2-Sihri hısımlık; Evlenme yoluyla meydana gelen hısımlıktır.

Karının kan hısımları kocanın sihri hısımları, kocanın kan hısımları da karının sihri hısımlarıdır. Evlenmenin sona ermesiyle sihri hısımlık sona ermez. Karı ve kocadan birinin sihri hısımları diğerinin sihri hısımları değildir. Medeni Kanun'da açıklandığı üzere, hısım derecesinin tayininde her nesil yani baba ile oğul bir derece sayılır. Buna göre, örneğin iki kardeşin müşterek soyu babaları olup her biri ile babaları arasında bir nesil bulunduğundan, aralarında iki derece hısımlık vardır. Amca ile yeğen arasında müşterek soy amcanın babası (yeğenin büyükbabası) olup amca ile yeğen arasında üçüncü derece hısımlık vardır. Kardeş çocukları dördüncü derece hısımlardır. (Akipek, Jale, Akıntürk, Turgut, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, Birinci Cilt, Yenilenmiş Beşinci Bası, Eylül 2004, s. 473-488.)

²⁶⁶ Ertekin, Karataş, s. 810.; “...kardeşler arasında yapılan tasarrufta satın alanın iyi ya da kötü niyeti aranmaz...” (Yargıtay 17. HD. 19.07.2007; E:2007/1733, K:2007/2554); “K ile borçlu arasında ikinci derece sihri hısımlık vardır. Yasal sebeplerle borçlu ile K arasında yapılan tasarruf, ivazlı da olsa bağışlama hükmünde olup, alacaklılar açısından geçersizdir... ayrıca borçlunun gelini olan K'nin onun kendisiyle yaptığı tasarruftaki amacını ve ekonomik durumunu bilmemesi hayatın olağan akışına uygun değildir...” (Yargıtay 15. HD. 19.11.2003; E:2003/4277, K:2003/5571)

²⁶⁷ Coşkun, s. 280.

yakın akraba olduklarını ispat etmekle yetinilir. Ayrıca bu tasarrufun muvazaalı olup olmadığını veya ivazlı olup olmadığını ispat edilmesine gerek yoktur.²⁶⁸

Borçlunun mal rejimi, aile malları ortaklığı sözleşmesi gibi aile hukuku sözleşmeleri, kişinin malvarlığını ilgilendirdiği için bu gibi sözleşmelere karşı iptal davası açılabilir. Alacaklı öncelikle borçlunun alacağı karşılamaya yeter miktarda malının bulunmaması nedeniyle tasarrufun iptali davası açabilir, daha sonra aile mahkemesinden mevcut mal rejiminin mal ayrılığına dönüştürülmesine karar verilmesini talep edebilir. Türk Medeni Kanunu²⁶⁹ (TMK) m.210/I’de düzenlenen bu hükümle kanun koyucu mal ortaklığı rejimini kabul etmiş olan eşlerin alacaklılarını korumayı amaçlamıştır.²⁷⁰ Medeni hukukun alacaklıya özel bir iptal olanağı tanınması durumunda alacaklı ister medeni hukuktaki iptal hükmünden, isterse icra hukuktaki iptal davasından yararlanabilir.²⁷¹

Anlaşmalı boşanma yoluyla boşanan eşler alacaklılarından mal kaçırmaları söz konusu olduğunda, mahkeme kararına dayanarak borçlunun mal varlığının eski eş üzerine intikali ortaya çıkar. Böyle bir durumda alacaklı, borçlunun eşine uyguladığı devir için tasarrufun iptali davasını açabilir. İptal davası ile boşanmaya ilişkin mahkeme kararının değil, tasarruf işleminin iptali istenir.²⁷²

Aksi görüşte olan Kazancı’ya göre, mahkeme kararı ile gerçekleşen mal varlığı intikali dolayısıyla alacaklının iptal davası açması mümkün olmamalıdır. Zira her ne kadar anlaşmalı boşanan eşlerin iradeleri ile anlaşma protokolü düzenlenmiş olsa da yargılama sonunda hâkimin uygun bulduğu ölçüde hükme geçebilir. Netice itibarıyla gerçekleşen devir, mahkeme kararına dayanmaktadır.²⁷³

²⁶⁸ Uzun Çam, s. 102.

²⁶⁹ RG: 08.12.2001; 24607

²⁷⁰ Akıntürk, Turgut, Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, İkinci Cilt, (Yenilenmiş 11. Bası), 2008, s. 151-152.

²⁷¹ Toktaş, s. 83.

²⁷² Güneren, s. 102.

²⁷³ Kazancı, İdil Tuncer, “Bir Yargıtay Kararı Işığında Eşlerin Anlaşmalı Boşanma İle Alacaklılarından Mal Kaçırmalarının Tasarrufun İptali Davasına Konu Edilmesi Sorunu”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, (2), 2015, s. 420. (Atıf Şekli: “Anlaşmalı Boşanma”); Aksi yönde Yargıtay kararında, “...Tarafların iradelerinin uygunluğu ile bir mahkeme hükmünün elde edilmesi halinde, nizalı bir yargıdan bahsedilemez. Bu gibi hallerde tarafların uygun iradesi hükmün oluşmasına yetmektedir. Alacaklısından mal kaçırmak amacıyla olabilen borçlu bu durumda amacına uygun bir mahkeme kararı elde edebilecektir.... Tasarrufun tarafları karı-kocadır. Boşanma davasında tarafların mal bölüşümü mahkeme tarafından belirlenmiş değildir. Tarafların mahkemeye anlaşma şeklinde bildirdikleri iradeleri

2.1.3.2.2. Sözleşme Tarihine Göre Pek Aşağı Bir Bedelin Kabul Edildiği Sözleşmeler

AATUHK m.28 ikinci bendinde de; borçlunun verdiği mal mukabili aldığı ivaz (bedel), malın gerçek değerinden çok düşük ise, bu şekilde yapılan tasarrufların da bağışlama hükmünde olduğu açıklanmaktadır. Bu hüküm, kamu borçlusu ile ondan mal alan üçüncü kişi hakkında da uygulanır.²⁷⁴

İvazlar arasında farkın çok olup olmadığının anlaşılabilmesi için, öncelikle malın gerçek değerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmede malın emsal bedeli göz önüne alınmaktadır.²⁷⁵ Üçüncü kişinin bu tespit karşısında durumu bilmediği, bilmesi gerekmediği veya iyi niyetli olduğu gibi itirazları dikkate alınmaz. Ancak üçüncü kişiden malı edinen dördüncü bir kişi olması durumunda bu dördüncü kişinin iyi niyetli olup olmaması önem taşır. Dördüncü kişinin iyi niyetli olması durumunda dahi üçüncü kişi malın gerçek değeri ile ödenen değer arasındaki tutardan sorumlu kalmaya devam edecektir.²⁷⁶ Örneğin borçluya ait taşınmazın gerçek değeri ile tapudaki satışta bildirilen bedel arasında fahiş farkın²⁷⁷ bulunması halinde tasarrufun iptaline karar verilir. Üçüncü kişi aksini ancak resmi ve kanuni delillerle ispat edebilir.²⁷⁸

Borçlu ile işlem yapan kişinin tasarrufa konu mal için resmi sözleşmede gösterilen bedelden daha fazla bir bedel ödediğini ispat ettiği takdirde bu kapsamda tasarruf iptal

ile mal paylaşımı belirlenmiştir. Bu gibi hallerde borçlunun alacaklısından mal kaçırabilme imkanı vardır.” (Yargıtay 17. HD. 13.11.2008; E:2008/1908, K:2008/5306)

²⁷⁴ Candan, s. 152.

²⁷⁵ Candan, s. 153.

²⁷⁶ Yargıtay 15. HD. 12.12.2005; E:, K:1273/6735; Coşkun, s. 282.

²⁷⁷ Yargıtay mislini aşmasını fahiş fark olarak değerlendirmiştir. (Yargıtay 15. HD. 26.02.2007; E:2006/7507, K:2007/1189)

²⁷⁸ “6183 sayılı Amme alacaklarının tahsil usulü hakkındaki yasanın 28/2 maddesi uyarınca kendi verdiği malın, akdin yapıldığı sıradaki değerine göre borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği akitler bağışlama hükmünde sayılmış ve bu tasarrufların iyi niyet koşulu aranmaksızın iptale tabi oldukları kabul edilmiştir. O halde, mahkemece dava konusu taşınmaz üzerinde keşif yapılarak tasarrufa konu taşınmazın tasarruf tarihindeki gerçek değeri bilirkişi marifetiyle tespit ettirilmeli, davalılar arasında 07.08.2005 tarihinde yapılan resmi senetteki alım satım bedelinin keşifte saptanacak gerçek değere göre pek aşağı kalıp kalmadığı değerlendirilmeli, 3. Kişi konumundaki olan alıcının haricen yaptığını iddia ettiği ödemelerin de ancak banka hesap hareketleri gibi resmi ve yasal delillerle kanıtlanabileceği göz önünde bulundurulmalı ondan sonra toplanacak olan tüm deliller birlikte değerlendirilerek hasil olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken...” (Yargıtay 17. HD. 29.01.2008; E:2007/5645, K:2007363); Yargıtay 15. HD. 29.05.2002; E:2002/1468, K:2002/2870

edilemez.²⁷⁹ Bu durumda üçüncü kişinin ödediği bedelin pek aşağı olduğunu bilmemesinin bir önemi yoktur.

Borçlunun malı icra dairesi yoluyla satıldığında, malın gerçek değeri ile satış bedeli arasında fahiş fark bulursa dahi alıcının kim olduğuna bakmaksızın aksi usulen ispat edilmedikçe satış işlemi, tasarrufun iptali davasına konu olamaz.²⁸⁰

2.1.3.2.3. Kamu Borçlusunun Kendisine veya Üçüncü Kişi Menfaatine Kaydı Hayat Şartıyla İrat ve İntifa Hakkı Tesis Ettiği Akitler

AATUHK m.28/3'te belirtilen kaydı hayat şartıyla irat akdi, bir kimsenin ölünceye dek bir başkasından belli bir gelir alabilmesini sağlayan akittir. Gelir ya alacaklının ya da borçlunun hayat süresiyle sınırlandırılabilir. Bu konuda açık bir şart olmadıkça akit, gelir alacaklısının hayatı süresince hüküm ifade eder. Bu gibi akitler şeklen ivazlı olarak yapıldığı halde de kanun, bu işlemi bağışlama olarak kabul etmektedir.²⁸¹

İntifa hakkı ise irtifak hakkının bir türü olarak, bir başka şahsa ait taşınır veya taşınmaz bir mal ya da hak üzerinde tam bir faydalanma sağlayan aynı bir haktır.

AATUHK m.24 ve m.25 kapsamında, kamu alacağını ödemeyen borçlunun, kendisine ve üçüncü bir şahsın menfaatine tesis etmiş olduğu bu haklar iptal ettirilerek kamu alacağını ödemeyen kişinin bunların tesisi için verdiği mallar üzerine haciz konularak satış yapılması sağlanır.

İİK m.278/III'de ölünceye kadar bakma sözleşmesi ayrıca düzenlenmiştir. Aynı düzenleme AATUHK'da bulunmamakla birlikte ölünceye kadar bakma sözleşmelerinin

²⁷⁹ Yargıtay 17. HD. 14.05.2007; E:2007/1713, K:2007/1644; Coşkun, s. 282.

²⁸⁰ "Somut olayda davalı U. K. Çekten kaynaklanan alacağın tahsili için borçlu hakkında takip yaptığı, ihtiyati haciz kararı aldığı, iki seneyi aşkın bir süre takibini sürdürdüğü ve sonuçta icra müdürlüğünce taşınmazın kıymet takdiri yaptırılarak açık artırmaya çıkarıldığı ve ihale suretiyle hareket ettiği ve borçlu ile dayanışma içinde bulunduğu söylenemez. Diğer bir deyişle az önce açıklanan ve resmi mercilerce usulüne uygun şekilde yapılan bu işlemlerin yasal olmadığı ve muvazaalı bulunduğu usulen isbat edilmiş değildir. U.K.'nın icra ihalesinden satın aldığı taşınmazları bir hafta sonra borçlunun kardeşine satmış olması olgusu, tek başına davanın kabulüne yeterli görülemez." (Yargıtay 15. HD. 25.06.1990; E:1990/1367, K:1990/3091)

²⁸¹ Karataş, Ertekin, s. 812.

söz konusu olması durumunda “kaydı hayat şartıyla irat” olarak değerlendirilmesi gerekir.²⁸²

2.1.3.3. Hükümsüz Sayılan Diğer Tasarruflar

AATUHK m.29’da,

“Amme alacağını ödemeyen borçlulardan müddetinde veya hapsen tazyikine rağmen mal beyanında bulunmayanlarla, malı bulunmadığını bildiren veya beyan ettiği malların borcuna kifayetsizliği anlaşılanların ödeme müddetinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme müddetinin başlamasından sonra yaptıkları tasarruflardan aşağıda belirtilenler hükümsüzdür:

- 1- Borçlunun teminat göstermeyi evvelce taahhüt etmiş olduğu haller müstesna olmak üzere borçlu tarafından mevcut bir borcu temin için yapılan rehinler,
- 2- Borca karşılık para veya mutad ödeme vasıtalarından gayri bir suretle yapılan ödemeler,
- 3- Vadesi gelmemiş bir borç için yapılan ödemeler”

hükmü yer almaktadır. Kamu alacağını ödemeyen, hapis ile tazyik edilmesine rağmen mal beyanında bulunmayan, malı bulunmadığını bildiren veya beyan ettikleri malları borcunu karşılamaya yetmeyen kamu borçlularının ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme süresinin başlamasından sonra yaptıkları kanunda sayılı tasarrufların hükümsüz olduğu düzenlenmiştir.²⁸³ İptal davasına konu bu tasarruflar, borçlunun kamu alacağını ödemek yerine diğer bir alacaklısını üstün tutarak borcunu ödemesi durumudur. Gerçekte böyle bir zorunluluğu bulunmamasına rağmen kamu borcunu ödemek yerine bir başka borcunu ödemesi hükümsüz sayılacaktır.²⁸⁴

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus kamu borçlusunun kastının önemli olmamasıdır. Borçlunun kamu alacaklısını zarara uğratmayı amaçlamış olup olmamasına bakmaksızın her durumda kanunda belirtilen durumlardan birinin tespiti halinde iptal davası açılmaktadır.²⁸⁵

2.1.3.3.1. Mevcut Bir Borcu Temin İçin Yapılan Rehinler

AATUHK m.29/1 hükmü gereği, kamu borçlusunun önceden teminat göstermeyi üstlendiği haller²⁸⁶ hariç olmak üzere mevcut bir borcun teminatı için yaptığı rehinler

²⁸² Coşkun, s. 283.

²⁸³ Özbacı, s. 333.

²⁸⁴ Gerçek, s. 170.

²⁸⁵ Gerçek, s. 217.

²⁸⁶ Bu hale bir örnek olarak AATUHK m.9’da düzenlenen teminat istemeyi sayabiliriz. Buna göre: “213 sayılı Vergi Usul Kanununun m.344 uyarınca vergi ziyai cezası kesilmesini gerektiren haller ile m.359’da sayılan hallere temas eden bir amme alacağının salınması için gerekli muamelelere başlanmış olduğu

hükümsüzdür. Mevcut bir borç için rehin kurulması iptal konusu olacağından, borçlunun borç altına girerken teminat olarak gösterdiği rehinler geçerlidir ve bu hükmün dışındadır. Kanun buradaki amacı borçlunun ödeme güçlüğü çektiği bir dönemde, bir kısım alacaklılarını diğerlerinden üstün tutmasıdır.²⁸⁷ Öyleyse zorunluluk olmadığı halde mevcut bir borç için rehin verilmesi bu madde kapsamında değerlendirilir.²⁸⁸

Tasarrufun iptale tabi olduğu iki yıllık süreden önce yapılmış olan işlemde kaynaklı borç için, işlem sırasında daha sonra vermeyi taahhüt edilen rehlin iptale tabi süre içinde verilmiş olması durumunda rehin geçerlidir. Rehin ifadesinin geniş anlamda değerlendirilmesi daha yerindedir. Bu anlamda borçlar kanunu kapsamında rehin olmamakla birlikte rehin niteliğinde sayılabilecek teminatların da aynı kapsamda değerlendirilmesi kanunun amacına daha uygun düşer.²⁸⁹

Borçlunun rehin ile teminat altına alınmış bir borcu vadesinden önce ödeyerek rehni kaldırması halinde rehin malvarlığına döneceğinden ödeme geçerli olacağından iptal davası açılmaz.²⁹⁰

Taşınmaz rehni (ipotek) sözleşmesi resmi şekle bağlıdır. Bu nedenle resmi şekilde yapılan ipotek taahhüdüne dayanarak yapılan ipotekler iptal edilemez. Ancak resmi şekilde yapılmış bir ipotek taahhüdü olmadan yapılacak ipotekler iptale tabi olur.²⁹¹ Bununla birlikte bu durumda da resmi şekilde yapılan ipotek taahhüdünün tarihinin kamu alacağının ödenme süresinin başladığı tarihten önceki iki yıl içinde olması gerekmektedir.

Kamu borçlusunun, kamu alacağından sonra doğmuş olan borcu için rehin vermesi durumunda bu maddeye dayanarak iptal davası açılmaz. Çünkü bu maddede geçen “mevcut borç” ifadesinden kamu alacağı doğmazdan önce var olan borç kastedilmektedir. Borçlunun yeni bir borcunu temin için rehin vermesi bu maddenin

takdirde vergi incelemesine yetkili memurlarca yapılan ilk hesaplara göre belirtilen miktar üzerinden tahsil dairelerince teminat istenir. Türkiye’de ikametgahı bulunmayan amme borçlusunun durumu amme alacağının tahsilinin tehlikede olduğunu gösteriyorsa, tahsil dairesi kendisinden teminat isteyebilir.”

²⁸⁷ Gerçek, s. 217.

²⁸⁸ Karataş, Ertekin, s. 828.

²⁸⁹ Kostakoğlu, s. 16.

²⁹⁰ Toktaş, s. 112

²⁹¹ Güneren, s. 1279.

kapsamı dışında kalmaktadır. Bununla birlikte böyle bir durumda AATUHK m.30 şartları varsa iptal davası açılmasında bir engel yoktur.²⁹²

2.1.3.3.2. Borca Karşılık Para veya Mutat Ödeme Araçları Dışında Yapılan Ödemeler

AATUHK m.29/2’de düzenlenen borca karşılık para veya mutat ödeme vasıtalarından gayri bir suretle yapılan ödemeler ile söz konusu edilen borçlar aynı borç dışındaki para borçlarıdır. Borçlunun para borcuna karşılık para veya alışılmış ödeme araçlarının dışında yaptığı ödemeler de hükümsüzdür. Yapılmış ödemenin mutat olup olmadığı ödemenin şekline ve o iş veya yerdeki örf ve adet hükümlerine göre takdir edilir.²⁹³ Bir alacağın temliki ya da cirosu (veya kambiyo senedi düzenleme) suretiyle yapılan ödemeler mutat ödeme sayılır. Bunların dışında borca karşılık taşınır veya taşınmaz mal verilmesi mutat ödeme olarak kabul edilmez.²⁹⁴ Yargıtay’ın konuya ilişkin olarak:

“Davalı Ö.C.K., borçlu davalı ile doğrudan tasarrufta bulunduğu tasarrufun iptalinde kötü niyetli olup olmadığının etkisi bulunmamaktadır. 6183 sayılı Yasanın 28. Maddesinde öngörülen iptal sebepleri gerçekleşmemiş ise mahkemece anılan yasanın 29 ve 30. Maddelerinde düzenlenen iptal sebeplerinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılıp incelenmesi gerekir. Somut olayda davalı Ö. Borçlu davalıdaki alacağına mahsuben tasarrufa konu taşınmaz malı satın aldığı bildirildiğine göre, 6183 sayılı Yasanın 29/2. Bendinde düzenlenen borca karşılık para veya mutat ödeme vasıtalarından gayri bir suretle yapılan ödemeler içerikli hükmü uyarınca davalılar arasındaki tasarrufun iptali gerekir.”²⁹⁵

şeklindeki kararında da görüldüğü üzere, üçüncü kişinin iyiniyetine bakılmaksızın m.29/2’de düzenlenen borca karşılık para dışında yapılan aynı ödemenin olduğunun tespiti nedeniyle tasarrufun iptaline karar verilir.

²⁹² İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Tahsilat Grup Müdürlüğü, 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Uygulama Rehberi, İstanbul 2007, s. 50.

²⁹³ Karataş, Ertekin, s. 828.

²⁹⁴ Yargıtay 15. HD. 30.09.2003; E:2003/3452, K:2003/4429; Kostakoğlu, s. 16.

²⁹⁵ Yargıtay 15. HD. 26.06.2003; E:2003/1116, K:2003/3382

2.1.3.3.3. Vadesi Gelmemiş Bir Borç İçin Yapılan Ödemeler

Kamu borçlusunun vadesi gelmemiş borçları için yaptığı ödemeler de hükümsüz kılınmıştır. Kamu borçlusunun, ödeme günü, kamu alacağının vadesinden sonraki bir tarihte dolan alacağını ödemesi AATUHK m.29/3 hükmünce iptale tabi tutulacaktır.²⁹⁶

Burada önemli bir husus olarak vadesinden önce ödenen borcun kamu alacağından önce doğmuş olmasının önemli olmadığıdır. Ödenme zamanı gelmeden önce ödenecek borcun kamu alacağından önce var olması, daha önce ödenmesini gerektirmez.²⁹⁷

Benzer hüküm İİK m.279'da da vardır. Ancak iki temel farklılık bulunmaktadır. Birinci olarak İİK'da aciz hali veya iflasın açılmasından bir yıl önceki işlemler iptale tabi iken, AATUHK'da bu süre başlangıç anı farklı olmakla birlikte iki yıldır. İkinci olarak ise, İİK'da borçlu ile işlem yapan üçüncü kişinin iyiniyetli olduğunu ispatlaması halinde işlemin iptal edilmeyeceği düzenlenmişken, AATUHK'da borçlu ile işlem yapan üçüncü kişinin iyi niyet veya kötü niyet iddialarının iptal davasına herhangi bir etkisi olmaz.²⁹⁸

AATUHK m.29 ile borçlunun bahsedilen bu işlemleri parasının olduğu ancak bazı alacaklılarını kayırarak onlara ödeme yaptığı düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Ancak kamu alacağının adi alacaklara göre öncelikli olduğu düşüncesinden hareketle anılan tasarrufların hükümsüz sayılması gerekmektedir.²⁹⁹

Rehinle temin edilmiş bir borçtan, rehini kurtarmak için vadesinden önce ödeme yapılması durumunda iptal davası açılmaz. Bu durumda borçlunun bir malı üzerinde rehin kalkacağından kamu borçlusunun malvarlığında bir azalma söz konusu olmaz.³⁰⁰ Ancak rehinli borcun, rehinli malın değerinden yüksek olması durumunda bu ödeme de iptal edilebilir niteliktedir.

²⁹⁶ 3. bentte dikkat edilmesi gereken bir durum da rehinle temin edilmiş borcunu rehnini kurtarmak için erken ödeyen borçlunun bu ödemesini hükümsüz saymamak gerekmektedir. Çünkü rehinli malı alarak mal varlığına kattığından dolayı aktifinde bir azalma olmayacaktır. (Arslaner, s. 179.)

²⁹⁷ Kostakoğlu, s. 16.

²⁹⁸ Tombaloğlu, s. 329.

²⁹⁹ Arslaner, s. 178.

³⁰⁰ Coşkun, s. 288.

Bununla birlikte para borcu dışındaki muaccel olmayan borçlar için yapılan ödemeler de bu madde kapsamında iptale tabi olur.³⁰¹

2.1.3.4. Kamu Alacağının Tahsiline İmkan Bırakmamak Amacıyla Yapılan Tasarruflar

Kamu alacağının tahsiline imkân bırakmamak amacıyla yapılan tasarruflar AATUHK m.30'da düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre,

“Borçlunun malı bulunmadığı veya borca yetmediği takdirde amme alacağının bir kısmının veya tamamının tahsiline imkan bırakmamak maksadıyla borçlu tarafından yapılan bir taraflı muamelelerle borçlunun maksadını bilen veya bilmesi lazım gelen kimselerle yapılan bütün muameleler tarihleri ne olursa olsun hükümsüzdür.”

hükmü yer almaktadır. İlgili madde, borçlunun tek taraflı olarak kötü niyetle yaptığı hileli tasarrufların iptali öngörülmektedir. Buna göre, malı bulunmayan veya mevcut malı amme alacağını karşılamayan borçlunun, amme alacağını kısmen veya tamamen tahsilsiz bırakmak amacıyla yapmış olduğu tek taraflı muamele ve tasarruflar mutlak bir şekilde hükümsüz sayılmıştır. Buradaki tek taraflı muamelelerden kasıt, karşı tarafın irade beyanına lüzum kalmaksızın sadece kamu borçlusunca yapılan hukuki tasarruflardır.³⁰² Örneğin davada kabul veya çekilme, haksız bir ödeme emrine itiraz etmemek, yeminden çekinme ve sulh, policede protesto çekmemek gibi hukuki muamelelerdir.³⁰³

Borçlunun kendisine kalan ve borca batık olmayan miras payını reddetmesi durumunda diğer mirasçılar almaları gerekenden daha fazla bir mal varlığına sahip olmaktadır. Bu durumda mirası reddedenin diğer mirasçılar lehine ivazsız bir nakilden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü TMK m.611 gereğince,

“Yasal mirasçılardan biri mirası reddederse onun payı, miras açıldığı zaman kendisi sağ değilmiş gibi, hak sahiplerine geçer. Mirası reddeden atanmış mirasçının payı, mirasbırakanın ölüme bağlı tasarrufundan arzusunun başka türlü olduğu anlaşılmadıkça, mirasbırakanın en yakın yasal mirasçısına kalır.”

hükmüyle borçluya düşen miras payının diğer mirasçılara geçmesi söz konusu olduğundan ivazsız kazanımın iptali amacıyla borçlunun mirası red ettiği tarihten

³⁰¹ Güneren, s. 1279.; Karataş, Ertekin, s. 828.

³⁰² Özbacı, s. 336.

³⁰³ Gerçek, s. 171.

itibaren altı ay içinde TMK m.611 gereğince davanın açılması gerekmektedir. AATUHK m.26’da belirtilen beş yıllık iptal davası açma süresi burada uygulanamaz.³⁰⁴

Bundan başka, borçlunun kamu alacağını tahsilsiz bırakmak maksadını bilen veya onunla ilişkisi açısından bilmesi gereken şahıslarla yapılan bütün hukuki muameleler³⁰⁵ tarihleri ne olursa olsun hükümsüz sayılmıştır. Öyleyse borçlu ile işlemde bulunan kişinin kötü niyetli hareket etmesi gerekmektedir.³⁰⁶ Ancak bu maddede İİK m.280’de alacaklı yararına öngörülen kötü niyet karinesi yer almamakla birlikte, Yargıtay bu hükümlerin AATUHK m.30 gereği açılan iptal davalarında da kıyasen uygulanması gerektiği yönünde kararı bulunmaktadır.³⁰⁷ Böylece kamu borçlusu ile muamelelerde bulunan kişilerin kötü niyetli olduklarının, İİK’da yer alan karinelerin mevcut olması durumunda ayrıca ispata gerek olmayıp, mümkün olmadığı diğer durumlarda alacaklı tahsil dairesi tarafından ispatı gerekmektedir. Bu üçüncü kişilerin borçlunun eşi, usul ve furuğ ve ikinci dereceye kadar sıhri hısımlı oluşu durumu değiştirmemektedir.³⁰⁸

Kamu alacağının tahsiline imkan bırakmamak amacıyla yapılan tasarrufun tarihi açısından kanunda her ne kadar “tarihleri ne olursa olsun” şeklinde ifade bulunsa bile hak düşürücü süre olan beş yıllık süreyi göz önünde bulundurmamak gereklidir. Bir başka ifadeyle önceki maddelerde yer alan iki yıllık süre bu madde kapsamında aranmaz. İptali istenen tasarrufun yapılmasından itibaren beş yıl içinde davayı açmak gerekir.

AATUHK m.30 hükmü, aynı Kanunun m.27-29’a nazaran daha genel bir nitelik taşıdığından, m.27-29’un, olaya uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda uygulanır.³⁰⁹

³⁰⁴ Aslan, Memduh, “Mirasçıların Vergi Borçlarından Sorumluluğu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, s. 140.

³⁰⁵ Kanunda iptale konu tasarrufların neler olduğu sınırlı olarak sayılmadığından, kamu alacaklısının zararına olabilecek her türlü hukuki işlemin iptali istenebilecektir.

³⁰⁶ Kostakoğlu, s. 17.

³⁰⁷ Yargıtay 15. HD. 27.02.2007; E:2006/7545, K:2007/1231

³⁰⁸ Özbacı, s. 336.; Aksi görüşe göre borçlunun ortağı veya eşi borçlunun maksadını bildiği veya bilmesi gerektiği kabul edilir. Yargıtay da borçlunun ortağının borçlunun mali durumunu bildiğini kabul ederek hüküm vermiştir. Yargıtay 15. HD. 11.07.1991; E:1991/26623, K: 1991/3676; “...borçludan dava konusu malzemeleri satın alan şirket ile, devrettiği şirketin müdürlerinin aynı kişi olması nedeniyle borçlu şirketin alacaklılarından mal kaçırma kastıyla hareket ettiğini bilebilecek durumda olduğunun kabulü gerekir...” (Yargıtay 17. HD. 01.11.2007; E:2007/2501, K:2007/3333)

³⁰⁹ Arslaner, s. 180.; Coşkun, s. 292.

Özellikle AATUHK m.28/1’de sayılan hısımlar dışında kalan ancak yakınlığı itibarıyla borçlunun alacaklısından mal kaçırma maksadını bilen veya bilmesi gereken kişilere karşı yapılan tasarruf işlemlerinin iptali bu maddeye dayanarak istenebilir. Yargıtay da borçlunun kardeşinin damadı ve borçlunun dayıoğlu ile yaptığı işlemi bu kapsamda iptal etmiştir.³¹⁰

Kamu alacaklısı tarafından borçlu hakkında yapılan tüm takiplerin sonuçsuz kaldığı durumlarda borçlunun, alacağın tahsilini imkansız bırakmak amacıyla AATUHK’un bahsi geçen maddelerinde düzenlenen tasarruflarda bulunup bulunmadığına ilişkin delillerin tespit edilmesi gerekmektedir.

Borçlar Kanunu m.202 ve m.203’te bir işletmenin devri durumunda devralan işletmenin borçlarından sorumludur. Bununla birlikte, iki yıl süreyle önceki borçlu devreden devralanla birlikte müteselsil borçlu olarak sorumlu kalır. İki yıllık süre, muaccel borçlar için, bildirme veya duyuru tarihinden; daha sonra muaccel olacak borçlar için ise, muacceliyet tarihinden işlemeye başlar. İkinci ihtimalde devreden sorumluluğu iki yıldan daha uzun olabilir. İşletmelerin birleşmesi halinde de aynı şekilde birleşen işletmelerin borçlarından dolayı yeni işletmenin sahipleri ile birlikte iki yıl boyunca birleşen işletmelerin sahipleri müteselsilen sorumlu olurlar.³¹¹ Yargıtay şirketin karar defterinde yer alan “finansal açıdan zor durumda olması nedeniyle satışa çıkarılması” kararının alınması üzerine şirketi devralan kişinin kamu alacağının tahsiline imkan vermemek için borçlunun tasarrufa girdiğini bildiği veya bilmek durumunda olduğunu kabul etmiştir.³¹²

Bu konu ile ilgili Yargıtay İİK m.280/4 hükmünün kıyasen uygulanmasının mümkün görmüştür. Bu kapsamda Yargıtay:

“Dava 6183 sayılı AATUHK’nın 24 ve devamı maddelerine dayanılarak açılmış tasarrufun iptali istemine ilişkindir. Yasanın 30. maddesinde borçlunun malı bulunmadığı veya borca yetmediği takdirde, amme alacağının bir kısmının veya tamamının tahsiline imkan bırakmamak maksadıyla borçlu tarafından yapılan bir taraf muameleyle borçlunun maksadını bilen veya bilmesi lazım gelen kimselerle yapılan bütün muamelelerin hükümsüz olduğu öngörülmüştür. Bu yasada hüküm bulunmayan hallerde uygulanması gereken İİK 280/IV maddesinde de ticari işletmenin veya işyerindeki mevcut ticari emtianın tamamının veya mühim bir kısmını satın

³¹⁰ Yargıtay 17. HD. 25.05.2009; E:2009/1624, K:2009/3567; Yargıtay 17. HD. 18.05.2009; E:2009/547, K:2009/3235

³¹¹ Kılıçoğlu, Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, (16. Bası), Ankara 2012, s. 821.

³¹² Yargıtay 15. HD. 04.12.1995; E:1995/6572, K:1995/7119

alan kişinin borçlunun alacaklılarına ızzar kastıyla hareket ettiğini bildiği kabul edilmiş ve karinenin aksinin ispatı gerektiği belirtilmiştir.”³¹³

şeklinde karar vererek İİK m.280/4 hükmünün kıyasen uygulanmasını mümkün görmüştür.

İİK m.280/4 hükmüyle ticari işletmenin veya işyerindeki malların tamamını veya büyük kısmını devralan kişilerin; devreden alacaklılarına zarar verme kastıyla hareket ettiğini bildiği yani kötü niyetli olduğu karine olarak kabul edilir.³¹⁴ Bu karine, ancak iptal davasını açan alacaklıya devir, satış veya terk tarihinden en az üç ay evvel keyfiyetin yazılı olarak bildirildiğini veya ticari işletmenin bulunduğu yerde görülebilir levhaları asmakla beraber Ticaret Sicili Gazetesi’yle; bu mümkün olmadığı takdirde bütün alacaklıların ıttılını temin edecek şekilde munasip vasıtalarla ilan olunduğunu ispatla çürütülebilir.³¹⁵ Borçlunun kamu alacaklısına karşı bu imkanı kullanması mümkündür.³¹⁶ Bununla birlikte tersten düşünerek kamu alacaklısının bahsedilen vasıtalarla devrin ilan edilmediğini ortaya koyarak kötü niyeti ispat etmesi düşünülebilir.

Üçüncü şahıslar karşılık olarak aynen verdikleri veya bedelini ödedikleri şeylerden dolayı alacaklı idareden her hangi bir talepte bulunamazlar. Bunların genel hükümlere göre kamu borçlularına müracaat hakları bulunmaktadır.

İİK m.283’te:

“davacı iptal davası sabit olduğu takdirde, bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yolu ile, hakkını almak yetkisini elde eder ve davanın konusu taşınmazsa, davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın tashihine mahal olmadan o taşınmazın haciz ve satışını isteyebilir.”

hükmü yer almaktadır. AATUHK’da bulunmayan bu düzenleme kıyas yoluyla uygulandığında iptal davaları neticesinde üçüncü kişilerle borçlu arasındaki tasarruf

³¹³ Yargıtay 17. HD. 20.05.2009; E:2009/2985, K:2009/3397; Yargıtay 15. HD. 18.07.2006; E:2006/2879, K:2006/4561

³¹⁴ Arslaner, s. 183.

³¹⁵ Pekcanitez, vd. s. 589.

³¹⁶ Yargıtay İİK m.280/son hükmünün AATUHK gereği açılan iptal davalarında kıyasen uygulanması gerektiği yönünde karar vermiştir. (Yargıtay 17. HD. 10.05.2011; E:2010/11572, K:2011/4547); Yargıtay 17. HD. 01.11.2007; E:2007/2501, K:2007/3333; Aksi görüşe göre AATUHK’da, İİK’da bulunan kötüniyet karinesine yer verilmediğinden anılan karine burada uygulanamayacaktır. (Güneren, s. 1283.)

iptal edilir. Böylece alacaklı, doğal olarak hakkını iptal davasına konu olan taşınır ve taşınmaz malın haczedip, alacağını satış değerinden elde edebilir.³¹⁷

Kamu borçlusunun alacaklılarına zarar verme kastıyla yaptığı ihmali işlemler de iptal davasına konu edilebilirler. Örneğin, ödeme emrine kasten itiraz etmeme, alacak davasında kasten zamanaşımı def'inde bulunmama gibi durumlarda borçlunun alacaklısına zarar verme kastı ispatlanarak alacaklının haklarının saklı kalmasını sağlayabilirler.³¹⁸

2.1.4. Tasarrufun İptali Davasında Taraflar

2.1.4.1. Davacı

Tasarrufun iptali davasında davacı olabilmek için kamu alacaklısı olup, alacağını borçludan tahsil edememiş olmak gerekmektedir. Kamu alacaklısının tespiti ile ilgili kanunda bir düzenleme olmamakla birlikte kamu alacağının ne olduğu AATUHK m.1'de tanımlanmıştır. Buna göre; devlet, il özel idaresi, belediyelere ait kamu hukukundan kaynaklı alacaklar sayılmıştır. Kamu alacaklısını da kamu alacağına sahip olan idare olarak tanımlamak mümkündür.

Bazı özel kanunlarında kamu alacaklısı olduğu belirtilmemekle birlikte alacaklarını AATUHK hükümlerine göre takip ve tahsile yetkili olan kurumlar³¹⁹ da bulunmaktadır. Ancak alacağın AATUHK'a göre takibinin mümkün olması bu alacağı kamu alacağı olmasını sağlamaz.³²⁰ Bu kurumların ilgili kanunu uygulamaları dolayısıyla, borçlusundan tahsil edemediği alacakları için şartları oluştuğunda tasarrufun iptali davalarını açabilirler.³²¹

AATUHK m.24'te "açılır" ifadesini kullanarak şartların gerçekleşmesi halinde kamu alacaklısı idare tarafından davanın açılması gerektiğini düzenlemiştir. Bu itibarla

³¹⁷ Tombaloğlu, s. 343.

³¹⁸ Koçak, s. 149.

³¹⁹ Örneğin Sosyal Güvenlik Kurumu, Kredi ve Yurtlar Kurumu, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu gibi kurumlar.

³²⁰ Üstün, Gül, İdare Hukuku Boyutuyla 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Uygulamalarında Görev Sorunu, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 14.

³²¹ Aksi görüşe göre, kamu alacağı olmayan alacaklar için AATUHK da düzenlenen korunma hükümlerinden faydalanabilmenin şartı olarak kendi özel kanunlarında korunma hükümlerinden faydalanmalarının açık bir düzenleme bulunmasına bağlı olacağı düşünülmektedir. Ancak Yargıtay kararlarında da bu hususu destekleyen bir karar görülmemekte, tam tersine AATUHK'a göre takip ve tahsil yetkisine sahip olan kurumların bu kanun maddelerinin tamamını kullanmaları ile ilgili kararları bulunmaktadır. (Üstün, s. 14.)

idareye takdir yetkisi tanımamıştır.³²² Kamu alacağına sahip olan idare veya alacağın tahsili ile görevlendirilmiş olan tahsil dairelerinin yetkilendirilmiş birimlerince bu dava açılır.³²³

Kamu alacağının doğumu ile ilgili kanunda belirtilen şartların gerçekleşmesi yeterlidir. Ayrıca özel hukuk bağlamında geçerli bir borcun doğması aranmaz. Kamu alacaklısı ile borçlunun yapmış oldukları bir sözleşme olup olmaması da bu aşamada önemli değildir.³²⁴

Kamu alacaklısı idare, iptal davasını açabilmek için bir idari karar alır. Bu idari kararın idarenin her türlü işleminin yargı denetimine tabi olduğu düşünüldüğünde idare hukuku bağlamında iptal davasına konu olabilmesi mümkündür. Çünkü İYUK m.14/3-d uyarınca idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlemin varlığı iptal davasının şartıdır. İdarenin alacağı bu karar hazırlık işlemi mahiyetinde değildir. Çünkü idarenin bu kararı almasından sonra takdir yetkisi söz konusu olmaksızın tasarrufun iptali davası açılır.³²⁵ Danıştay’a göre:

“...bir işlemin kesin ve yürütülmesi zorunlu idari işlem sayılabilmesi ise, işlemin hukuk düzeninde varlık kazanabilmesi için gerekli prosedürün son aşamasını geçirmiş bulunmasına, başka bir idari makamın onayına ihtiyaç göstermeksizin hukuk düzeninde değişiklik meydana getirebilmesine, başka bir anlatımla idare edilenlerin hukukunu doğrudan etkileyebilmesine bağlıdır.”³²⁶

İdari işlem (tasarrufun iptali davası açılması) kesin ve yürütülmesi zorunlu bir işlemdir ve bu itibarla idarenin, tasarrufun iptali davası açabilmesi için başkaca bir idari makamın onayına ihtiyaç duymadan idare edilenlerin hukukunu etkilemektedir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu alacakları da AATUHK hükümleri uyarınca tahsil edilir. Buna göre 5411 sayılı Bankacılık Kanununun³²⁷ m.108 hükmüne göre

“Bankanın faaliyet izninin kaldırılması halinde Fon tarafından verilecek süre içerisinde iade ve tazmin edilemeyen tutarlar Fon alacağı haline gelir ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre takip ve tahsil edilir.”

³²² Karakoç, “İptal Davası”, s. 76.

³²³ Yerlikaya, s. 170.

³²⁴ Arslaner, Hakan, 6183 Sayılı Kanun Kapsamında Kamu Alacaklarının Haciz Yolu İle Tahsili, Yetkin Yayınları, 2010, s.76.

³²⁵ Öncü, Kerem, Vergi Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2012, s. 59-60.

³²⁶ Danıştay 3. D. 11.03.2014; E:2003/1501, K:2004/703

³²⁷ RG: 01.11.2005; 25983 (Mük.)

Ancak Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Alacaklarının Takip ve Tahsiline İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik³²⁸ m.39/5'te açılacak iptal davasının İİK hükümlerine tabi olduğu belirtilmiştir.

AATUHK m.100 gereği kamu alacaklısının iflas takibi İİK'ya göre yapılmaktadır. İİK m.277/II hükmüne göre iflasın açılmasından sonra davacı sıfatı iflas idaresine aittir. Ancak iflas idaresi, iflas masasının kanuni temsilcisi olarak iflas masasında bağlıdır. Bu itibarla tasarrufun iptali davasının açılıp açılmayacağına ikinci alacaklılar toplantısında karar verilir.³²⁹ Kamu alacaklısının iflas yoluyla takibi neticesinde iflas masasının açılması ile borçlu kişinin tasarruflarının iptali istemine, ikinci alacaklılar toplantısında iflas masası kararı sonucu İİK m.187 gereği iflas idaresi tarafından açılır.³³⁰

İflas yoluyla takipte kamu alacaklısı doğrudan tek başına iptal davası açamaz. İptal davası açma yetkisi iflas masasının kararı üzerine iflas idaresine aittir. Ancak İİK m.245 ve m.255 gereği masaya alacaklarını kaydettirmiş olan tüm alacaklıların hazır bulundukları bir toplantıda iflas masası iptal davası açma yetkisini alacaklılardan birine (kamu alacaklısına) devredebilir.³³¹

İkinci alacaklılar toplantısında, takibine gerek görülmediği hallerde, iptal davası açma yetkisi iddia sahibi alacaklıya devredilebilir. Alacaklı tek başına iptal davasını açıp takip eder. Bu durumda iptal davasını kazanan alacaklı alacağını alır, artan tutarı masraflarını da düşükten sonra iflas masasına verir.³³²

Benzer bir durum da iflasın kapanması sonrası ortaya çıkan³³³ ve tasfiyeye dâhil olmayan malvarlığı değerlerini takip için iflas dairesi alacaklıları bilgilendirir. İİK m.255/III'te yazılı bilgilendirme üzerine iptal davasını açmak isteyen bir alacaklı iflas dairesi tarafından yetkilendirilir ve bu alacaklı tek başına davayı takip edebilir. Dava

³²⁸ RG: 07.01.2007; 26396

³²⁹ Kazancı, "Tasarrufun İptali", s. 47.

³³⁰ Öncü, s. 59.; Yargıtay 15. HD. 17.01.1995 E: 1994/6538, K:1995/115; Dalcı, Nurcihan, "Alacağın Toptan Devri Bağlamında İflas", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 63, Sayı 13, 2014, s. 302.

³³¹ Muşul, s. 1534.

³³² Kazancı, "Tasarrufun İptali", s. 48.

³³³ İflas idaresi iflasın kapanmasından önce ve fakat iflasın açılmasından sonra yapılan iptale tabi işlemin varlığını biliyor veya bilmesi gerektiği halde iptal davası açmadı ise artık iptal davası açamaz ve alacaklılardan birine de devredilemez. (Kazancı, "Tasarrufun İptali", s. 49.)

sonunda iptal davasını kazanırsa alacağını ve masraflarını aldıktan sonra artan tutarı iflas dairesine verir.³³⁴

2.1.4.2. Davalı

Kamu borçlusu kavramına AATUHK çerçevesinde bakıldığında; kamu borcunu ödemek zorunda olan gerçek ve tüzel kişiler ile bunların kanuni temsilci³³⁵ veya mirasçıları, vergi mükellefi başta olmak üzere, vergi sorumlularını, kefilleri, mirasçıları, limited şirket ortaklarını³³⁶, yabancı kişi ve kurumların temsilcilerini de kamu borçlusu saymak gerekir. Öyleyse iptal davasına muhatap olan borçlu tabiri, sayılan herkesi kapsamaktadır.³³⁷

Tüzel kişilerden tahsil edilemeyen kamu alacaklarını tüzel kişinin temsilcisinden veya limited şirketten tahsil edilemeyen kamu alacağı, şirket ortağından tahsil edilebilir. Ancak bu kişiler hakkında iptal davası açılabilmesi için bu kişiler hakkında icra takibi yapılmalı, yapılan takip kesinleşmeli ve bunun üzerine şartları oluşmuşsa iptal davası açılabilmelidir. Yoksa sırf tüzel kişi tarafından ödenmeyen kamu alacağı nedeniyle doğrudan ilgili kişilere karşı iptal davası açılmaz.³³⁸ Bununla birlikte Yargıtay:

“Davacı tarafın vergi alacağı tasarruf tarihinden önceki döneme ait olduğu anlaşılmaktadır. 6183 sayılı kanunun 4369 sayılı kanunla değişik 35. maddesinde düzenlendiği gibi limited şirket ortakları şirketten tahsil imkanı bulunmayan amme alacağından sermaye oranında sorumludurlar.

Ne var ki davacı taraf icra takibini davalı S. hakkında yapmamıştır. Takip E. B. Ltd. Şti. hakkında yapılmıştır. Davacı taraf S. B. hakkında amme alacakları tahsili usulünün gerektirdiği biçimde takip yapmamış ise de dava safhasında da takibi gerçekleştirmesi mümkündür. Bu

³³⁴ Kazancı, “Tasarrufun İptali”, s. 48.

³³⁵ AATUHK mükerrer m.35: “Tüzel kişilerle küçüklerin ve kısıtlıların, vakıflar ve cemaatler gibi tüzel kişiliği olmayan teşekküllerin mal varlığından tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan amme alacakları, kanuni temsilcilerin ve tüzel kişiliği olmayan teşekkülü idare edenlerin şahsi mal varlıklarından bu Kanun hükümlerine göre tahsil edilir. Bu madde hükmü, yabancı şahıs veya kurumların Türkiye’deki mümessilleri hakkında da uygulanır. Tüzel kişilerin tasfiye haline girmiş veya tasfiye edilmiş olmaları, kanuni temsilcilerin tasfiyeye giriş tarihinden önceki zamanlara ait sorumluluklarını kaldırmaz. Temsilciler, teşekkülü idare edenler veya mümessiller, bu madde gereğince ödedikleri tutarlar için asıl amme borçlusuna rücu edebilirler.”

³³⁶ AATUHK m. 35: “Limited şirket ortakları, şirketten tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan amme alacağından sermaye hisseleri oranında doğrudan doğruya sorumlu olurlar ve bu Kanun hükümleri gereğince takibe tabi tutulurlar. Ortağın şirketteki sermaye payını devretmesi halinde, payı devreden ve devralan şahıslar devir öncesine ait amme alacaklarının ödenmesinden birinci fıkra hükmüne göre müteselsilen sorumlu tutulur. Amme alacağının doğduğu ve ödenmesi gerektiği zamanlarda pay sahiplerinin farklı şahıslar olmaları halinde bu şahıslar, amme alacağının ödenmesinden birinci fıkra hükmüne göre müteselsilen sorumlu tutulur.”

³³⁷ Arslaner, s. 77.

³³⁸ Yargıtay 12. HD: 01.05.2007; E:2007/7379, K:2007/8731

konuda davacı tarafın vereceği bilgiye göre işlem yapılıp yapılmaması sonucuna göre bir karar verilmesi gerekir”³³⁹

şeklindeki kararında da ifade edildiği üzere, takibin kesinleşmesi dava sırasında da mümkündür.

AATUHK m.25 ile aleyhine iptal davası açılabilir kişiler: borçlu ile; lehine tasarruf yapılan kişiler, borçlu ve lehine tasarruf yapılan kişiler ölü ise bunların mirasçıları³⁴⁰ ve kötü niyetli diğer üçüncü kişiler olarak sayılmıştır. Lehine işlem yapılan kişi sayısı birden fazla ise bu kişiler arasında mecburi dava arkadaşlığı mevcuttur.³⁴¹ Kanunun kötü niyet aradığı halde, davalı mirasçı ise mirasçının kötü niyeti önem taşımaz. Önemli olan miras bırakanın kötü niyetli olup olmadığıdır.³⁴²

Yargıtay “6183 sayılı Yasaya göre açılacak iptal davalarında, iptali istenen tasarrufu oluşturan tarafların hepsinin davalı olarak gösterilmesi gerekir”³⁴³ kararını vererek iptali istenen tasarruf ile ilgili hukuki işlemin taraflarının tamamı davalı konumunda olacaklarını hükme bağlamıştır.

İptal davasında dava, borçlu ile borçludan o malı devralan kişi aleyhine açılır. Ancak devralan bu malı bir başka kişiye satması durumunda son malikin (ihtiyari dava arkadaşlığı nedeniyle) davalı olarak gösterilmesine gerek yoktur. Bir malın üçüncü kişiler arasında kötü niyetle ve zincirleme bir şekilde devri halinde bunların her biri aleyhine iptal davası açılabilir.³⁴⁴ Ancak son malikin borçlunun mal kaçırdığını ispatlayabilecek kuvvette delillere sahipse bu kişi de davalı olarak gösterilmelidir. Bu delillere sahip olunmadığı durumlarda malı elinden çıkaran üçüncü kişiye karşı malın tespit edilecek gerçek değeri üzerinden kamu alacağı miktarıyla tahsili mümkündür. Nitekim Yargıtay,

“Tasarrufun iptali davaları, borçlu ile borçludan o malı satın alan kişi aleyhine açılır, bu kişiler arasında mecburi dava arkadaşlığı vardır. Ancak satın alan kişi bu malı –olayımızda olduğu gibi- bir başka şahsa satarsa, son malikin –ihtiyari dava arkadaşlığı nedeniyle- davalı

³³⁹ Yargıtay 17. HD. 03.06.2008; E:2008/986, K:2008/2995

³⁴⁰ Ölmüş borçlunun yaptığı tasarruf hakkında iptal davası açılabilmesi için, borçlunun mirasçılarına ödeme emri tebliğ edilmesi şarttır. (Yargıtay 15. HD. 09.11.1994; E:1994/5324, K:1994/6642; Tombaloğlu, s.331.)

³⁴¹ Coşkun, s. 257.

³⁴² Sarısözen, M. Serhat, “Tasarrufun İptali Davasının İpotek Alacaklısı ve Dördüncü Kişiye Etkisi (Özellikle Tasarruf Tarihinden Sonra Yeni Malik Tarafından Tesis Edilen İpoteğin Öncelik Hakkının Bulunmaması)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2016 (125), s. 241.

³⁴³ Yargıtay 4. HD. 23.12.1982 E;:1982/10331, K:1982/11654

³⁴⁴ Çelik, Binnur, Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, Kültür Yayınları, Haziran 2000, s. 95.

gösterilmesine gerek yoktur. Davacı alacaklı, son malikin borçlusunun mal kaçırma kasdını bildiğini kanıtlayabilecek kuvvette delillere sahip değilse, bu kişiyi davalı yönünden, anılan yasanın 31. Maddesi uyarınca bedele dönüşür. Başka bir anlatımla, borçludan aldığı malı elden çıkaran davalıdan, taşınmazın elden çıkarıldığı tarihteki keşfen belirlenen gerçek bedelinin, alacak ve fer'ileriyle sınırlı olmak üzere tahsiline hükmolunur”³⁴⁵

iptal davasının borçlu ile borçlu ile işlem yapan kişiye karşı açılacağını, borçlu ile işlem yapan kişinin malı elinden çıkarması halinde (dördüncü kişinin kötü niyetini ispatlayabilecek kuvvette deliller yoksa) karşı malın elinden çıktığı tarihteki gerçek değeri üzerinden davanın bedele dönüşeceğini ifade etmiştir.

Bununla birlikte borçlunun iflas etmesi üzerine açılacak iptal davasında borçlunun davalı olarak gösterilmesine gerek ve olanak olmadığı da ifade edilmektedir. İflastaki iptal davasının, lehine işlem yapılan kişi ile bu kişi ile işlem yapan üçüncü kişi aleyhine açılacağı söylenebilir.³⁴⁶

2.1.4.2.1. Borçlu ve Borçlunun Mirasçıları

AATUHK’da borçlunun davalı olarak gösterileceğine dair bir hüküm yoktur. İİK m.282’de açıkça “borçlu” davalı olarak gösterilmesi gerektiği yazılıdır. Borçlu ile işlem yapan kişinin davalı olarak gösterildiği halde borçlunun da elbette davalı olarak gösterilmesi gereklidir.

Bu itibarla dava kime karşı açılırsa açılsın her durumda borçlu da hasım olarak gösterilmelidir. Yargıtay borçlu dışındaki lehine tasarruf yapılan kişiyi hasım gösterip borçluyu hasım göstermemeyi bozma gerekçesi saymıştır. Çünkü her durumda borçlunun haklarını da ilgilendireceğinden aralarında zorunlu dava arkadaşlığı söz konusudur. Zira Yargıtay,

“6183 sayılı Yasanın 24 ve onu takip eden maddeleriyle düzenlenmiş iptal davalarının aynı yasanın 25. maddesinde ‘borçlu ile hukuki muamelede bulunan kimseler aleyhine açılacağı’ belirtilmiş ve borçludan söz edilmemiş ise de tasarrufun iptaline verilecek borçlunun haklarını doğrudan etkileyeceği açıktır. Bu nedenle borçlunun –olayımızda mirasçılarınin-savurmalarının alınması, gösterirlerse kanıtlarının toplanarak tartışılması zorunludur. Bundandır ki benzer davalar için İİK’nın 282. maddesinde borçlunun hasım gösterilmesi zorunlu tutulmuştur. Dairemizin süregelen uygulaması da bu yöndedir. Davacı vekilinin, davaya dahil edilmeleri için verdiği dilekçesinin birer örneği ‘zorunlu dava arkadaşı’ olan

³⁴⁵ Yargıtay 15. HD. 18.03.2002; E:2002/531, K:2002/1173

³⁴⁶ Kuru, “İcra ve İflas Hukuku”, s. 495.

borçlu mirasçılara tebliğ edilip, duruşmaya çağırılmalarından sonra yargılamaya devam edilmesi gerekir.”³⁴⁷

kararında görüleceği üzere İİK’da yer alan borçlu ile işlem yapan kişi ile birlikte borçlunun zorunlu dava arkadaşı kabul edilmesini AATUHK hükümlerine göre açılan iptal davalarında da kabul etmiştir.

Borçlunun ölmesi durumunda mirasçılar zorunlu dava arkadaşı olurlar.³⁴⁸ Mirasçılarının tümünün mirası reddetmeleri durumunda ise son yasal mirasçı devlet olduğundan hasım olarak hazinenin gösterilmesi gereklidir.³⁴⁹

2.1.4.2.2. Lehine Tasarruf Yapılan Kişi ve Mirasçıları

Tasarrufun iptali davasında borçlu tarafından lehine tasarruf yapılan kişi veya mirasçılarının da davalı olarak gösterilmesi gerekir. Her durumda borçlu ile aralarında zorunlu dava arkadaşlığı bulunmaktadır.

Borçlu ile üçüncü kişi arasında yapılan işlemin bir mal devri olmayıp doğrudan ödeme yapılması şeklinde ise yine bu kişi veya kişilerin davalı olması söz konusu olmaktadır. Borçlunun birden fazla kişiye ödeme yapması durumunda bunların her birisi kendisine yapılan ödeme tutarından sorumlu olacak, aralarında müteselsil sorumluluk söz konusu olmayacaktır.³⁵⁰

Ayrıca kamu alacağının tahsilini engellemek amacıyla borçlunun yaptığı ödeme ile üçüncü kişinin malvarlığına geçen değerlerin borçlunun malvarlığına geçirilmesi suretiyle tahsili sağlanacağı da ifade edilmektedir.³⁵¹

2.1.4.2.3. Kötü Niyetli Üçüncü Kişi (Dördüncü Kişi)

İİK m.282’de düzenlenen iptal davasında, “iyi niyetli üçüncü kişilerin hakları ihlal edilmez” hükmü kamu alacakları için öngörülmemiştir. Yani borçlu ile işlem yapan kişilerin iyi niyetli olup olmamasının iptal davası açısından herhangi bir önemi yoktur.

³⁴⁷ Yargıtay 15. HD. 15.04.1998; E:1998/1143, K:1998/1444; Benzer Yargıtay kararları: Yargıtay 14.HD. 04.03.1996; E:1126, K:1085; Yargıtay 15. HD. 21.10.1991; E:1991/4234; K: 1991/4949

³⁴⁸ Yargıtay 17. HD. 05.10.2010; E:2010/4523, K:2010/7737; Yargıtay 15. HD. 25.10.2005; E:2005/4421, K:2005/5715

³⁴⁹ Yargıtay 15. HD. 30.01.1989; E:1989/3821, K:1989/270

³⁵⁰ Karataş, Ertekin, s. 786.

³⁵¹ Örneğin, borçlunun vereceği para ile bir yakını bir taşınmaz satın almışsa iptal davasına konu edilebilecektir. (Karataş, Ertekin, s. 786.)

Ancak lehine tasarruf yapılan üçüncü kişi (borçlu ile muamelede bulunan kişi) bu malı dördüncü kişiye devretmiş ve bu kişi ancak kötü niyetli ise aleyhine iptal davası açılabilir. Dördüncü kişinin iyi niyetli olması durumunda aleyhine iptal davası açılamaz.³⁵² Bu durumda aleyhine iptal davası açılacak kişiler borçlu ve borçlu ile işlem yapan fakat malı iyi niyetli bir başka kişiye devreden üçüncü kişiye karşı malın bedeli üzerinden açılabilir.

TMK’da yer alan iyi niyet karinesi dolayısıyla asıl olan iyi niyetin varlığıdır, aksini iddia eden bunu ispat etmekle yükümlüdür. Tasarrufun iptali davasında bu kişinin iyniyetli olmadığının ispatı davacıya düşmektedir.³⁵³ Davacı kamu alacaklısı kötü niyeti her türlü delille kanıtlayabilir.³⁵⁴ Konu ile ilgili Yargıtay,

“Taraflar arasındaki uyuşmazlık 6183 sayılı yasa gereğince açılan tasarrufun iptali davasına ilişkindir. Bu davanın kabul edilebilmesi için, borçlu ile tasarruf yapılan kişinin 28. Maddede yazılı derecede akraba olmaları ya da ivazlar arasında açık farklılık bulunması veya tasarrufun aynı yasanın 29 ve 30. Maddelerdeki iptal şartlarını taşıması gerekir. Davalılardan M. G. Borçlu ile tasarruf yapan kimse olmayıp, dördüncü kişi durumundadır. Adı geçenin kötü niyetli olduğu davacı tarafından ispatlanamamıştır.”³⁵⁵

kararında da görüldüğü gibi dördüncü kişiye karşı iptal davası açılabilmesi için dördüncü kişinin kötü niyetli olması ve kötü niyetinin davacı alacaklı tarafından ispat edilmesi gerekmektedir.

Dördüncü kişinin ihtiyari dava arkadaşı olduğundan kötü niyeti ispatlanamayacaksa davalı olarak gösterilmemesi gerekir. Bu durumda dava tasarruf tarihindeki rayiç bedel üzerinden diğer kişiler aleyhine açılır.³⁵⁶ Bu konuya ilişkin Yargıtay,

“Tasarrufun iptali davaları, borçlu ile borçludan o malı satın alan aleyhine açılır. Bu kişiler arasında ‘mecburi dava arkadaşlığı’ vardır. Ancak satın alan kişi, bu malı –olayımızda olduğu gibi- bir başka şahsa satarsa, son malikin –ihtiyari dava arkadaşlığı nedeniyle- davalı gösterilmesine gerek yoktur. Davacı alacaklı, son malikin borçlunun mal kaçırma kasdını bildiğini kanıtlayabilecek kuvvette delillere sahip değilse, bu kişiyi davalı göstermeyebilir. Bu durumda, dava, borçludan aldığı malı elden çıkaran davalı yönünden, anılan yasanın 31. Maddesi uyarınca bedele dönüşür. Başka bir anlatımla, borçludan aldığı malı elden çıkaran davalıdan, taşınmazın elden çıkarıldığı tarihteki keşfen belirlenen gerçek bedelinin, alacak ve fer’ileriyle sınırlı olmak üzere tahsiline hükmolunur.”³⁵⁷

³⁵² Coşkun, s. 258.; Yargıtay 15. HD. 25.02.1997; E:1996/6141, K:1997/996

³⁵³ Öncü, s. 67.

³⁵⁴ Karataş, Ertekin, s. 787.

³⁵⁵ Yargıtay 15. HD. 27.11.1997; E:1997/5099, K: 1997/5076

³⁵⁶ Toktaş, s. 136.

³⁵⁷ Uyar, vd. s. 1092.

dördüncü kişinin mecburi dava arkadaşı olmaması nedeniyle kötü niyeti ispatlanamıyorsa davalı olarak gösterilmemeli, borçlu ile işlem yapan kişinin malı elinden çıkardığı tarihteki gerçek değer üzerinden dava bedele dönüşmelidir şeklinde hüküm vermiştir.

Borçlu ile işlem yapan kişinin veya dördüncü kişinin malı icra dairelerince yapılan açık artırma (usulen iptal edilmedikçe) sonucu alması durumunda, bu işleme karşı tasarrufun iptali davası açılmaz ve dördüncü kişi davalı olmaz.³⁵⁸ Böylesi bir durumda borçlu ile işlem yapmış kişinin cebri icraya konu malın gerçek değeri ile sorumlu tutulması gerekir.³⁵⁹

2.1.5. Görev

Kamu alacaklarının tahsili aşamasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları ve kamu borçlusunun üçüncü kişilerle olan özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıkları adli yargının görev alanına girer.³⁶⁰

Kamu alacaklısının kanunda sayılan sebeplerin varlığı halinde kamu borçlusunun yapmış olduğu işlemlere karşı açacağı iptal davalarının çözüm yeri genel mahkemelerdir. Dolayısıyla tasarrufun iptali davaları adli yargının görevindedir.³⁶¹

Konuyla ilgili Danıştay:

“Dava kendisinden gayrimenkul satın alınan şahsın yönetim kurulu üyesi olduğu anonim şirketin vergi borcundan dolayı satışa konu gayrimenkul üzerine konulan ihtiyati haciz işleminin iptali istemiyle açılmıştır. İstanbul 5. Vergi Mahkemesinin ... gün ve ... sayılı kararıyla; 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun’un 27, 28, 29 ve 30. maddelerinde borçlunun iptale tabi tasarruflarının açıklandığı, 24. Maddesinde ise, amme borçlusunun belirtilen maddelerde yazılı tasarruf ve muamelelerinin iptali için genel mahkemelerde dava açılacağına hükme bağlandığı, olayda üçüncü kişi konumunda bulunan davacının mülkiyetine geçtikten sonra, satıcının yönetim kurulu üyesi bulunduğu anonim şirketin vergi borcundan dolayı satışa konu taşınmaz üzerine ihtiyati haciz konulduğu, buna göre borçlunun hacizden önce yaptığı bu tasarrufun iptali için genel mahkemelerde dava açılması gerekirken, ihtiyati haciz işlemi tesis edilmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle bu işlemin iptaline karar verilmiştir. Vergi dairesi müdürlüğü tarafından ihtiyati hacze konu gayrimenkul satışının muvazaalı olduğu, bu nedenle tesis edilen işlemde yasaya aykırılık bulunmadığı ileri sürülerek mahkeme kararının bozulması istenilmektedir. Temyiz

³⁵⁸ “...resmi mercilerce usulüne uygun bir şekilde yapılan bu işlemlerin yasal olmadığı ve muvazaalı bulunduğu usulen kanıtlanmış değildir. M.N.B.’nin icra ihalesinden satın aldığı taşınmazı aynı gün borçlunun babasına satmış olması tek başına davanın kabulüne yeterli görülemez.” (Yargıtay 17. HD. 27.11.2007; E:2007/4399, K:2007/3915)

³⁵⁹ Yargıtay 15. HD. 05.11.2003; E:2003/4290, K:2003/5246

³⁶⁰ Karakoç, Yusuf, Kamu Alacaklarının Tahsili Aşamasında Ortaya Çıkan ve Vergi Yargısında Çözümlenen Uyuşmazlıklar, Yetkin Yayınları, Ankara 2000, s. 71.

³⁶¹ Karakoç, “İptal Davası”, s. 93.

dilekçesinde ileri sürülen iddialar, bozulması istenilen kararın dayandığı gerekçeler karşısında, yerinde ve kararın bozulmasını sağlayacak durumda görülmemiştir.”³⁶²

şeklindeki kararında iptal davasının adli yargının görev alanında olduğu yönündeki ilk derece mahkemesi kararını onaylamıştır.

Adli yargının özel hukuk uyuşmazlıklarına bakan hukuk mahkemeleri sulh hukuk, asliye hukuk ve diğer özel görevli hukuk mahkemeleridir. HMK’da yapılan değişiklik ile sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren davalar sınırlı sayıda olduğu belirtilmiş ve tasarrufun iptali davaları görevleri arasında sayılmamıştır.³⁶³ Bu nedenle görevli yargı mercii asliye hukuk mahkemeleridir.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu³⁶⁴ m.88 hükmü dolayısıyla AATUHK uygulamasından doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesinde Kurumun alacaklı biriminin bulunduğu yer iş mahkemesi yetkilidir. Sosyal Güvenlik Kurumunun AATUHK hükümlerine göre tahsil edebileceği alacakları dolayısıyla açtıkları tasarrufun iptali davalarında görevli mahkeme iş mahkemesidir.³⁶⁵

Görev kamu düzenine ilişkin olduğundan taraflar davanın her aşamasında mahkemenin görevsiz olduğunu ileri sürebileceği gibi hakim de re’sen görevli olup olmadığını gözetmek durumundadır.

2.1.6. Yetki

AATUHK’da tasarrufun iptali davaları için herhangi bir yetki kuralı yer almamaktadır. Yetki sorunu HMK’daki düzenlemeye göre çözülmesi gerekmektedir. Dava aynı nitelikli olmadığından iptale konu hukuki işlemin gayrimenkul veya menkul devri olması yetki konusunda dikkate alınmaz.³⁶⁶

³⁶² Danıştay 11. D. 11.01.1998;1997/1649, K:1998/3891

³⁶³ Kuru, Baki, vd. Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, (6100 sayılı HMK’na Göre Yeniden Yazılmış 23. Baskı), Ankara 2012, s. 119.

³⁶⁴ RG: 16.06.2006; 26200

³⁶⁵ Yargıtay 17. HD. 07.06.2016; E:2014/13182, K:2014/6948, Yargıtay 17. HD. 23.10.2013; E:2012/11814, K:2013/14191; Aksi görüşte olan Coşkun, Kanunda yer alan umumi mahkemeler kapsamına iş mahkemelerinin girmeyeceğini ifade etmiştir. (Coşkun, s. 262.), Ayrıca Yargıtay’ın genel mahkemelerin görevli olduğu ile ilgili kararları vardır: Yargıtay 15.HD. 05.03.2002; E:2002/1145, K:2002/1654; Yargıtay 10. HD. 16.01.2014; E:2014/463, K:2014/360; Yargıtay 10. HD. 29.03.2005; E:2005/476, K:2005/3303

³⁶⁶ Karakoç, “İptal Davası”, s. 95.

Buna göre özel yetki kuralı bulunmadığından davalı gerçek veya tüzel kişinin yerleşim yeri sayılan yer mahkemesi bu davada yetkilidir. Davalı kişinin birden çok olması durumunda alacaklı seçimlik hakka sahiptir. Dilerse borçlunun, dilerse borçlu ile işlem yapan kişinin yerleşim yerinde dava açabilir.³⁶⁷

İflas idaresi tarafından açılan tasarrufun iptali davasında da yetkili mahkeme davalının yerleşim yeri mahkemesidir. Bunun dışında iflas idaresinin bulunduğu yer mahkemesi yetkili olmaz.³⁶⁸

Sosyal güvenlik kurumunca AATUHK hükümlerince yapılan icra takipleri nedeniyle açılacak iptal davalarında alacaklı 5510 sayılı Kanunun m.88 hükmü dolayısıyla takibi yapan sosyal güvenlik il müdürlüğünün bulunduğu yer iş mahkemesinde dava açılır.³⁶⁹

Yetki itirazı ilk itirazlardan biri olduğundan davalı tarafından mahkemenin yetkisine itiraz edilmediğinden mahkeme yetkisiz dahi olsa süresinde itiraz edilmediğinden yetkili hale gelir. Ayrıca yetki itirazında bulunan davalının yetkili yargı yerini de göstermesi gerekmektedir.

Mahkemenin vereceği yetkisizlik kararı üzerine taraflardan biri yetkisizlik kararını veren mahkemeye iki hafta içerisinde başvurarak dava dosyasının yetkili mahkemeye gönderilmesini istemesi gerekir, aksi durumunda dava açılmamış sayılır.³⁷⁰

2.1.7. İptal Davalarında Yargılama Usulü

HMK m.316'da basit yargılama usulüne tabi dava ve işler düzenlenmiştir. Bu düzenlemede tasarrufun iptali davaları ile ilgili bir düzenleme bulunmadığından bu davaların basit yargılama usulüne göre çözülemeyeceği akla gelebilir. Buna göre HMK m.322/1 gereği basit yargılama usulüne tabi olmayan davalarda yazılı yargılama usulü uygulanması gerekir.³⁷¹ Ancak İİK m.281/1'de iptal davasının basit yargılama usulü ile görüleceği ve hâkimin bu davalarda uyuşmazlığı hal ve şartları göz önünde tutarak serbestçe karara bağlayacağı yazılıdır. Bu iki durum göz önüne alındığında kamu

³⁶⁷ Güneren, s. 180.

³⁶⁸ Yargıtay 15. HD. 13.12.2004; E:2004/4138, K:2004/6456

³⁶⁹ Uyar, vd. s. 1120.

³⁷⁰ HMK m.20.

³⁷¹ Öncü, s. 69.

alacağı için açılacak iptal davasının kıyas kullanılarak basit yargılama usulüne göre çözümlenmesi gerektiğini kabul etmek gerekir.

Basit yargılama usulünde davacı dayandığı iptal nedenine ilişkin vakılara ilişkin iddialarını ve dayanaklarını dava dilekçesinde belirtmesi gerekir. Aynı şekilde davalı da iddialara ilişkin savunmalarını cevap dilekçesinde yazmalıdır. Dava dilekçesi ve cevap dilekçesinin verilmesi ile birlikte iddiayı ve savunmayı genişletme yasağı söz konusu olacaktır. Ancak iptal davasında dayanılan vakıaları somutlaştırmada güçlük çekilebilir. Yazılı yargılama usulünde yer alan cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile bu faaliyetin daha sağlıklı gerçekleştirilmesi mümkündür. Bu durum göz önüne alındığında doktrinde, her ne kadar AATUHK’da bir düzenleme olmasa da İİK’deki düzenlemenin kıyas yoluyla geçerli olmaması ve iptal davaları için daha kullanışlı sayılabilecek yazılı yargılama usulünün benimsenmesinin doğru olduğu ifade edilmektedir.³⁷²

AATUHK m.24’te iptal davalarının diğer işlere göre öncelikle görülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Buna göre iptal davalarına adli tatilde de devam edilir ve diğer davalardan öncelikli olarak görülür.

İptal davasında mahkeme dilekçede yer alan iptal sebebi ile bağlı değildir. Yargıtay AATUHK’da iptal sebeplerinin sınırlı şekilde sayılmadığı görüşündedir.³⁷³

İptali istenen maddi vakıalar taraflarca getirilir. Dava sebebi dilekçelerde belirtilen vakılardan oluşur. HMK m.33 gereği hâkim Türk Hukuku’nu re’sen uygulayacaktır. Bu maddi vakılara uygun hukuki sebebi hâkim tarafların dilekçelerinde belirttiği taleplerinden bağımsız bir şekilde uygular.³⁷⁴

İptal davalarında dava konusu değer üzerinden nispi harç alınır. Bununla birlikte karar ve ilam harcı da nispidir. Ancak kamu alacaklısı Harçlar Kanunu³⁷⁵ m.13/j hükmü dahilinde genel bütçeye dahil ise kendisinden peşin harç alınmaz. Davayı kamu

³⁷² Kazancı, “Tasarrufun İptali”, s. 62.

³⁷³ “Davacı tarafından 6183 Sayılı Kanunun 28,29 ve 30. maddelerinden birine dayanılmış olsa dahi mahkeme bununla bağlı olmayıp, diğer maddelerden birine göre iptal kararı verebilir.” (Yargıtay HGK 25.11.1987; E:1987/15-380, K:1987/872)

³⁷⁴ Kazancı, “Tasarrufun İptali”, s. 64.

³⁷⁵ RG: 17.07.1964; 11756

alacaklısının kazanması durumunda karar ve ilam harcı nispi olarak davalıya yükletilir.³⁷⁶

2.1.8. İptale Konu Tasarruflar

İptal davasına konu olan tasarrufların haczi mümkün olan haklar olarak değerlendirmek gerekir.³⁷⁷ AATUHK’da üç grup halinde iptale konu tasarruflar düzenlenmiştir. Bunlar “*ivazsız tasarruflar*”, “*hükümsüz sayılan tasarruflar*” ve “*kamu alacağının tahsiline imkan bırakmamak amacıyla yapılan tasarruflar*” şeklindedir. Bu tasarruflar tek taraflı olabileceği gibi iki taraflı hukuki işlemler şeklinde de olabilir. İptal davasına konu tasarruflar, yalnızca geçersizliği (muvazaalı) iddia edilen tasarruflar değildir. Geçerli işlemler de iptal davasına konu olabilir. İptal davası açılırken borç tutarının hesaplanmasında kamu alacağının asıl ve fer’ilerinin tasarruf tarihine kadar hesaplanacak tutarı üzerinden dava açılır.³⁷⁸ Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığından konunun tekrar incelenmesine gerek bulunmamaktadır.

2.1.9. Süreler

Tasarrufun iptali davasının açılmasında kanunda iki farklı süre söz konusudur. İptal davalarında AATUHK m.27, m.28 ve m.29’da iki yıllık süre, m.26’da ise beş yıllık süre öngörülmüştür. Bunlardan birincisi dava konusu yapılacak tasarrufun hangi zaman diliminde yapılmasına ilişkin, ikincisi ise davanın açılması için gerekli olan süredir.³⁷⁹

Beş yıllık süre iptal davaları için genel hak düşürücü süredir. Kanun her ne kadar “hükümsüz sayılmada zamanaşımı” ifadesini kullansa da beş yıllık süre içinde dava açılmaması halinde artık yargı yoluna başvurma imkanı ortadan kalkmaktadır. Beş yıllık sürenin başlangıç anı iptale tabi tasarrufun yapıldığı tarihtir.³⁸⁰ Mahkeme davanın beş yıllık süre içinde açılıp açılmadığını re’sen araştırmak zorundadır. Bununla birlikte, tasarruf tarihi ne olursa olsun iptal davası açma hakkı, tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl geçmekle düştüğünden, kamu alacaklısının iptal istemiyle ilgili olarak

³⁷⁶ Ertekin, Karataş, s. 769.

³⁷⁷ Yargıtay İcra İflas Dairesi 12.04.1969; E:1421, K:1969/4104

³⁷⁸ Karataş, Ertekin, s. 804.

³⁷⁹ Karakoç, “İptal Davası”, s. 95.

³⁸⁰ Coşkun, s. 273.

tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde dava açmaları gerekir. Buradaki beş yıllık süre zamanaşımı süresi değil hak düşürücü nitelikteki süredir. Bu nedenle davanın her aşamasında tarafların ileri sürebileceği gibi mahkeme tarafından re'sen göz önünde bulundurulması gerekmektedir.³⁸¹ Beş yıllık sürenin başlangıç anı, iptali istenen tasarruf işleminin yapıldığı an olarak kabul edilir.³⁸²

Kanunda yer alan iki yıllık sürenin dava süresi olmadığı açıktır. Bu süre, iptali istenen tasarrufun hangi dönemde olması ile ilgilidir. Bu nedenle iki yıllık süre dava açma süresinden farklıdır. Beş yıllık süre davanın hangi süre içinde açılması gerektiği ile ilgili iken, iki yıllık süre davaya konu olabilecek bir tasarrufun hangi zaman diliminde yapılmış olması gerektiği ile ilgilidir.³⁸³

Buna göre m.27, m.28 ve m.29'daki hükümlere göre dava açılacaksa ödeme süresinden geriye doğru iki yıl içinde yapılan işlemler iptal davasına konu olabilecektir. Ancak ödeme süresinden sonra veya ödeme süresinin başladığı tarihten önceki iki yıl içinde yapılan işlemlere karşı açılacak iptal davaları her halde iptale tabi işlemin yapılmasından sonraki beş yıl içinde açılmalıdır. Ancak iki sürenin çakışması durumunda özellikle m.27, m.28 ve m.29'da düzenlenen durumlarda iki yıllık süreden önceki işlemlere karşı beş yıllık genel süreye dayanılamaz ve iptal davası açılamaz.³⁸⁴

Bu aşamada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da iptale konu tasarrufun borcun doğumundan sonra gerçekleşip gerçekleşmediği hususudur.³⁸⁵ Bununla birlikte her ne kadar kanun ödeme zamanından önceki iki yıldan söz etse bile bu iki yılın borcun doğumundan önceki iki yıl olması mümkün olmamalıdır.³⁸⁶ Aksi durumda tasarrufun iptali davasının amacı olan borçlunun kamu alacağını ödememek kastı ile yaptığı işlemin iptali söz konusu olmayacak, böyle bir kasıtlı işlem yapmamış herhangi bir kişiyi hukuka uygun olmayan bir şekilde cezalandırmış olunacaktır.³⁸⁷ Ancak kanunda borcun doğumunun aranmaması nedeniyle borcun doğumundan önceki tasarruf

³⁸¹ Tombaloğlu, s. 314.

³⁸² Mutluer, s. 458.

³⁸³ Karakoç, "İptal Davası", s. 97.

³⁸⁴ Karataş, Ertekin, s. 802.; Öncü, s. 72.

³⁸⁵ Bu konudaki tartışmalara üçüncü bölümde ayrıca değinilecektir

³⁸⁶ Gerçek, s. 168.

³⁸⁷ Yargıtay da iptale tabi tasarrufun vergi borcunun doğmasından sonra olmasını iptal kararının verilebilmesi için aramaktadır. (Yargıtay 15. HD. 21.12.1987; E:1987/2436, K:1987/4535; Yargıtay 15. HD. 23.12.1992; E:1992/6234, K:1992/6234)

işlemlerinin de tasarrufun iptali davasına konu olması görüşü de bazı yazarlarca savunulmaktadır.

AATUHK m.30'da “...yapılan bütün muameleler tarihleri ne olursa olsun hükümsüzdür” hükmü yer almaktadır. Bu maddeye dayanarak açılacak iptal davası yukarıda bahsedilen iptale tabi tasarrufun iptali için öngörülen hak düşürücü beş yıllık süreye tabi olduğu açıktır. Ancak m.27, m.28 ve m.29'da öngörülen borçlunun ve borçlu ile işlem yapan kişinin kötü niyeti aranmaksızın borcun ödenme süresinin başladığı tarihten önceki iki yıllık sürenin burada uygulanmaması gerekir. Kanun m.30'da mevcut veya ileride doğabilecek kamu alacağını ödememek amacıyla mallarını kaçıran borçlu ile bu durumu bilerek veya bilmesi gerekerek işlem yapan kişinin yaptığı işlem için iki yıllık süreyi kaldırmış beş yıllık hak düşürücü süresine kadar yapılan tasarrufları iptale tabi tutmuştur.³⁸⁸

Bu itibarla m.30 kapsamında şöyle bir sonuca ulaşılabilir. Ödeme gücü olmayan kamu borçlusunun, borcunu ödemesi gereken tarihten geriye doğru beş yıllık süre içinde tahsile imkân bırakmamak amacıyla yaptığı tek taraflı tasarruflar ile kötü niyetli üçüncü kişi ile yaptığı tasarruflar iptal edilir.³⁸⁹

Beş yıllık hak düşürücü süre ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir başka husus ise bu sürenin uzaması mümkün olmamakla birlikte kısılması bazı durumlarda mümkündür. Örneğin, ödeme süresinin başlamasından iki yıl sonra yapılan tasarrufun iptali için artık tasarruftan itibaren beş yıllık süreden söz edilemez. Çünkü AATUHK m.102'de beş yıllık tahsil zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Bu durumda Kanunun m.26 ve m.102 birlikte değerlendirildiğinde, örnek olayımızın çözümü için iptal davasının tasarrufun yapılmasından sonraki üç yıllık süre içinde açılması gerekir.³⁹⁰

Bununla birlikte tarihleri ne olursa olsun ifadesiyle kamu alacağını ödememek için muvazaalı işlemlere girişen borçlunun muamelelerinin iptali öngörüldüğünü ifade

³⁸⁸ Kostakoğlu, s. 17.; Yargıtay AATUHK m.30'da da borcun doğumundan sonraki tasarrufların iptale tabi olduğu görüşündedir. (Yargıtay 17. HD. 20.04.2010; E:2009/1634, K:2010/3679)

³⁸⁹ Coşkun, s. 290.

³⁹⁰ Karakoç, “İptal Davası”, s. 387.; İptal davasının, alacak zamanaşımına uğradıktan sonra açılması durumunda, zamanaşımı mahkeme tarafından re'sen göz önünde bulundurulmaması davalının karşı koyması beklenmesi gerektiği düşünülebilir. Ancak AATUHK'da zamanaşımı tümüyle kamusal ilişkiye göre düzenlenmiştir. Bu nedenle bir def'i niteliğinde olmayıp hem idarenin hem de yargının her zaman re'sen gözetmesi gereken bir husustur. (Karakoç, “Genel Vergi Hukuku”, s. 623.)

etmek mümkündür. Daha önce de değinildiği üzere, işlemin yapılmasından beş yıl sonra iptal davası açılmaz. Bu halde iptal davası yerine muvazaa iddiasıyla Borçlar Kanununa dayanarak açılacak menfi tespit davası açmak mümkündür. Muvazaalı işlemler mutlak butlan yaptırımına tabi olduğundan herhangi bir süreye bağlı kalmadan her zaman açılabilir.³⁹¹

AATUHK’da süreyi kesen veya durduran haller belirtilmediğinden her halde beş yıl geçmekle tasarrufun iptali davasının açılması mümkün değildir.³⁹² Bununla birlikte AATUHK’nın m.102 hükmü gereği kamu alacağında vadeden itibaren beş yıllık zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Bu sürenin geçmesi durumunda iptali istenebilecek tasarrufun bulunması halinde de iptal davası açılmaz.³⁹³ Bununla birlikte beş yıllık tahsil zamanaşımı süresinden sonra muvazaa davası açmada hukuki yarar da yoktur.

Yukarıda açıklanan durumun istisnası olarak İİK m.294 ile 309/ö-4’ün üçüncü fıkrası³⁹⁴ sayılabilir. İİK m.309/ö-4/III’e göre sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılmasında mahkeme AATUHK’na göre yapılan takipler dahil tüm takiplerin durdurulmasına karar verebilir. Kanun hükmüne göre ara dönem için verilen bu durdurma kararı sonucu zamanaşımı ve hak düşürücü süreler işlemez. Benzer durum İİK m.294³⁹⁵’te konkordatoda kesin mühlet talebinin kabulü durumunda da düzenlenmiştir.³⁹⁶

³⁹¹ Ayan, s. 208.

³⁹² Öncü, s. 70.

³⁹³ Öncü, s. 71.

³⁹⁴ “Mahkeme, projeden etkilenen alacaklıların borçluya karşı başlattıkları takiplerin ve bu takiplerle ilgili olan davaların, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılan takipleri ve davaları da kapsayacak şekilde durdurulmasına, yeni icra takibi yapılmasının etkilenen alacaklılar için yasaklanmasına, ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarının uygulanmamasına ara dönem için karar verebilir. Bu durumda, bir takip muamelesiyle kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren süreler işlemez.”

³⁹⁵ İİK m.294: “Mühlet içinde borçlu aleyhine 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararları uygulanmaz, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez.”

³⁹⁶ Türk, Ahmet, “Sermaye Ortaklıklarının ve Kooperatiflerin Borca Batıklık Nedeniyle İflası ve İflasın Ertelenmesi Konusunda İcra ve İflas Kanunu’nda Yapılan Son Değişikliklerin Değerlendirilmesi ve Öneriler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt : 6, Sayı : 1, 2004, s. 307.; Kılıçoğlu, Evren, “İflasın Ertelenmesinin Konkordato ve Uzlaşma Yoluyla Yeniden Yapılandırma Kurumlarıyla Karşılaştırılması”, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 2017, s. 3.(www.kazanci.com)

2.2. İİK’da Tasarrufun İptali Davaları

2.2.1. Amaç ve Özellikleri

İcra hukukunda alacaklının takibi yapıp, alacak hakkı ile ilgili tüm girişimlerinin sonuçsuz kalması sonucu alacağına kavuşamaması üzerine borçlunun aciz haline düştüğü tespit edilir. Bunun üzerine alacaklıya verilecek aciz belgesi ile bazı imkanlar tanınmıştır. Bu imkânlardan biri ise, İİK m.277-284 de düzenlenen tasarrufun iptali davaları ile borçlunun geçmişte (hacizden veya iflas kararından önce) yaptığı bazı tasarruflarının iptal edilerek alacaklının alacağına kavuşması amaçlanır.³⁹⁷

Doktrinde tasarrufun iptali davalarının genel olarak maddi hukuk bakımından geçerli ve fakat alacaklıları zarar sokan işlemlerin iptali amacıyla açıldığı kabul edilir. Bu itibarla hukuken geçersiz işlemlere karşı tasarrufun iptali davası açılmayacağı genel olarak kabul edilir. Bir işlemin muvazaa nedeniyle geçersiz olması durumunda mal borçlunun malvarlığından hiçbir zaman çıkmamış olduğundan bu işleme karşı tasarrufun iptali davası açılmaz, muvazaa nedeniyle işlemin batıl olduğunun ileri sürülmesi gerektiği ifade edilmektedir.³⁹⁸

Ancak aksi görüşlerde mevcuttur. Buna göre muvazaalı bir işlemin iptal davasına konu edilerek, tasarrufun iptal edilmesi mümkündür.³⁹⁹ Bu şeklide tasarruf iptal edilerek, alacaklı haciz ve satış yetkisi elde ederek alacağına kavuşma imkânı elde etmiş olacaktır. Yargıtay da muvazaalı işlemlerin tasarrufun iptali davasına konu edilebileceği görüşündedir.⁴⁰⁰

Bu dava ile borçlunun alacaklısına acizden önce yaptığı veya zarar verme kastıyla yaptığı takip öncesi tasarruf işlemlerinin butlanına hükmedilmesini hâkimin takdirine bırakmıştır.⁴⁰¹

³⁹⁷ Akşener, Haşmet Sırrı, İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Legal Yayıncılık, (2. Baskı), 2007, s. 25.

³⁹⁸ Pekcanitez, vd. s. 585.

³⁹⁹ Muşul, s. 1568.

⁴⁰⁰ Yargıtay 4. HD. 16.02.2011; E:2010/1669, K:2011/1368; Yargıtay 4.HD. 22.04.2010; E:2010/4012, K:2010/4807

⁴⁰¹ Günay, Erhan, Tasarrufun İptali Davası (Borçlu Muvazaası), Seçkin Yayıncılık, (4. Baskı), s. 19.

2.2.2. İptal Davasına Konu Tasarruflar

İptal davasının konusu, borçlunun üçüncü kişilerle yapmış olduğu malvarlığını azaltıcı nitelikteki işlemlerinin yanı sıra malvarlığındaki artışı önleyici⁴⁰² işlemleridir.

İptal davasında borçlunun tasarruf işlemleri davanın konusu olup, borçlandırıci işlemleri⁴⁰³ iptal davasına konu olmaz.⁴⁰⁴

İptal davası kişisel bir davadır. Bu itibarla aynı bir dava olmadığından iptal davası sonucunda mal üçüncü kişi elinden alınmayıp yalnızca alacaklının alacağı tutarındaki kısmı haczedilecektir. Bu nedenle mal üzerinde borçluya mülkiyet hakkı tanınmayacak mülkiyet üçüncü kişide kalmaya devam edecektir.⁴⁰⁵

2.2.2.1. Karşılıksız Tasarruflar

Borçlunun yapmış olduğu tek tarafa borç yükleyen, bir başka ifade ile hiçbir karşılık olmaksızın borçlunun malvarlığında azalmaya yol açan hukuki işlemin diğer tarafının malvarlığında artışa yol açan işlemleri karşılıksız tasarruf işlemleri olarak tanımlanabilir.⁴⁰⁶

Özellikle elden bağışlamayı bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Borçlunun yapmış olduğu bağışlama vaadi sözleşmesinin bir taahhüt işlemi olduğu düşünüldüğünde borçlunun yapmış olduğu böylesi bir sözleşme tasarrufun iptaline konu olamaz. Bunun yanı sıra alışılmış hediyeler ve ahlaki bir borcun ifası için verilen şeyler de iptal davasına konu olamazlar.⁴⁰⁷

Karşılıksız kazanım elde eden kişinin iyiniyetli olup olmaması bu dava için önemli olmayacaktır.⁴⁰⁸ Bununla birlikte İİK m.283'ün son fıkrası gereği borçlu ile işlem yapan kişinin iyi niyetli olması durumunda yalnız dava zamanında elinde bulunanı verme yükümlülüğü vardır.

⁴⁰² Örneğin, borçlunun alacaklısından mal kaçırmak için mirası reddetmesi. (Coşkun, Mahmut, İtirazın İptali, Menfi Tespit ve İstirdat, Tasarrufun İptali, İflas ve İflasın Ertelenmesi, Sıra Cetveline İtiraz Davaları, Seçkin Yayıncılık, (3. Baskı), s. 745.) (Atıf Şekli: “İtirazın İptali”)

⁴⁰³ Borçlandırıci (iltizami) işlemler sadece borç doğurdıkları, fiilen malvarlığını azaltmadıkları için iptali istenemez. (Muşul, s. 1495.)

⁴⁰⁴ Muşul, s. 1494.

⁴⁰⁵ Coşkun, “İtirazın İptali”, s. 774.-775.

⁴⁰⁶ Coşkun, “İtirazın İptali”, s. 808.

⁴⁰⁷ Coşkun, a.g.e.; Pekcanitez, vd. s. 586.

⁴⁰⁸ Coşkun, a.g.e.

2.2.2.1.1. Bağışlama Hükümünde Sayılan Tasarruflar

İİK m.278/III ile bağışlama olmadığı halde bazı işlemleri bağışlama kabul etmiştir. Buna göre;

- “1. Karı ve koca ile usul ve fûru, neseben veya⁴⁰⁹ sıhren üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) hısımlar, evlat edinenle evlatlık arasında yapılan ivazlı tasarruflar,
2. Akdin yapıldığı sırada, kendi verdiği şeyin değerine göre borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği akitler,
3. Borçlunun kendisine yahut üçüncü bir şahıs menfaatine kaydı hayat şartıyla irat ve intifa hakkı tesis ettiği akitler ve ölünceye kadar bakma akitleri,”

bağışlama gibi kabul edilmiştir.

2.2.2.2. Aciz Halindeyken (Borca Batık) Yapılan Tasarruflar

İİK m.279’da düzenlenen iptal sebebi borçlunun borca batık durumda bulunmasıdır. Bu durumda olan borçlunun hacizden veya mal bulunmaması nedeniyle acizden ya da iflasın açılmasından önceki bir yıl içinde yaptığı kanunda dört bent olarak sayılan işlemleri iptale tabidir. Bu işlemler;

- “1. Borçlunun teminat göstermeği evvelce taahhüt etmiş olduğu haller müstesna olmak üzere borçlu tarafından mevcut bir borcu temin için yapılan rehinler,
2. Para veya mutat ödeme vasıtalarından gayri bir suretle yapılan ödemeler,
3. Vadesi gelmemiş borç için yapılan ödemeler,
4. Kişisel hakların kuvvetlendirilmesi için tapuya verilen şerhler,”⁴¹⁰

tasarrufun iptali davasına konu olacaktır. Ancak sayılan bu işlemlerle lehine tasarruf yapılan üçüncü kişinin iyi niyetli olması durumunda tasarruf iptal edilmeyecektir. Sayılı işlemlerde karine kişinin iyi niyetli olmamasıdır. Bu itibarla iyi niyetin ispatı genel kuralın aksine borçlunun durumunu bilmediğini iddia eden üçüncü kişiye düşmektedir. İyi niyet iddiasının kesin biçimde değil yaklaşık olarak ispatlanması yeterli olmalıdır.⁴¹¹

2.2.2.3. Zarar Verme Kastıyla Yapılan Tasarruflar

Alacaklının icra işlemleri sonunda alacağını borçlunun mal varlığının bulunmaması nedeniyle alamaması halinde, borçlunun durumunu bilen veya bilmesi

⁴⁰⁹ Anayasa Mahkemesi “neseben veya” ibaresini iptal etmiştir. Ancak iptal kararı 15.08.2019 tarihinde yürürlüğe girecektir. (Anayasa Mahkemesi 11.07.2018; E:2018/9, K:2018/84)

⁴¹⁰ Bu işlemler, borçlu sahip olduğu taşınmazlardaki kiracılar gibi kişisel hak sahiplerinin o malın icra yoluyla satışını zorlaştıracak biçimde herkese karşı ileri sürülebilecek bir hakkın sahibi haline getirilmesi nedeniyle iptale tabi tutulmuştur. (Pekcanitez, vd. s. 587.)

⁴¹¹ Pekcanitez, vd. s. 588.

gereken kişilerle borçlunun alacaklısına zarar verme amacıyla yapmış olduğu işlemler iptale tabidir.⁴¹²

Davacı takip ettiği borçlusunun borca batıkken ve borcu ödememek amacıyla işlem yaptığını ayrıca işlemin diğer tarafının borçlunun bu amacını bildiğini veya bilmesi gerektiğini ispat etmelidir. İspatı zor olması dolayısıyla kanunda bazı karineler kabul edilmiştir. Buna göre, lehine işlem yapılan kişinin borçlunun eşi, alt veya üst soyu, üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dâhil) kan veya kayın hısımlarından biri veya borçluya evlatlık ilişkisi olması durumunda borçlunun mali durumunu ve alacaklılarına zarar verme kastını bildiğini karine olarak kabul etmiştir.

Bununla birlikte İİK m.280/IV'te bir karineye daha yer vermiştir. Ticari işletmenin veya işyerindeki mevcut ticari malların tamamını veya önemli bir kısmını devralan veya bir kısmını iktisapla beraber işyerini sonradan işgal eden kişinin, borçlunun alacaklılarına zarar verme amacını bildiği kabul edilir. Bu karine üç farklı durumda çürütülebilir. Buna göre iptal davasını açan alacaklıya devir, satış veya terk tarihinden en az üç ay evvel keyfiyetin yazılı olarak bildirildiğini veya ticari işletmenin bulunduğu yerde görülebilir levhaları asmakla beraber Ticaret Sicili Gazetesiyle; bu mümkün olmadığı takdirde bütün alacaklıların öğrenmesini sağlayacak şekilde uygun vasıtalarla ilan olunduğunu ispat edilmesiyle çürütülebilir.

Alacaklılara zarar verme amacıyla yapılan işlemlerin tasarrufun iptali davasına konu edilebilmesi için, işlemin gerçekleştiği tarihten itibaren beş yıl içinde borçluya karşı takip işlemlerinin başlatılmış olması gerekir.⁴¹³

2.2.3. Dava Şartları

Takibin kesinleşmiş olması, davacının alacağının tasarruf tarihinden önce doğmuş olması ve davacının elinde geçici veya kesin aciz belgesinin bulunması dava şartlarıdır. Mahkeme bu şartların bulunup bulunmadığını davanın her aşamasında re'sen dikkate alır.⁴¹⁴

⁴¹² Pekcanitez, vd. s. 588.

⁴¹³ Pekcanitez, vd. s. 589.

⁴¹⁴ Muşul, s. 1515.

2.2.3.1. Takibin Kesinleşmiş Olması

Tasarrufun iptali davasının görülebilmesi için borçlu hakkında başlatılan takibin kesinleşmiş olması gerekir. Ancak kesinleşmenin dava açıldığı tarihte olması şart olmayıp iptal davasının görülmesi sırasında kesinleşmesi de mümkündür.⁴¹⁵

Takibin kesinleşmesi takibin türüne göre farklılık göstermektedir. Genel haciz yoluyla takipte, borçluya ödeme emri tebliğ edilmiş, borçlunun yedi gün içinde itiraz etmemiş veya itirazı hükümden düşürülmüş olması gerekir. Kambiyo senetlerine mahsus haciz yolunda ise borçlunun, kendisine gönderilen ödeme emrine itiraz etmemiş olması takibi kesinleştirir. Ancak genel haciz yolundan farklı olarak borçlunun itirazı takibi durdurmaz; takip, satış hariç devam eder. Takibin durmaması takibin kesinleştiği manasına gelmez. İlamlı icra da ise borçlunun itiraz hakkı mevcut değildir. Ancak borçlu icra emrinin tebliğinden önce borcun itfa edilmiş veya ertelenmiş veya zamanaşımına uğramış olmasından dolayı icranın geri bırakılmasını talep edebilir. Borçlunun icranın geri bırakılması talebi takibi durdurmaz. Bu talebe rağmen yapılan haciz kesin haciz niteliğinde olacaktır. Ancak takip sonuçlanmazdan önce takibin geri bırakılması kararı verildiğinde ilamlı takip duracaktır. Tasarrufun iptali davalarının, ihtiyati haciz, geçici haciz veya takibin geri bırakılması, takibin iptali gibi durumlarda kesinleşmiş bir icra takibinin bulunmaması nedeniyle dava şartı eksikliğinden reddedilmesi gerekir.⁴¹⁶

2.2.3.2. Davacının Alacağının Doğum Tarihinin Tasarruf Tarihinden Önce Olması

Tasarrufun iptali davasının açılabilmesi için iptali istenen işlemin, borcun doğumundan sonra yapılması gerekir.⁴¹⁷ Bu nedenle açılan davada mahkeme iptali istenen tasarrufun yapıldığı tarihte davacının alacaklı olup olmadığını tespit etmelidir.⁴¹⁸ Alacaklının borçlunun malvarlığına güvenerek borçlu ile borç ilişkisine girdiği düşünüldüğünde borçlunun malvarlığını söz konusu alacak ortada yokken devretmiş

⁴¹⁵ Muşul, s. 1517.

⁴¹⁶ Albayrak, Hakan, “Tasarrufun İptali Davalarında Yargıtay Tarafından Kabul Edilen Özel Dava Şartları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64 (4), 2015, s. 938.

⁴¹⁷ Yargıtay 17. HD. 04.10.2010; E:2010/4342, K:2010/7703

⁴¹⁸ Aksi görüşe göre tasarruf tarihi alacağın doğumundan önce dahi olsa iptal davası açılabilir. (Kuru, Baki, vd. İcra ve İflas Hukuku, Yetkin Yayınları, (26. Baskı), s. 612.)

olduğu hallerde alacaklının bunu (borçlunun hali hazırdaki malvarlığını) bilmesi nedeniyle bu şart getirilmiştir.⁴¹⁹ Aksi görüşte olanlara göre, özellikle alacaklı ile borçlu arasındaki temel ilişkinin tasarruf tarihinden önce başlaması halinde borçlu tarafından düzenlenen kambiyo senedine keşide tarihi ileri bir tarih atılması durumuna uygulamada sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu gibi temel ilişkinin tasarruf tarihinden önce başladığını alacaklı tarafından ispat edilmesine imkân tanıyarak iptal hakkı vermek doğru olur.⁴²⁰

Doktrinde bu şartın usule değil esasa ilişkin bir şart olduğu yönünde görüşler de mevcuttur. Buna neden olarak da dava şartları nedeniyle usulden reddedilen bir davanın, ilgili usuli şartın yerine getirilmesi durumunda yeniden açılabilirdiği halde, alacağın iptal davasına konu tasarruftan sonra doğması durumunda reddedilen davanın artık açılmayacağı gösterilmektedir.⁴²¹

2.2.3.3. Davacının Elinde Geçici veya Kesin Aciz Belgesi Olması

Kesin veya geçici aciz belgesinin varlığı haciz yoluyla takip içerisinde iptal davasının önkoşuludur. Alacaklının tasarrufun iptali davası açabilmesi için resmi olarak borçlunun borç ödemediği aciz olduğunun tespiti gerekir. Aciz belgesi takibin semeresiz kaldığını ortaya koyan resmi bir belgedir. Bu belge ile borçlunun acizden alacaklının zarar gördüğü de ortaya konmuş olur.⁴²²

İflas yoluyla takipte ticaret mahkemesi tarafından borçlunun iflasına karar verilmesi halinde iptal davası açılabilmesi için aciz belgesi gerekmemektedir.⁴²³

Bununla birlikte İİK m.105/1-2 hükmüne göre kesin haciz tutanağının geçici veya kesin aciz belgesi yerine geçmesi durumunda da iptal davası açılabilir.⁴²⁴

Yargıtay ilgili kararında,

“Alacaklının aciz vesikası sunma şartı olmadan İcra İflas Kanunu’nun 283. maddesine göre taşınmazın satışını ve haczini isteyebilmesine olanak tanınması yolunda istemde bulunma ve dava açma hakkı vardır. Daha önce açılan İcra İflas Kanunu’nun 277. maddesine dayalı tasarrufun iptali davasının aciz vesikası yokluğunda reddi bu davanın açılmasına ve dinlenilmesine engel değildir.”

⁴¹⁹ Albayrak, s. 965.

⁴²⁰ Sarısözen, s. 243.

⁴²¹ Albayrak, s. 968.

⁴²² Kazancı, “Anlaşmalı Boşanma”, s. 406.

⁴²³ Muşul, Timuçin, İcra ve İflas Hukuku, Cilt II, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s. 1492.

⁴²⁴ Muşul, s. 1515.

alacaklının muvazaa nedeniyle iptal davası açması durumunda elinde kesin veya geçici aciz belgesinin olmasının şart olmadığını ifade etmiştir.⁴²⁵

Geçici veya kesin aciz belgesinin aranmayacağı diğer durumlar tartışmalı olmakla birlikte şu şekilde ifade edilebilir.

- Kendisine karşı icra mahkemesinde istihkak davası açılan alacaklı, bu davaya karşılık dava olarak karşı iptal davasını açabilir. Davacının bu halde aciz belgesi ibraz etmesine gerek yoktur.⁴²⁶

- Borçlunun mal beyanında borca yetecek malının bulunmadığını belirtmesi üzerine de aciz belgesi gerekmeksizin iptal davasını açılabilir.⁴²⁷

- Bir alacaklının iptal davası açabilmek için başka bir alacaklının daha önce almış olduğu aciz belgesinden de istifade edebilir.⁴²⁸

- Takip dosyasının içeriğinden borçlunun mallarına haciz konulmasını önlemek amacıyla sürekli adres değiştirdiği hallerde de alacaklının iptali davası açabilir.⁴²⁹

Aciz belgesinin bulunması davanın açılması sırasında şart değildir. Yargılama devam ederken hatta temyiz aşamasında dahi alacaklının elde edeceği aciz belgesi, iptal davasının görülmesi ve hüküm verilmesi için yeterli olur.⁴³⁰

2.2.4. Görev ve Yetki

HMK m.2/1 gereği “*dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın mal varlığına ilişkin davalarda görevli mahkeme aksine bir düzenleme olmadıkça asliye hukuk mahkemesidir*” hükmü gereği her durumda iptal davası asliye hukuk mahkemesinde görülür.⁴³¹

⁴²⁵ Kovan, s. 288.

⁴²⁶ Akil, Cenk, “Yargıtay Kararları Işığında Tasarrufun İptali Davası Bağlamında Aciz Belgesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/3, s. 180-186.

⁴²⁷ Akil, s. 181.

⁴²⁸ Yargıtay 13. HD. 19.11.1976; E:1976/4423, K:1976/7845

⁴²⁹ Yargıtay 17. HD. 18.4.2012; E:2012/12788, K:2012/4874

⁴³⁰ Arslan, Aziz Serkan, Tasarrufun İptali Davasından Sonra Açılan Menfi Tespit Davasında Bekletici Mesele Yapma Sorunu, Ejder Yılmaz’a Armağan, (Editör: Emel Hanağası, Mustafa Göksu), Cilt 2, Yetkin Yayınevi, Kasım 2014, s. 4.

⁴³¹ Güneren, s. 150.

Yetkili asliye hukuk mahkemesi, genel yetki kuralı geçerli olduğundan, davalının yerleşim yeri mahkemesidir. Buna göre her dava aksine bir hüküm bulunmadığı sürece davanın açıldığı tarihte gerçek veya tüzel kişinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür. Davalı sayısı birden çok olduğu takdirde davacı seçimlik hakkı söz konusu olur. Davacı davalılardan birinin yerleşim yeri mahkemesinde dava açmakta serbesttir.⁴³²

2.2.5. Davada Taraflar

2.2.5.1. Davacı

İİK m.277 gereği elinde geçici veya kesin aciz belgesi bulunan alacaklılar, iflas idaresi, iflas sırasında veya iflasın kapanmasından sonra bir malın ortaya çıkması durumunda alacağın takibi kendisine bırakılmış alacaklı tasarrufun iptali davasının davacısı olabilir.

İflas idaresi iflas masasının kanuni temsilcisidir. Buna göre iflas kararı üzerine iflas masası adına iflas idaresi iptal davasını açabilir. Ancak alacaklıların masa tarafından takip edilmesine gerek görmedikleri iddianın takibi isteyen alacaklıya verilir. Bu durumda iptal davası açma yetkisini iflas masasından alan alacaklı tek başına iptal davasını açabilir.⁴³³

2.2.5.2. Davalı

Tasarrufun iptali davası borçlu ve mutlaka borçlu ile işlem yapan üçüncü kişi aleyhine açılır. Bu kişiler arasında zorunlu dava arkadaşlığı vardır. Davalılardan biri ölmüş ise mirası reddetmeyen mirasçılar davalı olur.⁴³⁴

Üçüncü kişinin malı bir dördüncü kişiye devretmesi halinde bu kişinin kötü niyetli olması durumunda dördüncü kişiye karşı da dava açılabilecektir. Bu durumda iptal davasına konu iki tasarruf işlemi söz konusu olmaktadır.⁴³⁵ Ancak üçüncü kişi ile dördüncü kişi arasında zorunlu dava arkadaşlığı yoktur. Davacı dilerse dördüncü kişiye karşı dava açmaz, üçüncü kişinin elde ettiği değer üzerinden dava açabilir.⁴³⁶

Yargıtay bir kararında,

⁴³² Güneren, s. 179.

⁴³³ Kazancı, “Anlaşmalı Boşanma”, s. 411.

⁴³⁴ Muşul, s. 1537.

⁴³⁵ Muşul, s. 1539.

⁴³⁶ Muşul, s. 1571.

“Borçlu ile tasarrufta bulunan üçüncü kişi olarak zorunlu hasım konumunda olup dava dilekçesinde taraf gösterilmiştir. Ancak taşınmazı yargılamadan önce elinden çıkardığında alacaklı dördüncü kişi aleyhine dava açıp açmamakta özgürdür. Dördüncü kişi ihtiyari dava arkadaşısıdır. Alacaklı dilerse dördüncü kişiyi davaya dahil ederek tüm tasarrufların iptalini talep edebilir.”⁴³⁷

dördüncü kişinin davalı olup olmamasını talep yetkisinin davacıda olduğunu ifade etmiştir. Borçlu ile üçüncü kişi (borçlu ile işlem yapan kişi) arasındaki tasarruf işleminin iptale tabi olduğunu bilmeyen ve bilmesi de gerekmeyen dördüncü kişi iyi niyetli olması durumunda davalı olmaz, dava üçüncü kişinin elinden çıkardığı malların yerine geçen değerlere ilişkin olur.⁴³⁸

2.2.6. Süreler

İİK m.284’te iptal davalarında hak düşürücü süre düzenlenmiştir. Buna göre iptal davası açma hakkı iptale tabi tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl geçmekle düşer. Mahkeme hak düşürücü süreyi kendiliğinden dikkate alır.

Hak düşürücü süre içinde açılmak koşuluyla İİK m.278/II ve m.279/I’de düzenlenmiş bulunan iki farklı süre söz konusudur. Buna göre,

İptale tabi tasarruflar, hacizden, mal bulunmaması nedeniyle acizden veya iflastan geriye doğru iki yıl içinde borçlu tarafından yapılan ivazsız tasarruflardır. Mutat hediyeler hariç olmak üzere, hacizden veya haczedilecek mal bulunmaması nedeniyle acizden veya iflasın açılmasından haczin veya aciz belgesinin verilmesinin sebebi olan veya masaya kabul edilen alacaklardan en eskisinin tesis edilmiş olduğu tarihe kadar geriye doğru olan süre içinde yapılan bütün bağışlamalar ve ivazsız tasarruflar, haciz veya aciz veya iflastan önceki iki yıl içinde iptal davasına konu olur.⁴³⁹ Ancak haczedilecek mal bulunmaması halinde haciz tutanağının düzenlendiği tarih ile aciz belgesi düzenlenmesine neden olan alacağın doğum tarihi ile iflas masası tarafından açılan iptal davalarında iflas masasına kayıtlı alacaklardan en eskisinin doğum tarihine

⁴³⁷ Yargıtay 17. HD. 03.11.2015; E:2015/12851, K:2015/11494

⁴³⁸ Muşul, s. 1543.

⁴³⁹ İİK m.278/IV’te bağışlama gibi kabul edilen tasarrufları şöyle saymıştır:

“1. Karı ve koca ile usul ve fûru, neseben veya sıhren üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) hısımlar, evlat edinenle evlatlık arasında yapılan ivazlı tasarruflar,
2. Akdin yapıldığı sırada, kendi verdiği şeyin değerine göre borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği akitler,
3. Borçlunun kendisine yahut üçüncü bir şahıs menfaatine kaydı hayat şartıyla irat ve intifa hakkı tesis ettiği akitler ve ölünceye kadar bakma akitleri,”

kadar geçmiş dönem içinde yapılmış olması gerekir. Ancak bu işlemlerin her halde önceki iki yıl içinde yapılmış olması zorunludur. Tasarrufa tabi işlemin yapılmasından önceki iki yıllık süreden önce yapılan işlemler iptal davasına konu olamaz.⁴⁴⁰ Tasarrufun iptali davasının kabul edilebilmesi için, tasarruf tarihi ile haciz veya aciz yahut iflas tarihi arasında iki yıllık sürenin geçmiş olması gerekmektedir.⁴⁴¹

Tasarruf, borçlunun aczinden dolayı iptal sebeplerinde⁴⁴² ise hacizden veya mal bulunmaması sebebi ile acizden yahut iflasın açılmasından evvelki bir sene içinde yapılmışsa iptal davasına konu olur. Ancak her halde İİK m.284 gereği tasarrufun iptali davası hakkı, iptali istenen tasarrufun yapıldığı tarihinden itibaren beş sene geçmekle düşer.

2.2.7. Yargılama Usulü

İptal davası genel mahkemelerde açılan bir eda davası niteliğindedir. Bir alacak hakkına dayandığından şahsi bir davadır.

İptal davaları basit yargılama usulüne tabidir. Yine kanunda acele işlerden sayıldığından adli tatilde de görülür. Bu itibarla süreler adli tatilde de işlemektedir.⁴⁴³

Mahkeme iddiaları hal ve şartlara göre serbestçe takdir edip çözüme kavuşturur.

2.2.8. Davanın Sonuçları

Tasarrufun iptali davası açmak ile davacının amacı, alacağı nispetinde⁴⁴⁴ borçlunun yapmış olduğu tasarrufun iptal edilerek malların tekrar cebri icra kapsamına dahil edilmesidir.⁴⁴⁵

⁴⁴⁰ Pekcanitez, vd. s. 586.

⁴⁴¹ Yargıtay 15. HD. 20.10.2004; E:2004/2912, K:2004/5368

⁴⁴² İİK m. 278/II:

“1. Borçlunun teminat göstermeği evvelce taahhüt etmiş olduğu haller müstesna olmak üzere borçlu tarafından mevcut bir borcu temin için yapılan rehinler;
2. Para veya mutat ödeme vasıtalarından gayri bir suretle yapılan ödemeler;
3. Vadesi gelmemiş borç için yapılan ödemeler.
4. Kişisel hakların kuvvetlendirilmesi için tapuya verilen şerhler.”

⁴⁴³ Muşul, s. 1564.

⁴⁴⁴ “...alacağın tasarruf tarihindeki miktarı belirlenmelidir...” (Yargıtay 17. HD. 15.03.2011; E:2010/11574, K:2011/2277)

⁴⁴⁵ Muşul, s. 1567.

Ancak borçlunun işlem yaptığı kişinin mülkiyet hakkı elinden alınmaz. İptal davası davacı lehine sonuçlandığında mal borçlunun malvarlığına geri dönmez, ancak icra yoluyla alacaklı alacağını alma yetkisi elde eder. İptal edilen tasarruf işlemi taşınmaz devri ise, tapudaki tescile dokunulmaz, mülkiyet üçüncü kişide kalmakla birlikte alacaklı taşınmazı haciz ettirip, satış bedelinden alacağını tahsil edebilir. Artan miktar olduğunda bu para üçüncü kişiye verilir.⁴⁴⁶

Borçlu ile işlem yapan üçüncü kişi bu malı bir dördüncü kişiye devretmesi durumunda, dördüncü kişinin borçlu ile üçüncü kişinin yapmış olduğu işlemin iptale tabi bir işlem olduğunu bilmemesi ve bilmesi de gerekmemesi gerekir. Bir başka ifadeyle dördüncü kişinin iyi niyetli olması durumunda iktisabı korunur. Dördüncü kişinin kötü niyetli olduğunu alacaklı ispat etmelidir.⁴⁴⁷ Bu durumda üçüncü kişinin elden çıkarmış olduğu malların yerine geçen değere ilişkin bir karar verilir. Mahkeme üçüncü kişi ile dördüncü kişi ile işlemin yapıldığı tarihteki malın rayiç değeri nispetinde üçüncü kişiyi tazminata mahkum eder. Davacı üçüncü kişiye karşı bu değer üzerinden icra takibi yapar. Bu durumda üçüncü kişi borçluya rücu edebilir.⁴⁴⁸

İİK m.278'e göre açılan iptal davasında kendisine bağış yapılan kişi iyi niyetli olduğu takdirde davanın açıldığı tarihte elinde ne kalmışsa bu miktarı iade etmeye mecburdur. Böylece kanun koyucu iyi niyetli üçüncü kişiyi korumuştur.⁴⁴⁹

2.3. İİK ile AATUHK'daki Düzenlemelerin Karşılaştırılması

Tasarrufun iptali davaları AATUHK m.24-31'de ve İİK m.277-284 arasında düzenlenmiştir. Her iki kanundaki düzenlemeler esas itibarıyla birbirine paralel düzenlemeler içermektedir. İİK'dan daha sonra kabul edilen AATUHK'un gerekçesinde de ifade edildiği üzere kanun koyucu iki kanun arasında bir ahenk olmasına özen göstermiştir. Ancak özellikle İİK'da yapılan değişikliklerin⁴⁵⁰ AATUHK'da

⁴⁴⁶ Muşul, s. 1568.

⁴⁴⁷ Muşul, s. 1569.

⁴⁴⁸ Muşul, s. 1570 vd.

⁴⁴⁹ Muşul, s. 1572.

⁴⁵⁰ 18.02.1965 Tarih 538 Sayılı Kanun m.114 ile İİK m.278'de yapılan değişiklik, 09.11.1988 Tarih 3494 Sayılı Kanun m. 53 ile İİK m.278/1'de yapılan değişiklik, 09.11.1988 Tarih 3494 Sayılı Kanun m. 54 ile İİK m.279/4'te yapılan değişiklik, 17.07.2003 Tarih 4949 Sayılı Kanun m. 66 ile İİK m.280/I'de yapılan değişiklik, 17.07.2003 Tarih 4949 Sayılı Kanun m. 103 ile İİK m.280/II'nin kaldırılması, 09.11.1988 Tarih 3494 Sayılı Kanun m. 55 ile İİK m.280/II'nin düzenlenmesi,

yapılmaması nedeniyle iki kanun arasındaki farklılıklar artmıştır. Bununla birlikte AATUHK kamu alacaklarının tahsilinin kolay ve seri gerçekleşmesinin de hedeflemesi nedeniyle İİK'dan farklı düzenlemeler içermektedir. Her iki kanunda düzenlenmiş olan tasarrufun iptali davaları arasındaki farklılıkları maddeler halinde sıralamak gerekirse;

Her iki kanunda iptale konu tasarruflar üç grup halinde düzenlenmiştir

a) İvazsız tasarruflar (AATUHK m.27 ve m.28 – İİK m.278)

b) Aciz halinde yapılan tasarruflar (AATUHK m.29 – İİK m.279)

c) Alacağı ödememek amacı ile yapılan tasarruflar (AATUHK m.30 – İİK m.280)

Bu kapsamda,

- İİK dolayısıyla açılan iptal davalarında davacı herhangi bir alacaklı(hatta kamu tüzel kişilerinin özel hukuktan kaynaklı alacakları için kamu tüzel kişisi) olabilecek iken, AATUHK dolayısıyla açılan iptal davalarında davacı sadece kamu alacaklıları veya kamu alacaklısı sayılan kamu tüzel kişileri olabilir.
- İİK m.277'de geçici veya kesin aciz belgesi şart iken, AATUHK m.27'de süresinde mal beyanında bulunulmaması, mal beyanında bulunmakla birlikte mal beyanında hiç veya borca yetecek miktarda malı olmadığını bildirmesi borçlunun aciz halinde kabul edilmesi için yeterlidir.
- Bağışlama sayılan tasarruflar her iki kanunda düzenlenmiş olmakla birlikte borçlunun yakın akrabaları ile yaptığı tasarruflar İİK'nın ilk halinde benzer düzenlemeler vardı. İİK'da yapılan değişiklikte borçlunun üçüncü derece sıhri hısımları ile yaptığı işlemler bağışlama sayılırken, AATUHK'da borçlunun ikinci derece sıhri yakınları ile yaptığı işlemler bağışlama sayılmıştır.
- İİK'da ölünceye kadar bakma sözleşmeleri bağışlama sayılmışken, AATUHK'da böyle bir düzenleme bulunmamaktadır.

18.02.1965 Tarih 538 Sayılı Kanun m. 116 ile İİK m.281'de yapılan değişiklik
18.02.1965 Tarih 538 Sayılı Kanun m. 117 ile İİK m.282'de yapılan değişiklik,
18.02.1965 Tarih 538 Sayılı Kanun m. 118 ile İİK m.283'de yapılan değişiklik,
18.02.1965 Tarih 538 Sayılı Kanun m. 119 ile İİK m.284'de yapılan değişiklik,

- İİK m.278’de açıkça borcun doğumundan sonraki tasarrufların iptale tabi olduğu düzenlenmişken, AATUHK’da böyle bir düzenleme yoktur. Bu nedenle doktrinde bazı yazalar ve Yargıtay’ın bazı kararlarında borcun doğumundan önceki tasarrufların da iptale tabi olduğu görüşü vardır.
- AATUHK m.29 ile, İİK m.279 borçlunun aciz halinde yaptığı işlemlerin iptalini düzenlemişlerdir. Ancak iki düzenleme arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır.
 - o İİK’da hacizden veya mal bulunmaması nedeniyle acizden veya iflastan önceki bir yıl içinde yapmış olduğu belirli tasarruflar iptale tabi iken, AATUHK’da aczi anlaşılan borçlunun ödeme süresinden önceki iki yıl içinde yapmış olduğu belirli tasarruflar iptale tabi tutulmuştur.
 - o AATUHK’da yer almayan bir hüküm İİK’da düzenlenmiştir. Buna göre “*kişisel hakların kuvvetlendirilmesi için tapuya verilen şerhler*” iptale tabidir.
 - o İİK’da borçlu ile işlem yapan kişi iyiniyetli olduğunu ispatlaması durumunda işlemi iptale tabi olmayacak iken, AATUHK’da lehine işlem yapılan kişinin iyiniyeti önemli değildir. Bir başka ifade ile iyiniyetli olsa dahi işlem iptal edilir.
- AATUHK m.30 ve İİK m.280 benzer şekilde borçlunun, alacağını ödememek amacıyla yaptığı tüm işlemleri iptale tabi tutmuştur. Ancak aralarındaki farklılıklar da bulunmaktadır.
 - o AATUHK’da tasarrufların “*tarihleri ne olursa olsun*” iptal edileceği düzenlenmiştir. Doktrinde bu ifade ile her halde tasarrufun yapılmasından sonraki hak düşürücü beş yıllık süreyi izale etmediği ifade edilmiştir. AATUHK m.26’da bunu göstermektedir. Bu ifade ile önceki maddelerde yer alan iki yıllık sürenin artık uygulanmayacağı anlaşılmıştır. İİK’da ise açıkça işlemin yapılmasından itibaren beş yıl içinde takip yapılması düzenlenmiştir.

o İİK’da lehine tasarruf yapılan kişinin aksi ispatlanabilir⁴⁵¹ iki karineyle kötü niyetinin varlığı kabul edilmiştir. Buna göre; eş ile üçüncü dereceye kadar kan veya sıhrî hısımları olması veya işletmenin devri söz konusu olduğunda devralanın borçlunun durumunu bildiği kabul edilmiştir.

- İİK m.284’te açıkça iptal davasının tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl geçmekle düşeceği düzenlenmiştir. Ancak AATUHK m.26 tasarrufun yapılmasının üzerinden beş yıl geçmekle artık dava açılmayacağını düzenlemiş olmakla birlikte maddenin kenar başlığı “*hükümsüz sayılmada zamanaşımı*” şeklindedir. Kanunun ifadesinden, beş yıllık sürenin zamanaşımı değil hak düşürücü süre olduğunun doktrinde ve Yargıtay kararlarında da anlaşılması gerektiği konusunda görüş birliği mevcuttur.
- İİK’da iptal davası kural olarak “iyi niyet kurallarına aykırılık” nedeniyle açılırken, AATUHK’da düzenlenen iptal davası hükümlerinde kural olarak (AATUHK m.30 hariç) iyi niyet kötü niyet ayrımı yapılmaz.⁴⁵²
- İİK m.39/1 hükmüne göre ilama dayanan talepler on yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Bu nedenle iptal davasının kazanılması durumunda alacaklı on yıl içinde takip yapmaması durumunda alacak zamanaşımına uğrar. Ancak AATUHK’da ilamlı ilamsız takip ayrımı olmadığından her halde m.102 gereğince alacak beş yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Buna göre kamu alacağı, vadesinin rastladığı takvim yılını takip eden takvim yılı başından itibaren beş yıl içinde tahsil edilmezse zamanaşımına uğrar. Kanunda zamanaşımını kesen ve durduran haller sınırlı olarak sayılmış ve iptal davası bu kapsamda değildir. Bu durumda mahkemeden alınacak iptal kararının icraya konu edilebilmesi için beş yıllık zamanaşımı süresinin geçmemiş olması gerekmektedir.

⁴⁵¹ Kanun aksinin ispatının nasıl yapılabileceğini de düzenlemiştir. Bu halde lehine tasarruf yapılan kişi borçlunun eşi veya üçüncü dereceye kadar kan veya sıhrî hışmı olması durumunda her türlü delille iyi niyetini ispatlayabilirken, işletmeyi devralan kişi aksi her türlü delille değil, ancak kanunda gösterildiği şekilde ispatlanabilir. Kanun kötü niyet karinesinin, ancak iptal davasını açan alacaklıya devir, satış veya terk tarihinden en az üç ay evvel devrin yazılı olarak bildirildiğini veya ticari işletmenin bulunduğu yerde görülebilir levhaları asmakla beraber Ticaret Sicili Gazetesiyle; bu mümkün olmadığı takdirde bütün alacaklıların öğrenmesini temin edecek şekilde uygun vasıtalarla ilan edildiğini ispatla çürütülebilir.

⁴⁵² Balcı M., H. Yılmaz, Sosyal Sigorta Prim Alacaklarının Takip ve Tahsili, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 64.

- İİK m.282 gereği iptal davası kime karşı açılırsa açılsın, borçlunun da muhakkak davalı olarak gösterilmesi gereği açıkça düzenlenmişken, AATUHK’da böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak gerek doktrinde gerek Yargıtay kararlarında borçlunun da gösterilmesinin zorunluluğu kabul edilmektedir.
- İİK m.278 mutat hediyeinin iptal davasına konu olamayacağı açıkça düzenlenmiştir. Benzer bir düzenleme AATUHK’da bulunmamakla birlikte doktrinde mutat hediyelerin iptal davasına konu edilmemesi yönünde görüş birliği mevcuttur.
- İİK m.278/1 hükmü evlatlık ile evlat edinen arasındaki tasarrufları bağışlama hükmünde saymıştır. Ancak benzer düzenleme olan AATUHK m.28/1’de yakın hısımlar içerisinde evlatlık ile evlat edinen sayılmadığından, evlatlık ile evlat edinen arasındaki tasarruflar bağışlama olarak nitelendirilemez. Ancak bu halde AATUHK m.30 hükmü uygulanabilir.
- İİK m.283’te *“iptal davası sabit olduğu takdirde bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yoluyla hakkını alma yetkisi elde eder ve dava konusu gayrimenkul ise, davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın tashihine mahal olmadan o gayrimenkulün haciz ve satışını isteyebilir”* hükmü yer almaktadır. Ancak benzer bir hüküm AATUHK’da yer almamaktadır. AATUHK’da sadece üçüncü kişinin malı elinden çıkarması halinde bedelle sorumlu olduğu mal elinde ise ne yapılacağı düzenlenmemiştir. Bu nedenle iptal davasının kamu alacaklısınca kazanılması halinde İİK’da yer alan hükmün kıyasen uygulanması zorunludur.
- İİK m.283/IV’te *“İptal davasını kaybeden üçüncü şahıs, karşılık olarak şeyi veya bedelini borçludan veya iflas masasından geri isteyebilir”* hükmü, buna karşılık AATUHK m.31 *“...Bunlar karşılık olarak verdikleri şeyden dolayı alacaklı amme idaresinden bir talepte bulunamazlar”* şeklinde düzenlenme mevcuttur. Buna göre İİK’da açıkça üçüncü kişinin iptal davası sonunda alacaklıya ödediği bedeli veya şeyi borçludan talep yetkisi tanınmışken, AATUHK’da böyle bir hak

öngörülmemiş olması iptal davası nedeniyle ödenen bedeli genel hükümlere göre kamu borçlusundan talep etmesini engellemez.⁴⁵³

⁴⁵³ Uyar, s. 1178; Güneren, s. 1140; Toktaş, s. 149.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASARRUFUN İPTALİ DAVALARI: KOŞULLARI VE SONUÇLARI

3.1. Tasarrufun İptali Davasında Dava Koşulları

Dava koşulları davanın esasının incelenebilmesi için hakim tarafından davanın her aşamasında varlığı ve yokluğu gözetilen ve eksikliği taraflarca davanın her aşamasında ileri sürülebilen koşullardır.

3.1.1. Genel Dava Koşulları

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁴⁵⁴,nın m.114'te düzenlenen dava koşulları diğer kanunlarda yer alan dava koşulları saklı kalmak üzere şu şekilde düzenlenmiştir⁴⁵⁵:

- a) Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması.
- b) Yargı yolunun caiz olması.
- c) Mahkemenin görevli olması.
- ç) Yetkinin kesin olduğu hâllerde, mahkemenin yetkili bulunması.
- d) Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması.
- e) Dava takip yetkisine sahip olunması.
- f) Vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin davaya vekâlet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun düzenlenmiş bir vekâletnamesinin bulunması.
- g) Davacının yatırması gereken gider avansının yatırılmış olması.
- ğ) Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi.
- h) Davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması.
- ı) Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması.
- i) Aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması.”

Genel dava koşullarından özellikle hukuki yararın bulunması üzerinde durmakta fayda vardır. Tasarrufun iptali davasının amacı tasarrufa konu mal veya hak üzerinde cebri icra yetkisini elde etmektir. Alacaklının dava açmadan önce böyle bir yetkiye sahip olması durumunda iptal davası açmada hukuki yararı yoktur. Özellikle dava konusu mal üzerinde haciz koymuş olup istihkak iddiası söz konusu ise iptal davası ile ulaşacağı amaca ulaştığı söylenebilir bu durumda iptal davası açmada hukuki yararı yoktur.⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ RG: 04.02.2011; 27836

⁴⁵⁵ Görgün, L. Şanal, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, (4. Baskı), Ankara 2015, s. 207.

⁴⁵⁶ Güneren, s. 347.

Kamu alacaklısının alacağı için iptal davası açması veya açıp kazanması, bir başka alacağı için iptal davası açmasını engellemez. Bir başka ifade ile derdestlik veya kesin hüküm oluşturmaz. Çünkü açılacak iptal davalarının konuları farklı olacaktır.⁴⁵⁷ Hatta tarafları aynı olan iptal davalarında kamu alacaklısının daha önce açıp kazandığı iptal davası yeni davada kuvvetli delil sayılabilir.⁴⁵⁸

3.1.2. Esasa İlişkin Koşullar

Tasarrufun iptali davasının görülebilmesi için borçlunun mal varlığını azaltıcı veya artışını önleyici bir tasarrufta bulunması; kesinleşmiş bir kamu alacağının bulunması; kesinleşmiş bir icra takibinin bulunması; iptal konusu tasarrufun borcun doğumundan sonra yapılmış olması; kamu alacaklısının haciz veya iflas yoluyla takip yapıp bu takibin neticesinde alacağını kısmen veya tamamen elde edememiş olması gerekir. Borçlunun borca yetecek malvarlığı bulunduğu durumlarda iptal davası açılması mümkün değildir.⁴⁵⁹

3.1.2.1. Borçlunun Malvarlığını Azaltıcı veya Artışını Önleyici Bir Tasarrufta Bulunması

AATUHK m.24 vd. uyarınca açılacak davalarda borçlu ile üçüncü kişi arasında bir mal veya bir hakkın devrini içeren işlemin yapılması gerekir. Eğer yapılan işlem borçlunun malvarlığını azaltıcı veya artmasını önleyici nitelikte değilse iptal davası açılamaz.⁴⁶⁰

3.1.2.2. Kesinleşmiş Bir Kamu Alacağının Bulunması

Kamu alacaklarının doğumu niteliklerine göre farklı şekilde olmalarına rağmen, kesinleşme yöntemi aynıdır. Farklı şekillerde doğan kamu alacağına karşı süresi içerisinde karşı konulmaması durumunda alacak kesinleşir. Bu halde kamu alacağının varlığı için öncelikle alacağın doğması gerekir. Doğan ve kesinleşen kamu alacağı

⁴⁵⁷ Güneren, s. 357.

⁴⁵⁸ Yargıtay 15. HD. 24.12.2002 E:2002/4141, K:2002/6142

⁴⁵⁹ Gerçek, s. 167.

⁴⁶⁰ Borçlunun alacaklısından mal kaçırmak için mirası reddetmesi, kişinin ölümünden kısa süre önce borçlu çocuğunun mirası almasına engel olmak amacıyla mallarını eşine devretmesi gibi durumlar malvarlığının artışını önleyici tasarruf sayılmıştır. (Güneren, s. 376.)

kanunlarında gösterilen süreler içinde ödenmelidir. Süresinde ödenmeyen kamu alacağı için bundan sonra icra takibi yapılabilir.⁴⁶¹

Kamu alacağının, sadece doğması, tahakkuk etmesi veya vadesinde ödenmemesi de yeterli olmayıp, kesinleşmiş olması da gereklidir. Tahakkuk etmiş alacağa karşı dava açılması durumunda alacak kesinleşmiş olmaz.⁴⁶² Bu açıdan vergi alacağına karşı dava açılmasıyla duran tahsilat işlemlerinin tekrar istenebilir hale gelmesi için mahkeme kararının kesinleşmesi gerekmektedir. Bu durumda mahkeme kararı kesinleşinceye kadar verginin ödenmesi gerekmez. Ödenme zamanı gelmiş vergi alacağına karşı dava açılması halinde İYUK m.27/3 fıkrası uyarınca tahsil işlemleri durur. Duran işlem vergi mahkemesi kararına kadar askıda kalmaktadır. VUK m.112/3-b hükmü,

“Dava konusu yapılan vergilerin ödeme yapılmamış kısmına, kendi vergi kanunlarında belirtilen ve tarhiyatın ilgili bulunduğu döneme ilişkin normal vade tarihinden itibaren, yargı organı kararının tebliğ tarihine kadar; Geçen süreler için 6183 sayılı Kanuna göre tespit edilen gecikme zammı oranında gecikme faizi uygulanır. “

şeklinde olup, bu durumda normal ödeme tarihinde verginin ödenmemesi ve dava konusu yapılması halinde dava sonuna kadar bunların ödenmesi durmakta, ancak mahkeme kararı ile birlikte normal ödeme tarihinden itibaren gecikme faizi uygulanmak suretiyle kamu alacağı normal ödeme gününe gelir. Bu nedenle AATUHK m.27’de öngörülen ödeme müddetinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde yapılan tasarruflar ifadesiyle kastedilen, vergi mahkemesinde görülen davanın kesinleşmesinden sonra başlayacak olan yeni bir ödeme süresi olmayıp ilk (normal) ödeme süresinden geriye doğru iki yıl içerisinde yapılmış olan tasarruflardır. Aksinin söz konusu olması durumunda vergi mükellefi dava açarak ve davanın uzaması nedeniyle iptale tabi tasarruflarını iptal kapsamından çıkarabilirdi.⁴⁶³

Kamu alacağı, ödenmesi gereken sürede ödenmezse bu süreyi izleyen ilk gün kesinleşmiş ve istenebilir duruma gelmiştir.⁴⁶⁴ İptal davasının açılabilmesi için öncelikle muaccel olmuş ve kesinleşmiş bir kamu alacağının bulunması ve bunun da teminat altına alınmamış olması gerekmektedir. Kamu alacağının kesinleşmesi dava şartıdır.⁴⁶⁵

⁴⁶¹ Kostakoğlu, s. 11.; Coşkun, s. 262.

⁴⁶² Açar, Serkan, “Özel Hukuk İşlemlerinin (Tasarruflarının) İptaline İlişkin Davaların Vergi Hukukuna Yansımaları”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 326, Kasım 2015, s. 165.

⁴⁶³ Yargıtay 15. HD. 16.01.1995; E:1994/6377, K:1995/76

⁴⁶⁴ Güneren, s. 1219.

⁴⁶⁵ Yargıtay 15. HD. 24.12.2003; E:2003/5014, K:2003/6213

Bu nedenle ihtiyaten tahakkuk ettirilen veya ihtiyati haciz kararı verilip uygulanan ancak henüz tahsil aşamasına gelmemiş bir alacak için iptal davası açma yoluna başvurulamaz.⁴⁶⁶ Nitekim Yargıtay,

“Amme alacağının ödenmesi için öncelikle bu alacağın kesinleşmiş olması gereklidir. Kesinleşmeyen bir amme alacağının ödenmesi söz konusu olamaz. Böyle olunca tasarrufun iptali davalarında amme alacağının kesinleşmiş olmasının dava şartı olarak kabul edilmesi zorunludur. Dava konusu olayda iptal istemi, amme alacağının kesinleşmediğinden dolayı reddedilmiştir.”

kararıyla kamu alacağı kesinleşmeden iptal davasının açılmasının mümkün olmadığını karara bağlamıştır.

Bununla birlikte bir başka kararında Yargıtay, tahakkuk etmiş kamu alacağının kesinleşmeden de dava edilebileceği, ancak davaya bakan mahkemenin kamu alacağı kesinleşmeden bir hüküm vermemesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Özellikle tasarruf tarihinden itibaren beş yıllık hak düşürücü sürenin kaçırılmaması için kamu alacaklısının bu hakkı olduğu görüşündedir.⁴⁶⁷

Burada önemli bir başka nokta ise kamu alacağının kesinleşmeden açılan iptal davalarının, iptal davasının koşullarından olan “kesinleşmiş bir icra takibinin bulunması” ve “alacağın tahsil edilememesi” koşullarının da gerçekleşmesini önlemesidir. Kural olarak icra takibinin yapılabilmesi için alacağın kesinleşmiş olması gerekir ve icra takibi yapılmadan da alacağın tahsil edilememesinden bahsedilemez. Bu açıdan yukarıda bahsedilen Yargıtay kararlarının eleştiriye açık olduğu ortadadır.⁴⁶⁸

3.1.2.3. Kesinleşmiş Bir Takibin Bulunması

Kamu alacağını ödemeyen borçlu hakkında tahsil dairesi tarafından icra takibine başlanmış olmalıdır. Kamu alacağı muaccel olduğu halde ödenmemiş ve alacak

⁴⁶⁶ Gerçek, s. 167.; Karataş, Ertekin, s. 793.

⁴⁶⁷ “6183 Sayılı Yasanın 26. Maddesi gereğince iptal davaları tasarrufun vukuu tarihinden itibaren 5 yıllık hak düşürücü süreye tabi olduğu için davacı idare henüz vergi alacağı kesinleşmeden bu iptal davasını açmak zorundadır. Aksi halde yani vergi alacağının kesinleşmesi tarihinden sonra dava açmak zorunda bırakılacak olursa tasarruf tarihinden itibaren 5 yıllık süre geçmiş ve dava hakkı da düşmüş olur. Bu nedenle vergi alacağının tahakkukundan sonra alacak henüz kesinleşmeden önce tasarrufun iptali davası açılabilir. Böyle bir dava henüz vergi alacağının kesinleşmediğinden bahisle red olunamaz. Bu itibarla amme idaresince tasarrufun iptali davasının açılması durumunda, vergi mükellefince vergi mahkemesine dava açılmış ise, bu davanın sonucunun beklenilmesi ve oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekmektedir. Dava süresince vergi tahsilatı durdurulduğuna göre; iptal davasının açıldığı tarihte vergi alacağı kesinleşmedi denilmek suretiyle dava reddedilmemeli ve sonucu beklenilmelidir.” (Yargıtay 15. HD. 16.01.1995; E:1994/6377, K:1995/76)

⁴⁶⁸ Toktaş, s. 64.

kesinleşmiş ise bunun tahsili için icra takibi yapılır. AATUHK m.55 uyarınca ödeme emri tebliğ edilerek borcun on beş gün içinde ödenmesi istenir. Borçlu tebliğ üzerine on beş gün içinde ödeme emrine itiraz etmez veya etmesine rağmen itiraz reddedilirse takip kesinleşmiş olur.⁴⁶⁹ Bununla birlikte aksi yönde bir kararında Yargıtay, icra takibinin kesinleşmesinin dava açılırken şart olmadığı, bununla birlikte icra takibinin kesinleşmesinin yargılama sırasında, fakat karardan önce olmasını yeterli görmüştür.⁴⁷⁰

Tüzel kişilerden tahsil edilemeyen kamu alacağı tüzel kişinin temsilcisinden tahsil edilir. Ancak her şeyden önce sorumlu kişiler hakkında AATUHK hükümlerine göre bir takip yapılması icap eder. Sorumlu kişiye ödeme emri çıkarılmalı, ödeme emrine karşı konulmaması halinde takibin kesinleşmesi üzerine tasarrufun iptali davası açılmalıdır. Ödeme emrine karşı konulması durumunda iptal davası açılrsa dahi hüküm verilmeden önce takibin kesinleşmesi beklenmelidir.⁴⁷¹

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu,

“Dava şartlarının bulunup bulunmadığı hakim tarafından re’sen gözetilir....Dava şartları dava açılmasından hükmün verilmesine kadar var olmalıdır. Bir dava şartının noksan olmasına rağmen esasa girilmiş ve dava sırasında o dava noksanlığı ortadan kalkmış ise, hüküm anında bütün dava şartları tamam olduğundan davanın esası hakkında karar verilir. Yani dava şartlarının başlangıçta noksan olduğu gerekçesiyle usulden reddedilmez....Tasarrufun iptali davasında borçlu hakkında kesinleşmiş bir icra takibinin bulunması dava şartı olarak kabul edilmekte olup bu niteliğinden ötürü söz konusu dava şartı noksanlığının giderilmesi iptal davasına dair yargılama aşamasında da mümkündür.”

şeklindeki kararında, dava açıldıktan sonra ancak hüküm verilmezden önce kesinleşmiş icra takibinin bulunması şartının giderilmesini mümkün görmüştür.⁴⁷²

3.1.2.4. İptal Konusu Tasarrufun Borcun Doğumundan Önce Yapılmış Olması Sorunu

Kamu alacağının doğumundan önceki tasarruf işleminin iptali istenip istenemeyeceği tartışmalıdır. İİK’da yer alan borcun doğumu şartı AATUHK’da bilinçli olarak yer almadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle tasarrufun borcun doğumundan sonra yapıp yapılmadığına bakılmaksızın iptalinin mümkün olduğu kabul

⁴⁶⁹ Yargıtay 15. HD. 01.07.1997; E:1997/3012, K:1997/3397

⁴⁷⁰ Yargıtay 15. HD. 18.11.2003; E:2003/5510, K:2003/5515

⁴⁷¹ Yargıtay 16. HD. 26.04.2007; E:2006/5416, K:2007/2766

⁴⁷² Yargıtay HGK 30.03.2016; E:2014/17-843, K:2016/433

edilmektedir. Ancak bu kabul hukuki güvenlik ilkesine aykırılık teşkil eder.⁴⁷³ AATUHK’da ödeme süresinin başladığı tarihten önceki iki yıl içerisindeki tasarrufların iptalinin istenebileceği düzenlenmiştir. Ancak tasarrufun iptali davasının amacı borçlunun kamu alacağını ödememek kastı ile yaptığı işlemin iptalidir. Henüz kamu alacağı doğmadığı zamanlarda borçlunun yapacağı işlemin iptali söz konusu olması kanunun amacına aykırıdır.⁴⁷⁴ Nitekim Yargıtay da iptale konu tasarrufun borcun doğumundan sonra yapılmasını aramıştır.

“Taraflar arasındaki uyuşmazlık 6183 sayılı yasaya dayalı tasarrufun iptali istemine ilişkindir. Dairemizin 7.6.1995 tarihli bozma ilamının 2. Bendinde ‘davanın dinlenebilmesi koşulu olan amme alacağının kesinleşip kesinleşmediğinin araştırılmasına’ değinilmiş, mahkemece yapılan araştırmada vergi alacağının 10.2.1992 tarihinde kesinleştiği, iptali istenilen tasarrufların ise 10.1.1991 ve 13.2.1991 tarihlerinde olduğu ve böylece tasarrufların vergi alacağının kesinleşmesinden önce yapıldığından bahisle dava reddedilmiştir. Tasarrufun iptali davasında amme alacağının kesinleşmesi, davanın dinlenebilme koşuludur. İptal için ise, borcun doğumu esas alınır. Amme alacağının doğumu, 1986 yılı ile 1990 yılları arasında olup, iptali istenen tasarruflardan öncedir. Bu itibarla ‘davanın kabulün’ karar verilmesi gerekirken reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.”⁴⁷⁵

kararında iptale konu tasarrufun, borcun doğumundan sonra yapılmasını aramıştır. Bununla birlikte Yargıtay’ın tasarrufun iptali davalarını inceleyen önceki dairesi 13. Daire bu konuda daha farklı bir yaklaşım benimseyerek iptali istenen tasarrufun borcun doğumunda daha önce olmasını aramamıştır:

“Mahkemece, satış tasarrufunun takip konusu alacağın doğumundan önce olduğundan, bu halde alacaklıyı ızzar kastı düşünilemeyeceğinden söz edilerek davanın reddine karar verilmiştir. Oysa iptal davası açılabilmesi için alacağın iptale tabi tasarruftan önce veya sonra doğmuş olması önemli değildir. Alacak borçlusunun yaptığı tasarruftan sonra doğmuş olsa bile, alacağını alamamış olan alacaklı diğer koşulların da varlığı halinde tasarrufun iptalini dava edebilir”⁴⁷⁶

Bir başka açıdan bakıldığında tasarrufun iptali davaları borçlu ile işlem yapan üçüncü kişileri doğrudan etkileyen bir davadır. Kamu alacaklısının, borçlusu tarafından kamu alacağı henüz ortada yokken yapmış olduğu bir tasarrufun iptalini talep hakkının

⁴⁷³ Karakoç, “İptal Davası”, s. 82.

⁴⁷⁴ Aksi görüşte olan Uyar’a göre AATUHK’da iptal konusu tasarruftan önce olmasını gerektiren bir düzenleme bulunmadığından alacağın tasarruftan önce olması şart değildir. (Güneren, s. 1218.)

⁴⁷⁵ Yargıtay 15. HD. 30.09.1997; E:1997/4069, K:1997/4067; Yargıtay başka bir kararında “Tasarrufun iptali davalarında, borcun iptali istenen tasarrufun önce doğması dava ön koşulu olup, mahkemece re’sen bakılması gerekir.” (Yargıtay 17. HD. 24.02.2009; E:2008/4557, K:2009/871); Aynı yönde, Yargıtay 15 HD. 23.10.2004; E:2004/3310, K:2004/5282; Yargıtay 17. HD. 08.10.2007; E:2007/3122, K:2007/29999

⁴⁷⁶ Yargıtay 13. HD. 25.06.1979; E:1979/3011, K:1979/3730

olduğunun kabulü hukuki güvenlik ilkesine aykırı olur, aynı zamanda kişilerdeki adalet duygusunu da zedeler.⁴⁷⁷

Ancak aksi görüşte olan Kostakoğlu'na göre, İİK'da düzenlenen iptal davalarında açıkça borcun doğumunu geçmeyecek şekilde geriye doğru iki yıl içindeki tasarrufların iptalini öngörülmüştür. Kanun bu şekilde düzenlenirken alacaklı ile borçlunun işlemi yaparken ödeme gücünü bilerek işlem yapması ve bu durumun borcun doğumundan sonraki tasarruflarla alacaklı zararına değişmesinin önlenmesi amacına dayandırır. Fakat kamu alacakları için öngörülen AATUHK sisteminde, alacaklının kamu idaresi olması ve kamu hizmeti harcamaları için gereken harcamaların süresinde tahsili zorunlu olarak güven altında bulunması ve tahsilatındaki engellerin kaldırılması amacıyla İİK'dan farklı hükümler getirilmiştir. Kamu alacakları sözleşmeden doğmaz. Kamu alacağı vergi, resim, harcı doğuran olayın gerçekleşmesi ile doğar ve alacağın süresinde (özellikle bütçe yılı içinde) tahsili kamu hizmetinin aksamaması için elzemdir. AATUHK gerekçesinde ileride doğacak kamu borçlarını ödeyemeyecek derecede malvarlığını azaltan kişinin, yaptığı tasarrufların kamu alacaklısına karşı geçersiz sayılması kamu yararı nedeniyle kabul edilmiştir. Bu noktadan hareketle İİK'da yer alan borcun doğumu sonrasındaki tasarrufların iptali zorunluluğuna AATUHK'da yer verilmemiş ve her halde alacağın kesinleşmesinden önceki iki yıl içerisinde yapılmış olan tasarrufların iptale tabi olduğu kabul edilmelidir.⁴⁷⁸

Doktrinde bir başka görüşe göre, özel hukuk ilişkilerinde alacaklı borçlunun malvarlığına güvenerek borç ilişkisine girdiği varsayılır. Ancak kamu alacaklısı (borcu doğuran) bir idari işlemi tesis ederken borçlunun ödeme gücüyle ilgilenmez. Tek yanlı iradesi ile kamu gücünü kullanarak kamu borcunu doğuran olayın meydana gelmesi ve kanundaki şartların oluşmasıyla borç gerçekleşir. Bu itibarla kamu alacaklarında

⁴⁷⁷ Öz, Demirtaşoğlu, s. 61.

⁴⁷⁸ Kostakoğlu, s. 13-14.; Askan, Filiz, Tasarruf İptal Davaları, Bilge Yayınevi, Eylül 2008, s. 91; Aksi görüşte Yargıtay kararında, "6183 sayılı Kanuna dayanılarak açılan tasarrufun iptali davalarında davacı idarenin kamu alacağının dava konusu tasarruftan olması gerekir." (Yargıtay 17. HD. 09.10.2007; E:2007/3034, K:2007/3030)

tasarruf tarihinden sonra doğan borçlar için de tasarrufun iptali davalarının açılmasını kabul etmek yerinde olur.⁴⁷⁹

Bu tartışmalarla birlikte Yargıtay ve doktrinde genel görüş borcun doğumundan önce yapılan tasarrufların iptal davasına konu olmamasıdır. Ancak Yargıtay'ın bu görüşün aksine bir kararında, borcun doğumundan önce yapılan tasarruf işlemlerinin iptal davasına konu olabilmesi için, kamu alacaklısı ile borçlu arasında var olan bir temel ilişki olmalı ve borçlunun ilerde doğması pek muhtemel kamu borcunu ödememek gayesiyle tasarrufta bulunduğunu tespit etmek gerektiği sonucuna varmıştır. Yargıtay,

“Somut olayda davalı taraf 22.06.2005 tarihinde beyanname vererek vergi işlemini başlatmıştır. Ancak bu tarihten 1 hafta veya 10 gün öncesine rastlayan tarihlerde tapulu taşınmazlarını satarak devretmiştir. Taşınmazlardan birisi davalı şirketin ortağı A. Tarafından baldızı olduğu bildirilen F.'ye diğeri de G.'ye satılmıştır. 4760 sayılı özel tüketim vergisi yasasının 14. maddesinde ifade edildiği gibi vergi beyanname verme süresi içinde ödenir. Vergiyi doğuran olayın ise daha önce gerçekleştiğinin kabulü gerekir. Tacir konumunda bulunan kişi yaptığı satışlarla ÖTV mükellefi konumundadır. 6183 sayılı kanunun 27. maddesinde düzenlediği gibi kamu borcunun ödenmesi gereken tarihten itibaren geriye doğru 2 yıl içinde yapılan ivazsız tasarruflar borcun doğum tarihine bakılmaksızın iptale konu olmalıdır. Kaldı ki davalı tarafın taşınmazlarını devir tarihinden bir hafta veya 10 gün gibi bir süre sonra vergi beyannamelerini vermesi de davalıların iyi niyetli olmadıklarını gösteren durumdur.”⁴⁸⁰

borcun doğumundan çok kısa bir süre önce yapılan işlemin borçlunun iyi niyetli olmadığını gösterdiğini ve bu nedenle borcun doğumundan önce yapılan işlemin de iptal davasına konu olacağını ifade etmiştir.

Yargıtay'ın yukarıda bahsedilen sonraki kararları ve genel görüş borcun doğumundan önce yapılan tasarrufların iptal davasına konu olmamasıdır. Borcun doğumundan önce yapılan tasarruf işlemlerinin iptal davasına konu olabilmesi için, kamu alacaklısı ile borçlu arasında var olan bir temel ilişki olmalı ve borçlunun ilerde doğması pek muhtemel kamu borcunu ödememek gayesiyle tasarrufta bulunduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.

⁴⁷⁹ Albayrak, Hakan, Serkan Açar, “Tasarrufun İptali Davalarının Kamu İcra Hukuku ve Genel İcra Hukuku Çerçevesinde Özel Dava Şartları Bakımından Karşılaştırılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2016 (124), s. 477.

⁴⁸⁰ Yargıtay 17. HD: 12.02.2008; E:2007/4595, K:2008/1348

Kamu alacağının doğum tarihi her somut olayda farklılık göstereceğinden, doğru tespit etmek gerekir.⁴⁸¹ Yargıtay kamu borcunun iptali istenen tasarruftan önce doğduğunun saptanmasını aramış, tasarrufun borcun doğumundan önce olması halinde iptal edilemeyeceğine karar vermiştir.⁴⁸² Bir başka ifadeyle tasarrufun iptali davalarının dinlenebilmesi için ortada kesinleşmiş bir borcun bulunması ve bu borcun tasarruf tarihinden önce doğmuş olması şarttır. Aksi durumda hukuk devleti ilkesinin zedeleneyeceği söylenebilir.⁴⁸³

3.1.2.5. Alacağın Tahsil Olanığının Kalmaması

İptal davasının açılabilmesinin bir diğer koşulu da kamu alacaklısının yaptığı takibin sonuçsuz kalmasıdır. Bununla birlikte takip sırasında borçlunun malvarlığının borca yetmeyeceğinin anlaşılması durumunda da iptal davasının açılabilmesi kabul edilmektedir.⁴⁸⁴

Bu aşamada iptal davası açıldığında, takip işlemlerine rağmen tahsilatın gerçekleştirilemediğinin ispat mükellefiyeti kamu alacaklısına düşmektedir. Kamu

⁴⁸¹ Özdemir, Muharrem, Vergi İcra Hukuku, MN Yayınları, 2014, s. 123.

⁴⁸² Yargıtay 15.HD. 25.11.1996; E:1996/6162, K:1996/6222; Yargıtay 15. HD. 05.10.2004; E:2004/2573, K:2004/4847

⁴⁸³ “Hukuk devleti ilkesinin ön koşullarından biri olan hukuk güvenliği ile kişilerin hukuki güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletinde yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Vergi mükelleflerinin ve sorumlularının ne kadar vergi ödeyeceğini, sorumluluklarının kapsam ve sınırını önceden bilmesi, bunların sosyal, ekonomik ve hukuksal davranışlarına yön veren ve geleceğe ilişkin karar almalarını mümkün kılan hukuk güvenliğinin ön koşuludur. Herkesin bağlı olacağı hukuk kurallarını önceden bilmesi, tutum ve davranışlarını buna göre düzene sokabilmesi için hukuk güvenliği ve belirlilik gerekir. Zira, dinamik olan ve yeni gelişmelerden çabukça etkilenen ekonomik yaşam belirlilik ve kararlılık ister. Hukuki güvenlik ilkesi vergilemenin belirliliğini de içerir.

Siyasi Haklar ve Ödevler bölümünde yer alan vergilendirme yetkisi, devletin ülkesi üzerindeki egemenliğine bağlı olarak ve günümüzdeki yaklaşımlara uyarak bizzat ekonomi içerisinde yer almaması dikkate alındığında, kamu giderlerini karşılayabilmek için en önemli gelir kaynağı olan vergilerin toplanabilmesi için, devletin bu yetkisini kullanması ve vergi koyması kaçınılmazdır. Anayasa'nın 5 inci maddesinde belirtilen toplumun refah ve huzurunun sağlanması için devletin yeni vergiler ihdas etmesi veya bazı istisna ve muafiyetleri kaldırması en tabii hakkıdır. Ancak, vergideki yasallık ilkesi ile amaçlanan unsur belirlilik olduğuna göre, verginin tarh, tahakkuk ve tahsil aşamalarını belirleyen yasal düzenlemeler, hukuk devletinin doğal sonucu olarak bir hukuki güven sağlamaktadır. Vatandaşların, devlete güven duyabilmeleri, maddi ve manevi varlıklarını özgürce geliştirebilmeleri için hukuk güvenliğinin sağlanması gerekir.

Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde gerekli kaynağın elde edilmesi adına vergi ve diğer kamu alacaklarının takip ve tahsili için hukuki düzenlemeler ve ayrıcalıklı yetkilerle kolaylık ve hızla sağlanmasının doğal olduğu kabul edilmekle birlikte, bu konuda bireylerin hakları ve hukukun genel ilkelerinin de göz önünde bulundurulması hukuk devletinin vazgeçilmezlerindendir.” (Anayasa Mahkemesi 19.03.2015; E:2014/144, K:2015/29)

⁴⁸⁴ Ertekin, Karataş, s. 793.

alacaklısı, borçlunun borca yetecek malı bulunmadığını haciz tutanağı veya AATUHK m.75 gereği düzenleyebileceği aciz belgesi ile ispat edebilir.⁴⁸⁵ Borçlunun mallarının borcu karşılamadığı haciz tutanağı ile tespit edildiğinde haciz tutanağı geçici aciz belgesi hükmündedir. Bu durumda da kamu alacaklısı ayrıca geçici veya kesin aciz belgesi getirmek zorunda olmaksızın iptal davası açabilir.⁴⁸⁶

Kamu alacağı ile borçlunun haciz tutanağında yazılı mallarının takdir edilen değerleri arasında açık orantısızlık bulunması durumunda borçlunun aciz halinde olduğu kabul edilir. Bu halde malvarlığı borca yetmeyeceği anlaşılan borçlunun satış işlemini beklemeye gerek olmaksızın aciz halinde olduğunun kabulü ile gecikme zammı uygulanmayacaktır. Bu açıdan haciz tutanağının aciz belgesi yerine geçmesi borçlunun da yararına olur.⁴⁸⁷

Yargıtay iptal davasının açılabilmesi için aciz belgesi şartı yerine kullanılabilecek üç kriter öngörmüştür. Bunlar; “*‘süresinde mal beyanında bulunmama’*, *‘haczi kabil malı olmadığını bildirme’* ve *‘beyan ettiği malın takdir edilen kıymetlerine göre borca yetmediğinin anlaşılması’*”⁴⁸⁸ dır. Bu durumda kamu borçlusunun aciz halinde olduğu kabul edilerek iptal davasının açılabilmesi kabul edilmektedir.⁴⁸⁹

Bununla birlikte aciz belgesi bulunması dava şartı olmadığından bir başka yolla da kamu alacaklısı ispat külfetini yerine getirebilmektedir.⁴⁹⁰

Aciz belgesinin dava şartı olmaması kamu alacaklısının elini güçlendirmekte, tasarrufun iptali davasının etkililiğini artırmaktadır. Ancak icra takibiyle sonuç alıp

⁴⁸⁵ Gerçek, s. 168.

⁴⁸⁶ “Yanlar arasındaki uyumsuzluk 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanundan kaynaklanan tasarrufun iptali istemine ilişkindir. Bu yüzden uyumsuzluğun 6183 Sayılı Kanunun 24 ile 31. Maddeleri hükümleri doğrultusunda çözümlenmesi gerekir. Anılan bu maddelerde aciz belgesi ibrazının zorunlu olduğunu bildiren bir hüküm bulunmadığından...” (Yargıtay 15. HD. 01.12.1998; E:1998/4386, K:1998/4515); Benzer başka bir kararda, Yargıtay 15. HD. 09.07.1987; T. E:1987/1517, K:1987/2916

⁴⁸⁷ Narter, Recep, Abdullah Arıkan, “Vergi Hukukunda Aciz Hali”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 9, Sayı 34, Nisan 2018, s. 146.

⁴⁸⁸ Yargıtay 15. HD. 24.06.2003 E:2003/1643, K:2003/3472

⁴⁸⁹ Tombaloğlu, Mustafa Lütfi, Amme Alacaklarının Takip ve Tahsil Usulü, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 302.

⁴⁹⁰ Yargıtay 15. HD. 21.05.1996; E:1996/2753, K:1996/2798

alamayacağı kesin olarak anlaşılmadan böyle bir davanın açılmasına imkan vermek borçlu açısından ölçsüz zarara neden olabilir.⁴⁹¹

Borçlunun mal bildiriminde bulunmaması durumunda, mal bildiriminde bulunmakla birlikte hiç malı olmadığını bildirmesi veya mal bildiriminde sayılan mallarının borca yetecek miktarda bulunmadığı ifade edilerek takibin sonuçsuz kalacağı ispatlanabilir.⁴⁹²

Mal bildiriminde bulunmayan borçlu hakkında mal bildiriminde bulununcaya kadar bir defaya mahsus ve üç ayı geçmemek üzere kamu alacaklısının talebi üzerine icra hakimliği tarafından tazyik hapsine karar verilir. Burada söz konusu hapis borçlunun borcu ödeyemediğinden değil, borçluyu mal bildiriminde bulunmaya zorlamak içindir.⁴⁹³

Tahsil olanağının kalmadığının ispatı iflas yoluyla takip bakımından aranmaz. İflas kararı sadece mahkeme tarafından verilebilir. Mahkeme bu kararı verirken müflisin borca batıklığının yanı sıra bir başka nedenle de borçlunun iflasına karar verebilir. Borçlunun iflasına karar verildiğinde iflas idaresi iptal davasını açabilir. Ayrıca tahsil olanağının kalmadığını ispat külfetinden kurtulur.⁴⁹⁴

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun geçici m.13'te belirtilen türden fon alacaklarının tahsilinde aciz vesikası aranma şartı bulunmamaktadır.⁴⁹⁵ Fon alacağı söz konusu olduğunda açılacak iptal davası her ne kadar İİK hükümlerine göre açılacağı öngörülmüş olsa da açılacak iptal davasında aciz vesikası şartı aranmaz.⁴⁹⁶

⁴⁹¹ Yıldırım, Mehmet Kamil, "Tasarrufun İptali Davasının İşlevi Bakımından Aciz Vesikası İle İlişkisi Hakkında Düşünceler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:11, 2009, s. 982.

⁴⁹² Gerçek, s. 168.; Yargıtay 15. HD. 24.06.2003; E:2003/1643, K:2003/3472

⁴⁹³ Mutluer, Mehmet Kamil, Vergi Genel Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 2008, s.471.

⁴⁹⁴ Kazancı, "Tasarrufun İptali", s. 40.

⁴⁹⁵ Çiftçi, Pınar, İcra Hukukunda Menfaat Dengesi, Adalet Yayınları, Ankara 2010, s. 381.; Güneren, s. 1230.

⁴⁹⁶ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Alacaklarının Takip ve Tahsiline İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik m. 39/5

3.2. Tasarrufun İptali Davalarının Hukuki Sonuçları

3.2.1. Davanın Kabulünün Sonuçları

Tasarrufun iptali davası sonucunda, davacıya karşı borçlunun mali durumu iptal konusu tasarrufların yapılmamış olmaları halindeki eski duruma getirmek amacını taşımaktadır.⁴⁹⁷ Böylece iptal davası sonucunda mahkeme yalnızca tasarrufu iptal eder, bunun dışında borçlu ile yapılan işlem (veya üçüncü ve dördüncü kişiler arasında yapılan işlem) iptal edilmez ve geçerli kalmaya devam eder.⁴⁹⁸

AATUHK m.31 hükmü

“27, 28, 29 ve 30 uncu maddelerde sözü edilen tasarruf ve muamelelerden faydalananlar elde ettiklerini, elden çıkarmışlarsa takdir edilecek bedelini vermeye bu kanun hükümleri dairesinde vermeye mecburdurlar. Bunlar karşılık olarak verdikleri şeyden dolayı alacaklı amme idaresinden bir talepte bulunamazlar.”

şeklinde. Ancak doktrinde⁴⁹⁹ ve Yargıtay⁵⁰⁰ kararlarında bu düzenlemenin yetersiz olduğu bu nedenle İİK m.283 hükümlerinin kıyasen uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır. İİK m.283 şu şekildedir:

“Davacı, iptal davası sabit olduğu takdirde, bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yolu ile, hakkını almak yetkisini elde eder ve davanın konusu taşınmazsa, davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın tashihiine mahal olmadan o taşınmazın haciz ve satışını isteyebilir.

İptal davası, üçüncü şahsın elinden çıkarmış olduğu mallar yerine geçen değere taallük ediyorsa, bu değerler nispetinde üçüncü şahıs nakden tazmine (Davacının alacağından fazla olmamak üzere) mahkûm edilir.

İptal davası üzerine üçüncü şahıs da, mamelekinde hasıl olacak eksikliğin borçludan tahsilini aynı davada isteyebilir. Bu talep, iptal davasının tefrik edilerek daha önce hükme bağlanmasına mani değildir.

İptal davasını kaybeden üçüncü şahıs, karşılık olarak şeyi veya bedelini borçludan veya iflas masasından geri isteyebilir.

Batıl bir tasarruf neticesinde kendisine ödenilen şeyi geri veren alacaklı eski haklarını muhafaza eder.

Kendisine bağış yapılan iyi niyetli ise yalnız dava zamanında elinde bulunan miktarı geri vermeye mecburdur.”

⁴⁹⁷ Berkin, Necmettin B., “Alman İflas Hukukunda İptal Davası”, s. 148. (<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuhfm/article/viewFile/1023004654/1023004246>) (E.T.:09.05.2018)

⁴⁹⁸ Kostakoğlu, s. 20.

⁴⁹⁹ Karataş, Ertekin, s. 373.; Güneren, s. 1283.; Uyar, vd. s. 1124.; Uzun Çam, s. 152.

⁵⁰⁰ “... 6183 sayılı Yasadan kaynaklanan tasarrufun iptali davalarında Dairemizin yerleşmiş içtihatları ile de belirlendiği gibi, İİK’nın 283. Maddesi kıyas yoluyla uygulanır. Tasarrufun iptali davalarında amaç borçlunun üzerindeki kaydın tashihiine mahal olmadan alacaklı taşınmazın haciz ve satışını isteyebilir. Bu itibarla; sadece ‘tasarrufun iptali’ ile yetinilmesi gerekirken, ‘tapu kaydının tekrar borçlu adına tesciline’ karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmekte ise de bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden...” (Yargıtay 15. HD. 22.04.1998; E:1998/1262, K:1998/1598)

Tasarrufun iptali davasını açarken kamu alacaklısının alacağını karşılamaya yeter miktardaki mal ile ilgili dava açması gerekmektedir. Ancak kamu alacağının tahsil aşamasına kadar miktarın artacağı ve iptal edilen tasarrufa konu malın ne kadara satılacağı önceden bilinemez. İptale konu olabilecek malların değerinin dava açılırken tespit edilip bazısının iptalini isterken diğer kısmının iptalini istememek doğru olmayacaktır. Bu nedenle iptali gereken tüm tasarrufların iptalini talep etmek gerekmektedir. Ancak mahkemenin vereceği iptal kararıyla gerçekleştirilecek haciz işleminden sonra satış yapılırken kamu alacağının yeter kısmının satılması, alacak karşılandıktan sonra ise kalan kısmın üçüncü kişiye iadesi gerekmektedir. Bununla birlikte mahkeme iptali istenen tasarrufların bedeline bakarak borca yetecek miktarının iptalini değil, iptale tabi tasarrufların tamamını iptal etmelidir.⁵⁰¹İlgili Yargıtay kararlarına göre,

“İcra takibinde borca yeter miktarda malın haczi, icra müdürlüğünün yetki görevindedir. Mahkemenin “tasarrufa konu taşınmazlardan birinin borca yeter olduğundan” bahisle davaya konu 247 parsel hakkındaki tasarrufun iptali isteğinin reddedilmesi isabetsiz...”⁵⁰²
“...iptal davasına bakan mahkeme, dava konusu taşınmazın borçlu yönünden haczedilmez nitelik taşıdığını tespit ederek, açılan iptal davasını reddedemez.”⁵⁰³

iptal davasına bakan mahkemenin dava konusu borç miktarı ile sınırlı olmaksızın iptal davasına konu tüm tasarrufların iptaline karar verilmesi gerekmektedir.

Yargıtay, tasarrufun iptali davası sonucunda mahkeme tarafından davanın kabulü durumunda tasarruf tarihinden önce doğmuş olan kamu alacağının asıl ve fer’ileri ile sınırlı olarak tasarrufun iptaline karar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Tasarruf tarihinden sonra doğmuş veya aynı borçlunun doğacak kamu borçlarından borçlu ile işlem yapmış kişi veya kötüniyetli üçüncü kişiler sorumlu tutulamaz ve tasarruf işlemi iptal davasına konu edilemezler.⁵⁰⁴

Tasarrufun iptali davasının borçlu tarafından kabul edilmesi davayı sonuçlandırmaz. Ancak borçlu ile işlem yapan kişi veya bu kişinin malı devrettiği üçüncü kişinin davayı kabul etmesi kesin hüküm sonucunu doğurur. Mahkeme bu durumda kabule göre karar vermek zorundadır. Dava zamanaşımı süresi geçtikten sonra açılrsa dahi davalı üçüncü kişi davayı kabul ederse, mahkeme davayı reddedemez

⁵⁰¹ Yargıtay 15. HD. 07.10.2004; E:2004/1376, K:2004/4957

⁵⁰² Yargıtay 15. HD. 06.12.1990; E:1990/4123, K:1990/5350

⁵⁰³ Yargıtay 15. HD. 17.12.1987; E:1987/3690, K:1987/4496

⁵⁰⁴ Yargıtay 15. HD. 08.08.1999; E: 1999/899, K:1999/1305

davanın kabulüne karar verir. Tasarrufun iptali davası sonunda mahkeme hem tasarrufun iptaline hem de tazminata hükmedemez.⁵⁰⁵

Tasarrufun iptali kararı üzerine karar hemen icra edilebilir. Ayrıca üst yargı mercilerine başvuru üzerine kesinleşmemesi halinde bile derhal uygulanabilir. HMK m.350, “*İstinaf yoluna başvurma, kararın icrasını durdurmaz*”, m.367 “*Temyiz, kararın icrasını durdurmaz*” ve m.381 “*Yargılamanın iadesi davası, hükmün icrasını durdurmaz*” düzenlemeleriyle hükmün kesinleşmemiş olsa veya üst yargı mercilerine başvurulsa dahi derhal uygulanabileceğini hükme bağlamıştır.

3.2.1.1. Dava Konusu Alacağın Taksitlendirilmesi Durumunda

Kamu borçlusunun borcunu taksitlendirerek yapmış olduğu tasarruf işleminin iptalini önlemesi mümkün değildir. Ancak bu durumda mahkeme iptal kararını yine verecek ancak kamu alacaklısı taksitler ödendiği müddetçe kararı infaz etmeyecektir. Taksitlendirmeye aykırı davranış söz konusu olduğunda ise zaten almış olduğu iptal kararı gereği üçüncü kişiler elindeki malları veya elinden çıkarmışsa malın değeri üzerinden haciz ve satış işlemlerini yapabilirler.⁵⁰⁶

3.2.1.2. Kamu Alacaklısı Açısından Sonuçları

AATUHK’da dava lehine sonuçlanan kamu idaresinin ne yapacağı ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. İİK’nın m.283’te

“Davacı, iptal davası sabit olduğu takdirde, bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yoluyla hakkını almak yetkisini elde eder ve davanın konusu gayrimenkul ise, davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın tashihine mahal olmadan o gayrimenkulün haciz ve satışını isteyebilir.”

hükmü yer almaktadır. İİK’deki bu hükmün kamu alacaklısı için de uygulamasında bir engel bulunmamaktadır.⁵⁰⁷ Kamu alacaklısı idare, üçüncü kişide bulunan malı haczederek satışı yapacaktır. İptal davasına konu mal gayrimenkul olduğunda da ayrıca

⁵⁰⁵ Güneren, s. 1027.

⁵⁰⁶ Yargıtay 15. HD. 29.11.2004; E:2004/4059, K:2004/6073; Aksi yönde bir başka Yargıtay kararlarında, kural olarak haciz ve satışı yapılacak taşınmaz alacağı yetecek miktarla sınırlı olarak tasarrufun iptali ile yetinilmesi yönünde hüküm kurulmuştur. (Yargıtay 5. HD. 12.06.1997; E:1997/2743, K:1997/2911; Yargıtay 15. HD. 16.09.1996; E:1996/4516, K:1996/4322)

⁵⁰⁷ “6183 sayılı Yasadan kaynaklanan tasarrufun iptali davalarında Dairemizin yerleşmiş içtihatları ile de belirlendiği gibi, İİK’nın 283. Maddesi kıyas yoluyla uygulanır.” (Yargıtay 15. HD. 22.04.1998; E: 1998/1262, K:1998/1598)

tapu kaydının düzeltilmesine gerek duyulmadan⁵⁰⁸ üçüncü kişi üzerindeki gayrimenkul üzerinde haciz ve satış işlemi gerçekleştirilebilir.⁵⁰⁹

Kazanılan iptal davasının konusu taşınmaz satış vaadi şerhi ise, sadece “*satış vaadi şerhine dair tasarruf işlemlerinin davacı yönünden geçersiz sayılmasına*” karar verilir. Ayrıca sicildeki şerh üzerinde bir değişiklik yapılmaz.⁵¹⁰

Tasarrufun iptali davası koşullarının varlığı halinde kamu alacaklısı ihtiyati haciz kararı almaya yetkilidir.⁵¹¹ AATUHK m.13/7 gereği üçüncü kişi tarafından iptal davasına konu olan mallar elden çıkarılmış ise, üçüncü kişinin diğer malları üzerine ihtiyati haciz konması mümkündür.⁵¹² Ancak bunun için tasarrufun iptali davasının süresi içinde açılması gerekmektedir. Davanın süresinde açılmaması veya açılan davanın kaybedilmesi durumunda uygulanmış olan ihtiyati haciz kaldırılmalıdır.⁵¹³

Bununla birlikte tasarrufun iptali davasına konu olan malların üçüncü kişi tarafından bir başkasına devredilmesini önlemek amacıyla açılacak davalarda HMK’da düzenlenen ihtiyati tedbir⁵¹⁴ talebinde bulunulması da gereklidir.⁵¹⁵

Tasarrufun iptali davası kamu alacaklısının lehine sonuçlanması halinde dava konusu tasarruflar kamu alacağının (aslı ve fer’ileri dahil) miktarı ile sınırlı olarak iptal edilmelidir. Mahkemece verilen iptal kararı ile birlikte haciz ve satış işlemi gerçekleştirilmesi mümkün olup, ayrıca kararın kesinleşmesine gerek yoktur. Çünkü bu dava kişisel dava olduğundan sonuçları da kişisel ve nisbidir.⁵¹⁶

⁵⁰⁸ İİK’da “mahal olmadan” ifadesi bulunsa da tapu kaydının borçlu üzerine geçirilmesi mümkün değildir. Tasarrufun iptali davası iptal sonucunda malın gerçekte borçluya ait olduğu ile ilgili bir iddiayı içermediğinden, mal üzerinde üçüncü kişinin mülkiyet hakkını kabul etmekle birlikte alacaklının alacak hakkını üstün tutan bir davadır.

⁵⁰⁹ Karakoç, “İptal Davası”, s. 97.; Gerçek, s.166.

⁵¹⁰ Uyar, Talih, “İptal Davasının Sonuçları İİK. Mad. 283”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Özel S., 2010, (Basım Yılı: 2012), s. 1165.

⁵¹¹ Karadağ, Neslihan Coşkun, “Vergi Alacağının Güvence Altına Alınmasında Teminat, İhtiyati Haciz ve İhtiyati Tahakkuka İlişkin Özellikli Durumlar”, *Maliye Dergisi*, (162), Ocak-Haziran 2012, s. 243

⁵¹² Çağlar, Kemal, *Açıklamalı-İçtihatlı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve Yorumu*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, s. 201.

⁵¹³ Karakoç, “İptal Davası”, s. 97.

⁵¹⁴ “İhtiyati tedbir, davacının davayı kazanması durumunda dava konusuna kavuşmasını, dava sırasında (veya davadan önce) güvence altına alınmasını sağlayan geçici hukuki korumadır.” (Kuru, vd. “Medeni Usul Hukuku”, s. 569.)

⁵¹⁵ Çağlar, s. 201.

⁵¹⁶ Karakoç, “İptal Davası”, s. 97.

Borçludan malı devralan üçüncü kişinin malı elinden çıkarması durumunda malın değeri nispetinde tazminatla sorumlu tutulmuş ise; alacaklı idare, mahkemeden aldığı iptal kararı ile üçüncü kişi aleyhine icra takibinde bulunması gerekir.⁵¹⁷ Üçüncü kişinin bu malı kendi isteği ile kötü niyetli dördüncü kişiye (hatta dördüncü kişiden devralan kötü niyetli beşinci kişiye) devretmesi durumunda kamu alacaklısı seçimlik hakka sahiptir. Dilerse kötü niyetli devralan dördüncü kişiye iptal davasını yöneltir, dilerse üçüncü kişiden nakden tazminat isteminde bulunabilir.⁵¹⁸

İptal davasına konu malın borçlu ile işlem yapan üçüncü kişinin elinden iradesi dışında⁵¹⁹ çıkması durumunda da elinden çıkardığı tarihteki değer üzerinden tazminatla sorumlu tutulur. Önemli bir husus da tasarrufun iptali davası bedele dönüştüğünde hükmedilen tazminat tutarına faiz yürütülmez.⁵²⁰

Tasarrufun iptali davası sonucunda alınan ilam ile yeni bir takip yapmaya (yeniden bir ödeme emri göndermeye-takibi kesinleştirmeye...) gerek olmaksızın eski takip dosyası üzerinden iptale konu mal için doğrudan haciz ve satış yapılabilir.⁵²¹

Kamu alacaklısı cebri icra işlemi yapabilmek için kararın kesinleşmesini beklemeyiz. Mahkeme kararı üzerine ayrıca ödeme emri göndermeye gerek olmaksızın doğrudan haciz işlemi yapılır ve mal satılır.⁵²²

Başka alacaklılar tarafından da iptal davası açılmış olması, -en azından davanın tarafları farklı olduğundan- diğer alacaklıların açtıkları iptal davası için “*derdestlik*” veya “*kesin hüküm*” oluşturmaz.⁵²³

⁵¹⁷ Güneren, s. 1129.

⁵¹⁸ Güneren, s. 1310.

⁵¹⁹ Şu durumlarda malın üçüncü kişinin iradesi dışında elinden çıktığı kabul edilir: Üçüncü kişinin kendi borcu nedeniyle yapılan icra takibi sonucu satışla malın elinden çıkması, ortaklığın giderilmesi sonucu malın üçüncü kişi elinden çıkması, önalım davası sonucu dava konusu payın üçüncü kişinin elinden çıkması, taşınmazın cebri tescil davası sonucu üçüncü kişinin elinden çıkması.

⁵²⁰ Güneren, s. 1315.

⁵²¹ Uyar, s. 1174.

⁵²² Güneren, s. 1316.; Yargıtay 17. HD. 22.01.2018; E: 2015/17170, K:2018/1203

⁵²³ Uyar, s. 1174.

3.2.1.3. Kamu Borçlusu Açısından Sonuçları

Borçlu iptal davası neticesinde hemen borçtan kurtulmaz. Kamu alacaklısının davaya konu mal üzerinde cebri icra yolu ile elde ettiği tutar kadar borçlunun borcu sona ermektedir.⁵²⁴

Tasarrufun iptali davası sonucunda mülkiyet borçluya geçmemekte, borçlunun yapmış olduğu hukuki işlem davaya konu edilerek işlemin konusu mal üzerinde kamu alacaklısına haciz ve satış imkânı getirilmektedir. Bu itibarla iptal edilmesi sonucu yapılacak muhtemel satış işlemi sonucunda kamu alacağının tahsilinden artan tutar borçlu ile işlem yapmış olan üçüncü kişiye verilir. Çünkü tasarrufun iptali davası ile amaç malın borçluya geçirilmesi değil, kamu alacağının tahsilinin sağlanmasıdır.⁵²⁵

Tasarrufun iptali davasına konu mal, borçlunun iştirak halinde malik olduğu bir mal ise ve bu malı diğer paydaşlarla birlikte üçüncü kişiye satmış ise, mahkemenin vereceği iptal kararında yalnız borçlunun sahip bulunduğu pay nispetinde iptale karar verilir. Böylece alacaklı yalnız iptal edilen pay üzerinde haciz ve satış hakkına sahip olur.⁵²⁶

Bu dava neticesi borçluya duyulan güvenin sarsılması nedeniyle kamu alacaklısı idare ilerde doğacak alacaklarının tahsilini güvence altına almak amacıyla ihtiyati tahakkuk ve ihtiyati haciz uygulayabilir.⁵²⁷

Tasarrufun iptali davası sonucu mal üçüncü kişinin elinden çıkmış ve dava bedele dönüşürse, borçlu hakkında icra takibi devam edeceğinden hükmedilen tazminattan üçüncü kişi ile birlikte sorumlu olmaz.⁵²⁸

⁵²⁴ Güneren, s. 1130.

⁵²⁵ Karakoç, “İptal Davası”, s. 99.

⁵²⁶ Uyar, s. 1163.

⁵²⁷ Ay, s. 59.; AATUHK m.13 gereği, “İptali istenen muamele ve tasarrufun mevzuunu teşkil eden mallar, bu mallar elden çıkarılmışsa elden çıkaranın diğer malları hakkında uygulanmak üzere, bu kanunun 27, 29, 30 uncu maddelerinin uygulanmasını gerektiren haller varsa ihtiyati haciz hiçbir süreye bağlı olmaksızın alacaklı kamu idaresinin mahalli en büyük memurunun kararıyla haciz hükümleri uygulanır.”

⁵²⁸ Güneren, s. 1319.

3.2.1.4. Üçüncü Kişiler Açısından Sonuçları

İİK m.283'te,

“iptal davası sabit olduğu takdirde bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yoluyla hakkını alma yetkisi elde eder ve dava konusu gayrimenkul ise, davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın tashihine mahal olmadan o gayrimenkulün haciz ve satışını isteyebilir.”

hükmü yer almakta olup, benzer bir hüküm AATUHK'da yer almamaktadır. AATUHK'da sadece üçüncü kişinin malı elinden çıkarması halinde bedelle sorumlu olduğu mal elinde ise icra takip işlemlerinin yapılması ile ilgili bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle iptal davasının kamu alacaklısınca kazanılması halinde İİK'da yer alan hükmün kıyasen uygulanması zorunludur.⁵²⁹ Böylece AATUHK m.31 gereği tasarrufun iptali davasının kamu alacaklısı idare lehine sonuçlanması halinde bu tasarruf ve işlemlerden yararlanmış kişiler, bu tasarruf ve işlemlerden elde ettiklerini, elde ettiklerini ellerinden çıkarmışlarsa, bunların takdir edilecek değerini vermeye mecburdurlar. Bu itibarla geri verme nedeniyle kamu idaresinden herhangi bir talep hakkına sahip olamazlar.

Ayrıca üçüncü kişi malı elden çıkardığı tarihteki değerinden fazlasından sorumlu tutulamaz. Kamu alacağının asıl ve fer'ileri daha fazla miktara tekabül etse dahi üçüncü kişi elden çıkardığı değer nispetinde sorumlu olur.⁵³⁰

İptal edilen tasarruf olup borçlu ile üçüncü kişi arasındaki işlemin geçerliliği etkilenmez. Kamu alacaklısı üçüncü kişi elindeki malı (alacak miktarı ile sınırlı olarak) haczedip satacak, artan bir tutar olduğunda bunu üçüncü kişiye verecektir. Borçlu ile işlem yapan üçüncü kişi sayısı birden fazla ise, hepsi davalı konumunda olmaktadır. Ancak bunlar arasındaki sorumluluk müteselsil sorumluluk değil, her birinin ilgili tasarruftan yararlandıkları nispette sorumluluğuna gidilmektedir.⁵³¹

Üçüncü kişi dilerse kamu alacağını ödeyerek malın haczini ve satışını engelleyebilir.⁵³² İptal davası kişisel dava olduğundan dava sonunda borçlu ile işlem yapan üçüncü kişi mal üzerinde malik olarak kalmaya devam eder. Dava konusu

⁵²⁹ Karakoç, “İptal Davası”, s. 388.

⁵³⁰ Yargıtay 17. HD. 04.06.2007 E:2007/2797, K:2007/1910

⁵³¹ Karataş, Ertekin, s. 837.

⁵³² Karakoç, “İptal Davası”, s. 101.

taşınmaz mal ise tapu kaydının iptali ve borçlunun adına tescil kararı verilemez. Ancak kamu alacaklısı artık bu malı haczedip satma hakkına sahiptir.⁵³³ Satış sonunda artan kalan değer olduğunda üçüncü kişiye iade edilir. Eğer iptal davası değere ilişkinse veya üçüncü kişi malı iyi niyetli dördüncü bir kişiye satmış ise, dava konusu değer tutarında tazminat ödemesi gerekir.⁵³⁴ Bu tazminata ilişkin takip yine AATUHK hükümlerine göre yapılır. Ancak mal mevcut ise hem iptal hem tazminat kararı verilemez.⁵³⁵ Tazminat kararının verilebilmesi için tasarrufa konu malın üçüncü kişinin elinden çıktığının sabit olması gerekir, aksi durumda iptal kararı yerine bedel ödenmesine karar verilemez.⁵³⁶

İptal davasının konusu hükümsüz sayılan tasarruf ve muameleler olması halinde bunlardan faydalanan kişiler elde ettikleri şeyleri aynen iade edip, eğer ellerinden çıkarmış veya telef etmişler ise, bedelini ödemek zorunda kalırlar.⁵³⁷

Üçüncü kişi dava sonunda karşılık olarak verdiği şeyi kamu alacaklısından talep edemez. Ancak borçluya müracaat hakkı saklıdır. İade edilen mal kamu alacaklısı tarafından haczedilerek satışı yapılır.⁵³⁸

3.2.1.5. Tasarrufa Konu Mal Üzerindeki İpotek Hakkına Etkisi

İptal davasını kazanan alacaklı davalı üzerindeki kaydın düzeltilmesine gerek olmadan malın haczini ve satışını isteyebilir. İptal davasının konusunun rehin hakkı olması durumunda “ipoteke kurulmasına ilişkin tasarrufun davacı bakımından iptaline” karar verilir.⁵³⁹

İptal davasında tasarruf tarihinden sonra malı devralan tarafından tesis edilen ipotegin, iptal davasını kazanan alacaklı karşısında öncelik hakkının bulunup bulunmadığına ilişkin olarak Yargıtay.

“Tasarrufun iptali davasına konu taşınmazı devralan borçlunun alacaklıları tarafından uygulanan haczin iptal edilmiş tasarruf oranında davayı kazanmış alacaklıya karşı bir

⁵³³ Ay, s. 57.

⁵³⁴ Pekcanitez, vd. s. 592.

⁵³⁵ Güneren, s. 1079.

⁵³⁶ Coşkun, s. 298.

⁵³⁷ Gerçek, s. 172.

⁵³⁸ Ay, s. 59.

⁵³⁹ Sarısözen, s. 245.

önceliğinin olmadığını”⁵⁴⁰, başka bir kararında “iptal davasına konu taşınmazla ilgili olarak taşınmazı devralan kişinin alacaklıları lehine tesis edilen ipoteğin tasarrufun iptali talebi kabul edilen alacaklıya karşı önceliği bulunmadığına”⁵⁴¹

hükmederek, borçludan malı devralan kişinin mal üzerinde bir başka kişi için tesis edilen ipotek hakkının kamu alacaklısına karşı önceliğinin bulunmadığını belirtmiştir.

3.2.1.6. Geri Vermenin Kapsamı

Geri vermenin kapsamına ilişkin düzenleme AATUHK m.31’de düzenlenmiş olup ilgili maddeye göre,

“27, 28, 29 ve 30 uncu maddelerde sözü edilen tasarruf ve muamelelerden faydalananlar elde ettiklerini, elden çıkarmışlarsa takdir edilecek bedelini vermeye bu kanun hükümleri dairesinde mecburdurlar. Bunlar karşılık olarak verdikleri şeyden dolayı alacaklı amme idaresinden bir talepte bulunamazlar.”

AATUHK m.27-30 uyarınca hükümsüz sayılan tasarruf ve muameleler alacaklı amme idareleri tarafından iptal ettirildikleri takdirde bunlardan faydalanan üçüncü şahıslar elde ettikleri şeyleri aynen iade etmek zorundadırlar. Ancak, o malları ellerinden çıkarmış olanlar bu malların takdir edilecek bedellerini tahsil dairesine vermek, yani ödemek mecburiyetindedirler. Üçüncü kişi bu durumda elinden çıkardığı malın değeri kadar (alacaktan fazla olmamak kaydıyla) tazminata mahkum edilebilir.⁵⁴² Malın iptal kararının verildiği tarihteki değeri değil, davalının bu malı elinden çıkardığı tarihteki gerçek değeri olarak kabul edilir.⁵⁴³

Bununla birlikte alacağın borçlu ile muamelede bulunan üçüncü şahıs tarafından ödenmesi mümkündür. Bu durumda, iptal davası açılmasına gerek kalmaz.

3.2.2. Davanın Reddinin Sonuçları

Açılan tasarrufun iptali davası reddedildiği takdirde, alacaklı kamu idaresi iptali istenen tasarrufla ilgili başkaca bir işlem yapamaz. Bu durumda kamu borçlusunun yeni bir mal edinmesini beklemek durumundadır.

⁵⁴⁰ Yargıtay 23. HD. 22.09.2014; E:2014/1902, K:2014/5852

⁵⁴¹ Yargıtay 19. HD. 10.11.2005; E:2005/5121, K:2005/10997

⁵⁴² Yargıtay 15. HD. 01.03.2005; E:2005/6802, K:2005/1116

⁵⁴³ Yargıtay 17. HD. 15.03.2016; E:2014/12897, K:2016/3259

3.2.3. Vekâlet Ücreti

1136 sayılı Avukatlık Kanunu⁵⁴⁴ m.168 gereği AATUHK'nun uygulanmasından doğan her türlü davalarda vekâlet ücretinin maktu olarak belirleneceği hükme bağlanmıştır. Bu nedenle tasarrufun iptali davalarında vekâlet ücreti maktu olarak belirlenir.⁵⁴⁵

İİK dolayısıyla açılan iptal davalarında, dava sonunda vekâlet ücreti tespit edilirken borç miktarı ile iptali istenen tasarrufun değeri karşılaştırılmalıdır. Karşılaştırma halinde hangisinin değeri daha az ise vekâlet ücreti bu değer üzerinden hesap edilir.⁵⁴⁶ Davalı tarafta birden fazla kişi bulunduğu ve bu kişilerin borçlu ile farklı tasarruf işlemi yapmaları durumunda her biri için vekâlet ücreti ayrı ayrı tespit edilir.⁵⁴⁷

Davanın reddedilmesi halinde, eğer hak düşürücü süreden sonra dava açılmışsa vekâlet ücreti maktu olarak belirlenmeli⁵⁴⁸ aksi durumda ise, yine borç miktarı ile iptali istenen tasarruftan hangisinin değeri düşük ise, vekâlet ücreti bu değere göre hesaplanmalıdır.

3.2.4. Tasarrufun İptali Davalarında Alınacak Harçlar

Harç, kişilerin çıkarlarına yönelik yapılan kamu kurumlarının hizmetlerinden yararlanmaları karşılığı olarak yaptıkları ödemelerdir. Yargı harcı ise mahkemelerin yaptığı adli hizmetten yararlananların katkısı olarak tanımlanabilir.⁵⁴⁹

Anayasa m.73/3'e göre vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur. Buna göre harç alınabilmesi veya harç bağışıklığının söz konusu olabilmesi için kanunlarda hüküm bulunması gerekir.⁵⁵⁰

⁵⁴⁴ RG: 07.04.1969; 13168

⁵⁴⁵ Yargıtay 17. HD. 01.12.2015; E:2014/5129, K:2015/13065; Yargıtay 17. HD. 15.03.2016; E:2014/12897, K:2016/3259; Yargıtay'ın vekâlet ücretinin nispi alınacağına dair kararları da vardır: "Davacı yararına hükmedilen vekâlet ücreti ve harcın, alacak veya tasarrufun değerinden hangisi az ise ona göre hesaplanması gerekir." (Yargıtay 15. HD. 15.12.1997; E:1997/5197, K:1997/5407; Yargıtay 15. HD. 23.01.2006; E:2006/7577, K:2006/178)

⁵⁴⁶ Yargıtay 15. HD. 13.02.2007; E:2006/5521, K:2007/853

⁵⁴⁷ Yargıtay 17. HD. 19.07.2007; E:2007/1733, K:2007/2799

⁵⁴⁸ Yargıtay 15. HD. 19.02.2007; E:2006/6179, K:2007/1006

⁵⁴⁹ Güneren, s. 1388.

⁵⁵⁰ Güneren, s. 1402.

Harçlar Kanunu⁵⁵¹ m.13/j uyarınca genel bütçeye dâhil idarelerin⁵⁵² yargı işlemleri harçtan muaf tutulmuştur. Ancak genel bütçeye dâhil idarelerin haklılığı nispetinde karşı taraftan tahsiline yargı merciince karar verilir. Harçtan bağışık olan kurum, kuruluş ve kişiler tarafından iptal davası açılırken harç alınmaz. AATUHK hükümlerine göre iptal davası kabul edilirse harç yalnız harçtan bağışık olmayan davalılardan karar ve ilam harcı alınır. Dava reddedildiğinde ise harçtan bağışık olmayan davacıdan alınabilir.

Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel kanunlarında yargı harcından bağışık tutulan kamu idare ve kurumları⁵⁵³ harçtan bağışık tutulmuştur.

3.3. Tasarrufun İptali Davalarının Cezai Sonuçları

İptal davası sonunda kamu alacağının tahsiline kasten engel olunduğu anlaşılır ise kişi hakkında suç duyurusunda bulunulur ve yapılacak ceza yargılaması sonucunda, AATUHK m.110⁵⁵⁴ gereği borçlu kişi altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile

⁵⁵¹ RG: 17.07.1964; 11756

⁵⁵² “1) Türkiye Büyük Millet Meclisi 2) Cumhurbaşkanlığı 3) Başbakanlık 4) Anayasa Mahkemesi 5) Yargıtay 6) Danıştay 7) Hâkimler ve Savcılar Kurulu 8) Sayıştay 9) Adalet Bakanlığı 10) Millî Savunma Bakanlığı 11) İçişleri Bakanlığı 12) Dışişleri Bakanlığı 13) Maliye Bakanlığı 14) Millî Eğitim Bakanlığı 15) Sağlık Bakanlığı 16) Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı 17) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 18) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 19) Kültür ve Turizm Bakanlığı 20) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 21) Avrupa Birliği Bakanlığı 22) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 23) Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 24) Ekonomi Bakanlığı 25) Gençlik ve Spor Bakanlığı 26) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 27) Gümrük ve Ticaret Bakanlığı 28) Kalkınma Bakanlığı 29) Orman ve Su İşleri Bakanlığı 30) Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği 31) Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı 32) Jandarma Genel Komutanlığı 33) Sahil Güvenlik Komutanlığı 34) Emniyet Genel Müdürlüğü 35) Diyanet İşleri Başkanlığı 36) Hazine Müsteşarlığı 37) Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı 38) Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu 39) Devlet Personel Başkanlığı 40) Türkiye İstatistik Kurumu 41) Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 42) Gelir İdaresi Başkanlığı 43) Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü 44) Meteoroloji Genel Müdürlüğü 45) Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü 46) Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”

⁵⁵³ “Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, Üniversiteler, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Tarım Kredi Kooperatifleri Birlikleri, Türkiye Kızılay derneği, Türkiye Yardımsevenler Derneği, Yeşilay Derneği, Darüşşafaka Cemiyeti, Resmi Darülaceze Kurumları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Fon’a Devredilen Bankalar ve RCT Varlık Yönetimi, Bankalar’ın kanunda sayılı işlemleri harçtan bağışık tutulmuştur.”

⁵⁵⁴ Kamu alacağının tahsiline engel olanlar: AATUHK m.110: “Amme alacağının tahsili için hakkında takip muamelelerine başlanan borçlu kısmen veya tamamen tahsile engel olmak veya tahsili zorlaştırmak maksadiyle mallarından bir kısmını veya tamamını:

1. Mülkünden çıkararak, telef ederek yahut değerden düşürerek gerçek surette,
2. Gizleyerek, kaçıracak muvazaa yolu ile başkasının uhdesine geçirerek veya aslı olmayan borçlar ikrar ederek, yahut alındılar vererek gerçeğe aykırı surette, varlığını yok eder veya azaltır ve geri kalan mallar borcu karşılamaya yetmezse altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

cezalandırılır.⁵⁵⁵ Suçun maddi unsurlarına bakıldığında, öncelikle kesinleşmiş bir kamu alacağı bulunmalı ve borçlu aleyhine AATUHK m.54'te düzenlenen cebri icra işlemlerine başlanılmalı ve kesinleştirilmelidir. Borçlunun kalan malvarlığıyla alacak karşılanmaması da bir diğer gereklilik olarak sayılabilir. Manevi unsur olarak kamu borçlusunun kötü niyetli olması, yani malvarlığını kasten azaltması veya yok etmesi gereklidir.⁵⁵⁶

Yargıtay'ın borçlunun cezai sorumluluğu ile ilgili olarak,

“6183 Sayılı Kanun'un 110. maddesinde düzenlenen suçun oluşabilmesi için amme alacağının tahsili için borçlu hakkında takibe başlanılmasının zorunlu olduğu, hakkında takip yapılan borçlunun kısmen veya tamamen tahsile engel olmak veya tahsili zorlaştırmak maksadıyla mallarından bir kısmını veya tamamını anılan maddede belirtilen seçimlik hareketlerden bir ya da birden fazlasını gerçekleştirmek suretiyle amme alacağının tahsiline engel olması gerektiği, sanık A.'nın vergi borcu tehditi altında bulunduğu ve bu sebeple üzerine kayıtlı mal bulundurmamaya tüm malvarlığını eski eşi sanık B. adına kaydettirdiğinin isnat edilmesi karşısında; A. aleyhine amme alacağının tahsili için yapılan herhangi bir takip olup olmadığı, yapılan takip var ise hangi malvarlığı değerlerinin B.'a devredildiği hususunda ilgili kurumlardan gerekli evrakların aslı veya onaylı suretlerinin getirtilerek dosya içerisine alınıp tüm delillerle birlikte değerlendirilmesinden sonra hasıl olacak sonuca göre sanıklar A ve B'nin hukuki durumlarının tayin ve takdir edilmesi gerekirken eksik inceleme ve yetersiz gerekçelerle yazılı şekilde mahkumiyetlerine karar verilmesi”,⁵⁵⁷

hakkında takip yapılan borçlunun tahsile engel olmak veya tahsili zorlaştırmak için AATUHK m.110'da belirtilen davranışlardan birini yapması durumunda suçun oluşacağını karara bağlamıştır.

Yargıtay başka bir kararında bu suçtan dolayı ceza verilebilmesi için kanunda yazılı olan unsurlardan cebri icra işlemlerine başlanılmasını aramaksızın, teminat istenilmesini takip muamelesine başlanması kabul ederek unsurun gerçekleşmiş olduğuna hükmetmiştir. Ancak bu karar kanunun açık hükmü karşısında pek yerinde olduğu söylenemez.⁵⁵⁸

⁵⁵⁵ İİK m.331'de alacaklısını zarara sokmak kasdiyle mevcudunu eksilten borçluların cezası düzenlenmiştir: “Haciz yolu ile takip talebinden sonra veya bu talepten önceki iki yıl içinde borçlu; alacaklısını zarara sokmak maksadıyla, mallarını veya bunlardan bir kısmını mülkünden çıkararak, telef ederek veya kıymetten düşürerek hakiki surette yahut gizleyerek muvazaa yoluyla başkasının uhdesine geçirerek veya asıl olmayan borçlar ikrar ederek mevcudunu suni surette eksiltirse, aleyhine aciz belgesi aldığını veya alacaklı alacağını alamadığını ispat ettiği takdirde, altı aydan üç yıla kadar hapis ve bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.”

⁵⁵⁶ Toktaş, s. 151.

⁵⁵⁷ Yargıtay 5. CD. 16.01.2018 E:2014/10154, K:2018/196

⁵⁵⁸ Yargıtay 5. CD. 20.02.2002; E:2002/1646, K:2002/1981

Tasarrufun iptali davası sonunda davacı kamu alacaklısının AATUHK m.110'daki şartların gerçekleşmesi durumunda suç duyurusunda bulunması zorunludur. Aksi halde TCK m.279'da düzenlenen “kamu görevlisinin suçı bildirmeme suçu”⁵⁵⁹ oluşur.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Bahriyeli, Kemal, Türk Ceza Kanunu'nda Kamu Görevlisinin Suçu Bildirmemesi Suçu (TCK m. 279), İstanbul 2010 (<http://www.kazanci.com/kho2/hebb/giris.htm>) (E.T.: 01.05.2018)

⁵⁶⁰ Demirtaşoğlu, Bülent, “Tasarrufun İptali Davası Özelinde Kamu Alacaklarının Korunması Yöntemleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 170.,

SONUÇ

İcra hukuku borcunu zamanında ödemeyen borçlunun, alacaklının talebiyle devlet yardımı neticesinde alacağına kavuşmasını sağlamaya yönelik düzenlemeler içeren bir yaptırım hukukudur. Borç, kamu alacağı olduğunda ise ayrı bir takip usulü devreye girer. Devletin kamu hizmetlerinin finansmanı amacı ile kamu gücüne dayanarak idari işlemler neticesinde koymuş olduğu mali yükümlülüklerden doğan alacaklarının takibi için AATUHK hükümleri düzenlenmiştir. Bununla birlikte özel alacakların takibi için öngörülmüş olan İİK m.47’de kamu alacaklarının takibi usulünün farklı düzenlemelerle yapılacağı belirtilmektedir. İlişkinin taraflarına bakmaksızın özel hukuk ilişkilerinden doğan alacaklar özel alacaklar olarak tanımlanabilir. Bu itibarla taraflardan birinin kamu tüzel kişisi olup olmadığına bakmaksızın borç ilişkisinin niteliğine bakılmalı, eğer özel hukuk ilişkisinden kaynaklanıyorsa alacak, özel alacak olarak adlandırılmalıdır. Hatta iki farklı kamu tüzel kişisinin taraf olduğu bir özel hukuk sözleşmesindeki alacağı da özel alacaktır. Özel alacağı, kamu alacağı olmayan alacak olarak da tanımlamak mümkündür.

Kamu alacağı, devletin egemenlik gücünün sonucu olarak doğan ve kamu hizmetlerinin hızlı ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla toplanan gelirlerdir. AATUHK’da kamu alacağı tanımlanmıştır. Bununla birlikte özel kanunlarında AATUHK hükümlerine göre alacağını tahsil etme olanağı olan kurumlar da vardır. Bu kurumların alacağının kamu alacağı olmadığı yalnız AATUHK hükümlerini uygulama imtiyazı tanındığı ifade edilmektedir. Gerek kamu alacakları gerekse kanunlarındaki atıf nedeniyle kamu alacağı gibi sayılan alacakların takibi açısından AATUHK hükümleri uygulanmakta ve kanunun uygulanması sırasında kamu alacağı olması veya kamu alacağı gibi sayılmasının artık bir önemi bulunmamaktadır.

Kamu alacağının niteliğinden dolayı tahsilini güvence altına almayı amaçlayan hükümler bulunmaktadır. Bu hükümler kamu alacaklarının tahsilinin hızlı ve etkin bir biçimde yerine getirilebilmesi için düzenlenmiştir. Kamu alacaklarının korunması başlığı altında düzenlenen teminat isteme, ihtiyati haciz ve ihtiyati tahakkuk ile diğer korunma hükümleri başlığı altında düzenlenen rüçhan hakkı, kamu alacağı ödenmeden yapılamayacak işlemler, fazla tahsil edilen kamu alacaklarının iadesinde yapılan mahsuplar, iptal davası ve kamu alacağının ödenmesinden sorumlu olanlar şeklindedir.

AATUHK’da yer alan kamu alacaklarının diğer korunma hükümleri içerisinde yer alan iptal davası (tasarrufun iptali davası) çalışmamızın konusunu oluşturmıştır. İdarenin yaptığı işlemler aleyhine açılan davalara iptal davası denilmektedir. Bu nedenle çalışmamızda inceleme konusu yapılan iptal davası, genel icra hukukunda kabul görmüş şekliyle tasarrufun iptali davası olarak isimlendirilmiştir. Tasarrufun iptali davaları, kamu alacağının takibi neticesinin sonuçsuz kalması veya sonuçsuz kalacağının anlaşılması üzerine hukuktaki genel kuraldan farklı olarak; borçlunun, önceden gerçekleşmiş bulunan bazı tasarruflarının alacaklı yönünden iptalini sağlayarak kamu alacağını tahsil etmek amacıyla açılan davalardır. Borçlunun kamu alacaklısının zararına yapmış olduğu tasarruflar bu yol ile iptal edilerek alacağa ulaşmak mümkün olur.

Tasarrufun iptali davaları hem İİK’da hem de AATUHK’da düzenlenmiştir. Her iki kanun genel olarak birbirine paralel düzenlemeler içermelerine rağmen AATUHK’nun varlık nedeni olan kamu alacağına etkin ve hızlı kavuşma düşüncesi ile devlet kendisine bir takım imtiyazlar tanımıştır. Bu anlamda AATUHK’ya göre ivazsız tasarruflar ve bağışlar, bağışlama olarak nitelendirilen tasarruflar, hükümsüz sayılan tasarruflar ve kamu alacağının tahsiline imkân bırakmamak amacıyla yapılan tasarruflar iptal davasına konu olabilir.

AATUHK’da hüküm bulunmayan hallerde İİK’nın uygulanacağı ile ilgili genel bir hüküm yoktur. Ancak bazı maddelerde İİK’ya atıf yapılmıştır. Bununla birlikte AATUHK gerekçesinde, AATUHK tasarısının hazırlanmasında önemli ölçüde İİK hükümlerinden, kamu alacaklarının niteliğine aykırı düşmemek şartıyla faydalandığı ve iki kanun arasında ahengin korunmasına dikkat edildiği vurgulanmıştır. Ayrıca Yargıtay’ın verdiği kararlarda AATUHK’da hüküm bulunmayan hallerde sık sık İİK hükümlerine başvurduğu görülmektedir. Bu açıdan doktrinde görüş birliği de bulunmamaktadır. AATUHK ile İİK arasında genel kanun, özel kanun ilişkisi bulunmamakla birlikte AATUHK’da hüküm bulunmayan hallerde İİK hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanması mümkün olduğu ve Yargıtay’ın da ilke olarak bu noktadan hareket ettiği ileri sürülebilir.

Kamu alacakları hukukunda borçlunun mallarının haczinden veya iflasına karar verilmesinden önce borçlunun mal ve hakları üzerindeki tasarruf yetkisi

sınırlandırılmamaktadır. Bu nedenle kamu borçlusunun alacaklısına zarar veren tasarruf işlemleri yapmasına veya alacaklısından mal kaçırmak için bir takım hukuki işlemlere girişmesine rastlanabilir. Bunun sonucunda da alacaklı, takibin sonunda alacağını tahsil edebilmek için başvurabileceği borçluya ait malvarlığına kısmen veya tamamen ulaşamamakta ve takip sonuçsuz kalabilmektedir. Kamu alacağını korumak için AATUHK m.24 ve devamında kamu borçlusunun, alacaklısından mal kaçırmak amacıyla yapmış olduğu hukuki işlemleri veya mevcudunu azaltmaya yönelik yapmış olduğu tasarrufları yalnızca davacı kamu alacaklısı için hükümsüz sayarak, malvarlığından çıkarmış olduğu mallar üzerinde cebren takip yoluyla tahsiline imkan sağlamaktır.

Borçlunun haczedilemeyen bir malını malvarlığından çıkarması halinde tasarrufun iptali davası açılmaz. Böyle bir durumda alacaklının bir zararı söz konusu değildir. Ancak lehine iptale tabi tasarruf yapılmış kişi, alacaklı ile borçlu arasındaki icra takibinde taraf olmadığından haczedilmezlik iddiasında bulunamaz. Borçlu ise tasarruf konusu mal üçüncü kişinin mülkiyetinde olduğu için haczedilmezlik iddiasında ileri süremez.

Borçlunun kamu alacağına yetecek miktarda malı bulunduğu sürece de iptal davası açılmaz. İfade edildiği üzere bu davanın amacı, kamu alacağının tahsilini önleyen tasarrufların iptalini sağlayarak, tasarrufa konu mallar sanki borçlununmuş gibi haciz ve satış işlemlerini yapmayı olanaklı kılmaktır. Kamu borçlusunun borcunu ödemeye yetecek miktarda mal varlığının olmadığına tespit edilebilmesi için, AATUHK m.54'te öngörülen cebren tahsil yollarından uygun olanlarının denenmesi ve fakat sonuç elde edilememesi şarttır.

Kamu alacaklısı tarafından açılan iptal davası kazanılması durumunda söz konusu hukuki işlem (tasarruf) tamamen iptal edilmez. Ancak dava konusu mal borçlunun malvarlığından çıkmamış, sanki mal borçluya aitmiş gibi kamu alacaklısı haciz ve satış işlemlerini yaparak satış bedelinden alacağını elde eder.

İptal davasıyla, kamu alacağının haciz işlemi neticesinde tahsil edilememesi halinde, ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıl öncesinde ve ödeme süresinden sonra yaptığı (her halde iptali istenen tasarruf işleminin yapılmasından

itibaren beş yıl içinde) kimi işlemlerin hükümsüz sayılarak üçüncü kişilerdeki bu mal ve hakların üzerine haciz işlemi yapılmasının sağlanması ve alacağın tahsil edilmesi amaçlanmaktadır.

İptal davası alacak hakkına dayandığından tespit davası değil bir eda davası niteliğindedir. Dava ile kamu borçlusunun üçüncü kişiler lehine borcunu ödememek amacıyla yapmış olduğu hukuki işlemlerin iptali sağlanarak bu mallar üzerine borca yeter miktarda haciz konulabilmesi mümkün hale gelmektedir. Ancak aynı dava olmadığından malın mülkiyeti borçluya geçmemektedir. Satış sonucu kalan mal üzerindeki mülkiyet hakkı her halde üçüncü kişide kalmaya devam etmektedir. Bu da iptal davasının aynı değil şahsi bir dava olmasının bir sonucudur.

Muvazaalı işlemlerin tasarrufun iptali davasına konu olup olmaması tartışmalı olmakla birlikte, borçlunun muvazaalı bir işlemde bulunduğunu öğrenen alacaklı dilerse muvazaa davası, dilerse iptal davası açabilmelidir. Somut uyuşmazlıkta alacaklı, muvazaa davasını ispatta zorlanabilir. Ancak tasarrufun iptali davasında, davacı işlemin kanunun öngördüğü kişiler arasında ve belirli süreler içinde yapıldığını ispatlayarak tasarrufun iptalini sağlayabilir. Bununla birlikte bir tescile kayıtlı gayrimenkul veya menkul mal üzerinde borçlu dışında bir başka kişinin mülkiyet hakkının bulunması durumunda doğrudan muvazaalı işlemde bahisle haciz veya satış işlemi yapması uygulamada mümkün değildir. Bu görüş doğrultusunda kamu alacaklısı muvazaa durumunda alacağını hangi yoldan daha kısa sürede alabileceğini hesap ederek dilerse muvazaa davası dilerse tasarrufun iptali davası açabilmelidir.

Yakın akrabalar arasındaki işlemlerde muvazaa ihtimali yüksek görülmüş ve tasarrufların ivazlı olup olmadığına bakılmaksızın iptale tabi olduğu düzenlenmiştir. Kanun üçüncü dereceye kadar kan hısımlarıyla, eşler ve ikinci dereceye kadar sıhri hısımlar arasındaki tasarrufların bağışlama niteliğinde olduğunu aksinin ispat edilmesi mümkün olmayan kanuni karine olarak kabul etmiştir. Yakın akrabalar arasında yapılan devir işlemlerinin ivazsız olduğunu ispat etmek her zaman mümkün değildir. Gerçekte ivazsız yapılmasına rağmen, muvazaa, peçeleme, inançlı işlem, nam-ı müstear ve benzeri işlemlerin ardına gizlendiği için ivazlı bir tasarruf olarak görünen işlemlerin ivazsızlığını ispatlamanın borçlunun yakını dışındaki kişilerle yaptığı işlemlerin ivazsızlığını ispatlamaktan çok daha güç olduğu ortadadır. Borçlunun bu derecedeki

hısımlarının borçlunun ödeme güçsüzlüğünü bildikleri bu karinenin gerekçesini oluşturur. Kaldı ki maddede yakın akrabalar arasında yapılan ivazlı tasarrufları istisnasız iptale tabi tuttuğundan, başka maddede düzenlenmemiş olsa idi dahi ivazsız tasarruflar evleviyetle iptale tabidir.

Anlaşmalı boşanma yoluyla boşanıldığında, mahkeme kararına dayanarak borçlunun mal varlığının eski eş üzerine intikali söz konusu olabilir. Böyle bir durumda alacaklı, borçlunun eşine uyguladığı devir için tasarrufun iptali davası açılması mümkün olmamalıdır. Zira her ne kadar anlaşmalı boşanan eşlerin iradeleri ile anlaşma protokolü düzenlenmiş olsa da yargılama sonunda hakimin uygun bulduğu ölçüde hükme geçebilir. Netice itibarıyla gerçekleşen devir, mahkeme kararına dayanmaktadır. Daha önce yargı kararına dayanan bir mülkiyet hakkının iptal davası yoluyla ihlal edilmesi hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacağı söylenebilir.

Tasarrufun iptali davalarında dikkat edilmesi gereken husus kamu borçlusunun kastının önemli olmamasıdır. Borçlunun kamu alacaklısını zarara uğratmayı amaçlamış olup olmamasına bakmaksızın kural olarak her durumda kanunda belirtilen durumlardan birinin tespiti halinde iptal davası açılmalıdır. Ancak AATUHK m.30'da durum istisna teşkil eder. Buna göre m.30'a dayanarak iptal kararı verilebilmesi için borçlunun kamu alacağını ödememek kastıyla hareket etmesi gerekmekte, yine borçlunun yaptığı sözleşmelerin diğer tarafındaki üçüncü kişinin bu durumu bilen veya bilmesi gereken kişi olması gerekmektedir. Kamu alacaklısı şartları oluştuğunda takdir yetkisine sahip değildir. İptal davasını açmak zorundadır.

AATUHK m.27 vd. hükümleri kanunun sözüne ve amacına uygun olarak yorumlandığında, öncelikle kamu alacaklısına karşı kesinleşmiş borcu bulunan kişinin süresinde ödeme yapmamış olması gerekir. Hakkında yapılan icra takibi üzerine borçlunun süresi içinde veya tazyik hapsine rağmen mal beyanında bulunmamış olması veya malı bulunmadığını bildirmesi veya mal beyanında belirttiği mallarının borca yetmeyeceğinin anlaşılması diğer bir gerekliliktir. Yine icra takibi içerisinde de borcun ödenmemesi durumunda ödeme tarihinden itibaren geriye doğru iki yıl içinde ve ödeme süresinden sonra yapılmış olan iptale tabi bir tasarrufun bulunması gereklidir.

AATUHK’da iptal sebepleri sayılmıştır. Ancak kanun iptale tabi tasarrufların neler olduğu ile ilgili genel bir düzenleme yapmış ve takdiri hakime bırakmıştır. Buna göre genel olarak borçlunun alacaklılarından mal kaçırmaya yönelik olarak yaptığı ivazsız veya aciz halinde yapılan tasarruflar ile alacaklılarına zarar verme kastıyla yapılan tasarruflar iptale tabidir. Bu itibarla iptale tabi tasarruflar kanunda sayılanlardan ibaret değildir.

Kamu alacaklısı, iptal davasını açarken AATUHK m.27-30’da düzenlenen iptal sebeplerinden birine dayanması gerekmez. Örneğin davacı yalnız m.28’de öngörülen bağışlama sayılan tasarruf sebeplerine dayalı olarak açsa dahi, mahkeme bu sebebin gerçekleşmediği yönünde karar vererek davayı sonuçlandıramaz. Her halde diğer maddelerde düzenlenen iptal sebeplerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini de araştırmak zorundadır.

İvazsız tasarrufların ve bağışlamaların hükümsüz olacağı AATUHK m.27’de düzenlenmiştir. AATUHK m.25 hükmü gereği lehine bağışlama yapılan veya ivazsız tasarrufta bulunulan üçüncü şahsın iyi niyetli olması sonucu değiştirmez. Dolayısıyla ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıl veya ödeme süresinin başlamasından sonraki bütün bağışlama veya ivazsız tasarruflar iyi niyet/kötü niyet ayırımına gidilmeksizin iptal davasına konu edilmektedir.

Kamu alacağını ödemeyen, hapis ile tazyik edilmesine rağmen mal beyanında bulunmayan, malı bulunmadığını bildiren veya beyan ettikleri malları borcunu karşılamaya yetmeyen kamu borçlularının ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme süresinin başlamasından sonra yaptıkları kanunda sayılı tasarrufların hükümsüz olduğu düzenlenmiştir. İptal davasına konu bu tasarruflar, borçlunun kamu alacağını ödemek yerine diğer bir alacaklısını üstün tutarak borcunu ödemesi durumudur. Gerçekte böyle bir zorunluluğu bulunmamasına rağmen kamu borcunu ödemek yerine bir başka borcunu ödemesi hükümsüz sayılacaktır.

AATUHK m.29/1 hükmü gereği, kamu borçlusunun önceden teminat göstermeyi üstlendiği haller hariç olmak üzere mevcut bir borcun teminatı için yaptığı rehinler hükümsüzdür. Mevcut bir borç için rehin kurulması iptal konusu olacağından, borçlunun borç altına girerken teminat olarak gösterdiği rehinler geçerlidir ve bu

hükümün dışındadır. Öyleyse zorunluluk olmadığı halde mevcut bir borç için rehin verilmesi bu madde kapsamında değerlendirilir. Borçlunun rehin ile teminat altına alınmış bir borcu vadesinden önce ödeyerek rehni kaldırması halinde rehin malvarlığına döneceğinden ve ödeme geçerli olacağından iptal davası açılmaz. Taşınmaz rehni (ipotek) sözleşmesi resmi şekle bağlıdır. Bu nedenle resmi şekilde yapılan ipotek taahhüdüne dayanarak yapılan ipotekler iptal edilemez. Ancak resmi şekilde yapılmış bir ipotek taahhüdü olmadan yapılacak ipotekler iptale tabi olur. Bununla birlikte bu durumda da resmi şekilde yapılan ipotek taahhüdünün tarihinin kamu alacağının vadesinden önceki iki yıl içinde olması gerekmektedir.

Rehinle temin edilmiş bir borçtan, rehini kurtarmak için vadesinden önce ödeme yapılması durumunda iptal davası açılmaz. Bu durumda borçlunun bir malı üzerinde rehin kalkacağından kamu borçlusunun malvarlığında bir azalma söz konusu olmaz. Ancak rehinli borcun, rehinli malın değerinden yüksek olması durumunda, rehinin değerini aştığı nispette yapılan ödeme de iptal edilebilir tasarruf haline gelir.

AATUHK m.29/2’de düzenlenen borca karşılık para veya mutat ödeme vasıtalarından gayrı bir suretle yapılan ödemeler ile söz konusu edilen borçlar aynı borç dışındaki para borçlarıdır. Borçlunun para borcuna karşılık para veya alışılmış ödeme araçlarının dışında yaptığı ödemeler de hükümsüzdür. Yapılmış ödemenin mutat olup olmadığı ödemenin şekline ve o iş veya yerdeki örf ve adet hükümlerine göre takdir edilir. Bir alacağın temliki ya da cirosu (veya kambiyo senedi düzenleme) suretiyle yapılan ödemeler mutat ödeme sayılır. Bunların dışında borca karşılık taşınır veya taşınmaz mal verilmesi mutat ödeme olarak kabul edilmez.

Kamu borçlusunun vadesi gelmemiş borçları için yaptığı ödemeler de hükümsüz kılınmıştır. Kamu borçlusunun, ödeme günü, kamu alacağının vadesinden sonraki bir tarihte dolan alacağını ödemesi AATUHK m.29/3 hükmünce iptale tabi tutulabilir.

Burada önemli bir husus olarak vadesinden önce ödenen borcun kamu alacağından önce doğmuş olmasının önemli olmadığıdır. Ödenme zamanı gelmeden önce ödenecek borcun kamu alacağından önce var olması, daha önce ödenmesini gerektirmez.

İİK m.280/4 hükmüyle ticari işletmenin veya işyerindeki malların tamamını veya büyük kısmını devralan kişilerin borçlunun alacaklarına zarar kastıyla hareket ettiği yani kötü niyetli olduğu karine olarak kabul edilir. Bu karine, ancak iptal davasını açan alacaklıya devir, satış veya terk tarihinden en az üç ay evvel keyfiyetin yazılı olarak bildirildiğini veya ticari işletmenin bulunduğu yerde görülebilir levhaları asmakla beraber Ticaret Sicili Gazetesi'yle; bu mümkün olmadığı takdirde bütün alacaklıların ıttılını temin edecek şekilde munasip vasıtalarla ilan olunduğunu ispatla çürütülebilir. Borçlunun kamu alacaklısına karşı bu imkanı kullanması mümkündür. Bununla birlikte tersten düşünerek kamu alacaklısının bahsedilen vasıtalarla ilan edilmediğini ortaya koyarak kötü niyeti ispat etmesi düşünülebilir.

Tasarrufun iptali davasında davacı olabilmek için kamu alacaklısı olup, alacağın borçludan tahsil edilememesi gerekmektedir. Kamu alacaklısı idarenin AATUHK m.3'te devlet, il özel idaresi ve belediye olduğu ifade edilmektedir. Ancak madde 3'te sayılanlar dışındaki AATUHK hükümlerine göre alacağını tahsil eden kamu kurumları da tasarrufun iptali davası açabilirler. Bu itibarla; davacı kamu alacaklısını, kamu alacağına sahip olan idare veya alacağını AATUHK'a göre tahsil edebilen idare ve kurum olarak tanımlamak mümkündür.

Tasarrufun iptali davası, borçlu ile borçludan o malı devralan kişi aleyhine açılır. Ancak devralanın bu malı bir başka kişiye satması durumunda son malikin (ihtiyari dava arkadaşlığı nedeniyle) davalı olarak gösterilmesine gerek yoktur. Bir malın üçüncü kişiler arasında kötü niyetle ve zincirleme bir şekilde devri halinde bunların her biri aleyhine iptal davası açılabilir. Ancak son malikin borçlunun mal kaçırdığını ispatlayabilecek kuvvette delillere sahipse bu kişi de davalı olarak gösterilmelidir. Bu delillere sahip olunmadığı durumlarda malı elinden çıkaran üçüncü kişiye karşı malın tespit edilecek gerçek değeri üzerinden kamu alacağı miktarıyla tahsili mümkündür.

Tasarrufun iptali davasının açılabilmesi için borçlunun mal varlığını azaltıcı veya artışını önleyici bir tasarrufta bulunması; kesinleşmiş bir kamu alacağının bulunması; kesinleşmiş bir icra takibinin bulunması; iptal konusu tasarrufun borcun doğumundan sonra yapılmış olması; kamu alacaklısının haciz veya iflas yoluyla takip yapıp bu takibin neticesinde alacağını kısmen veya tamamen elde edememiş olması gerekir.

Borçlunun borca yetecek malvarlığı bulunduğu durumlarda iptal davası açılması mümkün değildir.

Kamu alacağı, ödenmesi gereken sürede ödenmezse bu süreyi izleyen ilk gün kesinleşmiş ve istenebilir duruma gelmiştir. İptal davasının açılabilmesi için öncelikle muaccel olmuş ve kesinleşmiş bir kamu alacağının bulunması ve bunun da teminat altına alınmamış olması gerekmektedir. Kamu alacağının kesinleşmesi dava şartıdır. Bu nedenle ihtiyaten tahakkuk ettirilen veya ihtiyati haciz kararı verilip uygulanan ancak henüz tahsil aşamasına gelmemiş bir alacak için iptal davası açma yoluna başvurulamaz.

Kamu alacağını ödemeyen borçlu hakkında tahsil dairesi tarafından icra takibine başlanmış olmalıdır. Kamu alacağı muaccel olduğu halde ödenmemiş ve alacak kesinleşmiş ise bunun tahsili için icra takibi yapılır. AATUHK m.55 uyarınca ödeme emri tebliğ edilerek borcun on beş gün içinde ödenmesi istenir. Borçlu tebliğ üzerine on beş gün içinde ödeme emrine itiraz etmez veya etmesine rağmen itiraz reddedilirse takip kesinleşmiş olur.

Kamu alacağının doğumundan önceki tasarruf işlemlerinin AATUHK’da hüküm bulunmaması nedeniyle iptali istenebilir. Ancak, tasarrufun iptali davasının amacı borçlunun kamu alacağını ödememek kastı ile yaptığı işlemin iptali olmalıdır. Henüz kamu alacağı doğmadığı zamanlarda borçlunun yapacağı işlemin iptali söz konusu olması kanunun amacına aykırıdır. Bir başka açıdan bakıldığında tasarrufun iptali davaları borçlu ile işlem yapan üçüncü kişileri doğrudan etkileyen bir davadır. Kamu alacaklısının, borçlusu tarafından kamu alacağı henüz ortada yokken yapmış olduğu bir tasarrufun iptalini talep hakkının olduğunun kabulü hukuki güvenlik ilkesine aykırı olur, aynı zamanda kişilerdeki adalet duygusunu da zedeler. Bu nedenle AATUHK’da bu iptali istenebilecek tasarrufların borcun doğumundan sonraki tasarruflarla sınırlı olması şeklinde düzenleme yapılması gerekmektedir.

İptal davasının açılabilmesinin bir diğer koşulu da kamu alacaklısının yaptığı takibin sonuçsuz kalmasıdır. Bununla birlikte takip sırasında borçlunun malvarlığının borca yetmeyeceğinin anlaşılması durumunda da iptal davasının açılabilmesi kabul edilmektedir. Bu aşamada iptal davası açıldığında, takip işlemlerine rağmen tahsilatın

gerçekleşemediğinin ispat mükellefiyeti kamu alacaklısına düşmektedir. Kamu alacaklısı, borçlunun borca yetecek malı bulunmadığını haciz tutanağı veya AATUHK m.75 gereği düzenleyebileceği aciz belgesi ile ispat edebilir. Borçlunun mallarının borcu karşılamadığı haciz tutanağı ile tespit edildiğinde haciz tutanağı geçici aciz belgesi hükmündedir. Bu durumda da kamu alacaklısı ayrıca geçici veya kesin aciz belgesi getirmek zorunda olmaksızın iptal davası açabilir. Ayrıca AATUHK m.27 ve m.29’da süresinde veya hapsen tazyike rağmen mal beyanında bulunmama veya beyan edilen malların borca yeter miktarda olmaması halinde tasarrufun iptali davası açılabilir. Ancak, kanunun bu hükmünün değiştirilerek m.27, m.29 ve m.30’a, iptal davası açılma şartı olarak AATUHK m.3’te yer alan “tahsil edilemeyen amme alacağı” olması şartı getirilmelidir.

Tasarrufun iptali davasının açılmasında kanunda iki farklı süre söz konusudur. İptal davalarında AATUHK m.27, m.28 ve m.29’da iki yıllık süre, m.26’da ise beş yıllık süre öngörülmüştür. Bunlardan birincisi dava konusu yapılacak tasarrufun hangi zaman diliminde yapılmasına ilişkin, ikincisi ise davanın açılması için gerekli olan azami süredir.

Beş yıllık süre iptal davaları için genel hak düşürücü süredir. Kanun her ne kadar “hükümsüz sayılmada zamanaşımı” ifadesini kullansa da beş yıllık süre içinde dava açılmaması halinde artık yargı yoluna başvurma imkanı ortadan kalkmaktadır. Beş yıllık sürenin başlangıç anı iptale tabi tasarrufun yapıldığı tarihtir. Mahkeme davanın beş yıllık süre içinde açılıp açılmadığını re’sen araştırmak zorundadır. Diğer taraftan, tasarruf tarihi ne olursa olsun iptal davası açma hakkı, tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl geçmekle düştüğünden, kamu alacaklısının iptal istemiyle ilgili olarak tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde dava açmaları gerekir. Buradaki beş yıllık süre zamanaşımı süresi değil hak düşürücü nitelikteki süredir. Bu nedenle davanın her aşamasında taraflar ileri sürebileceği gibi mahkeme tarafından re’sen göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kanunda yer alan iki yıllık süre, dava süresi değildir. Bu süre, iptali istenen tasarrufun hangi dönemde olması ile ilgilidir. Bu nedenle iki yıllık süre dava açma süresinden farklıdır. Beş yıllık süre davanın hangi süre içinde açılması gerektiği ile ilgili iken, iki yıllık süre davaya konu olabilecek bir tasarrufun hangi zaman diliminde

yapılmış olması gerektiği ile ilgilidir. Buna göre m.27, m.28 ve m.29'daki hükümlere göre dava açılacaksa ödeme süresinin başladığı tarihten önceki iki yıl içinde yapılan işlemler iptal davasına konu olabilecektir. Ancak ödeme süresinden sonra veya ödeme süresinin başladığı tarihten önceki iki yıl içinde yapılan işlemlere karşı açılacak iptal davaları her halde iptale tabi işlemin yapılmasından sonraki beş yıl içinde açılmalıdır. Ancak iki sürenin çakışması durumunda özellikle m.27, m.28 ve m.29'da düzenlenen durumlarda iki yıllık süreden önceki işlemlere karşı beş yıllık genel süreye dayanılmaz ve iptal davası açılmaz.

AATUHK m.30'da “...yapılan bütün muameleler tarihleri ne olursa olsun hükümsüzdür” hükmü yer almaktadır. Bu maddeye dayanarak açılacak iptal davası yukarıda bahsettiğimiz iptale tabi tasarrufun iptali için öngörülen hak düşürücü beş yıllık süreye tabi olduğu açıktır. Ancak m.27, m.28 ve m.29'da öngörülen borçlunun ve alacaklının kötü niyeti aranmaksızın borcun vadesinden önceki iki yıllık sürenin burada uygulanmaması gerekir. Kanun m.30'da mevcut veya ileride doğabilecek kamu alacağını ödememek amacıyla mallarını kaçıran borçlu ile bu durumu bilerek veya bilmesi gerekerek işlem yapan kişinin yaptığı işlem için iki yıllık süreyi kaldırmış beş yıllık hak düşürücü süresine kadar yapılan tasarrufları iptale tabi tutmuştur. Bu itibarla m.30 kapsamında şöyle bir sonuca ulaşmak mümkündür. Ödeme gücü olmayan kamu borçlusunun, borcunu ödemesi gereken tarihten geriye doğru beş yıllık süre içinde borcunu ödememek amacıyla yaptığı tüm tek taraflı tasarruflar ile borçlunun amacını bilen veya bilmesi gereken üçüncü kişi ile yaptığı tasarruflar iptal edilir.

Bununla birlikte tarihleri ne olursa olsun ifadesiyle kamu alacağını ödememek için muvazaalı işlemlere girişen borçlunun muamelelerinin iptali öngörüldüğünü söylemek mümkündür. Yukarıda ifade edildiği üzere işlemin yapılmasından beş yıl sonra iptal davası açılmaz. Bu halde iptal davası yerine muvazaa iddiasıyla Borçlar Kanununa dayanarak açılacak menfi tespit davası açmak mümkündür. Muvazaalı işlemler mutlak butlan yaptırımına tabi olduğundan herhangi bir süreye bağlı kalmadan her zaman açılabilir. AATUHK'da süreyi kesen veya durduran haller belirtilmediğinden her halde beş yıl geçmekle dava artık açılmaz. Bununla birlikte AATUHK'nın m.102 hükmü gereği kamu alacağında vadeden itibaren beş yıllık zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Bu sürenin geçmesi durumunda iptali istenebilecek tasarrufun

bulunması halinde de iptal davası açılmaz. Bununla birlikte beş yıllık tahsil zamanaşımı süresinden sonra muvazaa davası açmada hukuki yarar yoktur.

Yukarıda açıklanan durumun istisnası olarak İİK m.294 ile 309/ö-4'ün üçüncü fıkrası sayılabilir. İİK m.309/ö-4/III'e göre sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılmasında mahkeme AATUHK'na göre yapılan takipler dahil tüm takiplerin durdurulmasına karar verebilir. Kanun hükmüne göre ara dönem için verilen bu durdurma kararı sonucu zamanaşımı ve hak düşürücü süreler işlemez. Benzer durum İİK m.294'te konkordatoda kesin mühlet talebinin kabulü durumunda da düzenlenmiştir.

Tasarrufun iptali davaları AATUHK m.24-31'de ve İİK m.277-284 arasında düzenlenmiştir. Her iki kanundaki düzenlemeler esas itibarıyla birbirine paralel düzenlemeler içermektedir. İİK'dan daha sonra kabul edilen AATUHK'un gerekçesinde de ifade edildiği üzere kanun koyucu iki kanun arasında bir ahenk olmasına özen göstermiştir. Ancak özellikle İİK'da yapılan değişikliklerin AATUHK'da yapılmaması nedeniyle iki kanun arasındaki farklılıklar artmıştır. Bununla birlikte AATUHK kamu alacaklarının tahsilinin kolay ve seri gerçekleşmesinin de hedeflemesi nedeniyle İİK'dan farklı düzenlemeler içermektedir. Her iki kanunda düzenlenmiş olan tasarrufun iptali davaları arasındaki farklılıkları maddeler halinde sıralamak gerekirse;

Her iki kanunda iptale konu tasarruflar üç grup halinde düzenlenmiştir

d) İvazsız tasarruflar (AATUHK m.27 ve m.28 – İİK m.278)

e) Aciz halinde yapılan tasarruflar (AATUHK m.29 – İİK m.279)

f) Alacağı ödememek amacı ile yapılan tasarruflar (AATUHK m.30 – İİK m.280)

Bu kapsamda AATUHK kapsamında açılan iptal davalarında,

- Davacı sadece kamu alacaklısı idare veya AATUHK hükümlerine göre alacağını tahsile yetkili olanlar olabilir.
- Davalının aciz halinin ispatı için aciz belgesi şartı yoktur. Mal bildiriminde bulunmamak dahi aciz halinin ispatı için yeterlidir.

- Borçlunun üçüncü dereceye kadar kan, ikinci dereceye kadar sıhri yakınları ile yaptığı işlemler bağışlama sayılmıştır.
- Kanundaki süreler içinde olmak kaydıyla borcun doğumundan önceki tasarruflar da iptale tabidir.
- Aciz hali tespit edilen borçlunun ödeme süresinden önceki iki yıl içinde yapmış olduğu tasarruflar iptale tabidir
- AATUHK m.27, m.28 ve m.29 kapsamında yapılan tasarruflarda borçlu ile işlem yapan üçüncü kişinin iyi niyetli olup olmadığına bakılmaz.
- AATUHK m.30 ve İİK m.280 benzer şekilde borçlunun, alacağını ödememek amacıyla yaptığı tüm işlemleri iptale tabi tutmuştur. Ancak aralarındaki farklılıklar da bulunmaktadır.
- AATUHK’da tasarrufların “*tarihleri ne olursa olsun*” iptal edileceği düzenlenmiştir. Doktrinde bu ifade ile her halde tasarrufun yapılmasından sonraki hak düşürücü beş yıllık süreyi izale etmediği ifade edilmiştir. AATUHK m.26’da bunu göstermektedir. Bu ifade ile önceki maddelerde yer alan iki yıllık sürenin artık uygulanmayacağı anlaşılmaması gerekir.
- AATUHK’da ilamlı ilamsız takip ayrımı olmadığından her halde m.102 gereğince alacak beş yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Buna göre kamu alacağı, vadesinin rastladığı takvim yılını takip eden takvim yılı başından itibaren beş yıl içinde tahsil edilmezse zamanaşımına uğrar. Kanunda zamanaşımını kesen ve durduran haller sınırlı olarak sayılmış ve iptal davası bu kapsamda değildir. Bu durumda mahkemeden alınacak iptal kararının icraya konu edilebilmesi için beş yıllık zamanaşımı süresinin geçmemiş olması gerekmektedir.
- İİK m.283’te “*iptal davası sabit olduğu takdirde bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yoluyla hakkını alma yetkisi elde eder ve dava konusu gayrimenkul ise, davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın tashihiine mahal olmadan o gayrimenkulün haciz ve satışını isteyebilir*” hükmü yer almaktadır. Benzer bir hüküm AATUHK’da yer almamaktadır. AATUHK’da sadece üçüncü kişinin malı elinden çıkarması halinde bedelle sorumlu olduğu mal elinde ise ne

yapılacağı düzenlenmemiştir. Bu nedenle iptal davasının kamu alacaklısınca kazanılması halinde İİK’da yer alan hükmün kıyasen uygulanması zorunludur.

Tasarrufun iptali davasını açarken kamu alacaklısı alacağını karşılamaya yeter miktardaki mal ile ilgili dava açması gerekmektedir. Ancak kamu alacağının tahsil aşamasına kadar miktarın artacağı ve iptal edilen tasarrufa konu malın ne kadara satılacağı önceden bilinemez. İptale konu olabilecek malların değerinin dava açılırken tespit edilip bazısının iptalini isterken diğer kısmının iptalini istememek doğru olmayacaktır. Bu nedenle iptali gereken tüm tasarrufların iptalini talep etmek gerekmektedir. Ancak mahkemenin vereceği iptal kararıyla gerçekleştirilecek haciz işleminden sonra satış yapılırken kamu alacağının yeter kısmının satılması, alacak karşılandıktan sonra ise kalan kısmın üçüncü kişiye iadesi gerekmektedir. Bununla birlikte mahkeme iptali istenen tasarrufların bedeline bakarak borca yetecek miktarının iptalini değil, iptale tabi tasarrufların tamamını iptal etmelidir.

Mahkeme tarafından davanın kabulü durumunda tasarruf tarihinden önce doğmuş olan kamu alacağının asıl ve fer’ileri ile sınırlı olarak tasarrufun iptaline karar verilmesi gerekir. Tasarruf tarihinden sonra doğmuş veya aynı borçlunun doğacak kamu borçlarından borçlu ile işlem yapmış kişi veya kötüniyetli üçüncü kişiler sorumlu tutulamaz ve tasarruf işlemi iptal davasına konu edilemezler.

Tasarrufun iptali davasının borçlu tarafından kabul edilmesi davayı sonuçlandırmaz. Ancak borçlu ile işlem yapan kişi veya bu kişinin malı devrettiği üçüncü kişinin davayı kabul etmesi kesin hüküm sonucunu doğurur. Mahkeme bu durumda kabule göre karar vermek zorundadır. Dava zamanaşımı süresi geçtikten sonra açılrsa dahi davalı üçüncü kişi davayı kabul ederse, mahkeme davayı red edemez davanın kabulüne karar verir. Tasarrufun iptali davası sonunda mahkeme hem tasarrufun iptaline hem de tazminata hükmedemez.

Borçlu, tasarrufun iptali kararı neticesinde hemen borçtan kurtulmaz. Kamu alacaklısının davaya konu mal üzerinde cebri icra yolu ile elde ettiği tutar kadar borçlunun borcu sona ermektedir.

Tasarrufun iptali davası sonucunda mülkiyet borçluya geçmemekte, borçlunun yapmış olduğu hukuki işlem davaya konu edilerek işlemin konusu mal üzerinde kamu

alacaklısına haciz ve satış imkanı getirilmektedir. Bu itibarla iptal edilmesi sonucu yapılacak muhtemel satış işlemi sonucunda kamu alacağının tahsilinden artan tutar borçlu ile işlem yapmış üçüncü kişiye verilir. Çünkü tasarrufun iptali davası ile amaç malın borçluya geçirilmesi değil, kamu alacağının tahsilinin sağlanmasıdır.

AATUHK'daki iptal davası ile ilgili düzenlemelerin eksikliği Yargıtay'ın sıklıkla İİK hükümlerine dayanarak karar vermesinde de görülmektedir. Bu durumun çeşitli sakıncaları ortaya çıkardığı muhakkaktır. Birinci olarak iki kanun arasında genel kanun özel kanun ilişkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle Yargıtay'ın AATUHK'da hüküm bulunmayan durumda İİK hükümlerine dayanması tartışmalı bir durumdur. İkinci olarak aynı husus Yargıtay kararlarında yeknesaklığı da engellemektedir. Haliyle bu husus hukuki güvenlik ilkesini zedelemektedir. Bu nedenle müstakil bir alanı düzenleyen AATUHK'daki eksikliklerin giderilmesi, başka bir kanuna dayanmadan kararların verilebilir hale getirilmesi daha doğru olacaktır.

Netice itibarıyla alacak, kamu alacağı olsa ve bir takım imtiyazların tanınması kabul edilebilse dahi her durumda bireylerin haklarının korunması ve hukukun genel ilkelerinden taviz verilmemesi gerekmektedir. Tasarrufun iptali davalarıyla kişinin veya kişilerin yapmış olduğu işlemlerin geriye dönük olarak iptali (en azından alacaklıya karşı geçersizliği) söz konusu olmaktadır. Bu durum temel hak ve özgürlüklere dokunmakla birlikte hukuk devletinin olmazsa olmazlarından olan hukuk güvenliği ve kişilerin hukuki güvenliği alanına da girme ve bu alanı tehlikeye atma durumu söz konusudur. AATUHK m.28/1'de düzenlenen yakın akrabalar arasında yapılan ivazlı tasarrufların, Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında⁵⁶¹ da belirtildiği gibi,

“tasarruf konusu malın değerinin tam olarak veya fazlasıyla ödenmiş olması, tasarruf işleminin borçlunun alacaklılarının da menfaatine bulunması, alacaklıların tasarruf işlemi dolayısıyla zarar görmemesi, alacaklıların alacağı tahsil ve cebri icra imkânlarının zorlaştırılmaması hatta kolaylaştırılmış olması sonucu değiştirmeyecektir. Neseben üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) hısımlar arasında gerçekleşen ivazlı tasarruflara kesin olarak bağışlama sonucunu bağlayan itiraz konu düzenleme, taraflara belirtilen hususlarda iddia ve savunmada bulunma, bu hususların ispatı yönünden delil, bilgi ve belge sunma imkanı vermemektedir. Bu yönüyle mülkiyet hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında gözetilmesi gereken makul dengeyi malik aleyhine bozan düzenlemenin ulaşılmak istenen amaç ile orantılı olduğu söylenemez... İtiraz konusu kural, kamu yararı ile kişisel yarar arasındaki dengeyi bozmak suretiyle mülkiyet hakkının ve hak arama özgürlüğünün ölçsüz biçimde sınırlandırılmasına neden olmaktadır.”

⁵⁶¹ Anayasa Mahkemesi 11.07.2018; E:2018/9, K:2018/84

gerçekte alacaklının yararına olması, tahsilatı kolaylaştırması sonucu değiştirmedüğinden, kanun her halde yapılan tasarrufun iptalini öngörmektedir. Bu halde borçlu ile işlem yapan kişiye iddia ve savunma imkanı verilmemesi mülkiyet hakkının ve hak arama özgürlüğünü ölçüsüz biçimde sınırlandırılmasına neden olmaktadır.

Bu hassas alanda düzenlemeler yapmak elbette zordur. Bir taraftan kamu alacaklısı, hızlı ve etkin bir şekilde alacağına kavuşmalı ve alacağı korunmalı, diğer taraftan kişiler hukuk devletinde yaşamının ve hukuki güvenliğe sahip olmanın rahatlığı ile işlemlerini yapabilmesi sağlanmalıdır.⁵⁶² Bununla birlikte borçlu ile işlem yapan kişinin durumu tasarrufun iptali davalarında daha sıkıntılı görülmektedir. Kamu alacaklarında, AATUHK m.30 haricinde üçüncü kişinin iyi niyetinin önemli olmaması, en azından İİK’da olduğu gibi kurtuluş kanıtı getirme imkanının dahi tanınmamış olması durumu gerçekten üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu itibarla İİK’da yapılan değişikliklerin AATUHK’da da yapılması gerekmektedir.

⁵⁶² Bilinebilirlik, 21. Yüzyılın üçüncü kuşak haklarını sağlayıcı bir öneme sahiptir. Bu haklardan birisi olan “endişesiz yaşama hakkı”, kişi hürriyeti ve güvenliğine ayrılmaz bir tamamlayıcılık vermektedir. (Derdiman, Cengiz, “Anayasa Hukuku”, Alfa Aktüel, 2011, s. 347.)

KAYNAKÇA

- Ağar, S., “Özel Hukuk İşlemlerinin(Tasarruflarının) İptaline İlişkin Davaların Vergi Hukukuna Yansımaları”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 326, Kasım 2015
- Akıntürk, T., Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, (2008), II. Cilt, (Yenilenmiş 11. Bası)
- Akil, C., “Yargıtay Kararları Işığında Tasarrufun İptali Davası Bağlamında Aciz Belgesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, (3)
- Akipek, J., Akıntürk, T., Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, (2004) I. Cilt, (Yenilenmiş Beşinci Bası),
- Aksüt, B. D., “Kamu İcra Hukuku’nda Menfaat Dengesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, (Özel Sayı) 2014, (Basım Yılı 2015), Hakan Pekcanıtez’e Armağan
- Akşener, H. S., İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, (2007), Legal Yayıncılık, (2. Baskı)
- Albayrak, H., S. Ağar, “Tasarrufun İptali Davalarının Kamu İcra Hukuku ve Genel İcra Hukuku Çerçevesinde Özel Dava Şartları Bakımından Karşılaştırılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2016 (124)
- Albayrak, H., “Tasarrufun İptali Davalarında Yargıtay Tarafından Kabul Edilen Özel Dava Şartları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64 (4), 2015
- Antalya, O. G., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, (2013), Beta Yayınları, Cilt I, (2. Baskı), İstanbul
- Arslan, A. S., Tasarrufun İptali Davasından Sonra Açılan Menfi Tespit Davasında Bekletici Mesele Yapma Sorunu, (Kasım 2014) Ejder Yılmaz’a Armağan, Cilt 2, Yetkin Yayınevi

- Arslaner, H., “Kamu Alacaklarının Tahsilatını Sağlamaya Yönelik Bir Önlem: Tasarrufun İptali Davaları”, *Sosyoekonomi*, 2017, Vol. 25(32), 81-104
- Arslaner, H., 6183 Sayılı Kanun Kapsamında Kamu Alacaklarının Haciz Yolu İle Tahsili, (2010), Yetkin Yayınları
- Askan, F., “Tasarruf İptal Davaları”, (2008), Bilge Yayınevi
- Aslan, M., “Mirasçıların Vergi Borçlarından Sorumluluğu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17
- Aşık, İ., “1982 Anayasası Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Devlet Mallarının Haczedilmezliği”, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 7, 57-93, (2011)
- Ay, H., T. Baran, “Kamu Alacaklarının Korunma Yöntemleri Ve Bir Değerlendirme”, *SosyoEkonomi Dergisi*, 2014/1
- Ayan, M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, (11. Baskı)
- Ayaz, E., Limited Şirketlerde Kanuni Temsilci ve Ortakların Vergisel Sorumlulukları Danıştay Kararları Işığında, Seçkin Yayıncılık, (3. Baskı)
- Bahçeci, B., “Türkiye’de Kamu Alacaklarının Müteselsil Sorumluluk Yoluyla Tahsili Eğilimi ve Gümrük Kanunu Uygulaması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 (3), 2011
- Bahriyeli, K., Türk Ceza Kanunu’nda Kamu Görevlisinin Suçu Bildirmemesi Suçu (TCK m. 279), (2010), İstanbul
- Balcı, M. ve H. Yılmaz, Sosyal Sigorta Prim Alacaklarının Takip ve Tahsili, (2014), Yetkin Yayınları, Ankara
- Başbüyük, İ., “Kamu İcra Hukukunda Alacağın Tahsiline Etki Eden Suçlar (AATUHK m.110-114)”, *Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, Basım Yılı 2015
- Bayraklı, H. H., Vergi İcra Hukuku, (2000), Afyon

- Berkin, N. B., “Alman İflas Hukukunda İptal Davası”, s. 148.
(<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuhfm/article/viewFile/1023004654/1023004246>) (E.T.:09.05.2018)
- Bilici, N., Vergi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, (29. Baskı)
- Börü, L., “İcra Ve İflâs Hukukunda Zarar Verme Kastından Dolayı İptal Davası”,
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:58, (3), 2009
- Budak T., S. Er, “Limited Şirket Ortaklarının Kamu Alacağına İlişkin Sorumluluklarının Değerlendirilmesi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2013
- Budak, T., Türk Vergi Hukukunda Anayasal Ölçüt: Mali Güç, (2010), XII Levha Yayıncılık
- Budak, T., S. Benk, “Kamu Alacağı: Hukuki Bir Değerlendirme”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi BERJ*, 2(2) 2011
- Bulut, M., “Sosyal Güvenlik Kurumu Alacaklarına İlişkin İhtiyati Haciz ve İhtiyati Tahakkuk Uygulamaları”, *Mali Çözüm*, Sayı 91, 2009
- Candan, T., Açıklamalı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, (2011), Maliye ve Hukuk Yayınları, (2. Baskı)
- Coşkun, M., “Açıklamalı-İçtihatlı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun”, (2013), Seçkin, (2. Baskı), Ankara
- Coşkun, M., “İtirazın İptali, Menfi Tespit ve İstirdat, Tasarrufun İptali, İflas ve İflasın Ertelenmesi, Sıra Cetveline İtiraz Davaları”, Seçkin Yayıncılık, (3. Baskı)
- Çağlar, K., Açıklamalı-İçtihatlı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve Yorumu, (2014), Adalet Yayınevi, Ankara
- Çağlayan, R., İdare Hukuku Dersleri, (2015), Adalet Yayınevi, (3. Baskı), Ankara

- Çelik, B., “Takas-Mahsup Farklılığı ve Takasın Kamu Alacaklarını Koruyan Bir Müessese Olmasının Nedenleri”, *Mevzuat Dergisi*, 3(27), , İstanbul
- Çelik, B., Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, (2000), Kültür Yayınları,
- Çetin, E. H., Tasarrufun İptali Muvazaa İnançlı İşlem ve Nam-ı Müstear, (2016), Adalet Yayınevi
- Çiftçi, P., İcra Hukukunda Menfaat Dengesi, (2010), Adalet Yayınları, Ankara
- Dalcı, N., “Alacağın Toptan Devri Bağlamında İflas”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 63, (2), 2014
- Derdiman, C., Anayasa Hukuku, (2011), Alfa Aktüel
- Devellioğlu, F., Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, (2011), Aydın Kitabevi, (28. Baskı)
- Ertekin, E. ve Karataş., İ., İcra ve İflas Hukukunda İstihkak ve Tasarrufun İptali Davaları, (1995), Yetkin Hukuk Yayınları
- Gaul H. F., İcra Hukuku Analizleri, çev. Nevhis Deren Yıldırım, Beta Yayıncılık, (3. Baskı)
- Geçer, A. E., “Kamu İcra Hukukunda İhtiyati Haciz Sebepleri ve İhtiyati Haciz Karşısında Amme Borçlusunun Hukuki Durumu”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, (1), 2017
- Gerçek, A., (2015), Kamu Alacaklarının Takip Ve Tahsil Hukuku, Ekin Basım Yayın Dağıtım, (4. Baskı), Bursa
- Gözler, K. ve G. Kaplan, İdare Hukuku Dersleri, (2015), Ekin Basım, (17. Baskı)
- Gözler, K., Hukuka Giriş, (2016), Ekin Basım
- Gözler, K., İdare Hukuku Dersleri, (2010), Ekin Basım, (10. Baskı)
- Günay, E., Tasarrufun İptali Davası(Borçlu Muvazaası), Seçkin Yayıncılık, (4. Baskı)

Güneren, A., (2012), “İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları”, Yetkin Yayınları, Ankara

İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Tahsilat Grup Müdürlüğü, “6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Uygulama Rehberi”, (2007), İstanbul

Kaplan, R., “Hukuksal Açıdan Kamu Alacağı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 4, (15), Ekim 2013

Karadağ, N. C., “Vergi Alacağının Güvence Altına Alınmasında Teminat, İhtiyati Haciz ve İhtiyati Tahakkuka İlişkin Özellikli Durumlar”, *Maliye Dergisi*, (162), Ocak-Haziran 2012

Karakoç, Y., Genel Vergi Hukuku, (2014), Yetkin Yayınları, (7. Bası), Ankara

Karakoç, Y., Kamu Alacaklarının Tahsili Aşamasında Ortaya Çıkan ve Vergi Yargısında Çözümlenen Uyuşmazlıklar, (2000), Yetkin Yayınları, Ankara

Karakoç, Y., Kamu İcra Hukuku, (2016), Yetkin Yayınları, Ankara

Karakoç, Y., Kamu İcra Hukukunda Tasarrufun İptali Davası, (2009), Prof. Dr. Muallâ Öncel’e Armağan, C. 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara

Karakoç, Y., Vergi Hukuku Uygulamaları, (2016), Yetkin Yayınları, (2. Baskı), Ankara

Kazancı, İ. T., “Bir Yargıtay Kararı Işığında Eşlerin Anlaşmalı Boşanma İle Alacaklılarından Mal Kaçırmalarının Tasarrufun İptali Davasına Konu Edilmesi Sorunu”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, (2), 2015

Kazancı, İ. T., Tasarrufun İptali Davalarında İspat, (2015), Yetkin Yayınları, Ankara

Kılıçoğlu, E., “İflasın Ertelenmesinin Konkordato ve Uzlaşma Yoluyla Yeniden Yapılandırma Kurumlarıyla Karşılaştırılması”, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, 2017

- Koçak, M., Vergi İcra Hukuku, (2011), Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Kostakoğlu, C., “6183 Sayılı Kanuna Göre Amme Alacaklarının Tahsili Yönünden İptal Davası”, *Yargıtay Dergisi*, Ocak-Nisan 1991
- Kovan, H., 100 Soruda Muris Muvazaası Nedeni ile Tapu İptal ve Tescil Davaları ile Tasarrufun İptali Davaları, (2016), Adalet Yayınevi, Ankara
- Kuru, B., İcra ve İflas Hukuku, (Şubat 2016), Legal Yayınevi
- Kuru, B., vd., İcra ve İflas Hukuku, Yetkin Yayınları, (26. Baskı), Ankara
- Kuru, B., vd., Medeni Usul Hukuku, (2012), Yetkin Yayınları, (6100 sayılı HMK’na Göre Yeniden Yazılmış 23. Baskı), Ankara
- Muşul, T., İcra ve İflas Hukuku, (2013), Cilt II, Adalet Yayınevi, Ankara
- Mutluer, M. K., Vergi Genel Hukuku, (2008), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (2. Baskı), İstanbul
- Narter, R., A. Arıkan, “Vergi Hukukunda Aciz Hali”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 9, (34), Nisan 2018
- Onar, S. S., İdare Hukukunun Umumi Esasları,(1966), İsmail Akgün Matbaası, Cilt III, (3. Baskı), İstanbul
- Öncel, M., vd., Vergi Hukuku, (2011), Turhan Kitabevi, (20. Bası), Ankara
- Öncü, K., Vergi Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, (2012), Seçkin Yayıncılık
- Öner, E., Vergi Hukuku, (2017), Seçkin Yayıncılık, (8. Baskı)
- Öz, E., B., Demirtaşoğlu, B., “Kamu Alacağını Koruma Yöntemi Olarak Tasarrufun İptali Davaları”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Temmuz 2012, Yıl:3, (10)
- Özbalcı, Y., Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları, (2010), Oluş Yayıncılık A.Ş.
- Özdemir, M., Vergi İcra Hukuku, (2014), MN Yayınları

- Özekes, M., İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler, (2009), Adalet Yayınevi, Ankara
- Özer, İ., Kamu Alacaklarının Tahsili Teorisi ve Türkiye’de Uygulanması, (1979), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara
- Özkaya, E., İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları, Seçkin Yayıncılık, (6. Baskı)
- Pehlivan, O., Vergi Hukuku Genel Hükümler ve Türk Vergi Sistemi, (2018), Trabzon
- Pekcanıtez, H., vd., İcra Ve İflas Hukuku Ders Kitabı, (2015), Yetkin Yayınları, Ankara
- Reisoğlu, S., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, (2011), Beta Yayınevi, (22. Bası), İstanbul
- Sarısözen, M. S., “Tasarrufun İptali Davasının İpotek Alacaklısı ve Dördüncü Kişiye Etkisi(Özellikle Tasarruf Tarihinden Sonra Yeni Malik Tarafından Tesis Edilen İpoteğin Öncelik Hakkının Bulunmayışı)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2016(125)
- Serozan, R., Medeni Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku, (2011), Vedat Kitapçılık, İstanbul
- Sezginer, M., İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı, (2000), Yetkin Yayınları, Ankara
- Şamlıoğlu, S. ve Özbacı Y., Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları, (1988), Ankara
- Şenyüz, D., vd., Vergi Hukuku, (2012) Ekin Basım, (3. Baskı), Bursa
- Taşdelen, A., “Genel İcra Hukuku İle Karşılaştırmalı Kamu İcra Hukukunda Hacizde İstihkak İddiaları Ve Davaları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 53, (2), 2004

- Toktaş, M., Kamu Alacağının Korunmasında Tasarrufun İptali Davaları Peçeleme ve Muvazaalı İşlemler, (2009), Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Tombaloğlu, M. L., Amme Alacaklarının Takip ve Tahsil Usulü, (2011), Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Türk, A., “Sermaye Ortaklıklarının ve Kooperatiflerin Borca Batıklık Nedeniyle İflası ve İflasın Ertelenmesi Konusunda İcra ve İflas Kanunu’nda Yapılan Son Değişikliklerin Değerlendirilmesi ve Öneriler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, (1), 2004
- Umar, B. , Türk İcra-İflas Hukukunda İptal Davası, (1963), Fakülteler Matbaası, İstanbul,
- Uyar, T., “İptal Davasının Sonuçları İİK. Mad. 283”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Özel S., 2010, (Basım Yılı: 2012)
- Uyar, T., vd., İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, (2011), Cilt I, İzmir
- Uzun Çam, M., Kamu Alacağının Korunmasında Tasarrufun İptali Davaları, (2017), Seçkin Yayıncılık
- Üstün, G., İdare Hukuku Boyutuyla 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Uygulamalarında Görev Sorunu, (2013), 12 Levha Yayıncılık, İstanbul
- Üstün, Ü. S., “Kamu İdareleri Tarafından Konulan Hacizler Arasında Öncelik(Kamu İdareleri Arasında Hacze İştirak)”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(1), 2015
- Yavuz, C., Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, (2014), Beta Yayıncılık, (9. Bası)
- Yerlikaya, G. K., 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Şerhi, (2012), XII Levha, İstanbul

Yıldırım, M. K., “Tasarrufun İptali Davasının İşlevi Bakımından Aciz Vesikası İle İlişkisi Hakkında Düşünceler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:11, 2009

Yıldırım, M. K., İcra ve İflas Hukukunda İptal Davaları, (1995), Alfa Basım Dağıtım

Yılmaz, M. A. E., “Hacze Takipli Katılma”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/313/3038.pdf>

Yılmaz, S., “Kamu Alacaklarının Tahsili Hukukunda İhtiyati Haciz Müessesesi ve İhtiyati Hacze Karşı Açılan Davalarda İdari Yargı Yerlerince Verilen Kararların Uygulanması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (4), 2012

Yargı Kararları

Anayasa Mahkemesi 09.12.1994; E:1994/43 K:1994/42-2

Anayasa Mahkemesi 19.03.2015; E:2014/144, K:2015/29

Anayasa Mahkemesi 11.07.2018; E:2018/9, K:2018/84

Danıştay 11. D. 11.01.1998; E:1997/1649, K:1998/3891

Danıştay 3. D. 11.03.2014; E:2003/1501, K:2004/703

Danıştay 3. D. 04.06.1998; E:1997/3280, K:1998/2148

Danıştay 4. D. 09.01.1975; E:1973/5255, K:1975/28

Danıştay 4. D. 28.11.2005; E:2005/1164, K:2005/2267

Danıştay 4. D. 23.02.2005; E:2004/2323, K:2005/259

Danıştay 7. D. 11.10.2005; E:2002/2457, K:2005/2386

İzmir BAM 5. HD. 20.04.2017; E:2017/311, K:2017/253

Yargıtay 10. HD. 16.01.2014; E:2014/463, K:2014/360

Yargıtay 10. HD. 29.03.2005; E:2005/476, K:2005/3303

Yargıtay 12. HD. 01.05.2007; E:2007/7379, K:2007/8731

Yargıtay 13. HD. 19.11.1976; E:1976/4423, K:1976/7845

Yargıtay 13. HD. 25.06.1979; E:1979/3011, K:1979/3730

Yargıtay 14. HD. 04.03.1996; E:1996/1126, K:1996/1085

Yargıtay 15. HD. 07.10.2004; E:2004/1376, K:2004/4957

Yargıtay 15. HD. 01.03.2005; E:2005/6802, K:2005/1116

Yargıtay 15. HD. 01.07.1997; E:1997/3012, K:1997/3397

Yargıtay 15. HD. 01.12.1998; E:1998/4386, K:1998/4515

Yargıtay 15. HD. 02.10.1989; E:1989/2845, K:1989/3951

Yargıtay 15. HD. 04.12.1995; E:1995/6572, K:1995/7119

Yargıtay 15. HD. 05.03.2002; E:2002/1145, K:2002/1654

Yargıtay 15. HD. 05.11.2003; E:2003/4290, K:2003/5246

Yargıtay 15. HD. 06.12.1990; E:1990/4123, K:1990/5350

Yargıtay 15. HD. 08.08.1999; E: 1999/899, K:1999/1305

Yargıtay 15. HD. 09.07.1987; E:1987/1517, K:1987/2916

Yargıtay 15. HD. 09.11.1992; E:1992/5656, K:1992/5193

Yargıtay 15. HD. 09.11.1994; E:1994/5324, K:1994/6642

Yargıtay 15. HD. 09.11.1998; E:1998/3883, K:1998/4141

Yargıtay 15. HD. 11.07.1991; E:1991/26623, K: 1991/3676

Yargıtay 15. HD. 13.02.2007; E:2006/5521, K:2007/853

Yargıtay 15. HD. 13.12.2004; E:2004/4138, K:2004/6456

Yargıtay 15. HD. 15.12.1997; E:1997/5197, K:1997/5407

Yargıtay 15. HD. 16.01.1995; E:1994/6377, K:1995/76

Yargıtay 15. HD. 16.02.1987; E:1986/4519, K:1987/524

Yargıtay 15. HD. 16.09.1996; E:1996/4516, K:1996/4322

Yargıtay 15. HD. 17.01.1995; E: 1994/6538, K:1995/115

Yargıtay 15. HD. 17.12.1987; E:1987/3690, K:1987/4496

Yargıtay 15. HD. 18.03.2002; E:2002/531, K:2002/1173

Yargıtay 15. HD. 18.07.2006; E:2006/2879, K:2006/4561

Yargıtay 15. HD. 18.11.2003; E:2003/5510, K:2003/5515

Yargıtay 15. HD. 27.02.2007; E:2006/7545, K:2007/1231

Yargıtay 15. HD. 19.02.2007; E:2006/6179, K:2007/1006

Yargıtay 15. HD. 19.11.2003; E:2003/4277, K:2003/5571

Yargıtay 15. HD. 20.06.2006; E:2006/1258, K:2006/3739

Yargıtay 15. HD. 20.10.2004; E:2004/2912, K:2004/5368

Yargıtay 15. HD. 21.05.1996; E:1996/2753, K:1996/2798

Yargıtay 15. HD. 21.10.1991; E:1991/4234, K: 1991/4949

Yargıtay 15. HD. 21.12.1987; E:1987/2436, K:1987/4535

Yargıtay 15. HD. 22.04.1998; E:1998/1262, K:1998/1598

Yargıtay 15. HD. 23.01.2006; E:2006/7577, K:2006/178

Yargıtay 15. HD. 23.10.2001; E:2001/4244, K:2002/4730

Yargıtay 15. HD. 01.07.2002; E:2002/3149, K:2002/3582

Yargıtay 15. HD. 23.10.2004; E:2004/3310, K:2004/5282

Yargıtay 15. HD. 23.12.1992; E:1992/6234, K:1992/6234

Yargıtay 15. HD. 24.06.2003; E:2003/1643, K:2003/3472

Yargıtay 15. HD. 24.10.1994; E:1994/3652, K:1994/6122

Yargıtay 15. HD. 24.12.2002; E:2002/4141, K:2002/6142

Yargıtay 15. HD. 24.12.2003; E:2003/5014, K:2003/6213

Yargıtay 15. HD. 25.02.1997; E:1996/6141, K:1997/996

Yargıtay 15. HD. 25.06.1990; E:1990/1367, K:1990/3091

Yargıtay 15. HD. 25.10.2005; E:2005/4421, K:2005/5715

Yargıtay 15. HD. 26.02.2007; E:2006/7507, K:2007/1189

Yargıtay 15. HD. 26.06.2003; E:2003/1116, K:2003/3382

Yargıtay 15. HD. 27.11.1997; E:1997/5099, K: 1997/5076

Yargıtay 15. HD. 29.05.2002; E:2002/1468, K:2002/2870

Yargıtay 15. HD. 29.11.2004; E:2004/4059, K:2004/6073

Yargıtay 15. HD. 30.01.1989; E:1989/3821, K:1989/270

Yargıtay 15. HD. 30.06.1997; E:1997/3062, K:2002/3352

Yargıtay 15. HD. 30.09.1997; E:1997/4069, K:1997/4067

Yargıtay 15. HD. 30.09.2003; E:2003/3452, K:2003/4429

Yargıtay 15. HD: 15.04.1998; E:1998/1143, K:1998/1444

Yargıtay 16. HD. 26.04.2007; E:2006/5416, K:2007/2766

Yargıtay 17. HD. 01.11.2007; E:2007/2501, K:2007/3333

Yargıtay 17. HD. 01.12.2015; E:2014/5129, K:2015/13065

Yargıtay 17. HD. 02.02.2010; E:2009/9900, K:2010/706

Yargıtay 17. HD. 03.06.2008; E:2008/986, K:2008/2995

Yargıtay 17. HD. 03.07.2008; E:2008/741, K:2008/3717

Yargıtay 17. HD. 03.11.2015; E:2015/12851, K:2015/11494

Yargıtay 17. HD. 04.06.2007; E:2007/2797, K:2007/1910

Yargıtay 17. HD. 04.10.2010; E:2010/4342, K:2010/7703

Yargıtay 17. HD. 05.10.2010; E:2010/4523, K:2010/7737

Yargıtay 17. HD. 07.06.2016; E:2014/13182, K:2014/6948

Yargıtay 17. HD. 08.10.2007; E:2007/3122, K:2007/29999

Yargıtay 17. HD. 08.10.2007; E:2007/4397, K:2007/3011

Yargıtay 17. HD. 09.10.2007; E: 2007/3034, K:2007/3030

Yargıtay 17. HD. 09.10.2007; E:2007/3034, K:2007/3030

Yargıtay 17. HD. 10.05.2011; E:2010/11572, K:2011/4547

Yargıtay 17. HD. 12.02.2008; E:2007/4595, K:2008/1348

Yargıtay 17. HD. 12.11.2007; E:2007/4827, K:2007/3566

Yargıtay 17. HD. 13.11.2008; E:2008/1908, K:2008/5306

Yargıtay 17. HD. 14.05.2007; E:2007/1713, K:2007/1644

Yargıtay 17. HD. 15.03.2011; E:2010/11574, K:2011/2277

Yargıtay 17. HD. 15.03.2016; E:2014/12897, K:2016/3259

Yargıtay 17. HD. 15.11.2007; E:2007/3042, K:2007/3663

Yargıtay 17. HD. 18.05.2009; E:2009/547, K:2009/3235

Yargıtay 17. HD. 18.04.2012; E:2012/12788, K:2012/4874

Yargıtay 17. HD. 19.07.2007; E:2007/1733, K:2007/2554

Yargıtay 17. HD. 19.11.2008; E:2007/2804, K:2007/5381

Yargıtay 17. HD. 20.04.2010; E:2009/1634, K:2010/3679

Yargıtay 17. HD. 20.05.2009; E:2009/2985, K:2009/3397

Yargıtay 17. HD. 20.06.2011; E:2010/11090, K:2011/6367

Yargıtay 17. HD. 23.10.2013; E:2012/11814, K:2013/14191

Yargıtay 17. HD. 24.02.2009; E:2008/4557, K:2009/871

Yargıtay 17. HD. 25.05.2009; E:2009/1624, K:2009/3567

Yargıtay 17. HD. 25.09.1990; E:1990/2371, K:1990/3561

Yargıtay 17. HD. 27.11.2007; E:2007/4399, K:2007/3915

Yargıtay 17. HD. 28.03.2013; E:2012/8258, K:2013/4368

Yargıtay 17. HD. 29.01.2008; E:2007/5645, K:2007363

Yargıtay 17. HD. 22.01.2018; E: 2015/17170, K:2018/1203

Yargıtay 19. HD. 10.11.2005; E:2005/5121, K:2005/10997

Yargıtay 19. HD. 14.03.2008; E:2008/713, K:2008/2501

Yargıtay 23. HD. 22.09.2014; E:2014/1902, K:2014/5852

Yargıtay 4. HD. 11.09.1978; E:1977/10609, K:1978/9686

Yargıtay 4. HD. 16.02.2011; E:2010/1669, K:2011/1368

Yargıtay 4. HD. 22.04.2010; E:2010/4012, K:2010/4807

Yargıtay 4. HD. 23.12.1982; E:1982/10331, K:1982/11654

Yargıtay 4. HD. 30.05.1977; E:1977/11500, K:1997/3670

Yargıtay 4. HD. 24.03.2010; E:2010/2797, K: 2010/3315

Yargıtay 5. CD. 20.02.2002; E:2002/1646, K:2002/1981

Yargıtay 5. HD. 12.06.1997; E:1997/2743, K:1997/2911

Yargıtay HGK. 14.04.2004; E:2004/15-182, K:2004/220

Yargıtay HGK. 25.11.1987; E:1987/15-380, K:1987/872

Yargıtay HGK. 30.03.2016; E:2014/17-843, K:2016/433

Yargıtay HGK. 14.04.2004; E:2004/15-182, K:2004/220

Yargıtay HGK. 25.11.1987; E:1987/15-380, K:1987/872

Yargıtay İcra İflas Dairesi 12.04.1969; E:1421, K:1969/4104